

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΣΥΝΑΡΤΑ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ
ΠΑΤΕΡΩΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

«Ἦν δὲ τὸν τύπον τοῦ σώματος ἐπὶ πολὺ μῆκος τοῦ ὀρθίου σχήματος ἀναδραμῶν ξηρὸς καὶ λιπόσαρκος, μέλας τὸ χρῶμα, ὠχρότητι τὸ πρόσωπον σύγκρατος, ἐπίρριν, εἰς κύκλον τὰς ὀφρὺς περιηγμένος· τὸ ἐπισκύνιον συνεσπικῶς, φροντιστικῶ ἰοικῶς, ὀλίγαις τὸ μέτωπον ἀμαρυγαῖς ρυτιδούμενος· ἐπιμήκης τὰς παρεῖδας, κοῖλος τοὺς κροτάφους, ἡρέμα ἐν χρῶ κυρίας· τὴν ὑπὲρ τὴν ἀρκοῦντως καθεϊμένος, μεσαιπόλιος».

(Συναξάριον ἱερ. Ἰαννουαρίου, Μηναῖον, ἔκδ. «Φῶς», Ἀθήναι 1970, σ. 23α).

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Ἦτο φε πρὸς τὸ σωματικὸν ἀνίστημα εὐθυτενὴς καὶ πολὺ ὑψηλός. Ἦτο δὲ ἰσχνός καὶ ἀδύνατος, μελαχροινός καὶ ἐκ πρὸς αὐτὸς ὠχρός εἰς τὸ πρόσωπον, μὲ μακρὰν ρίνα (πρόστυν) καὶ κυκλωτέρη φρόδρα. Ἦτο συνωφρυσμένον τὸ μέτωπον, ὅστις νά φαίνεται σκεπτικὸς, μὲ ὀλίγας ρυτίδας. Ἦτο ἐπιμήκης παρεῖδας, κοίλωτος κροτάφους, ἑλαφρὴν πόμην καὶ ἀπαρκῶς μεγάλην γενειάδα, λευκὴν εἰς τὸ μέσον.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	4
ΕΙΚΩΝ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	5
ΓΡΑΜΜΑ Ι. ΣΥΝΟΔΟΥ	6
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
Α'. Ο «ΠΑΤΕΡΙΚΟΣ» ΛΟΓΟΣ	13
Β'. Η «ΠΑΤΕΡΙΚΗ» ΠΡΟΣΕΥΧΗ: «ΔΙ' ΕΥΧΩΝ...»	17
Γ'. Ο «ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ» ΛΟΓΟΣ: Ο Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΩΣ ΡΗΤΩΡ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ	23
1. Ἡ περὶ λόγου καὶ «μορφῆς» ἀποφίς τοῦ ἰδίου τοῦ Μ. Βασιλείου	23
2. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος	27
3. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης	27
4. Ὁ Ἅγιος Φώτιος	30
5. Ὁ Ἐρασμος	30
6. Ὁ J. Gaspier	31
7. Ὁ Fénelon	32
8. Ὁ Rollin	32
9. Ὁ Παν. Καπλανίδης	32
10. Ὁ Καθηγητὴς Κων. Μπόνης	33
11. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Μ. Β. ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Κων. Μαυρατίδου	34
12. Ἐγκώμιον τοῦ Μ. Β. ὑπὸ τοῦ π. Ἰουστίνου Πόποβιτς	35
Δ'. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΚΑΙ ΜΕ- ΤΑΦΡΑΣΕΩΣ	37
1. Ἡ ἔκδοσις τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Μ. Βασιλείου	37
2. Ἡ παρούσα μετάφρασις μετὰ πλήρους σχα- λισμοῦ	38

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ἐπιστ. 26η: Πρὸς τὸν Καισάριον, τὸν ἀδελφόν τοῦ Γρηγορίου	45	145
» 27η: Πρὸς τὸν Εὐσέβιον, ἐπίσκοπον Σα- μοσατίων	47	146
» 28η: Πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Νεοκαισα- ρείας, παρηγορητικὴ	49	146
» 29η: Πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγκύρας, παρηγορητικὴ	60	151

Ἐπιστ. 30η:	Πρὸς τὸν Εὐσέβιον, ἐπίσκοπον Σα- μοσάτων	63	153
» 31η:	Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Εὐσεβωνᾶν ...	64	154
» 32α:	Πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον ...	65	155
» 33η:	Πρὸς τὸν Ἀδούργιον	67	157
» 34η:	Πρὸς τὸν Εὐσέβιον, ἐπίσκοπον Σα- μοσάτων	68	157
» 35η:	Ἀνεπίγραφος. Χάριν τοῦ Λεοντίου	69	159
» 36η:	Ἀνεπίγραφος. Χάριν συμπαραστά- σεως	70	160
» 37η:	Ἀνεπίγραφος. Χάριν ἐνὸς συντρόφου	71	160
» 38η:	Πρὸς τὸν ἀδελφὸν Γρηγόριον περὶ τῆς διαφορᾶς «οὐσίας» καὶ «ὀποστά- σεως»	72	162
» 39η:	Ὁ Ἰουλιανὸς πρὸς τὸν Βασίλειον ...	86	174
» 40η:	Ὁ Ἰουλιανὸς πρὸς τὸν Βασίλειον ...	85	175
» 41η:	Ὁ Βασίλειος πρὸς τὸν Ἰουλιανόν ...	89	177
» 42α:	Πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ Χίλωνα	90	180
» 43η:	Νουθεσία πρὸς νέους Μοναχοὺς	101	189
» 44η:	Πρὸς μοναχὸν ἐκπεσόντα	102	190
» 45η:	Πρὸς μονάζοντα ἐκπεσόντα	105	193
» 46η:	Πρὸς μοναχὴν ἣ ὅποια ἐγκατέλειπε τὸ «σχῆμα»	110	196
» 47η:	Πρὸς τὸν φίλον Γρηγόριον	121	207
» 48η:	Πρὸς τὸν Εὐσέβιον, ἐπίσκοπον Σα- μοσάτων	123	208
» 49η:	Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀρκάδιον	124	209
» 50η:	Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἰννακέντιον ...	125	210
» 51η:	Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Βασπόριον ...	126	211
» 52α:	Πρὸς τὰς «Κανονικάς»	129	213
» 53η:	Πρὸς τοὺς Χωρεπισκόπους	134	217
» 54η:	Πρὸς τοὺς Χωρεπισκόπους	137	219
» 55η:	Πρὸς τὸν πρεσβύτερον Γρηγόριον	139	221

ΑΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

Πλήν τῶν γνωστῶν, αἱ κάτωθι:

Ἐπιστ. = Ἐπιστολή - αἱ μόνον τοῦ Μ. Βασιλείου.

Ἐπιτάφ. = Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Β. τοῦ Ἀγ. Γρηγ. Θεολόγου.

ΘΗΕ = Ὁρησκειτική καὶ Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια.

L—S = Λεξικόν Liddell - Scott.

Μ. Β. = Μέγας Βασίλειος.

I MBA = Iος τόμος «Μεγάλου Βασιλείου Ἀπαντα».

P. G. = Patrologiae Graecae... (Migne).

Εἰς τὴν παραπομπήν: Ἐπιστ. 30, 15, ὁ πρῶτος ἀριθμός ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἐπιστολήν καὶ ὁ δεύτερος εἰς τὸν στίχον κειμένου - μεταφράσεως. Ἐνῶ εἰς τὴν παραπομπήν: Ἐπιστ. 38, 2, 11: ὁ πρῶτος εἰς τὴν Ἐπιστολήν, ὁ δεύτερος εἰς τὴν § καὶ ὁ τρίτος εἰς τὸν στίχον τῆς § ἐκείνης.

Ὅπου ἐπίσης ἀναφέρεται ἀπλῶς τὸ ὄνομα Coudigne ἢ Deferrari ἐννοεῖται γνώμη των εἰς τὴν ἀνίστοιχον Ἐπιστολήν τῆς ἐκδόσεώς των (βλ. I MBA, σ. 42, 43).

Α' Ο «ΠΑΤΕΡΙΚΟΣ» ΛΟΓΟΣ

Ἀνεξάντλητον ὄντως, πάντοτε ἀνοικτὸν καὶ ἐπι-
καιρόν - σύγχρονον εἶναι τὸ θέμα περὶ τοῦ λόγου τῶν
Ἁγίων Πατέρων. Ὁ «πατερικός» λόγος κοινωνεῖ καὶ μετέ-
χει τῶν ιδιοτήτων καὶ χαρακτηριστικῶν τοῦ θεοῦ, ἀποκα-
λυπτικοῦ καὶ αἰωνίου λόγου τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὥστε νὰ
εἶναι ὡς ἐκεῖνος «ζῶν καὶ ἐνεργής»² καὶ «αἰώνιος».³ Ὡς ὁ
λόγος τοῦ θεοῦ Λόγου καὶ Θεανθρώπου Σωτῆρος ἡμῶν, ὁ
«πατερικός» λόγος περιέχει καὶ μεταδίδει «χάριν καὶ ἀλή-
θειαν»,⁴ «ἀλήθειαν καὶ ζωὴν».⁵ Ὡς ἐτόνισε καὶ ὁ Καθηγη-
τῆς κ. Στυλ. Παπαδόπουλος προλογίζων τὸν προηγούμε-
νον πρῶτον τόμον, ὁ «πατερικός» λόγος «περιέχει αὐθεν-
τίαν, ἀποκεκαλυμμένην γνησιότητα».⁶

Ἀλλ' ἐπὶ πλέον ὁ «πατερικός» λόγος ἔχει καὶ πρω-
τοτυπίαν, μάλιστα ὁ λόγος τοῦ Ἁγίου καὶ Μεγά-
λου Βασιλείου, ὁ ὁποῖον εἶναι ὄντως μεγαλειώδης
καὶ βασιλικός. Καὶ λέγομεν τοῦτο, διότι ἐξ ἀρχῆς
τῆς χριστιανικῆς γραμματείας ἐπεκράτησε μία «συνήθεια»
μᾶλλον συγκρίσεως χριστιανικοῦ καὶ ἐθνικοῦ λό-
γου, χριστιανικῆς καὶ «θύραθεν» λεγομένης σοφίας καὶ παι-
δείας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν σύγκρισιν αὐτήν, ἡ ὁποία ἐγένετο
ἐκατέρωθεν δι' ἀπολογητικούς σκοπούς, ὑπάρχουν πολλοί
λαίπαρνοί ἡσυχασμοί. Τόμους ὀλοκλήρους χιλιά-

1. Ὡς ἐγράψαμεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ προηγούμενου τόμου τῶν
Ἀποστόλων τοῦ Μ. Βασιλείου (1 ΜΒΑ, σ. 11), δὲν ἦτο δυνατόν ἐκεῖ νὰ
ἐπιτεθῶμεν περισσότερον εἰς εἰσαγωγικὰ ζητήματα, τὰ ὅποια ἐν τοῖς
εἰναι ἀναγκαῖα καὶ βοηθητικὰ διὰ τὴν καλλιτέραν κατανόησιν τοῦ «πατε-
ρικοῦ» λόγου. Ἰσχύει πάλιν νὰ ἐξαντλήται ὁ ἀναγκαῖος καὶ μητρικός ρόλος
τῆς εἰσαγωγῆς, ἐμφορῶμεν ἀνταῖθα καὶ τῆς σημοσίας τοῦ «πατερικοῦ» λό-
γου καὶ ἰδίως περὶ τοῦ Μ. Β. ὡς ἐκκαλῶσις οἱ καὶ ρήτο-
ρας καὶ συγγραφῆς.

2. Ἐβρ. 4, 12.

3. Ἰωάν. 8, 53, 58.

4. Ἰωάν. 1, 17.

5. Ἰωάν. 14, 6.

6. 1 ΜΒΑ, σ. 8.

δων σελίδων αποτελεί ή σχετική βιβλιογραφία περί τό θέμα τοῦτο, γνωστόν κυρίως ὡς: σχέσις Ἑλληνισμοῦ καί Χριστιανισμοῦ, ἑλληνοχριστιανικός πολιτισμός, ἑλληνική καί χριστιανική παιδεία κλπ.

Δέν πρόκειται θεβαίως ἐνταῦθα ἡμεῖς νά ἀναπτύξωμεν τό μέγα τοῦτο εἰς σημασίαν καί ἑκτασιν θέμα. Ἐπειδή ὁμως προκειμένου περί τοῦ Μ. Βασιλείου τινίζεται κατὰ παράδοσιν πλεόν, ἀλλά καί κατ' ἀλήθειαν τόσον ἡ σχέσις τοῦ λόγου του ὡς πρός τήν γλῶσσαν καί τήν μορφήν κυρίως πρός τήν ἑλληνικήν ἐθνικήν παιδείαν, ὅσον καί ἡ ὑπεροχή του, πρέπει νά εἰπωμεν ὀλίγα σχετικῶς. Ὅτι λοιπόν ἀσφαλῶς ὁ Μ. Β. ἐγνώρισεν ὅσον ὀλίγοι τοὺς «ἐλληνικούς λόγους», οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἀλλ' ἐπίσης οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, καί μάλιστα κατὰ τόν ἑμπειρον καί ἐγκυρον λόγον τῶν ἐδικῶν μελετητῶν, παλαιτέρων καί νεωτέρων, ὅτι τοῦ Μ. Βασιλείου ἡ μεγαλειότης καί βασιλικότης τοῦ λόγου δέν ἔγκειται εἰς τήν ἑλληνομαθειάν του, τήν ἑλληνικότητα τοῦ λόγου του. Ὡς Ἕλλην θεβαίως ἐξέμαθε τήν γλῶσσαν του ὅσον ἐλάχιστοι καί τήν ἔγραψε κατὰ τρόπον τέλειον, ὥστε νά τήν δοξάσῃ καί νά τήν ἀπαθανάτισῃ ἔτι πλεόν. Διότι τό φαινόμενον τοῦ λεγομένου ἀττικισμοῦ τοῦ 4ου ἰδῶς μ.Χ. αἰῶνος ὑπῆρξε διὰ τήν ἑλληνικήν γλῶσσαν α σ ω-

7. Ἡ λ. - βρος ἀδόκιμος καθ' ἡμᾶς. Πρέπει νά γίνηται κ ε χ ω ρ ι σ μ ὁ ν η χ ρ ῆ σ ι ς τῶν δύο συνθετικῶν, διότι δέν πρόκειται περί συνθέσεως - πρόματος οὐσίας, ὥς νομίζεται, ὅχι ἑρῶς, ἀλλά περί γ λ ω σ α ι κ ῆ ς ἀπερρέσεως κυρίως.

8. Βλ. ὅσο τόν τίτλον «χριστιανική καί ἑλληνική παιδεία» καί σημασίαν μελέτην: Μεγάλου Βασιλείου, «Πρός τοὺς Νέους ὅπως ἐν ἐξ ἑλληνικῶν ἀφαλοῦντο λόγοι», εἰσαγωγή, κείμενον, μεταφρασίς, σχέδια..., ὁπὸ Βασ. Γ. Μυτιλάκη, ἀκθ. «Γρηγόρη», Ἀθήναι 1906, εἰσαγωγή, σ. 13' κἄθ. καθὼς αὐτοῖς καί Βιβλιογραφίαν, σ. 8' κἄθ. Ἰκανά στοιχεῖα καί σχετικὴν ἀνάπτυξιν βλ. καί Βασ. Τατάκη, Ἡ συμβολὴ τῆς Κωνσταντινῆς στὴν χριστιανικὴν οὐσικήν, Ἀθήνα 1900, σ. 27 κ.ά.

9α. Ποία ἡ ταραχὴ σημασία τοῦ «λόγου» - γλώσσης εἰς τὴν πνευματικὴν καί πολιτιστικὴν δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι περὶ τούτων νά νονίσωμεν, ἐν εἰκρινῇ ἀπλῶς ποῖαν σημασίαν ἀποδίδει ὁ Χριστιανισμός εἰς τὴν «ἐπὶ λόγιαι» τῆς Ἀγ. Γραφῆς καί τῶν Ἀγ. Πατέρων. Τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὸ ζήτημα τούτου τῆς γ λ ω σ α ι κ ῆ ς ὁ Χριστιανισμός δέν ἐλαθε ἀνηκεῖται στάσει, ἀλλ' ὅπως ἀντιθέτως θετικῇ καί δημιουργικῇ, μᾶλλον καί εἰς τούτου τῆς θείας οὐσίας τοῦ τῷ «ἀσφαλῆς». Ἐν τούτοις, ἀπρόσωποι τινες τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὴ νοήσαντες μῆτε ἀ λόγουοι μῆτε κατὰ τινὼν διαθεσασκύνται: (Α' Τεκ. 1. 7) τῶν ὑπαρξάντων καί ἀπολυτοποιῶν τὸν ρόλον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καί ὁρολογίας ὡς πρὸς τὴν καθιέρωσιν τῆς

τ ἡ ρ ι ο ν και ἀπαθανατιστικὸν ἐτι πλέον τῆς καθιερώσεώς της ὑπὸ τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἦδη εἰς τὴν «κοινὴν» χρῆσιν προστίθεται ἡ τ ε λ ε ῖ α μ ο ρ φ ῆ, ἡ καλλιπέια, ὁ ποιητικὸς χριστιανικὸς λόγος εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, χωρὶς ὅμως νὰ θυσιάζεται ἢ νὰ παραβλάπεται κἀν ἡ οὐσία, τὸ περιεχόμενον. Καὶ τοῦτο ἀκριδῶς εἶναι τὸ θαυμαστόν. Οἱ Ἅγιοι Πατέρες καὶ μάλιστα οἱ πρωτοπόροι εἰς τοῦτο καὶ τὰ πρότυπα, οἱ Καππαδόκαι, ὄχι μόνον δὲν ἐθυσίασαν τὴν οὐσίαν χάριν τῆς μορφῆς, ὅσον-δήποτε ἀναγκαίως, ἀλλ' ἀκριδῶς διὰ τοῦ καινοῦ καὶ οὐσιώδους περιεχομένου τοῦ λόγου των ἀνενέωσαν καὶ ἀνεκαίνισαν καὶ ἐκάλλυναν καὶ τὴν μορφήν τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου δημιουργήσαντες τὴν χ ρ ι σ τ ι α ν ι κ ῆ ν λ ο γ ο τ ε χ ν ῖ α ν καὶ ὡς γραμματικὰ εἶδη νέας μορφῆς. Ὡς «πη-

ρὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστις σχεδὸν νὰ λέγοιεν ἐτι θά ἐπαινε καὶ νὰ ἐκτιμῶν ὁ Χριστιανισμὸς χωρὶς τὴν ἐπικρασίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ παιδείας! Πρόκειται ὅντως περὶ ἐπιστημῆς. Ἐν ἀκρότητι καὶ μόνον ἐτι ἡ θεία Ἀποκάλυψις ἐγένετο εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν καὶ Ἀραμαϊκὴν καὶ ὅν ἐπαύσαν οὐδὲ θά παύσῃ θεοβίως ποτὶ νὰ εἴπωι θεία καὶ αἰώνια διὰ τοῦτο. Ὁ Θεάνθρωπος ἠμύλησεν ἀραμαϊστὶ ἐπέλεξε λοιπὸν, κατὰ τοὺς Ἑλληνας, «ἀράβας»; Ἀλλὰ τοιαύτας «αράβας» ὁ Χριστιανισμὸς ἀντικαθίσταται διὰ τῆς «διαίας πνοῆς» τῆς Παντοκροῦς (Πρῶτ. 2, 2). Ἦτο ἀπὸ γε δυνάμει εἰς τὸν ἐμφανισθέντα διὰ τοῦ χαρίσματος τῆς «γλωσσολαλίας» Χριστιανισμὸν (Πρῶτ. 2, 4) νὰ δημιουργήσῃ καὶ «γλώσσαν καινὴν» ἀκόμη; (Μάρ. 16, 17). Ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τὸ ἐμπνεῖσεν τὸ χάρισμα τῆς «γλωσσολαλίας» εἶναι Πνεῦμα «ἀλωφύρας» (Β' Κορ. 3, 17. Πρῶτ. καὶ Ἰωάν. 8, 28, 29 καὶ Ἰωάν. 5, 1) καὶ ὅν ἐκεκδήκατο τῷ κόσμῳ διὰ ρωμαθείας γλώσσης ἐν τῷ ρότῳ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῷ φέδῳ καὶ τῆς ρωμαθείας γλώσσης ἐν τῷ ρότῳ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῷ φέδῳ καὶ τῆς καταστροφῆς «ἀληθινῆς». Ὅστις ὁ Χριστιανισμὸς ὡς Ὁρθόδοξος περιέπεσε εἰς τὴν κλάνην τοῦ ἐκκληρωτικμοῦ τοῦ Παπικοῦ, ὅστις νὰ ἐκβάλῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ὡς ἐκκοσμητικὴν γλῶσσαν λατρείας καὶ ἀναγνώσεως τῆς Ἀγ. Γραφῆς ἐπὶ αἰῶνας καὶ μέλλει ἐσχάτως «δελεῶς» καὶ περιωρισμῶς νὰ ἐκτρέψῃ ἑκατέρωθεν. Ἐνῶμα ἀναγκαῖον τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ νοητικοῦ στοιχείου τοῦ λόγου εἶναι ἡ γλῶσσα· ἀλλὰ τὸ ἐνδοξα εἶναι εἶναι ποτὶ ἀνώτερον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὡς εἶπεν ὁ Κόριος· οὐχὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα κλείον ἐστι τοῦ ἐνδόματος;» (Ματθ. 5, 35). Ὁ Χριστιανισμὸς λοιπὸν ἐναντὶ τῆς γυνῆς «ἀληθείας καὶ χάριτος», «σωτικῆς καὶ αἰωνίας» τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἰδίως πολὺ «κλειόν» ὅν ἔλαβεν «ἐλ σ ο σ ο» καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅπως ἐπίσης καὶ ὅπως; «κόσμος ἀληθείας ὡς καρπὸν τοῦ «σ π ρ α τ ι κ ο ῦ λόγου»» παρῆλθεν ἡ ἰσχυρὴ παιδεία καὶ σοφία (βλ. Ἰουστίνου Β' Ἀπολογία 6 καὶ 18, εἰς: Μορ. Πουκελίου, «Πρὸς τοὺς νέους...», ἐκδ Βασ. Γ. Μεταλλῆ, ἰ.δ., σ. 14'). Ἀλλωστε ὁ Θεάνθρωπος Λόγος οὐκ ἔλαβεν ἵνα κτήν τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα «ὁ σ ο σ ο» τὸν κόσμον» (Ἰωάν. 12, 47), ὅστις «καταλάβῃ» τὸν Μόρμον ἢ τοὺς Προφῆτας — καὶ «εἰ τι παρὰ αὐτοῦ καλῶς εἴρηται» —, «ἀλλὰ πληρώσῃ» (Ματθ. 5, 17 καὶ Ἰωάν. Β' Ἀπολογία, ἰ.δ.).

9. Πλ., κλῆν τὸν ἄλλον, ΘΠΣ, 2, 1. Βοζάντιον καὶ ἰδίς 2 Λογ-τεχνία - Τυπογραφία, ἐκδ Ν. Β. Τυμπαίου, στ. 1125 κλῆ. καὶ 6 Παιδεία,

γῇ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»¹⁰ ὁ χριστιανικὸς νοῦς μετέδωκεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ν ἔ σ ο ν π λ ο ὕ τ ο ν, τὴν κατέστησεν ὄχι πλέον δυνάμει, ἀλλὰ καὶ ἐνεργείᾳ ἀθάνατον καὶ αἰώνιον.

Καὶ τονίζομεν τοῦτο, κατὰ τὸ φαινόμενον ἴσως εἰς δά-
ρος τοῦ περιεχομένου τοῦ «πατερικοῦ» λόγου, ἐάν περὶ
τούτου κυρίως ὠμιλοῦμεν, διότι ἀκριβῶς ἀποβλέπομεν εἰς
τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς μ ο ρ φ ῆ ς καὶ διὰ τῆς μορφῆς
εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ «πατερικοῦ» λόγου. Καὶ ἂν ἐν συνεχείᾳ
θὰ παραθέσωμεν ἱκανὰς καὶ ἀντιπροσωπευτικὰς γνώμας
περὶ τοῦ λόγου τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀκόμη
μ ο ρ φ ῆ ς, νέας, «βασιλείου», ἰδίᾳ ὁμοῦς ἀπὸ ἀπόψεως
πρωτοτύπου εἰς αὐτὸν συνθέσεως μ ο ρ φ ῆ ς καὶ περιεχομένου, πράττομεν τοῦτο,
διὰ νὰ τονίσωμεν, ὅσον δυνάμεθα, τὴν ἐξῆς μεγάλην ἀλή-
θειαν, τὴν ὁποίαν ἐβίξαμεν καὶ εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν¹¹ μας
τοῦ προηγούμενου πρώτου τόμου: ὅτι ὁ «πατερικὸς» λό-
γος τῶν Ἀγίων Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Διδα-
σκάων καὶ ἐκ τούτων ἰδιαίτατα ὁ «βασιλειανὸς» λόγος
πρέπει νὰ τύχη καὶ εὐρείας διαδόσεως καὶ ἐπιμελοῦς με-
λέτης, ἀλλὰ καὶ νὰ εἰσαχθῇ τὸ συντομώτερον ἐπισήμως
καὶ ὀργανικῶς εἰς τὴν Μέσση καὶ Ἀνωτάτῃν Παιδείαν.

Δὲν ἐλπίζομεν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ πιστεύομεν ἀκραδάν-
τως ὅτι ἡ ἐκδοσις, διάδοσις καὶ μελέτη γενικώτερον τοῦ
«πατερικοῦ» λόγου καὶ εἰδικώτερον ἡ ὀργανικὴ καὶ ἐπαρ-
κὴς καὶ εἰς ἑκτασιν εἰσαγωγὴ τούτου εἰς τὴν Παιδείαν μας
μέλλει νὰ φέρῃ πολλοὺς καὶ ἀπροσδοκίτους διὰ τοὺς
πολλοὺς «καρπούς».¹² Ὁ «πατερικὸς λόγος» εἶναι ἡ πρώτη

¹⁰ ἐκδ. Ἀθην. Δ. Κομίνη, στ. 1184 κτέ.

¹¹ Ἰωάν. 4, 16.

¹² Ἰ. ΜΒΑ, Εἰσαγωγὴ, σ. 39.

¹³ Ἰωάν. 15, 5. Ὁρβλ. καὶ Γαλ. 5, 22. Ἐπὶ τὸ «ἀπροσδόκητον»
τῶν καρπῶν ἐννοούμεν τὴν πνευματικὴν καὶ θαυματουργικὴν καὶ ἡθικολαοδικὴν
καὶ ἀναγεννητικὴν δυνάμιν τοῦ «πατερικοῦ» λόγου, περὶ τῆς ὁποίας θλ.
κατωτέρω τοὺς λόγους τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν λόγων
τοῦ Μ. Βασιλείου. Χαρακτηριστικοὶ ἐν προκείμενῳ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Ἀρι-
γένοῦς πρὸς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον Νεοκτιστοῦ, τὸν θαυματουργόν. Οἱ
ἑλληνικοὶ λόγοι θάναται ἴσως νὰ κέρσῃ πολλοὺς, ὅχι δὲ πάντας, «νομι-
κοὺς» καὶ «φιλοσόφους» (Ρ. Γ. 11, 88. Βλ. Βασ. Τατάρη, γιν. ἱστ., σ. 54).
Ἀλλὰ δὲν θάναται νὰ ἀναγεννήσῃ, νὰ ἀλλάξῃ τὸν θῖον, νὰ φωτί-
σῃ τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ κυρίως δὲν θάναται νὰ δώσῃ δ,τι δὲν
ἴχουν, «χάριν καὶ ἀλήθειαν» (Ἰωάν. 1, 17). «Ἡ Ἐπιστολὴ μὴ δὲν
μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἐπαρκὴς γιὰ τὸν ἄνθρωπον, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ
δ ὁ ὁ σ ῃ δ, τὶ δ ἔ ν π ο ρ ε ῖ χ ε ι, λ.χ. τὴν καλῶσιν, τὴν αὐτο-
κάθαρσιν, τὴν ἐλευθέρωσιν» (Κ. Μελέτιος, Ἀναδοχικὸς. Καθηγητὴς Μπ-

και μέλλουσα και αιώνας δόξα τῆς ἑλληνικῆς μας κληρονομίας ἀξιολογικῶς και πνευματικῶς. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἱσως σύμπτωσις τὸ ὅτι ἡ παροῦσα ἔκδοσις τῶν «ΑΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ» ἀνελήφθη ὑπὸ μιᾶς μεγάλης ἐκδοτικῆς προσπάθειας τοῦ προγονικοῦ πνευματικοῦ θησαυροῦ, τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἐκδοτικοῦ Ὁργανισμοῦ», και ὑπὸ τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον: «Βιβλιοθήκη τῶν Ἑλλήνων».¹²

Διότι τοῦτο κυρίως θέλομεν νὰ τονίσωμεν: ὁ «πατερικός» λόγος εἶναι και ἑλληνικός λόγος, ὅχι δὲ ἀπλῶς εἰς ἱσὴν μοῖραν, ἀλλὰ και μεγαλυτέραν ἀκόμη και ἀπὸ τὸν λόγον τῶν λεγομένων «κλασσικῶν» ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφεῶν. Καὶ ἵνα μὴ φανῇ μόνον ἰδικός μας ὁ λόγος αὗτος ἢ ἀπλῶς τῶν θεολογούντων, διὰ τοῦτο παραθέτομεν ἐν συνεχείᾳ και τὰς γνώμας τῶν εἰδικῶν και μάλιστα τῶν κορυφαίων ἐκ τούτων, χωρὶς δεδαικῶς και νὰ ἐξαντλῶμεν αὐτάς.¹³

Β'. Η «ΠΑΤΕΡΙΚΗ» ΠΡΟΣΕΥΧΗ: «ΔΙ' ΕΥΧΩΝ...»

Ἄλλ' ἡ ἐλπίς και ἡ πίστις εἰς τὸν «πατερικόν» λόγον πρέπει νὰ ἔχη και μίαν ἄλλην ὀψιν και πλευράν: τὴν μετ'

χανικῆς και θουικῆς. Βλ. Βασ. Μυιλάκη, Ἡ Χριστιανικὴ Ἀλήθεια και Ζωή, ἡ δογματικὴ και ἠθικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήναι 1966, σ. 11). «Ὁκενὸς γνέσκειν δὲν ἐξίει δοο μὴ σπύγονα ἀγάπης!» (Α. Α.).

12. Ἡ «Βιβλιοθήκη τῶν Ἑλλήνων» περιλαμβάνει εἰς τρεῖς σειρὰς τὰ «Ἀπαντα» 1) τὸν Ἀρχαῖον Ἑλλήνων Συγγραφεῶν (ἦδη περὶ τοὺς 150 τόμους, εἰς ὃν ἀρκετοὶ δοο πρότερον φορὰν ἐκτιδόμενοι εἰς καίμεινον και μετὰ φρασιν, πρῶτον τὸ δοοιον ἰσχύει κυρίωςδοτερον δοο τῆς ἐκτιμένης σειρᾶς), 2) τὸν Βυζαντινὸν Συγγραφεῶν τὸν δοοτερον ἀφ' ἑνὸς και τὸν Ἀγίον Πατέρα ἀφ' ἑτέρου, ἐκτὸς τοὺς 60 τόμους) και 3) τὸν Μεσελλήνων Συγγραφεῶν (ἦδη ἐξεδόθη ἡ μηνιαῖος «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» τοῦ Κ. Σάββα εἰς ἑτέροις και τὸς ἰδίου «Ἱστορία τοῦ ζητήματος τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσας» (Α'—Β'). Ἀλλ' ἀπάρχουν και μνημονιμένα ἐκδόσεις τοῦ «Ὁργανισμοῦ». Ἡ καθήκοντος ἐκδομα καί εἰς αἰείας κυκλοφορίας ἐνὸς τόρου ἐξ ἐκδοτῆς σειρᾶς και ἡ ἐκδοτῆς τιμὴ διευκολύνει πολὺ τὴν ἀνάδοσιν.

13. Εἶναι γνωστὸν δοο ὁ θεμελιώμενος ὅς ὁ μεγαλύτερος φιλόδογος τοῦ αἰῶνος μας, ὁ Γερμανὸς Werner Jaeger, ὁ δοοτὸς κατὰ τὸν Β' Παγκόδομον Πόλεμον ἔργετο εἰς Ἀμερικήν, δοοὶ και ἀσθενο, φοχολόγη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν μελέτην τῶν Ἑλλήνων Πατέρων και μάλιστα τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου Νέσσης, μεγάλο μέρος τοῦ «Ἀσθενίου» τοῦ δοοιοῦ δοομα μηνιαῖος περὶτικῆν ἐκδοσιν. Τὸ σπουδαῖον ἔργον τοῦ «Pc-deia», περὶ ἑλληνικῆς και πατερικῆς παιδείας, και ἄλλα ἔργα τοῦ μακαροδοφον και ἁλλογενοῦ. Μάλιστα ὁ W. Jaeger τὸ 1961 ἐξέδομα τὸ

αὐτῶν ἐπικωνωνίαν ὄχι μόνον διὰ τῆς μελέτης, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς προσευχῆς. Δὲν ζῆ ἀπλῶς ὁ «πατερικός» λόγος, ἐπεὶδὴ ὑπάρχει καὶ κεῖται ὡς «κείμενον», ἀλλ' ἐπεὶδὴ ζοῦν καὶ μάλιστα ἐν χάριτι καὶ μακαρίᾳ ζωῇ τὰ πνεύματα, αἱ ψυχαὶ τῶν Ἀγίων Πατέρων, μετὰ τῶν ὁποίων εἶναι πάντοτε δυνατὴ ἡ ἐν προσευχῇ ἐπικοινωνία. Καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ δόγματος τῆς «κοινωνίας τῶν Ἀγίων», ἦται τῆς ἐπικλήσεως τῶν πρεσβυτέρων αὐτῶν, ἔχει εἰς καθημερινὴν καὶ συχνωτάτην χρῆσιν τὴν σύνταγμα, ἀλλ' ὠραίων «Πατερικὴν» προσευχὴν, τὴν ὁποίαν ὁ αἰδεσιμώτατος π. Ἰωάννης Διώτης θεωρεῖ ὡς τὴν ἀντίστοιχον τῆς «Κυριακῆς Προσευχῆς» (Πάτερ ἡμῶν...) καὶ ὡς τὴν «Προσευχὴν τῆς Ἱ. Παραδόσεως». Πρόκειται διὰ τὴν προσευχὴν

«Δι' εὐχῶν τῶν Ἀγίων Πατέρων ἡμῶν,
Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεός,
ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς. Ἀμήν».

Ἡ «Πατερικὴ» αὕτη προσευχὴ, ἡ ὁποία εἶναι ἐκτενέστερα καὶ παράλληλος πρὸς τὴν λεγομένην «νοεράν» προσευχὴν τῶν νηπτικῶν Μοναχῶν, τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, γιὰ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με», εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς τιμῆς τῶν Ἀγίων Πατέρων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὡς γνωστὸν δέ, οἱ Μοναχοί, μὴ ὑπάρχοντος ἱερέως, ἀρχίζουν τὴν «Ἀκολουθίαν» των εἰς τὸν ναὸν ἢ τὸ κελλίον των ὄχι διὰ τοῦ «Εὐλογητὸς ὁ Θεός...» ἢ τοῦ «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς...», ἀλλὰ διὰ τοῦ «Δι' εὐχῶν τῶν Ἀγίων Πατέρων ἡμῶν», τὸ

βιβλίον τοῦ «Πρώτος Χριστιανισμὸς καὶ Ἑλληνικὴ παιδεία», ὅπου ἀρκετῆς ἱστορικῆς τὸ πρόβλημα σχέσεως Χριστιανισμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ. Αὐτόπαικτος δὲ ὅπως διὰ κομίσαν τὴν θεωρίαν τοῦ τοῦ λεγομένου «Χριστιανισμοῦ Ἀνθρωπισμοῦ», ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν J. E. E. ἀντιστοιχῆται κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἴσου αἵματος καὶ τῆς ἐκ τῶν τριῶν Μεγάλων Καταβολῶν (Μ. Διακρίσεως καὶ τῶν δύο Γρηγορίων. Βλ. ΦΥΛΕ, 2, λ. «Ἀνθρωπισμὸς», ἐκτὸς Κ. Α. Γεωργιάδου, στ. 800 κ.λ.).

Τὰ ὀνόματα τῶν φιλολόγων ἀλλὰς, Ἑλλήνων καὶ ξένων καὶς, πλεονεχῶν θεολόγων, οἱ ὁποῖοι ἀποχρηστέον μετὰ τὴν μελέτην καὶ ἐκδοσὶν τῶν Ἑλλήνων Πατέρων εἶναι πέρα πολλὰ. Ἀλλ' ἐν τούτοις, τὸ Ἰδεῶδες παραμένει εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ ἀπομνημονεύοντος καὶ ἐννοεῖται ἐν τῇ ἐκδοτικῇ τῶν φιλολογικῶν καὶ θεολογικῶν, ὅσον καὶ πρακτικῶς. Τὸ γινώσκον ὅτι δὲν ἔχοντες ἀνάγκη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκδομένῃ τῇ «Ἑκδοτικῇ τῶν Ἀγίων Πατέρων» εἶναι: ὁ ὁποῖος ἐκδοτὴς καὶ τῆς ἀγρυπνίας ποιεῖται τὸν Ἀγίου Πατρός καὶ ἐκδοτὴς καὶ τῆς ἀγρυπνίας, ἀλλὰ καὶ τὸς ἁγίους πατέρας Ἑλλήνων καὶ Ὁρθόδοξων καὶς.

ὁποῖον χρησιμοποιοῦν ἐπίσης διὰ τὴν «εὐλογία» καὶ «εὐχαριστίαν» τῆς Τραπέζης, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν κρούσιν συνήθως τῆς θύρας τοῦ κελλίου τοῦ Γέροντός των ἢ ἄλλων Πατέρων, οἱ ὅποιοι καὶ ἀπαντοῦν διὰ τοῦ «Ἀμήν» εἰς τὴν θέσιν τοῦ «ἐμπρός».

Ἡ «πατερικὴ» αὕτῃ προσευχὴ, συνδυαζομένη ἢ καὶ μετατρεπομένη εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπίσης σύντομον προσευχὴν (Στίχον) τὴν προτασσομένην τῆς ψαλμωδίας τῶν Κανόνων τῶν Ἀγίων «Ἄγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἐμοῦ - ἡμῶν», θὰ πρέπει νὰ συνδυάζεται καὶ μετὰ τῆς μελέτης τῶν Ἀγίων Πατέρων, ὥστε ἡ μελέτη αὕτῃ νὰ εἶναι ὀντως ἐποικοδομητικὴ, ὠφέλιμος καὶ καρποφόρος. Ἐὰν διὰ συγκεκριμένον τμῆμα ἀναγκάσῃς «πατερικοῦ» λόγου γίνεται ἐπίκλησις τοῦ Ἀγίου διὰ τοῦ «Δι' εὐχῶν τοῦ Ἀγίου Πατρὸς ἡμῶν» ἢ τοῦ «Ἄγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἐμοῦ», ἡ μελέτη τοῦ «πατερικοῦ» λόγου πλέον δὲν θὰ εἶναι μία συνήθης διανοητικὴ μόνον ἐργασία, ἀλλὰ μία μυστικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τοῦ Ἀγίου Πατρὸς, μία θωματικὴ μελέτη ἀποβλέπουσα καὶ «ἐξ ἡ τοῦ οὐρανοῦ» τὴν ὀρθὴν κατανόησιν πρῶτον τοῦ «πατερικοῦ» λόγου «τῇ ἐπιστάσει» τοῦ ἰδίου τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναλογικὴν καὶ ἐπ'καιρὸν δίωσιν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ ζῶντος «πατερικοῦ» λόγου τῇ βοήθειᾳ καὶ πρεσβείᾳ ἐπίσης τοῦ Ἀγίου Πατρὸς. Ὅπως ἀκριδῶς εἰς τὰς ἱερὰς Ἀκολουθίας, ὅταν μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαβείας παρακολουθῇ ὁ πιστὸς τὰ ἱερὰ λόγια τῶν «λειτουργικῶν προσευχῶν», τῶν ἱερῶν Ἀναγνωσμάτων ἢ τοῦ θείου κηρύγματος, πραγματοποιεῖται ἐντὸς του εἰς μυστικὸς διάλογος συνοδευόμενος ὑπὸ ἱερῶν καὶ βαθυτάτων θωμάτων, ὥστε νὰ ἀκολουθῇ κατὰ φυσικὸν καὶ ἀναγκαῖον τρόπον ἡ θεία «ἀλλοίωσις», ὡς θὰ ἴδωμεν νὰ λέγῃ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, τοιοῦτοτρόπως δύναται νὰ συμβαίῃ καὶ κατὰ τὴν μελέτην τοῦ «πατερικοῦ» λόγου. Νὰ πραγματοποιηθῇ δηλαδὴ εἰς μυστικὸς διάλογος ἀναγκάστου καὶ Ἀγίου Πατρὸς, ὅταν ἀκριδῶς διὰ τῆς πίστεως καὶ προσευχῆς ζητῆται καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ «προσωπικὴ» πνευματικὴ του παρουσία καὶ «ἐπιστάσις».

Διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ καὶ τοῦτο ἐπίσης, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὸν «πατερικόν» γενικῶς λόγον ὅτι δηλαδὴ οἱ Ἅγιοι Πατέρες ὅταν ὠμιλοῦν καὶ ἔγραψον καὶ ἔδρων, ἔζων εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν καὶ κατὰστάσιν ἁγιασμοῦ καὶ αἰσθησεως τῆς παρουσίας τοῦ Ἀγίου

Πνεύματος,¹⁵ ώστε νά μή εἶναι ἡ ζωὴ των χωρισμένη ἀπὸ τοῦ λόγου των καὶ ἀντιστρόφως. Δεν συναδαινεν εἰς τοὺς Ἁγίους Πατέρας τὸ τραγικὸν φαινόμενον τοῦ πνευματικοῦ διχασμοῦ καὶ τῆς ἀντιθέσεως¹⁶ πολλακίς μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ λόγου, ὡς παρατηρεῖται εἰς παλαιότερους καὶ συγχρόνους συγγραφεῖς καὶ καταχρηστικῶς ὀνομαζομένους καὶ «πνευματικούς ἀνθρώπους»¹⁷. Εἰς τοὺς Ἁγίους Πατέρας ἡ λέξις «πνευματικός» ἐναεῖτο καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς παραγομένη ἐκ τοῦ (Ἁγίου) Πνεύματος καὶ διὰ τοῦτο ὁ λόγος των εἶναι «ἀγιοπνευματικός» κυρίως καὶ οἱ ἴδιοι «Πνευματοφόροι». Καὶ ἡ λέξις «μόρφωσις» εἰς αὐτοὺς ἔχει τὴν ἐννοίαν τῆς καλλιέργειας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀρτιώσεως τοῦ ἀνθρώπου ὡς «εἰκόνας τοῦ Θεοῦ»¹⁸ καὶ «ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»¹⁹. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ ἀρτικωσιν ταύτην εἶναι μὲν χρήσιμος καὶ ἡ κοινῶς λεγομένη «μόρφωσις» καὶ παιδεία, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ ἀπαραίτητος καὶ ἐκ τῶν «ὧν οὐκ ἄνευ», ἐπειδὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ «πατερικός» λόγος εἶναι καὶ μόρφωσις πλήρης καὶ ἱεραρχίας, ὥστε νά ἰσχύῃ καὶ περὶ τούτου ὁ λόγος τοῦ Ἁγίου Παύλου περὶ τῆς «εὐσεβείας», εἰς τὴν ὁποίαν ὁ «εὐσεβὴς λόγος» εἶναι προέχων. «Ἐστί δὲ πορισμός μέγας ἡ εὐσέβεια μετὰ σό-

15. Βλ. καὶ ἑπόμερον κεφάλαιον (7ον) «Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα» § 3.
 *Ἡ ἀπόφραξις τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸ διδόνον μας.
 *Χριστιανὴ καὶ Ἀθήνα καὶ Ζωή. γ. ἐκδ. «Γρηγόρης», Ἀθήναι 1968, σ. 34.

16. Υποτίθεται ὅτι ἡ χρήση τῆς λέξεως, ὑπὲρ τῆς ἀληθινῆς τοῦ ἀληθινῶς δημοσιογραφίας, περὶ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων εἰς τὸ θεῖον καὶ τὴν μοῦσικον, σχεδὸν παρ' ἀποκλειστικότητά, δὲν εἶναι ἀπλῶς ἐδόκιμος, ἀλλὰ καὶ δόξιος, διὰ τὴν παραγωγή καὶ ἐργασία τούτων ἀναφέρεται εἰς ἐργα παριστάντα καὶ διδάσκοντα τὴν ἀνθρωπίνην ἀπανθρωπίαν καὶ δίδαν καὶ ἀσχετότητα. Ἀλλὰ καὶ ἡ χρήση, περὶ τούτων τῆς λέξεως «καλλιέργειας», ὅσοι καὶ περὶ ἀνεκδοχῆς, εἶναι, κατάχρησις, ἀπειρή, ἐν μὲν ἄλλο, οὕτω ὡς ἐννοία τοῦ «καλοῦ» καὶ τῆς «τέχνης» δύναται νά συνδυάζεται πόσον «καποτέλεσμα», ὥστε νά εἶναι «καποτέλεσμα» ὁ σὺν ἡμῶν. Διότι, ὅτι ἡ «πνευματικὴ» ἡγεσία τῶν ἀνθρώπων τούτων δύναται νά ἔχη πόσιν σὺν τῇ «σοφίᾳ» ὅς ἐστιν καθολικὴ καὶ ταυτιζομένη μὲν τὴν μὴν «καποτέλεσμα» τότε κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν «οἱ εἰς τὴν πόλιν τὴν οὐρανὴν οὐκ εἰσελεύσονται» (2 Κορ. 12, 4). Ἐκτείνοντες δὲν πρότερον, περὶ τὸν Σοφὸν Σολομῶνα ἐκτείνοντες, καὶ «καὶ ἡμῶν ἀνθρώπων καποτέλεσμα» ἐκτείνοντες οὐδὲ ἀπὸ τῆς «σοφίας» πῶς ἐκτείνοντες. «ὁ δὲ οὐκ εἰς τὴν πόλιν τὴν οὐρανὴν οὐκ εἰσελεύσονται» (2 Κορ. 12, 4). Περὶ τῆς λέξεως «Πνευματικός» κατὰ τὸν Μ. Β. 62, 1 ΜΒΑ, σ. 114 (Ἐκστ. 3, 2, 28, σημ. 284).

17. Γεν 1, 27.

18. Α' Κορ. 6, 19.

τα ρ κ ε ι α ς.¹⁹

Χαρακτηριστικά δέ, αλλά και χαριτωμένα ἐν προκειμένῳ εἶναι δύο περιστατικά ἐκ τοῦ βίου τῶν Μεγάλων Ἀγίων καὶ Ἀδδᾶδων Ἀντωνίου καὶ Ἀρσενίου. Εἰς τὸν πρῶτον μερικοὶ «φιλόσοφοι» ὑπέβαλον τὴν ἀπορίαν πῶς δύναται νὰ ζῇ χωρὶς βιβλία καὶ μελέτην. Καὶ ὁ Μέγας Ἀντώνιος ἀπήντησε μὲ τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο «τὰ γράμματα εὔρον τὸν νοῦν ἢ ὁ νοῦς τὰ γράμματα.» Καὶ προσέθεσεν ὅτι δι' αὐτὸν μέγα βιβλίον εἶναι τὸ βιβλίον τῆς Δημιουργίας τοῦ Θεοῦ. τὸ ὁποῖον συνεχῶς ἀναγινώσκει καὶ ὕμνῃ τὸν Θεόν.²⁰ Εἰς δὲ τὸν δεύτερον, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ λίαν πεπαιδευμένος,²¹ ὅταν ἤρώτα «Γέροντά τινα

19. Α' Τμή. 8, 8.

20. Ὃς γνωστὸν ὁ Μέγας Ἀντώνιος ἦτο «γράφματος», ἀλλὰ σοφώτατος Ἄν ἐγνώριζεν ἐκλῶς ἀνέγνωσιν, εἶναι ζήτημα. Ὅτε θῆμις θαλασσιεὺς Ἐν τούτοις, εἰ ἀκράδαστος, ἐγνώριζε τὴν Ἀγ Γραφήν εἰς δὲ τὰ Ἀποφθέγματα τοῦ καὶ τῆς ὑποθήκης τοῦ τρέος τοῦ Μοναχῶς μαθητῆς τοῦ παρουνδίζεσθαι ὅτις σοφώτατος καὶ πνευματικώτατος.

Ἐννοεῖται ὅμως σαφῶς ὅτι τὸ «γράφματος» τοῦ Μ. Ἀντωνίου δὲν σημαίνει ὅτι τὰ γράμματα καὶ μάλιστα τὰ ἱερὰ Γράμματα δὲν χραιδίζονται. Τὸ εὐσεβεῖον τοῦ παρδιδεῖναι διανοεῖται τὴν ἀξίαν οὐ γὰρ ἢ ν ὁ π ε ρ ο χ ῆ ν τῆς θείας σοφίας καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ ἀνταρτότητα τῆς ἀρετῆς καὶ ἀγιότητος θῶναι τῆς κοινῆς καὶ ἱερᾶς γνώσεως, μάλιστα τῆς «θεομονιεύου» (Ἰσα 3, 18), διὰν συνοδυεσθαι, μετὰ ἐκδράσεως καὶ περιφρονήσεως τῆς θείας σοφίας. Πράγμα δὲ ἐπ' εὐκαρίῃς νὰ λεχθῇ ὅτι εἰς τὴν λεγομένην κλίμακα τῶν «ἐξίων» (βλ. κτὰ ἀγαθὰ Γνώσεις Ἐπιστήμη, Δίκαιον, Τέχνη, Θρησκεία Ἀτίον διὰ νὰ ἀναφέρωμεν τὰς κυριώτερας) μόνη ἡ συμφωνία καὶ ἁρμονία τούτων ἀποτελεῖ πληρότητα, ὁλοκληρώσιν καὶ ἀρίστην, ὅτε ὁ θεωρετός ἢ ὁ Πολιτικὸς ὁ ὁποῖος ἐγνοεῖ ἢ παραθεωρεῖ μίαν ἢ περισσοτέρας «ἐξίας» νὰ εἶναι «λαϊκός» ὅπως, μάλιστα διὰν ἐγνοοῦνται ἢ περιφρονῶνται, ἀνταρταί «ἐξίας» Ἐν τούτοις, ὅσον περισσότερο καλλιστεῖται μανεῖς ἢ καὶ ἀφιερόμεν εἰς μίαν ἀνωτέραν «ἐξίαν» καὶ ἐν προκειμένῳ τὴν Θρησκείαν ἔστω καὶ ἐν δὲν καλλιστεῖται προσωπικῶς, χωρὶς ὅμως νὰ περιφρονῇ, τῆς ἑλλας τῶσον εἶναι, καὶ ἀνωτεροῦ ἐκπαθῇ ὁ π ε ρ ο χ ῆ ν ὅς τ ὡς ἰ ε ρ ε ρ η γ η σ ι ς ἀξιολογικῇ ἢ ἂν δύναται, λ.χ. τὸ Δίκαιον νὰ θεωρηθῇ κατώτερον τῆς Γνώσεως ἢ Πνεύματος γενικῶς ὅτε ἢ Θρησκεία Ἀγίων ὅπως κατωτέρα τοῦ Δίκαιου Ἐπομένως ὁ Μ. Ἀντώνιος ἀφιερόμενος ἀαφθός εἰς τὸ «ἄφιστον» Ἀγαθὸν ἐδρίκειτο εἰς τὴν ὁδὸν τῆς τελειότητος καὶ ἦτο πλήρης καὶ ὁλοκληρῶς μόνος ἀνθρώπος.

Περὶ Μ. Ἀντωνίου βλ. τὴν πρόσφατον ἐκδοσιν καὶ ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀδωνίου σπυραφάντος βίου καὶ μετ' ἐκείν τῶν «Ἀποφθεμάτων» τοῦ εἰς καλίσθητον καὶ πάλος ἐκπαιγεμένου τόμον ὑπὸ τοῦ ἐκδότου Βασ. Σπυραφάνου (ὁ Μέγας Ἀντώνιος, Θεσσαλονίκη 1971), τὸν Α' τόμον τῆς «Θεολογίας τῶν Ἱερῶν Νηκτικῶν» (ἐκδ. Ἀστέρος) καὶ τὰ Ἀποφθέγματα τοῦ εἰς τὸ «Πνευματικόν», ἀμπελίστα ὑπὸ Π. Β. Πάσχου, ἐκδ. Ἀστέρος, Ἀθήναι 1961.

21. Ἦτο διδασκαλὸς τῶν θεολογικῶν Ὀνοπίου καὶ Ἀρνατίου, εἰς τὸν Μ. Θεοδοσίου καὶ ἔζησεν εἰς τὸ καλίσθιον περὶ τὰ 40 ἐτη. Ἐνομήθη

Αιγύπτιον», ἀγράμματον, ἀλλὰ «πνευματικόν», «περὶ ἰδί-
ων λογισμῶν» καὶ ἐζητεῖ καθοδήγησιν, «ἕτερος ἰδὼν αὐτὸν
εἶπεν Ἀβδᾶ Ἀρσένιε, π ὥ ς τοσαύτην παιδευσιν Ρω-
μαϊκὴν καὶ ἑλληνικὴν ἐπιστάμενος τ ο ὕ τ ο ν τὸν ἀ-
γροικόν (= ἀπαιδευτὸν γραμματικῶς) περὶ τῶν σὺν λο-
γισμῶν ἐρωτᾷς. Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· τὴν μὲν ρωμαϊκὴν
καὶ ἑλληνικὴν ἐπίσταμαι παιδευσιν, τ ὁ ν δ ἑ ἄ λ φ ἄ-
θ η τ ο ν τ ο ὕ ἀ γ ρ ο ῖ κ ο υ τ ο ὕ τ ο υ ο ὕ π ω
μ ε μ ᾶ θ η κ α ι» Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Ἀβδᾶς Μέγας Ἀρσένιος
ἐρωτηθεὶς «πῶς ἡμεῖς ἀπὸ τοσαύτης παιδευσεως καὶ σο-
φίας ο ὕ δ ἑ ν ἔ χ ο μ ε ν, αὐτοὶ δὲ οἱ ἀγροῖκοι καὶ Αἰ-
γύπτιοι τοσαύτας ἀρετὰς ἐκτείνονται» ἀπήντησεν· «Ἡμεῖς
ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου παιδευσεως οὐδὲν ἔχομεν· αὐτοὶ δὲ
οἱ ἀγροῖκοι καὶ Αἰγύπτιοι ἀ π ὶ τ ὧ ν ἰ δ ῖ ω ν π ὶ-
ν ω ν ἐ κ τ ῆ σ α ν τ ο τ ᾶ ς ἀ ρ ε τ ᾶ ς».²²

Ἐνώπιον αὐτῆς τῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς κατὰ τὴν διητή

ἐπίσης «Μέγας» καὶ «θεωρεῖται ὅτις ὧν «ισχυρὰς»· βλ. «Γερουτικόν», β.δ.
σ. δ κτξ., ὅπου περιγράφεται αὐτὸς καὶ περὶ αὐτοῦ μὲν Ἀποσφάγματα βίον
του (199 κτξ.) συνέγραψεν ὁ Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (P.G., 99,
840-851)· Ἡ «ἐντιθέσις» ὡς πρὸς τὴν «θεορῶν» σοφίαν, ἀλλὰ καὶ ἡ
συμφωνία καὶ ἁρμονία ὡς πρὸς τὴν βίαν τῶν Πατέρων· Ἄγ. Ἀντωνίου
καὶ Ἀρσενίου εἰς αὐτὴν χαρακτηριστικῶς. ὅπως καὶ ἐκείναι τῶν Ἄγ. Προφη-
τῶν καὶ τῶν Ἄγ. Ἀποστόλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔχομεν ποικίλους καὶ
ἀγρίους καὶ ἁλῆεις, ἀλλὰ καὶ Μωσοῦν καὶ Σολομῶντα καὶ Παύλον καὶ Λου-
κᾶν καὶ Μ. Βασίλειον καὶ Γρηγορίου καὶ Ἰωάννην καὶ Θωμάς καὶ Μάρ-
κον· Ἐπίσης καὶ Γεννάδιον Σιολέριον κλπ.

22. «Γερουτικόν», β.δ., Ἀποσφάγμα ζ', σ. 5α

23. Ἐ.δ., Ἀποσφάγμα ε' — Ὁ τι εἴς ἡδυνάτο τις καὶ θεωρεῖται ὡς
τὸ «πρεῖτον» εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ κληρονομίαν δὲν εἶναι ἴσως
ἡ φιλοσοφία ὡς ἐπιστήμη τόσων, ὅσων ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία, ἀ περὶ ἀ ρ ε-
τ ῆ ς ἁ ν τ ῶ ν, ἡ δ ν ὁ ὡ π ο λ ο γ ῖ α· Ἀλλ' ἡ ἀρεταλογία καὶ ἡ
θεολογία τῶν ἐθνικῶν καὶ Ἑλλήνων ἦτο δένδρον πολυφυλλὸν καὶ βαλαρόν· ἀλλ'
«ἀγρον» εἰς παραφυορᾶν, ὡς ἡ ἑστὸς τοῦ Κυρίου ἐξηραίνετο αὐτῇ (Ματθ.
19, 20)· Καὶ ὁ Μ. Βασίλειος, ὡς δὲ ἴδωμεν· πρὸς «π ὶ λ λ α· δένδρον»,
ἀλλ' ὅχι κατὰ παραφυορᾶν τὴν «θεορῶν» παιδείαν («Πρὸς τοὺς νέους»,
3, B. I. 1, σ. 20)· Πάντος ἁγίου· ἦτο σχεδὸν καὶ ὁ περὶ ἀρετῆς λόγος,
ἀλλοιωτὸς μέχρις ἐξουδένου καὶ σημαίνου, χωρὶς χάριν καὶ κατὰ χάριν θέ-
ωσιν καὶ κηρίως μεταξὺ τῶν δαίμων, τῶν φιλοσόφων καὶ περαιοποιούντων·
Ἐξ ἁλλοῦ ἡ μεταφορικὴ τῶν Ἑλλήνων ἦτο μεταλογικὴ καὶ ἀντιφατικὴ,
«συνδ.» ὅπως ἀνωκρινεῖ τὸ ἀντιφατικόν· πρὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐξοτο-
λογίας καὶ τοῦ ἀποκλειστικῆς Χριστιανικοῦ δόγματος τῆς Ἀναστάσεως
τῆς ἡμέρας καὶ περὶ γυναικῶν καὶ ἐσθλῶν ἀντιλήψεως, ἡ οὐκ ἀστικὴ διακρίσις τῶν
«ἀλίων», ἡ ἐναντί τῶν ἐξ ἁρῶν καὶ τῶν ἁλίων ἀνθρώπων τοποθέτησις τῶν,
ἀλλὰ καὶ τόσων μεταξὺ τῶν φιλοσόφων «εἰρεασις»· σχολαὶ καὶ «ἐναιρέ-
σεις»· ἀντιφάσεις τῆς «μερικῆς» σοφίας τῶν, καθιστῶν ταύτην ἐναντί τοῦ
Χριστιανισμοῦ ὡς «καλλὰ μὲν συντεταγμένον» καὶ λίαν τερπόμενον, τοῦ
ὅποιον· ἐν ταύταις αἰσῶς ὡς φιλόσοφος «ὁ κατέβη καὶ οὐκ ἔδωκε»
(Ματθ. 12, 20)

μοναστικήν περιοδείαν του ὁ Μ. Βασίλειος ἔμεινε κατὰ πληκτος, ἀλλ' ὅχι καὶ ἀνεπηρέαστος. Διότι αὐτὴν τὴν «φιλοσοφίαν», τὴν χριστιανικὴν ἀσκησιν καὶ μοναχικὴν ζωὴν, ἔκτοτε ἠσπιάσθη ὁλοφύχως καὶ διὰ θίου, ὥστε ἡ μετὰ ταῦτα καρποφορία του νὰ ὀφείλεται εἰς αὐτὴν κυρίως καὶ ὅχι εἰς τὴν ἑλληνομαθειάν του, τὸ «ἔνδυμα». Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο, τὴν μορφήν τοῦ λόγου του, ὁ Μ. Βασίλειος ὑπῆρξεν, ὡς ἔχομεν τυνίσει, «βασιλικός» καὶ μοναδικός σχεδόν.

Ἀλλὰ περὶ τῆς «βασιλικότητος» καὶ «μοναδικότητος» τοῦ λόγου τοῦ Μ. Βασιλείου ὁ λόγος ἀνήκει περισσώτερον εἰς ἄλλους, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ παραχωρεῖται.

Γ Ο «ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ» ΛΟΓΟΣ: Ο Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΩΣ ΡΗΤΩΡ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Ι. Ἡ περὶ λόγου καὶ μορφῆς ἀποψὶς τοῦ ἰδίου τοῦ Μ. Β.

Ἐνῷ, ὡς ἔχομεν τυνίσει, ὁ Μ. Β. «ἐγνώρισεν ὅσον ὀλίγοι τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ ὅσον ὀλίγοι ἀπεμακρῶθη ταύτης. Ὅ,τι διατηρεῖ εἶναι τὸ ἔνδυμα. Ἡ οὐσία τῆς σοφίας του εἶναι ἴδια, **Β Α Σ Ι Λ Ε Ι Ο Σ**. Ὁ ἴδιος ἐξαίρει τοῦτα».²⁴ γράφων «Πρὸς τοὺς Νέους ὅπως ἀνέξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων»:

«.. Μὴ θαυμάζετε δὲ εἰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς διδασκάλου (ἐνν. οἶκον = σχολεῖα) φοιτῶσι καὶ τοῖς ἐλλαγίμοις τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν δι' ὧν καταλελοίπασιν λόγων συγγινομέναις ὑμῖν, αὐτὸς τι παρ' ἐμαυτοῦ λύσιτε λείσπερον (= ὠφελιμώτερον) ἐξευρηκέναί φημί. Τοῦτο μὲν οὖν αὐτὸ καὶ συμβουλευσῶν ἦκω, τὸ μὴ δεῖν εἰσάπαξ τοῖς ἀνδράσι τούτοις ὥσπερ πλοῖου τὰ πηδάλια τῆς διανοίας ὑμῶν παραδιδόντας ἡπερ ἂν ἄγωσι, ταύτη συνέπεσθαι, ἀλλ' ὅσον ἐστι χρήσιμον αὐτῶν δεχομένους, εἰδέναί τί χρὴ καὶ παριδεῖν».²⁵

Εἶναι χαρακτηριστικόν ὅτι ἀπὸ προοιμίου

²⁴ Κων. Γ. Μόνη, Καθηγητὸς τῆς Πατρολογικῆς Παν. Ἀθηνῶν, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου εἰς τὸ «Πρόσχε σκευτὴ» λόγος ἐπὶ τῇ φορτῇ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. (30 Ἰαν. 1953), Ἀθῆναι 1958, σ. 8.

²⁵ Μεγ. Βασ., «Πρὸς τοὺς νέους...», ἐκδ. Βασ. Γ. Μπαλάλη, β. 4., σ. 4—7 (β. 1, 23—24 καὶ P.G. 31, 545 A).

ὁ Μ. Β. καθιστᾷ προσεκτικούς τοὺς νέους «ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων», δηλαδή πῶς θὰ ὠφελοῦνται λαμβάνοντες «ὅσον ἐστὶ χρήσιμον» μόνον, διότι ὑπάρχουν εἰς αὐτοὺς καὶ πολλὰ τὰ β λ α β ε ρ ά, διὰ τὰ ὁποῖα λέγει «εἰδέναι τί χρή καὶ περιδεῖν» (= νὰ παραβλέπουν, νὰ περιφρανοῦν). Πρέπει νὰ τονισθῇ πάντως ὅτι εἰς τὴν περίφημον αὐτὴν πραγματείαν του μετ' ἐμφάσεως τονίζει τὴν προσοχὴν καὶ τὴν «ἐκλογὴν» τῶν «οἰκείων», τῶν ὁμοίων καὶ συγγενῶν τῆς «θυραθεν» καὶ τῆς ἱερᾶς σοφίας. Γράφει:

«Εἰ μὲν οὖν ἐστὶ τις οἰκειότης (= ὁμοιότης) πρὸς ἀλλήλους τοῖς λόγοις, προύργου (= ὠφέλιμος) ἂν ἡμῖν αὐτῶν ἢ γνώσις γένοιτο. Εἰ δὲ μή, ἀλλὰ τό γε παράλληλα θέντας καταμαθεῖν τὸ διάφορον οὐ μικρὸν εἰς δεδαΐωσιν τοῦ βελτίονος Τίνι μέντοι καὶ παρεκτάσας τῶν παιδεύσεων ἑκατέραν τῆς εἰκόνος ἂν τύχοις. Ἦπου καθάπερ φυτοῦ οἰκεία μὲν ἀρετὴ τῷ καρπῷ ὄρεϊν ὠραίῳ (= ὠρίμῳ), φέρει δὲ τινα κόσμον τὰ φύλλα αὐτοῖς κλάδοις περιστοιχόμεναι· οὕτω δὲ καὶ ψυχῇ προηγούμενως μὲν καρπὸς ἢ ἀλήθεια, οὐκ ἄχαρι γε μὴν οὐδὲ τὴν θυραθεν σοφίαν περιδεδλῆσθαι, οἷόν τινα φύλλα σκέπην τε τῷ καρπῷ καὶ ὄψιν οὐκ ὠρον (= ὄχι ἀσχημον) παρεχόμενα», ὅπως ἔπραξαν καὶ ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Δανιήλ, ὅταν εὐρέθησαν μεταξύ τῶν ἐθνικῶν²⁶

Μεγάλῃ προσοχῇ ὁμοῦς εἰς τὰ θλαθερά: τὰς κωμωδίας, τὰ ἡδονικά συμπόσια, τὰς περὶ πολυθείας μυθολογίας, τὰ περὶ ἐρίδων καὶ αἰσχροτήτων τῶν θεῶν, τὰς ψευδολογίας τῶν ρητόρων καὶ τὰ παρόμοια θὰ ἀποφεύγωμεν ἀπολύτως. Θὰ μιμούμεθα τὴν μέλισσαν καὶ τοὺς ἀνθοκόμους. «ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι τὸ θλαθερόν φυλαξώμεθα» (= θὰ ἀποφύγωμεν).²⁷

Ὡς πρὸς δὲ τὴν μορφήν ὁ Μ. Βασίλειος δέ ν ἐπετηδεύετο τὸν λόγον. Τὸ κέντρον καὶ ἡ οὐσία ἦτο ἡ ἀλήθεια, ὁ «ἀληθὴς νοῦς». Ἐγραφεν εἰς τὸν Λιβάνιον, ὁ ὁποῖος προηγουμένως εἶχεν ὑπερθαυμάσει ἐπιστολὴν²⁸ τοῦ Μ. Β. καὶ εἶχεν ἀναγνωρίσει «ἤτταν» του ὡς πρὸς τὴν τέχνην τοῦ λόγου:

«Τί οὐκ ἂν εἴποι σοφιστὴς ἀνὴρ, καὶ σοφιστὴς τοιοῦ-

26. Ξ. 2., § 3, 1—19.

27. Ξ. 2. § 4, 1—56.

28. Βλ. 1 ΜΒΑ, Εἰσαγωγή, σ. 29.

τος, ὥ γε ἴδιον εἶναι τῆς τέχνης ὁμολογεῖται καὶ τὰ μεγάλα μικρὰ πικεῖν, ὅποτε θούλεται, καὶ τοῖς μικροῖς περιτιθέναι μέγεθος;» Ἐν συνεχείᾳ ἀποκαλεῖ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ «ρυπώσαν» (= ὀσχημον) καὶ καταλήγει: «Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν, ὦ θαυμάσιε, Μωυσεῖ καὶ Ἡλῖα καὶ τοῖς οὕτω μακαρίοις ἀνδράσι σύνεσμεν ἐκ τῆς θαρδάρου φωνῆς διαλεγόμενοι ἡμῖν τὰ ἐαυτῶν καὶ τὰ παρ' ἐκείνων φθεγγόμενα νοῦν μὲν ἀληθῆ, λέξιν δ' ἀμαθῆ (= ἀγροίκον, ἀκαλαίσθητον), ὥς αὐτὰ ταῦτα δηλοῖ. Εἰ γάρ τι καὶ ἡμεν παρ' ὁμῶν διδαχθέντες, ὑπὸ τοῦ χρόνου ἐπελαθόμεθα». καὶ ὅχι μόνον δὲν ἐπετηδεύετο τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ συνίστα:

«... τὸ τῆς λέξεως ἀπλοῦν καὶ ἀκινδύον πρόπον ἐδοξέ μοι εἶναι προθέσει Χριστιανοῦ οὐ πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον ἢ κοινὴν ὠφέλειαν γράφοντος». «... Δεῖ οὖν καὶ ἡμᾶς τοὺς οὐ κατὰ φιλοτιμίαν (= φιλοδοξίαν) ἐρχομένους ἐπὶ τὸ γράφειν, ἀλλ' ὑποθήκας καταλιμπάνειν ὡς ἀλὶ μωυ λόγων τῇ ἀδελφότητι προελομένους...».²⁹

Ἐν τούτοις, συνίστα συγχρόνως τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀκριβείαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται ἡ σαφήνεια «Ὅτ' λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι διὰ τοῦτο σημείων χρῆζουσιν, ἵνα ἵπταμένων αὐτῶν λάβῃ τὸ τάχος ὁ γράφων. Σὺ οὖν, ὦ παῖ, τὰ χαράγματα τέλεια ποιεῖ καὶ τοὺς τόπους ἀκολουθῶς κατὰστιζε. Ἐν γάρ μικρᾷ πλάνῃ πολὺς ἡμάρτηται λόγος, τῇ δὲ ἐπιμελείᾳ τοῦ γράφοντος κατορθοῦται τὸ λεγόμενον».³⁰

29. Ἐπιστ. 239, 1—5 καὶ 19—24. Ἡ Ἐπιστολὴ θεωρεῖται καὶ αἰναι γνησία.

30. Ἐπιστ. 135, 1, 7—8 καὶ 2, 1—8. Μῖναι χαρακτηριστικὸν ὅτι καὶ ἄλλος ἐλληνοστραφὴς ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς, Σαυέσιος ὁ Κυρήνης ἢ Πτολεμαῖος (+ 418—14), περὶ τῶν συγγραμμάτων καὶ δι' τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ ἁγίου ὁ ἅγιος γράφει ὅτι «χάριτος καὶ ἡθονος ἀποστάζουσι μετὰ τοῖς ἐν τοῖς λόγισιν ἰσχύος καὶ πεποιθήτος» (Μυριόβιβλ., 28) γράφει περὶ τῆς μορφῆς τοῦ χριστιανικοῦ λόγου «Ὅθεν μέλει τῷ θεῷ τῆς θεωφορίας λέξεως» Πνεῦμα θεῖον ἐκπεπορεῖ μερὸς γίαν συγγραφεὶ καὶ» (Ὁμολ. 1, Ρ.Ο. 66, 1561) Ἐννοεῖται ἡ ἐμερὰ καὶ φιλόδοξος ἐπιτήδευσις.

31. Ἐπιστ. 238, 1—4. Ἡ Ἐπιστολὴ ἐστὶν «Ἐπιστολὴ» καὶ πρὸς γραμματεῖα καὶ ἱερεῖς ταχυγράφοι. Ἀνέγνωσε, φαίνεται, ὁ αὐτὸς εἶχε γράφει ταχυγράφει καὶ κάμνει τὰς παρακλήσεις του, τῶν σοφῶν. Ὅς γνωστὸν, ἐνθ' ὧμλει, ταχυγράφοι (= στυλογράφοι, σημεῖον) κατέγραψαν τὰς διὰ τῶν τῶν. «Ὅχι δὲ πᾶν τὰ τὸν χρόνον ὅσοι (τόσοι πολλοὶ) ταχυγράφοι παρήσαν ὅμοι, διαγινώσκοντες τὰ πρὸς τὴν αἵρεσιν» (Ἐπιστ. 238, 5, 7—9). Καὶ διὰ τῆς Ἐπιστολογραφίας τῶν, διότι δὲν προέφθανον, ἡβῶν καὶ διαγορεύει τὰς Ἐπιστολὰς σου εἰς γραφεῖς γραμματεῖας

Χαρακτηριστική, αλλά και χαριτωμένη είναι και ἡ συμβουλή του «πρὸς καλλιγράφον»·

«Ὁ ρ θ α γ ρ α φ ε καὶ χρῶ τοῖς στίχοις ὀρθῶς καὶ μὴτε ἐωρεῖσθαι πρὸς τὸ ὄψος ἢ χεῖρ μὴτε φερέσθαι κατὰ κρημνῶν Μηδὲ θιάζου τὸν κάλαμον λοξὰ βαδίζειν ὥσπερ τὸν παρ' Αἰώωπῳ καρκίνον (=κάβουραν), ἀλλ' εὐθὺ χωρεῖ, ὥσπερ ἐπὶ στάθμης βαδίζων τεκτονικῆς, ἡ πανταχοῦ φυλάττει τὸ ἴσον καὶ πᾶν ἀναιρεῖ τὸ ἀνώμαλον.....Γράφε τοίνυν ὀρθῶς καὶ μὴ πλάνα τὸν νοῦν τῷ πλαγίῳ καὶ λοξῷ τῶν γραφομένων».⁵³

Ἀλλὰ περισσότερο πάντων συνίστα τὴν «χρηστὴν γνῶμην» καὶ τὴν «κεκαθαρμένην γλῶτταν», αἱ ὁποῖαι φυσικῶς ὁδηγοῦν καὶ εἰς ὀρθοέπειαν, ἀλλὰ καὶ καλλιτέλειαν ἀνεπιτήδευτον, ἡ ὅποια εὐφραίνει τὸν ἀναγνώστην. «Ἐγραφε πρὸς Φιλάγγριον Ἀρκηνόν». «...Ἀλλὰ γράφοις (=νὰ γράφῃς) ἡμῖν διὰ πάσης προφάσεως (=μὲ κάθε εὐκαιρίαν), τοιαῦτα γράφων, οὕτω μὲν ἀπὸ χρηστῆς γνῶμης, οὕτω δὲ ἀπὸ γλῶττης κεκαθαρμένης. Καὶ γάρ εἰ μὴ φάμεν προσποιεῖσθαι τὸ ἐν τῇ λέξει τερπνόν, ἀλλ' ὅν φυσικῶς πῶς κατακηλούμεθα (—εὐχαριστούμεθα) παρ' αὐτοῦ καὶ ἀγετε ἡμᾶς οἱ τὸν λόγον χαρίεντες, ὥσπερ οἱ τὰς μελίσσας διὰ τῶν κρουμάτων. Πολλὰς γε οὖν πέμπει τὰς ἐπιστολάς καὶ μακράς ὥς ἐνὶ μάλιστα· οὐ γὰρ δὴ ἀρετὴ ἐπιστολῆς ἢ βραχυτέρας, οὐ μᾶλλον γε ἡ ἀνθρώπου».⁵⁴

Ὑπῆρχεν εἰς τὸν Μ. Βασίλειον ἀναμφισβήτητος ἔμφυτος ἱκανότης τόσοις εἰς τὸν προφορικόν, ὅσον καὶ εἰς τὸν γραπτὸν λόγον. Ὑπῆρχεν ἐπίσης ἔμφυτος ἀγάπη τῆς τάξεως, τῆς ὁργανώσεως, τῆς ὀρθοεπείας, τῆς καλλιγραφίας, τῆς σαφηνείας, τοῦ μέτρου. Ἡ ἐπιμελὴς καὶ μακροχρόνιος σπουδὴ ὠρίμασαν τὰς φυσικὰς αὐτὰς ἱκανότητας καὶ ἡ καθαρὰ καρδιά, ὁ φωτισμένος ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ νοῦς ἡ τῶν ἀρετῶν ὅλων ἐπιμέλεια, ἡ εὐθυσία του εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἰδία καὶ τοὺς θίους τῶν Ἀνίων καὶ τὰ συγγράμματα τῶν πρὸ αὐτοῦ Πατέρων, πάντα ταῦτα συντόξευαν ὥστε νὰ ὁλοκληρωθῇ τὸ θαῦμα τοῦ «βασίλειανοῦ» λόγου.

53 Ἐπιστ. 334, 1—6 καὶ 16—17

54 Ἐπιστ. 323, 6—14. Μακρὰς ἐπιστολάς καὶ πρηνὲς ζῆτος καὶ ἀπὸ τὸν Ἀγ. Μελέτιον Ἀντιοχείας. 4ς θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν Ἐπιστ. 57 (τὸ ἀπὸ τὸν τὸν τόμον)

Ἄλλ' ἰδοὺ πῶς περὶ τοῦ θαύματος τούτου ἐκφράζονται πρῶτοι δοσι τὸ ἔζησαν, οἱ δύο Ἄγιοι Γρηγόριοι.

2. Ὁ Ἄγ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.

Καὶ εἰς ἄλλα σημεία τοῦ Ἐπιτομίου του εἰς Μ. Β.²⁴ ὁ φίλος του γράφει περὶ τῆς χάριτος καὶ δυνάμεως τοῦ λόγου τοῦ Μ. Β., ἀλλ' ἰδίᾳ εἰς τὰς §§ ΞΕ', ΞΖ' καὶ ΞΖ', τὰς ὁποίας ἐκρίναμεν καλὸν νὰ παραθέσωμεν σχεδὸν αὐτοῦσις λόγῳ ἀκριθῶς τῆς χάριτος καὶ δυνάμεως των.

Ὅλοι αἱ ἄλλαι ἀρεταί του, λέγει ὁ Ἄγ. Γρηγόριος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν χάριν καὶ δύναμιν τοῦ λόγου του δύνανται νὰ παρομοιασθοῦν πρὸς περιοδεῖαν, εἰς τοὺς πρῶτους τοῦ ὄρους ἐναντι τῆς κορυφῆς καὶ πρὸς διάπλευσιν στενοῦ πορθμοῦ ἐναντι ἀνοικτοῦ καὶ θαλῆος πελάγους. Πρὸς σάλπιγγα ἡχηροτάτην καὶ Θεοῦ φωνὴν καλύπτουσιν ὅλον τὸν κόσμον καὶ πρὸς παγκόσμιον σεισμὸν δύνανται νὰ παραβληθοῦν ἡ φωνὴ καὶ ἡ διάνοιά του.²⁵ Ὅπως ὁ ἡλῖος, τοῦ ὁποίου ὁ Προφητὰναξ Δαβὶδ ἐπαινεῖ τὸ κάλλος, τὸ μέγεθος, τὴν ταχύτητα καὶ τὴν δύναμιν, καθὼς διατρέχει καὶ φωτίζει ἐξ Ἰσου ὅλην τὴν γῆν, παρομοίως καὶ ὁ Μ. Βασίλειος. «Τοῦ δὲ κάλλος μὲν ἡ ἀρετὴ, μέγεθος δὲ ἡ Θεολογία, ὁδὸς δὲ τὸ ἀκίνητον καὶ μέγρ Θεοῦ φέρου ταῖς ἀναβάσεσι, δύναμις δὲ ἡ τοῦ λόγου σπορά καὶ διάδοσις. Ὡστε ἐμοὶ γε οὐδὲ τοῦτο εἰπεῖν ὀκνητέον, τὸ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελεῖν τὸν φθόγγον αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τῶν ρημάτων τὴν δύναμιν, ὃ περὶ τῶν Ἀποστόλων ὁ Παῦλος ἔφησε παρὰ Δαβὶδ ἐκδεξάμενος. Χάρις καὶ ἡδονὴ καὶ τρυφή πάντων ἀνεξαφρέτως μία καὶ διὰ πάντων καὶ ἡ μεγίστη, τὰ ἐκείνου συγγράμματα καὶ πονήματα. Οὐδὲ γραφεῦσιν εὐπορία τις ἄλλη μετ' ἐκείνου ἢ τὰ ἐκείνου συγγράμματα Σιωπᾶται τὰ παλαιά, δοσι τινὲς τοῖς θεοῖσι λογίοις ἐνίδρωσαν· δοῦται τὰ νέα, καὶ αὐτὸς ἄριστος ἡμῖν ἐν λόγοις, ὃς ἂν τὰ ἐκείνου μάλιστα παγᾶν ἡ γινώσκων καὶ διὰ γλώσσης φέρων καὶ συνετίζων τὰς ἀκοάς ἤρκεσε γὰρ εἰς ἀντὶ πάντων τοῖς σπουδαιοτέροις εἰς παιδεύειν».²⁶

«Ἐγὼ τοῦτο μόνον αὐτοῦ διηγῆσθαι. — Ὅταν τὴν Ἑ ξ α ἡ μ ε ρ ο ν αὐτοῦ μεταχειρίζωμαι (= παίρνω εἰς

²⁴ Αἱ παραπομπαί, ὡς καὶ εἰς τὴν σελ. 1 ΜΒΑ, ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἐπιτομίου διὰ Γεωργ. Δωμ. Μεταλλήνοφ, ἐκδ. «Γρηγόρη», Ἀθήναι 1968.

²⁵ Ξ Α', ΞΖ'.

²⁶ Ξ Α', ΞΖ'.

τάς χείρας μου) και διά γλώσσης φέρω (=ἀπαγγέλλω), μετά τοῦ Κτίστου γίνωμαι και γινώσκω κτίσεως λόγους (αἰτίας) και θαυμάζω τὸν Κτίστην πλέον ἢ πρότερον δῶκει μόνῃ διδασκάλῳ χρώμενος. — "Όταν τοῖς ἀντιρρητικοῖς ἐντύχω λόγοις, τὸ σοδομιτικὸν ὄρω πῦρ, ὡς τεφροῦνται γλώσσαις πονηραῖς και παράνομοι, ἢ τὸν Χαλάνης πύργον, κακῶς μὲν οἰκοδομούμενον, καλῶς δὲ λυόμενον. — "Όταν τοῖς περὶ Πνεύματος (ἐν ἐντύχῳ λόγοις), εὐρίσκω Θεόν, ὃν ἔχω, και παρρησιάζομαι τὴν ἀλήθειαν ἐπιβατεύων τῆς ἐκείνου Θεολογίας και θεωρίας. — "Όταν ταῖς ἀλλαις ἐξηγήσειν... πείθωμαι μὴ μέχρι τοῦ γράμματος ἴστασθαι... — "Όταν ἀθλητῶν ἐγκωμίοις προσομιλήσω, περιφρονῶ τὸ σῶμα και σῠνειμι τοῖς ἐπαινουμένοις και πρὸς τὴν ἀθλήσιν διεγείρομαι. — "Όταν ἡθικοῖς λόγοις και πρακτικοῖς, καθαίρομαι ψυχὴν και σῶμα και νῶς Θεοῦ γίνωμαι δεκτικὸς και ὄργανον κρουόμενον Πνεύματι και θείας ὕμνωδὸν δόξης τε και δυνάμεως τούτῳ μεβαρμόζομαι και ρυθμίζομαι και ἄλλος ἐξ ἄλλου γίνωμαι τὴν θείαν ἀλλοίωσιν ἀλλοιούμενος»"

Οἱ τελευταῖαι οὗτοι λόγοι τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου δεικνύουν ἀκριδῶς ποῖαν θαυμαστήν και ὁγίαν ἐπίδρασιν δύναται νὰ ἔχη ἡ μελέτη τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἁγίου Βασίλειου, ὅταν γίνεται μὲ προσοχὴν και αὐτοκριτικὴν και πνεῦμα μαθητείας.

Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν ὅτι τόσοι ὁ Ἁγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὅσον και ὁ Ἁγιος Γρηγόριος Νύσσης συγκρίνουν τὸν Μ. Βασίλειον ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν και τὰ εἰδικὰ χάρισμα πρὸς τοὺς μεγάλους Πατριάρχας και Προφήτας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης και τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους τῆς Καινῆς Διαθήκης και τὸν εὐρίσκουν ἐφάμιλλον και μάλιστα «πάντων τῶν Ἀγίων ἀναμάρτητα τὰς ἀρετάς».³⁷ Ἡ σύγκρισις³⁸ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ και Ἀβραάμ και Μωυσέως και Ἡλίου και Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου μέχρι τοῦ Παύλου, μετὰ τὸν ὁποῖον ἔρχεται ὁ Μέγας Βασίλειος!

37 Ἐ δ', ΣΥ'.

38 Βλ. σημ. 68

39 Ὁ Ἁγ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος παίρνει τὴν «σύμμετρον» εἰς τὰς §§ 0 ΟΣ' πρὸς τοὺς ἑξῆς Ἀδάμ, Ἐνός, Ἐνός καὶ Ὁ (Ο) Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ (ΟΑ'), Ἰωσήφ, Μωϋσῆν, Ἀαρὼν, Ἰησοῦ καὶ καὶ (ΟΒ'), Ζαχαρίας, Δαβὶδ, Σολομώντα (ΟΓ'), Ἡλίου Ἐλισσαίου, Τρεῖς Παῖδας, Ἰωνάν, Δανιήλ, Ἐκτὸς καὶ τὰς Μικροβίους, Ἐλισσαίου, Σολομώντα (ΟΔ'),

3. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης γράφει:

«Εἴτα μετὰ τούτους (=τούς Ἀποστόλους) φυλάξας τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐξάρχει τῆς παρούσης ἡμῖν πανηγύρεως ὁ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος. Τίς οὗτος; Εἶπω τὸ ὄνομα ἢ ἀρκεῖ ἡ χάρις ἀντὶ τοῦ ὀνόματος δεῖξαι τὸν ἄδρα, Διδάσκαλον γὰρ καὶ ποιμένα μετὰ τοὺς Ἀποστόλους ἀκούσας, ἐνόησας πάντως τὸν μετὰ τοὺς Ἀποστόλους ποιμένα τε καὶ διδάσκαλον τοῦτον λέγω, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸν ὑψηλὸν τῷ βίῳ τε καὶ λόγῳ Βασίλειον, τὸν ἀστέιον τῷ Θεῷ ἐκ γεννήσεως, τὸν τῆς ἡθεοι πολλὸν ἐκ νεότητος, τὸν παιδευθέντα μὲν κατὰ Μωυσῆα πάσῃ σοφίᾳ τῶν ἐξωθεν λόγων, τοῖς δὲ ἱεροῖς γράμμασιν ἐκ θρέφους καὶ μέχρι τῆς τελειώσεως συντραφέντα καὶ συναυξηθέντα καὶ συνακμάσαντα ὅθεν διδασκὼν πάντα ἀνθρώπων ἐν πάσῃ σοφίᾳ τῇ θεῇ τε καὶ τῇ ἐξωθεν, οἶόν τις ἀριστεύς περιδέξιος δι' ἑκατέρας παιδεύσεως τοῖς ἀντιτεταγμένοις αὐτὸν ἀνθοπλίζων, ὑπεραίρει δι' ἀμφοτέρων τοὺς προσπαλαίοντας.»⁴⁰

Καὶ ταῦτα πάντα ὑφείλοντο εἰς τὴν καθαρότητα τοῦ θίου καὶ τῆς διανοίας τοῦ Ἁγίου, χάρις εἰς τὴν ὅποιαν εἶχε γίνεαι Πνευματοφόρος καὶ χαριτωμένος. Ὅπως ὁ Μωϋσῆς, ἔζη εἰς τὸν θεῖον «γνόφον» καὶ ἐβλεπε τὸ θεῖον φῶς. «Πολύλακις», συνεχίζει ὁ ἀδελφός του, «ἐγνωμεν αὐτὸν καὶ ἐντὸς τοῦ γνόφου γενόμενον, οὗ ἦν ὁ Θεός. Τὸ γὰρ τοῖς ἄλλοις ἀθεώρητον ἐκείνῳ ληπτὸν ἐποίει ἡ μυσταγωγία τοῦ Πνεύματος, ὡς δοκεῖν ἐντὸς τῆς περιοχῆς εἶναι τοῦ γνόφου, ὃ ὁ περὶ τοῦ Θεοῦ λόγος ἐναπακρυπτεῖται.»⁴¹ Κάποτε δέ, «κυκλὸς οὐδης, γίνεται αὐτῷ φωτὸς ἐλλαμψίς κατὰ τὸν οἶκον προσευχομένῳ· οὕλον δέ τι τὸ φῶς ἦν ἐκεῖνα, θεῖα δύναμις καταφωτίζον τὸ οἶκημα, ὅπ' οὐδενὸς πράγματος ὀλκοῦ ἐξαπτόμενον» (=ἀναπτόμενον)»⁴²

Ἐπόμενον ἄρα εἶναι διὰ τὰ ἱερὰ συγγράμματα τοῦ Ἁγίου ἀποπνέουν θεῖαν χάριν καὶ περιέχουν δύναμιν καρπτικὴν καὶ φωτιστικὴν. Διότι ὁ ἱερὸς Συγγραφεὺς τῶν ὀψήρξε καθαρὸν δοχεῖον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, λύχνος καὶ

Ἐπρόδρομον Ἰωάννην (OE'), Ἀποστόλους Πέτρον, Παῦλον, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην καὶ Πρωτομάρτυρας Στέφανον (OZ').

40. Ἁγ. Γρηγ. Νύσ., Ἐπιστολὴ εἰς τὸν εὐδ. ἀδελφὸν Ν. Β., P.G. 46, 789 B C. Ἡ σύγκρισις ἀρχίζει ἀπὸ Στέφανον, Πέτρον, Ἰάκωβον, Ἰωάννην, Παῦλον (δ. α., 789 A).

41. Ἐ. α., 812 C.

42. Ἐ. α., 808 C.

πυραός, τὸν ὁποῖον ἤμαφε τὸ «αὐλον» καὶ θεῖον φῶς Διό-
τι, ἐρωτᾷ ὁ φίλος του. «Τίς μὲν ἑαυτὸν ἐκάθηρε μᾶλλον
τῷ Πνεύματι καὶ ἄξιον τοῦ διηγεῖσθαι τὰ
θεῖα παρεσκεύασε; Τίς δὲ μᾶλλον ἐφωτί-
σθη φῶς γνώσεως καὶ διέκυψεν εἰς τὰ δάθη τοῦ
Πνεύματος καὶ μετὰ Θεοῦ τὰ περὶ Θεοῦ
διεσκέψαται;»⁴³

4. Ὁ Ἅγιος Φῶτιος.

Ἐρχόμεθα ἔπειτα εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Ἁγίου Μ. Φωτίου,
τοῦ ὁποῖου τὴν γνώμην περὶ τῶν Ἐπιστολῶν μόνον ἀνε-
φέραμεν. Ἡ κρίσις τοῦ κριτικωτάτου Πρατριάρχου ἀναφέ-
ρεται εἰς τὴν Ἑξαήμερον ἰδίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ συγ-
γράμματα τοῦ Ἁγίου Γράφει:

«Ἀνεγνώσθη Βασιλείου τοῦ Θεσπεσίου τὰ εἰς
τὴν Ἑξαήμερον. Ἀριστος μὲν ἐν πᾶσι τοῖς αὐτοῦ λόγοις
ὁ Μέγας Βασίλειος λέξει τε γὰρ καθαρῶς καὶ εὐσήμῳ καὶ
κυρίᾳ καὶ ὁλῶς πολιτικῇ καὶ πανηγυρικῇ δεινός, εἴ τις ἄλ-
λος, χρήσασθαι, νοημάτων τε τάξει καὶ καθαρότητι πρῶ-
τος, ἀλλ' οὐδενός δευτέρος ἴσεται, πιθανότητος δὲ
(= πειστικότητος) καὶ γλυκύτητος καὶ γελασπότητος ἐ-
ραστής καὶ ῥέων τῷ λόγῳ καὶ ὥσπερ ἐξ αὐτοσχεδίου πη-
γάζων τὸ ρεῖθρον, καὶ τῷ πιθανῷ δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ἤκεν ἀ-
ποκεχρημένος, ὥς εἴ τις παλιτικοῦ λόγου τοὺς αὐτοῦ λό-
γους παράδειγμα ἑαυτῷ θεῖη, ἔπειτα τούτως ἐκμελετώη,
μηδὲ τῶν εἰς τοῦτο συντελούντων δηλονότι, νόμων ἀπει-
ρος ὑπάρχων, οὐδενός αὐτὸν ἐτέρου δεήσεσθαι οἶμαι, οὔτε
Πλάτωνος οὔτε Δημοσθένους, οἷς οἱ παλαιοὶ ἐνδιατρίβειν
προτρέπονται εἰς τὸ πολιτικὸν τε καὶ πανηγυρικὸν ῥήτορα
γενέσθαι».⁴⁴

5. Ὁ Ἐρασμος

Ἡ γνώμη τοῦ κορυφαίου Ὁλλανδοῦ φιλολόγου Ἐ-
ράσμου (1469—1536) ἔχει τόσην μεγαλυτέραν σημασίαν,
καθ' ὅσον ὁὗτος ἡσχολήθη εἰδικῶς μὲ τὰ συγγράμματα τοῦ
Μ. Β. καὶ ἐπρολόγησε τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Ἁγίου
ὕπὸ τοῦ Ἱερωνύμου Εἰσέπαι εἰς Βασιλείαν τὸ 1532. Κατὰ
τὸν Ἐρασμον ὁ Μ. Β. συγκρινόμενος πρὸς
ὅλους τοὺς κλασσικοὺς ῥήτορας θε-
ωρεῖται ὁ πέρτερος πάντων! Γράφει:

43. Ἁγ. Γρηγ. Θεολ., Ἐπιστ., ΣΣ' 9—12.

44. Μοριμόβλ. 141.

«Βροντᾷ καὶ ἀσπράττει ὁ Περικλῆς, ἀλλ' ἄνευ τέχνης. Δι' ἀττικῆς τεχνοτροπίας ἐπενεργεῖ ὁ Λυσίας, ἐν' τοῦτοις σχεδὸν ψυχρῶς. Εἰς τὸν ἐκ Φαλήρου ρήτορα ἀναγνωρίζονται γλυκύτητες, ἀλλὰ διαμφοδητεῖται εἰς αὐτὸν ἡ ἀξιοπρέπεια. Ὁ Ἰσοκράτης, ὑποδειγματικὸς μεταξὺ τῶν ρητόρων, ἀπώλεσε διὰ τῶν ἐντέχνων ρυθμῶν τοῦ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ τὴν χάριν τοῦ φυσικοῦ ρήτορος. Εἰς τὸν Δημοσθένη, ὃν ὁ M. Tullius ὡς τὸ πρότυπον τῆς ρητορείας παρίστανε, ἀπεδόθη ἡ κατηγορία ὅτι ὀζει καπνοῦ ἀπὸ λύχνου καὶ ὅτι ἐλλείπει ἀπ' αὐτοῦ τὸ πάθος καὶ ἡ οὐγένεια. Ἀλλ' ἔστω ὅτι ὑπῆρξε πράγματι εἰς μὴ στερούμενος οὔτε τῆς φυσικῆς χάριτος οὔτε τῆς ἐπικτήτου τέχνης οὔτε τῆς ἐμφύτου πνευματικῆς εὐστροφίας. Ποῖος θὰ ἐτόλμα νὰ προσάγῃ καὶ τοῦτον πρὸς σύγκρισιν μετὰ τοῦ Βασιλείου, τὴν θέρμην τῆς εὐσεβείας τοῦ ὁποῖου οὔτε πρότερον οὔδ' ὀστερον ὑπῆρξεν ὁ ὀπωσαὺν προσεγγίσας. Ποῖος ἄλλος ἐκτός τοῦ Βασιλείου ἔχει συνδυάσει καὶ ἔχει συνενώσει ἕνα τόσον μέγαν κύκλον τῆς Φιλοσοφίας, μάλιστα ὅλων ὁμοῦ τῶν Ἐπιστημῶν, μετὰ τῆς εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἱκανότητος καὶ ἐπιτηδειότητος ἐκφράσεως, μεθ' ὅσης ἐκείνος ὁ μέγας ἀνὴρ;»⁴⁵ Διὸ τοῦτο ὁ Ἑρασμος εἰς τὸν Πρόλογον τῆς ἀνωτέρω μνησθείσης ἐκδόσεως τῆς Βασιλείας, ἀφοῦ «οὐδένα εὐρίσκει ἐφάμιλλον τοῦ οὐρανοφάνταρος εἰς τὴν ρητορικὴν τέχνην, καλῶν αὐτὸν τελειότατον πάντων τῶν ποτε γενομένων ρητόρων, προτρέπει τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν ἀληθῆ καλλιτέλειαν τὸ ὕφος τοῦ ἀνρδὸς τούτου νὰ ἔχωσιν ὡς πρότυπον»,⁴⁶ ὡς καὶ ὁ Μ. Φώτιος.

6. J. Garnier.

Ὡς γνωστὸν, ὁ Dom. J. Garnier εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὴν πρώτην πλήρη ἐκδοσιν τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Μ. Β. εἰς Παρισίους μεταξὺ 1721—1730. Εἰς τὸν πρόλογόν του λοιπὸν λέγει περὶ τοῦ Μ. Β. ὅτι «πάντα ὅσα ὑπάγονται εἰς τὴν σπουδὴν τῶν Ἱερῶν Γραμμάτων αὐδαμόθεν ἀλλοθεν πρέπει τις νὰ ἀρῶνται μᾶλλον ἢ ἐκ τῶν συγγραμ-

45. Παρὰ Γεν. Γ. Πάππη, Βασιλείου καὶ Μον. εἰς τὸ «Πρόλογον» αὐτοῦ κλπ., β. δ., σ. 10.

46. Παναγ. Κυκλανίδου, διδάκτορος Φιλοσοφίας, τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὲς ἡμεῶν Βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Κασσαβοῦρας. Τὰ εὐρησθέντα πάντα, κατὰ τὸν Μίγγιον (J. P. Minier), κατὰ κριστὴς ἐργασίας ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν κατὰ ἡμεῖς καθιερωθεῖσαν προλεγόμενην το καὶ σημειώσαν... τὴν πρώτην, Ἀθήναι 1909, σ. 39. Εἰς, κατὰ τῆς ἐκδόσεως κατὰ καὶ ἡ ΝΕΑ, σ. 28, σφ. 26.

μάτων τοῦ Βασιλείου».⁴⁷

7. Ὁ Γάλλος Fénelon καλεῖ τὸν Μ. Β. «σπουδαῖον γνῶμολόγον, αὐστηρὸν ἐν τῇ λέξει καὶ μέγαν διδάσκαλον διὰ τὴν κυβέρνησιν τῶν ψυχῶν, ὡς μελετήσαντα ἀκρ.δέστατα τὸ «Ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ γινώσκοντα κατὰ βάθος τὰς ἀσθενείας τοῦ ἀνθρώπου».⁴⁸

8. Ὁ Γάλλος Rollin ἐπίσης προβάλλει τὸν Μ. Β. εἰς τοὺς νέους «ὡς ἓνα τῶν δεινότερων διδασκάλων τῆς ρητορείας, ὡς πρότυπον καλλιπείας καὶ ὡς οὐδενὸς ἀλλοῦ δεύτερον εἰς τὴν εὐγλωττίαν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ κατέχει ὁ Καισαρείας οὗτος Βασίλειος ἐπισημοτάτην θέσιν μεταξὺ τῶν μεγάλων Ἐπισκόπων τῶν τιμησάντων τὴν Ἐκκλησίαν, τὸν αἰῶνα αὐτοῦ καὶ οὐμπασαν καθόλου τὴν ἀνθρωπότητα».⁴⁹

9. Παν. Καπλανίδης.

Παραμοίως ἐκφράζονται καὶ οἱ Villemain, Δοναλσών καὶ Γίθβων, τοὺς ὁποίους ἀναφέρων ὁ ἡμέτερος Παν. Καπλανίδης, εἰδικῶς μελετήσας τὸν Μ. Βασίλειον, γράφει περὶ αὐτοῦ

«Καὶ καθόλου χαρακτηρίζουσι τὸν Μέγαν Βασίλειον ὡς φιλόσοφον μὲν ὀρθῇ τῶν πραγμάτων κατάληψις, παράστασις αὐτῶν ζωρὰ καὶ εὐκρινής, βαθύνοια καὶ ὀξύνοια, ἐλευθερία καὶ τάξις, Φιλοσοφία, Ἱστορία, Φυσικὴ καὶ Ἀστρονομία, Νομικὴ καὶ Γεωλογία, Ἱατρικὴ καὶ περὶ τὸ λέγειν δεινότης» πρὸς δὲ τούτοις ἔξοχος ἱκανότης τοῦ μεταβιδῶναι τὰς γνώσεις αὐτοῦ μετὰ χάριτος καὶ καλλιπείας. Ὡς θεολόγον δὲ ψυχολογικὴ ἐξακρίβωσις τῆς θρησκευτικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν διαφόρων ἐνεργειῶν αὐτῆς. Καί, ὅπως ἐκ τῶν βαθεῶν σηράγγων τῆς γῆς ἐξάγει τὸν χρυσὸν ὁ χρυσορύκτης, τοὺς δὲ μαργαρίτας ἐκβάλλει ἐκ τῶν σκοτεινῶν θυτῶν τῆς θαλάσσης ὁ κολυμβητής, οὕτω καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, ὡς ἀληθὴς ἐπιστήμων, εἰς τὰ βάθη τῶν πραγμάτων εἰσδύων ἐξάγει ἐντέχνως τὰς ἀληθεῖς ταύτων ἐννοίας. Ἀλλὰ προσέτι καὶ ὅπως, ὡς ἱατροδύσας, ἦτο κάτοχος τῆς ἐξηκριθωμένης γνώσεως τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τοῦ ὁργανισμοῦ αὐτοῦ, οὕτως ἐγίνωσκεν ἐκ τῶν θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν σπουδασμάτων αὐτοῦ ἐ-

47. Παρὰ Πανηγ. Εκκλησιον. τ. 2, σ. 145'.

48. Ἐ. 2, σ. 145'.

49. Ἐ. 2, σ. 145'.

πακριθῶς τὴν φύσιν τῆν ἀνθρωπίνην καὶ ἐφήρμοζεν ἐπισημονικῶς τὰ κατ'ἀλλήλα εἰς τὰς περιστάσεις ἠθικά καὶ ὠφέλιμα φάρμακα»⁵⁰

Καὶ συμπεραίνει γενικῶς περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μ. Β. ὁ Παν. Καπλανίδης

«Ὡς πάντα τὰ ἔργα τοῦ Οὐρανοφάντορος Βασιλείου διέπρεπον ἐπὶ θαυμασμῷ μεγαλείῳ καὶ σπουδαιότητι, αὐτὰ καὶ πᾶν τὰ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ εἶναι ἐσφραγιασμένα διὰ τοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος τοῦ ὕψους καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ Μεγαλείου. Ἡ δὲ γενικὴ διακριτικὴ ἰδιότης τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ εἶναι τοιαυτὴ, ὅποιαν δὲν εὐρίσκει τις εἰς τὰ συγγράμματα ἄλλου πατρός, καὶ αὐτῶν ἐπὶ τῶν πληριαζόντων κατὰ πνεῦμα πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Βασιλείου. Καὶ πράγματι τις ἀναγινώσκων τὸν Μέγαν Βασιλεῖον δὲν αισθάνεται ὅτι εὐρίσκεται ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ ἁπλῇ ἀκούων τινὸς τῶν ἐπιφανῶν ρητόρων ἐκείνης τῆν ἁττικὴν καθαρότητα καὶ τὸ ὕψηλόν καὶ μεγαλοπρεπὲς αὐτοῦ ὕψος. Τίς δὲν θαυμάζει τοῦ Θεοῦ Πατρός τὴν εὐφροσύνην, ὅταν διέρχεται μετὰ προσοχῆς τὰς ἠθικάς πραγματείας του κατὰ τῆς φιλαργυρίας, τοῦ φθόνου, τῆς ἀσυνεχίας καὶ τῶν τοιούτων τετριμμένων θεμάτων περιβαλλομένας διὰ καινοπρεποῦς χαρακτήρος εὐαγγελικῆν χάριν ἐξόχου ρήτορος. Τίς δὲν τέρπεται ὑπὸ τρυφερᾶς καὶ γραφικῆς φαντασίας, ἥτις ἐπιφαίνεται εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ, εἰς τὰς ὁμιλίας, εἰς τὰς ἐπιστολάς καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ, ...»⁵¹

10. Ὁ Καθηγητὴς Κων. Μπόννης.

Εἰς εἰδικὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν τὸ 1953, ὁ Καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας Κων Μπόννης ὡς ἐξῆς ἐχαρακτήρισε τὸν λόγον τοῦ Μ Βασιλείου

«Ἐκ τῶν στέρνων τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀνδρός, ὅτινα πλήρη ἀγιότητος καὶ εὐγενῶν συναισθημάτων εἶναι, ἐκχύνεται ἀδιαλείπτως λόγος ἀπλοῦς, πρᾶος καὶ φυσικός. Ὁ λόγος τοῦ Βασιλείου εἶναι τέχνη, ἀλλ' ἐν τούτοις οὐδαμοῦ θὰ συναντήσῃ τις σημεῖον ἐπιτηδεύσεως καὶ δηλωτικὸν τῆς τέχνης. Ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Βασιλείου ἀπαντᾷ τις ἐκπλήρουσαν σοφίαν καὶ γνώσεις ἀπεράντους τῆς θύραθεν σοφίας καὶ φιλοσοφίας, ἀλλ' οὐδαμοῦ κομπορρήμονα διδάθε-

50. "B. a., σ. 39'.

51. "B. a., σ. 39' καὶ 40'.

σιν ἢ ἐπίδειξιν. Ὁ Βασίλειος γνωρίζει τὰς ἐλευθέρας τέχνας, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ ταύτας ὡς θεραπαινίδας τῆς χριστιανικῆς εὐσεθείας...⁵³ Εἰς πάντα τὰ εἶδη τοῦ λόγου του ἐμφανίζεται ποία τις δμῶνυμος βασιλικὴ μεγαλειότης ἐν συνδυασμῷ πρὸς ὑπέροχον καὶ ἀξιοθαύμαστον τινα ἀνθρωπισμόν. Εἰς τὰ συγγράματά του οὐδαμοῦ εὐρίσκεται παραφωνία τις ἀνθρωπίνου πάθους καὶ οὐδαμοῦ ἀποκαλύπτεται ὁ Βασίλειος συνήγορος ἑαυτοῦ. Κατέχει οὗτος κατὰ τὸ ἰδιαίτερον, ὅπερ ἐνῷ ζῇ μετ' αὐτοῦ ὁ μελετητὴς τῶν ἔργων του, ἐν τούτοις ἀδυνατεῖ νὰ ἐκφράσῃ ἢ καὶ νὰ διατυπώσῃ τοῦτο. Τέλος ὑπάρχει ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Βασιλείου τοιαύτη χάρις, ἥτις τὸν ἀναγνώστην οὐδέποτε κορέννει, ἀλλὰ πάντοτε διψῶντα καταλείπει».⁵⁴

II. Χαρακτηρισμός τοῦ Μ.Β. ὡς τοῦ Καθηγητοῦ Κων. Μουρατίδου.

Ὁ εἰδικῶς μελετήσας τὰ «Ἀσκητικά» ἰδίᾳ τοῦ Μεγ. Βασιλείου ἐκ Καισαρείας καταγόμενος Καθηγητὴς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ποιμαντικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν Κων. Μουρατίδης ὡς ἑξῆς χαρακτηρίζει τὸν Μ. Β.:

«Ἀρμονικωτάτῃ σύνθεσις ἡ χυροτάτης διανοίας καὶ βουλήσεως καὶ καρδίας διούσης θαύματα τὴν καινὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης, ἀνεδείχθη ὁ Μ. Βασίλειος πρότυπον Χριστιανοῦ ἐπισκόπου καὶ ἡγέτου, προασπιστῆς καὶ στῆλος τῆς Ὁρθοδόξιας. Ἀνυπερβλήτος εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν θεωρίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα καὶ τὴν πράξιν καθίσταται ὁ θεμελιωτὴς τῆς ὀργανωμένης χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας. Πολύπλευρος προσωπικότης, πεποικισμένος μὲ τὸ σύνολον τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, συνθέτει ἐν ἑαυτῷ ὁ Μ. Βασίλειος τὸ ἰδεώδες τοῦ Χριστιανοῦ Ποιμένου. Τὰ πάντα ἐν αὐτῷ φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς τελειότητος. Κέντρον τοῦ βίου του ἔχων τὸν Χριστὸν ὁραματίζεται τὴν ἰδεώδη Χριστοκεντρικὴν κοινωνίαν καὶ ἀποβαίνει ὁ ἀνυπερβλήτος θεωρητικὸς καὶ νομοθέτης τῆς κατὰ Χριστὸν μοναχικῆς πολιτείας, ὁ ἀναγαγὼν τὴν Χριστιανικὴν ἀσκήσιν εἰς ἐνιαίαν φιλοσοφικὴν σύνθεσιν καὶ ὁ χαράξας διὰ τῶν περιφημῶν «Ἀσκητικῶν» αὐτοῦ τὰς ἀκαταλύτους κατευθυντήριους γραμμάς, αἱτινες ἐνέπνευσαν καὶ καθωδήγησαν τὸν καθόλου μοναχικὸν βίον τῆς καθ' ἡμᾶς Ὁρθοδόξου Καθο-

53. Κων. Γ. Μπότη, *μν. ἔργ.*, σ. 11.

54. *Ἔ. Δ.*, σ. 12.

λικῆς Ἐκκλησίας. Βιών βαθυτάτα τὸ σταυρικόν πάθος καὶ ἀκολουθῶν τὰ ἴχνη τοῦ Ἑσταυρωμένου Λυτρωτοῦ, ἀναδεικνύεται ὁ ὁδηγὸς τοῦ σταυροφόρου βίου τῶν μοναχῶν πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ ἀνακαίνισιν καὶ τελείωσιν, δυνάμενος νὰ ἐπαναλαμβάνῃ μετὰ τοῦ Παύλου· «Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός».⁵⁵ ...

12. Ἐγκώμιον τοῦ Μ. Β. ὑπὸ τοῦ π Ἰουστίνου Πόποδιτς.

Εἰς τὸν προηγούμενον πρῶτον τόμον ἐμνημονεύσαμεν⁵⁶ τῆς ἐκδόσεως τῶν «Βίων τῶν Ἀγίων» ὑπὸ τοῦ ὁμολογητοῦ καὶ μεγάλου Θεολόγου Σέρβου π. Ἰουστίνου Πόποδιτς. Εἰς τὸν 1ον τόμον τῆς σειρᾶς τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου ὁ π. Ἰουστίνος παραθετεῖ εἰς τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου βίον τοῦ Μ. Βασιλείου διαφέροντα τῶν συνηθῶν συναξαριακῶν βίων. Τὸν βίον τοῦτον συνέθεσεν ὁ Ἰδιος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν καὶ μάλιστα τῶν ἰδίων συγγραμμάτων τοῦ Μ. Β. Ἐπειδὴ ὁ π. Ἰουστίνος ἔχει ἀγαπήσει ἰδιαιτέρως τὸν Μ. Β. καὶ ἔχει αἰσθανθῇ καὶ διώσει τὴν μετ' αὐτοῦ πνευματικὴν «κοινωνίαν», παραθέτομεν ἐκ τοῦ ἀνωτέρω βίου τὸ προοίμιον, τὸ ὁποῖον εἶναι **Ε ν θ α υ μ ά σ . ο ν ἔ γ κ ώ μ ι ο ν εἰς τὸν Μ. Β.** Τὴν μετὰφρασιν μᾶς ὑπηγόρευσεν εὐγενῶς ὁ εἰς Ἀθήνας μαθητὴς τοῦ π. Ἰουστίνου Ἀρχιμ. π. Ἀμφιλόχιος Ράντοβιτς, τὸν ὁποῖον εὐχαριστοῦμεν. Γράφει ὁ π. Ἰουστίνος:

«Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρός μου πολλαὶ μοναὶ εἰσιν», εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τῷ ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ⁵⁷ Αἱ «μοναὶ» αὗται «ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρός», ἡ ὁποία εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, προητοσιμάσθησαν διὰ τοὺς Ἀγίους τοῦ Θεοῦ καὶ δι' ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πιστεύουν εἰς τὸν Χριστόν, τὸν Θεόν, καὶ ὡς τέλος τῆς πίστεώς των λαμβάνουν τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν των⁵⁸ Ἐπειδὴ ὁμως αἱ «μοναὶ» αὗται εἶναι πολυάριθμοι καὶ τὰ δῶρα τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐπίσης πολλὰ καὶ πολυάριθμα, δίδονται εἰς τοὺς Ἀγίους κατὰ τὸ «μέτρον τῆς πίστεως»⁵⁹ καὶ τῶν κόπων των.

55. Καν. Δερ. Μοναχίδων, Χριστοκρατική Παιδαγωγική ἐν τοῖς Ἀσκητικαῖς τοῦ Μ. Βασιλείου, 6^ο ἐκδ., Ἀθήναι 1969, σ. 5. — Τὸ τελευταῖον χωρίον ἐν Γαλ. 2, 20.

56. 1 ΜΒΑ, σ. 51, σημ. 37.

57. Ἰωάν. 14, 2.

58. Πρὸς Α' Πάρ. 1, 9.

59. Ρωμ. 12, 3.

Ἐάν ὑπάρχουν Ἅγιοι οἱ ὁποῖοι ἔλαβον διὰ ἐν ἡ δύο δῶρα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πολλά δῶρα τῆς χάριτος Αὐτοῦ, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὗτος ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἅγιος Πατήρ ἡμῶν Βασίλειος ὁ Μέγας, ἔλαβεν ὅλα τὰ δῶρα ἐκείνης τῆς πολυποικίλου χάριτος τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς μᾶς ἐδώρησεν «ἐν Χριστῷ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Αὐτοῦ».⁶⁰ Διότι οὗτος ἦτο καὶ ἅγιος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ἀνθρώπου Χριστοῦ καὶ δις ὁσίου ἀσκητῆς καὶ δικαίου τοῦ Θεοῦ οὗτος ἦτο καὶ ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τέλειος μοναχὸς καὶ κεχαριτωμένος Θεολόγος καὶ Θεόπτης οὗτος ἦτο Θεόσοφος οἰκοδόμος τῆς θείας Λειτουργίας καὶ ἐν γένει ὅλης τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας καὶ ἀποστολικὸς ὁργανωτῆς τῆς Θεοσοδοῦ κανονικῆς τάξεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς καθολικῆς ὁργανώσεως αὐτῆς· οὗτος ἦτο καὶ ἀσάλευτος ἀθλητῆς χάριν τῆς ὁρθοδόξου πίστεως καὶ τῶν δογμάτων τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων, ταυτοχρόνως δὲ καὶ συγκαταβατικὸς ποιμὴν καὶ ἐπιστροφεὺς τῶν πεπλανημένων προβάτων τοῦ Χριστοῦ. Ἔνεκα τούτου λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ ἀδελφός του Ἅγιος Γρηγόριος Ἐπίσκοπος Νύσσης ὅτι, «ὅταν συγκριθῇ ὁ Βασίλειος πρὸς ὅλους τοὺς Ἅγίους, φαίνεται ὅτι οὐδόλως διαφέρει ἀπ' αὐτῶν».⁶¹ Καὶ ὁ ἀρχαῖος ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος, ὁ ὁποῖος ἐγράφη πρὸς τιμὴν του, λέγει τὰς ἐξῆς:

«Πάντων τῶν Ἀγίων ἀναμάξω⁶² τὰς ἀρετάς.
Πατήρ ἡμῶν Βασίλειε·
Μωυσέως τὸ πρᾶον⁶³ Ἥλιου τὸν ζήλου⁶⁴
Πέτρου τὴν ὁμολογίαν⁶⁵ Ἰωάννου τὴν Θεολογίαν⁶⁶»

60. Πρὸς Ῥωμαίους 6, 32

61. Ἁγ. Γρηγ. Νύσ., ε. δ., 818 Α «Ἐὶ οὖν τοιοῦτος ἀπὸ τοῦ λόγου ἡμῶν ἀναδίδεσθαι ὁ Μέγας Βασίλειος, ὥστε μὴ πόρρω τῶν Ἀγίων εἶναι αὐτὸν διὰ τοῦ εἶος πρὸς ἑαυτὸν τῶν μεγάλων παρατιθέμενον.»

62. Δηλ. συνικέντρωση, κατὰ λέξιν «ἀποσπάργνους», τὸ ὁποῖον δηλοῖ τελείαν μέγιστον

63. Ἦτο ἀνέξικτος καὶ «κρατὴς πρῶτος». Πρὸς Ἀρσίν. 16, 8. Βλ. καὶ 1 ΜΒΑ, σ. 61, σμ. 36 Ὁ ὅσιος ὁ Μ. Β. «συνίστα διὰ τοὺς μοναχοὺς πᾶσι καὶ τὸ ἐβούλετο ὁ ὅσιος διὰ τοῦ εἶος ἐκτελεῖ τῶν κειμένων σκοποῦντων του.

64. «Τὴν ζήλωσιν Ἰλίου τοῖς πρώτοις ἐμμήθη» (Ἀπολιν. Ἁγ. Ἀντωνίου, 17ης Ἰαν.) εἰς πολλὰ, ἀλλ' ἰδίᾳ εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς κλήνης, τὴν ἱεράν τοῦ Βαλὰ ὁ Ἑλίας (Γ' Δωδ. 17 κξ. καὶ ἰδίᾳ 18, 17 κξ.), τὴν Ἀρεσκίαν ὁ Μ. Β.

65. Ματθ. 16, 16: «Ὁ εἰς ὁ Χριστὸς, ὁ γῆς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῆντος». Ὁ Μ. Β. ἀφελόγηκε τὴν θεότητα τοῦ Μεσογεντοῦς ἐπιστολέας τρανέετα

ὥς ὁ Παῦλος ἐκβοῶν οὐκ ἐπαύσω·
 τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ;
 τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;⁸⁶
 "Ὁθεν σὺν αὐτοῖς σὺλιζόμενος.
 Ἰκέτευε σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν».⁸⁷

Ἄλλὰ ποῖος δύναται ἔστω καὶ νὰ ἀπαριθμῇσῃ ὅλα τὰ δῶρα τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ τὰ χαρισθέντα εἰς τοῦτον τὸν αὐράνιον ἀνθρώπον καὶ ἐπίγειον Ἀγγελον, ὥς ἐπιδράδουσιν τῆς μεγάλης πίστεώς του καὶ τῶν θεουργῶν ἀρετῶν του;⁸⁸

Δ'. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ

1. Ἡ ἔκδοσις τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Μ. Βασιλείου.

Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ προηγουμένου πρώτου τόμου τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Μ. Β., ὅπου ὁ λόγος εἰδικώτερον περὶ τῶν Ἐπιστολῶν τούτου, ἐδώσαμεν μερικὰς γενικὰς ἐξηγή-

τὸ «ὁμοδόσιον». Βλ. Ἐπιστ. 8, 1 ΜΒΑ. σ. 84 κξ. μετὰ τὴν σχολίαν.

86. Ἰωάν. 1, 1 κξ. Βλ. καὶ προηγ. σπρ.

87. Β' Κορ. 11, 29.

88. Β' Ἀπόστιχ. Στιχηρὸν Ἑσπερ. 1ης Ἰαν., Ἦχος Α'. εἰς Μηναῖον ἐκθ. «Φῶς», Ἀθήναι 1970, σ. 146.

89. Ἀρχιμ. Ἰουστίνου Πρόποσις. Βίος τοῦ Ἀγίου, τόμ. 1ος (Ἰανουάριος), Βελιγράδιον 1972, σ. 844-45 (σεριετί) Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἔκδοσις, ἀπὸ 1960 ἔτιμη (1962), κατέμεινε ἀνέκδοτος, διότι ὁ π. Ἰουστίνος εἶναι ἀκτῆμας καὶ ἀμύθος Ἄλλ' ὅτι καὶ εὐρέτη καὶ ἀχρηματοδότησις τὴν ἔκδοσιν πλοοσις πόσεις καὶ ἐκ Ζεφείας διαμένοντα εἰς Παρισίους. Ὁ 1ος τόμος εἶναι ἀγκώδης καὶ καλυτελής.

Παλαιότερον ἐκέρχεν αὐτὴ ἡ καλὴ συνθήκη τῶν Χριστιανῶν νὰ ἐκδίδουν φορυφελῇ βιβλία ἄλλων «εἰς κοινὴν τῶν Ὀρθοδόξων ἀφέλειαν». Ὁς ἀνεγάρτετο. Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκδόσιν τῶν «Ἀγ. Νικηφόρος ὁ Ἀγιορείτης εἰς τὸν πρόλογον τῆς ἐκδόσεως τῆς Βίβλου τῶν Ὁσίων Πατριάρχων καὶ Ἰωάννων. — Τὸν Πρόλογον καὶ Ἐπίλογον εἰς τὴν «Βίβλον» τοῦ Ἀγίου. — Ἰουστίνου μετέφρασεν ἑλληνιστὶ καὶ συμπεριέλαβεν εἰς συλλογὴν ἀφῆκεν τοῦ π. Ἰουστίνου ὁ ἑλληνομαθὴς μαθητὴς τοῦ Ἱερομόν. π. Ἀθανάσιος Γιάττις. Βλ. Ἀρχιμ. Ἰουστίνου Πρόποσις, Ἀνθρῶπος π. 1. Θεοφάνης π. 1, μελέτηματα Ὀρθόδοξου θεολογίας, ἐκθ. «Ἀστέρος», Ἀθήναι 1969, σ. 76—89. Πρόκειται περὶ βασιλείου καὶ πνευματικότητος βιβλίου, τὸ ὅπου συνιστῶνται θεμελίαι. Ὅτι γράφει ὁ π. Ἰουστίνος ἔχει χάριν καὶ ἀπεκρίνεται ἀρθόδοξον πνευματικότητα. Γράφει ἑλληνιστὶ φρασεύεται ὁ ὁρτῶσας καὶ ἑκδοσὶς καὶ ἀπὸ καὶ τοῦ ἔχοντος ρίψις τὴν ἰδέαν τῆς ἀποτελοῦς ἐκδόσεως τῶν βιβλίων τῶν ἐκτῶν. «θεολογία τῆς Ἀριστεῖς Γὰν

σεις περί της έκδόσεως.⁷⁰ Ἐγράψαμεν δηλαδή ὅτι εἰς δ,τι ἀφορᾷ τὰ κείμενα θὰ χρησιμοποιήσωμεν γενικῶς κ ε ἰ-
μ ε ν ο ν κ ρ ι τ ι κ ὸ ν, δηλ. τὸ καλλίτερον ὑπάρχον, ἐάν
δὲ ὑπάρχουν τυπογραφικὰ παροράματα ἢ ἄλλα λάθη ἐμ-
φανῆ θὰ διορθώωμεν αὐτά, ὡς πράττομεν καὶ εἰς τὰ κεί-
μενα τῶν Ἐπιστολῶν. Δι' ὅσα ἐξ ἄλλου ἔργα δὲν ὑπάρ-
χουν κριτικαὶ ἐκδόσεις, θὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸ κείμενον
Gautier—Magan ἢ Migus, ἀλλ' ἐπίσης ἀπηλλαγμένον λα-
θῶν.

Τὸ γεγονὸς πάντως τῆς διὰ π ρ ὠ τ η ν φ ο-
ρ ὶ ν ἐ κ δ ὶ σ ε ω ς τῶν ὑπερόχων κειμένων τοῦ Μ.
Βασιλείου εἰς μίαν ὀρθίαν μορφήν διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν
τῆς ἀπαιτεῖ καὶ τὴν ἠθικὴν περισσότερον συμπαραστάσιν
τῶν «φιλοπατόρων» ἀναγνώστων. Ὡς γνωστόν, ἀπόπειραι
ἐκδόσεων ἔχουν γίνεαι καὶ ἄλλοτε, ἀλλὰ χωρὶς συνέχειαν,
πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εὐτυχῶς ἐγγυᾶται διὰ τὰ «ΑΠΑΝΤΑ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ» ἡ μεγάλη πείρα καὶ τὸ συγκεκρι-
τημένον ἐπιτελεῖον τοῦ «ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΡ-
ΓΑΝΙΣΜΟΥ».⁷¹

2. Ἡ παρούσα μετάφρασις μετὰ π λ ῆ- ρ ο υ ς σ χ ο λ ι α σ μ ο ῦ.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι διὰ τοὺς γνωρίζοντας τὰ
πράγματα τὸ πρόβλημα καὶ ἡ ἀξία μιᾶς ἐκδόσεως παρο-
μοίου τύπου ἔγκειται ὄχι τόσον εἰς τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον
ἔχει τὸ πλεονέκτημα τῆς σ τ ε ρ ε ο τ ὕ π ο υ μ ο ρ-
φ ῆ ς, ὅσον εἰς τὰς εἰ σ α γ ω γ ᾶ ς, τὴν μετὰ-
φ ρ α σ ι ν, κυρίως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σ χ ὀ λ ι α ἐπίσης.

α'. Περὶ τῶν εἰ σ α γ ω γ ι κ ῶ ν ζ η τ η μ ᾶ τ ω ν,
νομίζομεν, ἡ δοθεῖσα ἤδη εἰκὼν εἶναι ἐκφραστική. Εἶναι
πλάνη νὰ νομίζωμεν ὅτι δὲν χρειάζονται εἰσαγωγαὶ μετὰ
πληρότητος στοιχείων καὶ ἐξηγήσεων, διότι δῆθεν ὁ μέ-
σος ἀναγνώστης ζητεῖ «ἀπλὰ πράγματα». Ὁ ἀναγνώστης
δ,τι τοῦ προσφέρεται χρησιμοποιεῖ καὶ πολλάκις ὁμιλοῦ-
μεν περὶ αὐτοῦ ὡς ἐξ αὐτοῦ ἐν ἀγνοίᾳ του καὶ ἀσυμφωνίᾳ
του. Μία «πατερική» ἐκδοσις, ἡ ὁποία ἀνεμένετο ἐπὶ αἰῶ-
νας, πρέπει κατὰ τὸ δυνατόν νὰ ἱ κ α ν ο π ο ι ῇ δ-

ν ῆ σ ε ω ς κ α ῖ Ἄ ν α σ τ ᾶ σ ε ω ς. Ἐπεὶ γὰρ θὰ ἐπέρη, καὶ κα-
νεῖς Ἑλλήνι διορθῆς «εἰς κοινὴν» τῶν Ὁρθόδοξων ἀφελαιων; θὰ ἀναμέ-
νωμεν, διότι πιστεύομεν ἐπὶ θᾶ εὐσεφῆ.

70. Βλ. 1 ΜΒΑ, σ. 36—37.

71. Βλ. καὶ σελ. 18.

λους, ἐφ' ὅσον εἰς αὐτὴν ὅλοι θὰ ἐρίσκουν, δι' ἃ θὰ ἤθελον. Νὰ γίνουν ἰδιαίτεροι ἐκδόσεις δι' ἑκάστην κατηγορίαν ἀναγνωστῶν. Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι δὲν ἔγιναν ποτὲ μέχρι σήμερον⁷²

Κατόπιν λοιπὸν μελέτης τοῦ ζητήματος ἐκρίναμεν καλὸν ἢ ἐκδόσεις νὰ τεῖνῃ πρὸς τὴν πληρότητα καὶ ὄχι πρὸς τὴν λιτότητα καὶ ὀλιγόρκειαν. Κατεβάλαμεν ὅμως συνειδητὴν προσπάθειαν ἢ παράθεσις εἰσαγωγικῶν καὶ ἐπεξηγηματικῶν στοιχείων νὰ μὴ καταντῇ ξηρὸς ἐπιστημονισμός, ἀλλὰ νὰ προσφέρεται κατ' ὁ τρόπον ἀναλυτικὸν καὶ σαφὲς.

Ἄλλωστε ὁ μέσος ἀναγνώστης, ἀφοῦ μελετήσῃ, δι' ὅσον μόνον τὸν ἐνδιαφέρει, φέρ' εἰπεῖν τὴν μετὰ φρασίν, δὲν καταστρέφει τὸν τόμον. Ἐχει παιδιὰ ἰσως ἢ θὰ ἀποκτήσῃ, τὰ ὅποια θὰ ἤθελε νὰ μαρῶθουν περισσότερον ἐκείνου ἢ σειρά τῶν «Ἀπάντων τῶν Ἀγίων Πατέρων» θὰ εἶναι ἡ καλλιτέρεα κληρονομία διὰ τὰ παιδιὰ του, ἀλλὰ καὶ ἡ παρακίνησις διὰ μόρφωσιν. Ὅστε νὰ δύνανται νὰ μελετοῦν τὸν θησαυρὸν τῶν Ἐξ ἁλλου εἰσαγωγικὰ ζητήματα θὰ θίγουνται κυρίως εἰς τοὺς πρώτους 1-2 τόμους, ἐνῶ ἐν συνεχείᾳ θὰ δίδεται χώρας εἰς τὸ κείμενον τοῦ Πατρὸς.

δ'. Τὰ σχόλια⁷³ ἔπειτα, ἀναφερόμενα εἰς συγκεκριμένα προβλήματα τοῦ κειμένου, εἶναι ἀπαραίτητα. Τὰ σχόλια ἀκολουθοῦν τὸ κείμενον τῆς μεταφράσεως, ἀλλ' ἐν τούτοις συνδέουν καὶ ταύτην μετὰ τοῦ κειμένου. Τὸ μέγιστον προνόμιον τῆς στιχαριθμήσεως ὄχι μόνον τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ τῆς μεταφράσεως, δοθεὶς εἰς τὴν εὐκολον καὶ ἀμεσον ὑποτιστοίχῃαν. Ἐδώσαμεν εἰς τὰ σχόλια

72 Ἡ γνωστὴ ὁραία ἐκδοσις τοῦ κειμένου μόνου τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος («Βιβλιοθήκη Ἁγίων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραμμάτων») δυστυχῶς μέχρι σήμερον ἐκινήθη καὶ κινεῖται εἰς βραδύτατον ρυθμὸν (ἀπὸ τοῦ 1905—79, 48 τόμοι). Ἡ περὶ αὐτῆς ΘΗΣ, 3, σ. 877

73 Τῇν προσπάθειαν ἐγκαινιάσαμεν ἐκδόσαντες τὸ 1906 τὴν πραγματείαν τοῦ Μ. Βασιλείου «Πρὸς τοὺς νέους», (εἰσαγωγὴ, κείμενον, μετάφρασις, σχόλια γλωσσικὰ, ἁρτυριστικὰ, πραγματικὰ, θεολογικὰ καὶ ὅλα τὰ κατέλληλα χωρία, ἐκδ. Βασ. Γ. Μαιμάλη, ἐκδ. Ἐρητύρη, σ. μὴ' + 127). Ἡ ἐκδοσις προορίζετο διὰ τὰ σχολεῖα (Ἁ. Αικαίω) καὶ εἶχε μαγέλην διάνοσιν, ἐκρίθη λόγῳ τῆς πληρότητος ἔν τούτοις, κατ' ἀκαίτησιν, ἐντέθη εἰς καλὴν δημοτικὴν γλῶσσαν καὶ εἶναι κατενοητὴ ὑπὸ πάντων. Παραπομπὰ εἰς πληρότητα εἰσαγωγῆς καὶ μεταφράσεως μετὰ σχολίων, ἀλλ' ὀλιγωτέρων, εἶναι καὶ ἡ ἐκδοσις μετ' Ἰ. Μ. Β. ο. σ. α. ο. α. τ. ὁ μ. ο. Αὐτοὶ θεοὶ εἰς Ἑστέρην, ἐκδ. Βασ. Γ. Μαιμάλη, ἐκδ. Ἐρητύρη, Ἄσθνη 1908, σ. 104, ἐκίσης εἰς Δημοτικὴν.

περισσότερον χώρον εις τὰ πραγματικά καὶ θεολογικά ζητήματα, ἐπειδὴ τὰ γλωσσικά κατεβάλομεν ἰδιαιτέραν φροντίδα νὰ ἐπιλύωνται εἰς τὴν μετὰφρασιν διὰ πιστῆς καὶ σαφοῦς ἀποδόσεως. Ὅπου εἰς τὰ σχόλια κάμνομεν γενικωτέρας παρατηρήσεις, τοῦτο γίνεται συμφώνως πρὸς τὸ γενικὸν «πατερικὸν» πνεῦμα διότι οἱ Πατέρες δὲν ἔκαμνον ἑρμῆν ἐπιστήμην οὔτε ἀπλὴν ἠθικολογίαν, ἀλλ' ἐπελαμβάνοντο δὲ τῶν ζητημάτων καὶ διὰ τοῦτο, ὡς ἐτονίασαμεν, τὰ κείμενά των χαρακτηρίζει ἡ πληρότης θαυμάζει κανεῖς, ἀλλὰ καὶ διδάσκεται καὶ ἐπανευρίσκει τὸν δρόμον πρὸς τὴν ἀρχαίαν πράξιν καὶ Παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Πατέρων, ὅταν μελετᾷ τὰ ἔργα των Ἐνῶ πολλὰ ἀπηγγέλησαν ἐνώπιον ἀκροατηρίου καὶ μάλιστα εἰς λατρευτικὰς συνάξεις, ὅπως αἱ ὁμιλίαι καὶ τὰ ἐρμηνευτικά, ἐν τούτοις εἰς ταῦτα οἱ Ἁγ. Πατέρες, χωρὶς νὰ κάμνουν ἐπιστήμην, ἐκήρυττον ὁμῶς θεολογίαν καὶ ἀνέλκουν ἐν συνδυασμῷ τὸ δόγμα καὶ τὴν ἠθικὴν μετὰ βαθύτητος καὶ δυνάμεως.⁷⁴

γ'. Ἡ μετὰφρασις.

Ὅμιλοῦμεν περὶ αὐτῆς εἰς τὸ τέλος, διότι ἀποδίδομεν εἰς αὐτὴν πρωτεύουσαν σημασίαν. Ἡ μετὰφρασις εἶναι ὁπωσδήποτε τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ἐκδόσεως. Καὶ τοῦτο, ὅχι μόνον διότι ἀφορᾷ εἰς τὸν μέσον ἀναγνώστην, ὁ ὁποῖος τὴν ἀναμείνει μετὰ ζήλου, ἀλλὰ καὶ διότι μία μετὰφρασις εἶναι μία δημιουργία, ἐὰν θεθαίως ἐκπληροῖ ὠρισμένους ὁρους. Ἐὰν ἠθέλωμεν, ἡ μᾶλλον ἐὰν εἴχομεν τὴν ἀνεσιν τοῦ χώρου, ὁ ποῖο μεταφράσεως λόγος θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἱκτενής, εἶναι δὲ ἀναγκαῖος. Εἰς τὰ «πατερικά» κείμενα δυνάμεθα σχεδὸν ἀνεπιφυλάκτως νὰ τὸ εἴπωμεν εἰς τὴν Νεοελληνικὴν δὲν ἔχομεν ἀκόμη ἀξιολόγους μεταφράσεις. Μόνον κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν γίνεται μία ἐλπιδοφόρος προσπάθεια.

74. Τὰ σύγχρονα, συνήθως «βασίλεια» καὶ «θεολογικά» κηρύγματα χάριν ἀκρίβειας καὶ κατανόησης τῶν ἀκροατῶν, ἐκτός ὅτι δὲν ἔχουν τὰ ἀνάλογα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν Παράδοσιν, ὁποτιμοῦν συνήθως τὰ ἐκκλησιαστικά. Ὅταν ἄλλοις ἐκκηρύττομεν καὶ ἀνέκομεν καὶ δογματῶν καὶ λειτουργικῶν κηρύγματι, τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀκροατῶν ὑπερῶς ἐμφανέει. Ἀπαιτεῖται μόνον κατάλληλος τρέψις καὶ συγκινήσεις ἀνοήτῃται, πρῶτον τοῦ κήρυκος, ὅποτε τὸ ἀκροατήριον «ἐκκλησιάζεται», ἀλλ' «ἐν Χριστῷ» (Β' Κορ. 10, 5).

ἀλλ' ἀκόμη χωρὶς φιλολογικὴν καὶ θεολογικὴν μορφήν Ἑλλητίουν δυστυχῶς καὶ τὰ κατὰλληλα βοηθήματα, κυρίως τὰ Λεξικά. Τὰ ὑπάρχοντα, ἀναφερόμενα κυρίως εἰς τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς,⁷⁵ εἶναι πολὺτιμα, ἀλλὰ δὲν ἐπαρκοῦν διὰ τὰ «πατερικά» κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἰδιότυπα κείμενα. Ὑπάρχει π.χ. πλῆθος ἀθησαυρίστων λέξεων, διότι τὰ Λεξικά οἱ ξένοι καὶ οἱ ἡμέτεροι συνέταξαν κατὰ θάσιν καὶ ἐνίοτε κατ' ἀποκλειστικότητα στηριζόμενοι εἰς τοὺς κλασσικοὺς. Ἀκόμη καὶ αἱ αὐταὶ ἢ αἱ παράγωγοι λέξεις δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν σημασίαν εἰς τοὺς κλασσικοὺς καὶ τοὺς Πατέρας. Οὐτε ὑπάρχουν ἐν χρήσει ἑλληνιστὶ ἐπὶ μέρος Λεξικά, φέρ' εἰπείν δογματικά, λειτουργικά, ὕμνογραφικά, ἀκόμη καὶ ἀγιογραφικά πλήρη. Ἐπομένως ὅσον περισσότερα ἦσαν τὰ προβλήματα, τόσοον περισσότερον ἐθεωρήσαμεν χρεὶς νὰ προσέξωμεν τὴν μετάφρασιν, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνη ὅτι ἐπιτύχομεν ἀπολύτως τοῦ σκοποῦ μας. Μετ' εὐγνωμοσύνης θὰ δεχθῶμεν ὑποδείξεις ἐιδημόνων, ὥστε νὰ βελτιώσωμεν εἰς τὸ μέλλον τὴν μετάφρασιν. Τὰ σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἰδιαιτέρως ἐδώσαμεν προσοχὴν εἶναι τὰ ἑξῆς

1. Ἡ πιστότης. σχεδὸν ἀπόλυτος καὶ ἀκριβής. Ἡ ἔμβολωματικαὶ λύσεις δὲν ὑπάρχουν. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἀνάλογοι διαπιστώσεις μᾶς ἔχουν λυπῆσαι πολὺ, ἐπειδὴ τὰ κείμενα εἶναι ἱερὰ καὶ θὰ ἀνέμενε κανεὶς ἐξάντλησιν τῶν δυνατοτήτων ἐπιμελείας⁷⁶ διότι ἀκαθῶς ἀπεβλέψαμεν εἰς τὴν πιστότητα, δὲν δίδομεν ἐπεξηγήσεις γλωσσικὰς - ἐρμηνευτικὰς εἰς τὰ σχόλια πλὴν τῶν δογματικῶν χωρίων. Τὰ σχόλια εἶναι, ὡς εἶπομεν, πραγματικά, θεολογικά. Μετεφράζομεν δὲ ὅλας τὰς λέξεις. Ἀκόμη καὶ τὰ μόρια, τῶν ὁποίων ὁ ρόλος συνήθως παραδίδεται, ὥστε νὰ παραλείπωνται αὐθαίρετως.

75. Πλὴν τῶν Λεξικῶν Lidell-Scott. Ἰων. Σκαμπάνου, Βασίλ. Βαζαντίου καὶ Δημ. Ἀρηιερμάου καὶ Ε. Ἰννοσένου ἐδίδετο ὡς «Τὸ κριτικὸν ἑλληνιστικὸν ῥοβὸν ἡμεῶν» τὸ Ἰ. Θ. Κακριδῆ (γ' ἐκδ. — Ἀθήνα 1961), τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ τὴν ἀθροιστικὴν, ἀλλ' εἶναι ἐν τούτοις χρήσιμον. Περιέχει γενικὸν προβληματικὸν καὶ πρῶτικὰ παραδείγματα πολλὰ.

76. Ἐν' εὐκαιρίᾳ καὶ κατ' ἀνάγκην τῆς πλεονέστερον καὶ ἥδη ἀπολλίας μας ἔχομεν ἐκισχυμέναι τοιαύτας περιπτώσεις. «Ὁν ὁσίων ἡ ὁμολοίσεις Ἰσως εἶχε περισσότερον θετικὸν χαρακτῆρα ἀντικειμένων χαρακτῆρα. Ἰσως θὰ ἔπρεπε νὰ γραφῇ καὶ μία α' ἐκ τῆς μελέτης. Ὁμοίως τὰ ἰδιαιτέρως προβλήματα τῆς μεταφράσεως «καταριθμῶν» περιμένων καὶ χρησιμεύοντων ὡς ἐν βεβήθημα

2. Ἰδιαίτεραν καὶ συνειδητὴν προσπάθειαν καταβάλλομεν εἰς τὴν ἐξάντλησιν τῶν δυνατοτήτων μας διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς καταλλήλου λέξεως, εἰ δυνατόν ἐτυμολογικῶς ἐγγυτέρας πρὸς τὴν πρωτότυπον λέξιν, κατὰ πόσον ἐπικυγχάνομεν εἰς τοῦτο, ἐπαφίεται εἰς ἄλλους νὰ κρίνουν.

3. Ἀποβλέπομεν κυρίως εἰς τὴν σαφήνειαν καὶ τὸ ρεὺν τῆς φράσεως, ὥστε ἡ μετάφρασις νὰ δύναται νὰ ἔχῃ μορφήν αὐτοτελοῦς νεοελληνικοῦ λόγου. Τὸ πρᾶγμα εἶναι δυσχερέστατον, ἀλλ' ἐπιχειρεῖται συνειδητῶς, χωρὶς ὅμως νὰ προβίδεται ἡ πιστότης.

4. Ἡ μορφή τοῦ λόγου τῆς μεταφράσεως εἶναι ἀναλυτικὴ, χωρὶς πλατειασμούς καὶ παρενθετολογίας περιττὰς καὶ ἐνῷ ἀποδίδομεν συνήθως μονολεκτικῶς τὰς λέξεις - ἐννοίας, χρησιμοποιοῦμεν καὶ δευτέραν λέξιν, ὅπου ἡ σαφήνεια ἀπαιτεῖ τοῦτο. Διακρίνεται ὅμως πάντοτε σχεδὸν ὅτι τὸ βάρος πίπτει εἰς τὴν πρώτην λέξιν, τὴν ὅποιαν ἡ συνώνυμος ἐπεξηγεῖ, ἀλλὰ σχεδὸν συνημένως. (Θὰ ἐχρειάζετο ἴσως ἡ παράθεσις παραδειγμάτων· ἀλλ' οἱ ὀλίγοι ἴσως ἐνδιαφερόμενοι δύνανται νὰ τὰ ἀνακαλύψουν παράβάλλοντες κείμενον καὶ μετάφρασιν).

5. Ὡς πρὸς τὴν γλώσσαν εἶχαμεν σχετικὴν ἐλευθερίαν. Πλὴν ὅμως προετιμήσαμεν, εἰς τὴν μετάφρασιν κυρίως, ἀπλὴν Καθαρεύουσαν ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐννοίαν τῆς ἀναλύσεως (π.χ. «κατ' οὐσίαν» = ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν κλπ.), ἀλλὰ συνεπέῃ καὶ σαφεῇ, νομίζομεν. Ἀποφεύγομεν τὰς σπανίας εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν λέξεις, ἀλλὰ καὶ δὲν κάμνομεν ἀνάμειξιν τῶν τύπων. Τὸ δημοτικὸν «πού», τόσον ἐξυπηρετικὸν ἐνίοτε διὰ μίαν μετάφρασιν, τὸ ἀπεφύγαμεν, ὅχι ὡς τολμηρόν, ἀλλ' ὡς μὴ καθιερωμένον ἀκόμη εἰς συνεπέῃ Καθαρεύουσαν. Αἱ μόναι συγκαταβάσεις πρὸς τὴν δημοτικὴν εἶναι κυρίως αἱ ἀντωνυμῖαι: **κἀποιοὺς** (περιορισμένως), **καὶνεῖς**, **ποιοὺς** (ἐάν μᾶς διέφυγεν), τὰ καθιερωμένον **μοῦ**, **σοῦ**, **τοῦ** ὡς ἀντικείμενα (π.χ. μοῦ εἶπεν), καὶ τινα ἄλλα. Ἀκφεύγομεν ἐπίσης καὶ τὰ ἐπιρρήματα εἰς -α (ὀρθά γράφομεν: **ὀρθῶς**). Καθιερώσαμεν τέλος ὡς πρὸς τὴν **ὀποτακτικὴν** τῶν μέσων συνήθως συνηρημένων ρημάτων εἰς -**έομαι-οὔμαι** τὸν τύπον: **νὰ ...οὔμεθα** (νὰ ἐνθυμούμεθα), ἐπειδὴ ἡ κατάλη-

ξίς - ὦ μ ε θ α πλέον δημιουργεῖ καθ' ἡμᾶς «α ἰ σ θ η - σ ἰ ν». Προκαλεῖ δηλαδή τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα, ὡς αἱ ἀντίστοιχοι τῆς ἐνεργ. φωνῆς: ν ᾶ ἔ χ ω σ ἰ ν, αἱ ὁποῖαι ἀντικατεστάθησαν πλέον σχεδὸν γενικῶς διὰ τῶν εἰς - ο υ ν (νᾶ ἔχουν, νᾶ λέγουν). Τὰς καταλήξεις τῶν συνηρ. ρημάτων εἰς - ὁ ὦ (δηλώω - ὦ) εἰς τὴν ὑποτακτικὴν ἐνεργητ. φωνῆς ἀποφεύγομεν γράφοντες τὸν ἀσυναίρετον τύπον (π.χ. νᾶ δηλώνωμεν).

Ταῦτα καὶ τὰ παρόμοια ἀφοροῦν κυρίως εἰς τὴν μετάφρασιν, διότι εἰς τὰς εἰσαγωγὰς καὶ τὰ σχόλια προτιμώμεν χ ᾶ ρ ἰ ν σ υ ν τ ο μ ῖ α ς συνεπεστέραν ἀκόμη καθαρεύουσαν, ἀλλ' ἐπίσης σαφεῖ. Διότι, ὡς εἵπομεν, ἀποφεύγομεν ἀσυνήθεις λέξεις καὶ συντάξεις. Ὅτι βεβαίως ἡ προσπάθειά μας ὑπολείπεται κατὰ πολὺ τοῦ νᾶ εἶναι ἄνταξία πρὸς τὸν «ᾄριστον» «βασιλειανόν» λόγον, περιττὸν καὶ νᾶ εἴπωμεν. Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ ὅμως νᾶ προσθέσωμεν ὅτι καὶ ὅ,τι ἐλάχιστον ἀπεδώσαμεν καὶ ὅ,τι σὺν Θεῷ καὶ τῇ εὐλογίᾳ τοῦ Ἀγίου Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου θὰ προσπαθήσωμεν πάντες οἱ ὑπεύθυνοι νᾶ ἀποδώσωμεν εἰς τὸ μέλλον, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν αἰσθησιν τοῦ χρέους ἀπέναντι τοῦ Μεγάλου Πατρὸς, τοῦ ὁποίου ὁ λόγος εἶναι ὄντως φωτιστικὸς καὶ ὕψωτικός.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 26 (ΚΣ'—ΧΧVI)'

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΙΣΑΡΙΟΝ, ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ'

"Ας εὐχαριστήσωμεν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος δεικνύει καὶ εἰς σὲ τὰ θαύματά Του καὶ, καθὼς σὲ ἐσωσεν ἀπὸ ἑνα τό-

1. Ἡ Ἐπιστολὴ ἐγρήφη ἐκ Καισαρείας κατὰ τὸ μῆσον τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 368, ἀπεστάλη δὲ εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας. Ἰσχυρὸς ὁ Καισάριος ἀκηράτει ὡς ἐκτελεστικὸς θεματοφύλαξ καὶ ταμίης τῶν δημοσίων χρημάτων. Ἐδὼ ἀφισποκίμενος ὁ Καισάριος ἐκτιθέντοσ τοῖς δοχὰς πλύνοντο ἐκ τοῦ φοβερῦ καὶ καταισχυρικωτάτου αἰσμοῦ τῆς 11ης Ὀκτωβρίου τοῦ 368, δοτ.ς ἐπέληξε τῇ Νίκαιαν, ἐπεσφῆθαι δὲ ὡς ἐκ θαύματος. Ἡ θαυματουργικὴ αὐτῇ διδασκαλία τοῦ Καισαρίου εἶναι τὸ θέμα τῆς παρούσης Ἐπιστολῆς.

2. Πρόκειται περὶ τοῦ τ ρ ι τ ο υ καὶ τελευταίου τέκνου τοῦ Γρηγορίου καὶ τῆς Νόννης, γυναικὸς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου καὶ Καισαρίου, οἵτινες εἶχον καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν ἑκίστην Ἁγίαν Γ ο ρ γ ο ν ί α ν. Ὁ Καισάριος ἐκείνην ἀφελόμενος σπουδάζει ἐν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου πλὴν τῶν ἄλλων μαθημάτων παρηκολούθησεν ἱατρικὴν, εἰς τὴν ὅπου καὶ ἀφαιρώσθαι γινώσκων εἰς τῶν ἐπιφανεστέρων ἱατρῶν τῆς ἐποχῆς του, ἡγετησάμενος ὡς ἀστυνατορικός ἱατρός ἐπὶ Κωνσταντίῳ (357—361), ἀπὸ Ἰουλιανῶς κατ' ἐσχάτ. καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων του Πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἡ ἐποικὸς ἐτήρησε σόντομος ἀκηρέστου ὡς δημοσίως ταμίης εἰς Νίκαιαν, ὅπου ἀπέκτιτο μεγάλην περιουσίαν. Ἡ περιουσία του αὐτῇ μάλιστα ἐκτιθέντοσ καὶ παρίελη εἰς τὸ κράτος, λόγῳ τοῦ εἰς τὴν γεννὴν θαυματοῦ τοῦ Καισαρίου.

Ἡ παρίελη κατὰ νόμον εἰς τὸν πατέρα τοῦ θανάτου, ἐγράφειν ἐπιστολὴν εἰς τὸν ἱεαρχον Κωνσταντινουπόλεως Σωφρόνιον, πλὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἁγ Γρηγορίου, καὶ ὁ Μ. Βασίλειος, τὴν Ἐπιστολὴν 32 (Σωφρόνιῳ μαγίστρῳ) ὡς ἀξίγεται ἐκ τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Μ. Β., ἐπὶ τὰς πέντε παντιβίς ἀπεσφῆσαν (στ. 12), διότι καὶ κατεγράθησαν οἱ ὑπεράται του. Κίναται ὅμως χαρὰς-χρηστὶνὸς τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Μ. Β., ὅτι ὁ Καισάριος ἀποθνήσκων εἶπε σ τ ε δ μ ε κ ε ν τ α θ ο ρ λ ο μ ο ι γ γ η ν ε ο θ α ι π τ ω χ ε ν (Ἐπιστ. 32, 1, 16—17), πῶγμα τὸ ἐποικὸν ἐκράβειν οἱ ἰδοκοὶ του δι' ὅτι ἐσφῆθη ἐκ τῆς παρουσίας. Διὰ τῆς ἀρετῆς, τῆς φιλοφρονικίας πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, θαύμῃ καὶ τοὺς εἰδωλολάτρους, καὶ τὴν φιλοκτησίαν του ἡ Ἐκκλησία ἀνετίθετο τὸν Καισάριον Ἀ γ ι ο ν καὶ τιμᾷ τὴν μνήμην του τὴν 9ην Μαρτίου. Ὅθεν καὶ τὰ τρεῖς ἀδελφὰ τῆς ἐκείνης Καταδικαστικῆς οἰκογενίας, τοῦ Ἁγ Γρηγορίου Θεολόγου, ἡγίωσαν ἐπίσης.

Κίς τὸν Καισάριον ἐγράφει Ἐπιστολὴν 26 εἰς ἀδελφόν του Ἁγιος Γρηγόριος (P.G. 35, 756—780, εἰς τὸν ἀποστόλ. ἀδελφόν), εἰς εἰδικὰς δὲ μελέτας ἀποχολήθη περὶ αὐτοῦ ὁ κατήχητικὸς Κων. Μπόνης, περὶ τῶν ὁποίων εἰς εὐχ. ΘΗΡ, 7, στ. 102—106, ἐκ λ. Καισαρίου, ὑπὸ Στὸλ. Γ. Παπαδοπούλου, κ.ά.

- σον φρικτόν θάνατον,³ τὰ δεκνύει καὶ εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς φίλους. Ἀπομένει λοιπὸν εἰς ἡμᾶς νὰ μὴ φανώμεν ἀγνωμονες οὔτε ἀνάξιοι μᾶς τόσοσιν μεγάλης εὐεργεσίας, ἀλλ' ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών μας νὰ διακηρύττωμεν τὰ θαύματα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀνυμνῶμεν τὴν φιλανθρωπίαν Του, τῆς ὁποίας ἔχομεν λάβει εἰς τὰ πράγματα πείραν.⁴ Καὶ δὲν πρέπει μόνον μὲ λόγους ν' ἀνταποδώσῃς τὴν εὐχαριστίαν, ἀλλ' ἀκόμη νὰ φανῇς καὶ δι' ἔργων τοιοῦτος,⁵ ὁποῖος καὶ τώρα πιστεύομεν ὅτι εἶσαι, συμπεριφέροντες τοῦτο ἀπὸ τὰ θαύματα τὰ ὁποῖα συνέβησαν εἰς τὸ πρόσωπόν σου. Καὶ σὲ προτρέπομεν νὰ ὑπηρετῇς τὸν Θεόν
- 10 ἔτι περισσότερο ἐπαυξάνων πάντοτε διὰ τοιούτων προσθηκῶν θεαρέστων ἔργων τὸν φόβον εἰς τὸν Θεόν καὶ προκόπτων εἰς τὴν τελειότητα, διὰ ν' ἀποδειχθῶμεν φρόνιμοι οἰκονόμοι⁶ τῆς ζωῆς μας, εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς ἔφερεν ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἐάν δι' ὅλους ἡμᾶς ὑπάρχῃ ἡ ἐντολὴ νὰ παρουσιάσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὸν Θεόν⁷ καὶ νὰ ζῶμεν ὡς ἀναστημένοι ἐκ τῶν νεκρῶν (καὶ ἴδρα νεκροὶ ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν), πόσον μᾶλλον ἰσχύει τοῦτο δι' ἐκείνους (ὡς σὺ), οἱ ὁποῖοι ἀφηρητάσθησαν ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου.⁸ Ἄ τοῦτο δὲ προ παντός, καθὼς πιστεύω, θὰ ἦ δυνατόν νὰ κατορθωθῇ, ἐάν ἠθέλομεν νὰ κατεχωμεθα ἀπὸ τὴν αὐτὴν σκέψιν, ἡ ὁποία μᾶς κατεῖχε τὴν περίοδον τῶν κινδύνων. Διότι ἀσφαλῶς, νομίζω, θὰ ἤρχετο τότε εἰς τὴν σκέψιν μας ἡ μεταίωτης τοῦ θίου καὶ ἡ ἰδέα ὅτι οὐδὲν ἐκ
- 25

3. Ἐννοεῖται ὅτι ἐκ τοῦ θανατηφόρου σιτισμοῦ διέσωσας

4. Τὰ διάφορα θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔχον σημασίαν εἰς τὴν ζωὴν μας, πρέπει ὅχι μόνον νὰ ἐνθυμησώμεθα πάντοτε καὶ νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεόν ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκζητοῦμεθα ταπεινωρόντως καὶ εἰς ἑαυτούς. Ἡ ἀπόκρυφισ τῶν θαυμάτων τοῦ Θεοῦ θίγεται νὰ παραποιηθῇ ἀπὸ τὴν ἀπόκρυψιν τοῦ πλάνου τοῦ ἐκ τοῦ πονηροῦ δόλου τοῦ ἱ. Κίτταγγιλλου (πρὸς. Ματθ. 23, 18) Καρὸς δὲ τῆς κ α θ η μ ε ρ ι ο ῦ πρὸς τὴν πίστιν εἰς τὴν θεοματωρικὴν πίστιν καὶ ἀγάπην. Πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ κινδυνόει ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν καὶ κατακινεῖται ἐκκλησιαστικῇ καὶ ἐκ πονηρῆς ἀποστόλῃς τις πίστις εἰς ἀπαρτάτην ἀνάστασιν. Οἱ θῆαι τῆς Ἀγίας διὰ τοῦτο τρέφουν τὴν πραγματικὴν πίστιν.

5. Ὁ Θεοκρίτος μετὰ τὴν διάσωσιν τοῦ θανάτου νὰ γίνῃ κληρονόμος, ἀλλὰ δὲν προέβλεπε νὰ ἀπληρώσῃ τὸν πόθον τοῦ, διότι ἀπέθανεν ἐν ἀσθενείᾳ. Τόσον ἡ ἀσθενεία αὐτοῦ, ὅσον καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως ἐπὶ ἰουδαϊσμοῦ θειοκρίτου ὅτι καὶ πίστις καὶ ἔργα θεορρετα εἶχε.

6. Πρὸς Λουκ. 12, 42 καὶ Ἀ' Κορ. 4, 2.

7. Πρὸς Ρωμ. 8, 13. Νέκρωσις τῶν κατὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐγένετο διὰ τῆς τριττῆς καταδίκης κατὰ τὸ ἅγιον Βάπτισμα, ἀποστάσις δὲ εἰς κινήσιν ζωὴν διὰ τῆς τριττῆς ἀναστάσεως, ἀποκαταστάσεως, ἀλλὰ καὶ πραγματικῆς μεταγωγῆς εἰς τὸν θῆαιον καὶ τὴν Ἀναστάσιν τοῦ Χριστοῦ.

8a. Ματθ. 9, 14.

προσευχῶν σου" ἐνόμισα ὅτι ἀνέλαθον ἐκ τῆς ἀσθενεί-
αις¹² καὶ συνεκέντρωσα τὰς δυνάμεις μου, τότε ἐπῆλθεν ὁ
χειμῶν, ὁ ὁποῖος μᾶς κρατεῖ κλεισμένους ἐκ τῆν οἰκίαν καὶ
συγχρόνως μᾶς ἀναγκάζει νὰ μένωμεν ἐδῶ ἐπὶ τόποις Ἀλ-

ποουδανωτάτη. Ἐχομεν 23 Ἐπιστολάς τοῦ Μ. Β. πρὸς τὸν Κρόσδιον τὰς
27, 30, 34, 48, 52, 95, 98, 100, 120, 127, 128, 136, 138, 141, 162, 166,
196, 227, 239, 241, 254 καὶ 271, μνημονοῖσι ἐκ τοῦ ἀνδρατός σου καὶ εἰς
τρεῖς ἐστὶ πλέον πρὸς ἄλλους. Αἱ Ἐπιστολαὶ εἰναι φ ι λ ι κ α ι καὶ πα-
ρισσότερον εἰς αὐτὰς ἐνημερῶνται ὁ Μ. Β. τὸν Ἅγιον Κρόσδιον περὶ τῆς κα-
ταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν «Ὀχρεα, ἡμῖν καὶ Γαρτς» (Ἐπιστ. 24, 5),
«Ἡ Κωνσταντινουπόλις ἔχει τὸν ἀγαθόφιλον» (Ἀρε. κινόν, Ἐπιστ. 48, 14—
15), «Ὁ Νεκροπόρεα καὶ ἡ Ἀγκυρα ἔδειξαν ἔχειν διαδόχους.» (Ἐπιστ.
20, 18—19).

Ὁ Ἅγιος Κρόσδιος, ἀπὸ γενναίας ἡγωνιστῆς κατὰ τὸν Ἀρειανὸν καὶ
ἐξουσίῃ ἐστὶ Νόβελαντος (δλ. Ἐπιστ. 268, Κρόσδιον ἐν ἐξορίῃ ὄντι), ἀμφο-
τέρησι τὸ 379 καὶ 380 εἰς ἀσκήτην τῆς Συρίας, ριφθέντος κατὰ τῆς κεφαλῆς
τοῦ κεφάλου ὑπὸ Ἀρειανῆς γενναίως, ὥστε ὁ κέραμος νὰ γένη καὶ ὁ σπεί-
ρατος τοῦ

«Κέραμος, Κρόσδιος, Μαρτὶς Κρίστος,
αὐτὸς ἐκ καὶ στέφανος ἐν τῇ σὴ κρήνῃ».

(Παρά ΘΗΗ, β, στ. 1065, ἔχει καὶ ἀλιγδοστικὸν λήμμα περὶ αὐτοῦ).

Τὰ Σ α μ ὁ ο α ζ α ἐπέβλεψαν ἀρχαιολόγῃ καὶ ἀρχαῖς πόλιν τῆς
ἐν Συρίᾳ Κομμαγενην ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἐχθρῆς τοῦ Εὐφράτου, Ῥ ᾧ τῆς Ῥιμ-
σης. Ἀνευρέθησαν εἰς ἀντομαρὰς λαίψαια πόλιν τῆς ἡδὴ ἐπὶ Χρυσταίων (15ος
- 14ος αἰ. π.λ.). Ἐννοῦνται ἔργοντο ἐδῶ ἐπισκοπῆς ἡρώτος ἐπισκοπῆς
γνωστός, ὁ; μετασχὼν τῆς Ἀ' Οἰκουμ. Συνόδου, εἶναι ὁ Πατριάρχης καὶ θεο-
ταρὸς ὁ Κρόσδιος Ἀ', ὁ παραλήτης τῆς Ἐπιστολῆς

Πλὴν τὸν πρὸς τὸν Ἀγ. Κρόσδιον Ἐπιστολῶν, ὁ Μ. Β. ἀπέστειλε καὶ
τὴν Ἐπιστ. 219 «τῇ Σεμωσίτων κλήρῳ» χάριν τῆς εἰρηνοποιῆσθαι τοῦ ἐν τινὲν
ἐμμερφυχθέν. Βαβαῖοι δι: εἶχε καὶ δι: ἐπιστολῆς πρὸς: τὸ Ἰβαν καὶ ὁ
ἐπίσκοπος, τὸν (ἐν τῇ Ἀγ. Κρόσδιος), «πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ ὅτι
συμμεμνησθῆναι ὀνγίτεροι ἡμῶν εἶναι: ἡμεῖς τὸν καὶ ὅμως οὐ δύναμεθα»
(Ἐπιστ. 219, 2, 5—12) φαίνεται τοῦ ἔργου σπουδῆς ὁ Ἀγ. Κρόσδιος
καὶ ἐκείνητε πρὸς τὸν ἀνδρατῆ. Ἡ Ἐπιστολὴ εἶναι πνευματικωτάτη.

12 Ἰδοὺ τίρω: ὁ Μ. Β. ἐκτενέ τὰς α ὁ χ ᾱ ς τοῦ Ἁγίου Εὐσε-
βίου εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς Ἐπιστολάς σου καὶ περὶ ἑαυτοῦ καὶ περὶ εἰρήνης
τῆς Ἐκκλησίας πορευς.

13 Λόγῳ τοῦ φιλικῆς συνδέσμου τὸν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς Ἐπιστολάς
σου ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν α ὁ θ ᾱ ν α ι ᾱ ν σου ὁ Μ. Β., ἰδὼς τὴν
ἡ π α τ ι - ἰ δ α, «τὴν ἀρχαίαν κληγὴν» (Ἐπιστ. 138, 13), «τὸ νεανικὸν
πνεῦμα κακόν, ὁ τοῦ μετ' ἱσθὺς παρὸς τὸν ἄλλος ἐνέγναι, ἀμαλότητος (π-
αλφιδίως) διὰ προστάθους οὐδὲς οὕτως ἀδρανῆς: ὥστε ἐντὶ σχεῖν» (Ἐ-
πιστ. 138, 12—21) ἁυτοῖας καὶ πορεῖα καὶ διαφροῖσι καὶ ἐπὶ μῆκος ὁλο-
κλήρους τοῦ ἔτους κατακλίσεις εἶχεν καταστήσει τὸ «ἐκπαινον» οὐκίον τοῦ
καὶ ἀρχὴν τῆς ἁγιοσύνης» «Ἐμὲ δὲ ἐπέλπει πανταίως τὸ σῶμα, ὅς μὴδὲ
τὴς ἐμμερφυχθέν κινήσεις δύνανται ἀλίστως φέραι» (Ἐπιστ. 160, 10—11) καὶ
Ἐπιστ. 30, 11—14) Ἰδοὺ ἰκαπὲν, ὅτι εἶπεν ὁ Κρόστος εἰς τὸν Ἀρδόστο-
λον Παύλον. «ἡ (γὰρ) ὁμοιότης μου ἐν ἀσθενείᾳ ταλαιπωρεῖται» (Β' Κορ. 12, 9).

- 15 λα καὶ ἂν ἀκόμη ὁ χειμὼν ἐπῆρχετο ελαφρότερος τοῦ συνήθους, πάλιν θεβαίως θά ἦτο δι' ἐμὲ ἀρκετὸν ἐμπόδιον διὰ μόνον νὰ ὁδοιπορῶ μὲ τὰς ἰδικάς μου δυνάμεις, ἀλλ' οὔτε κἂν νὰ δύναμαι νὰ ἐξέλθω τοῦ δωματίου "Ὅμως δι' ἐμὲ δὲν εἶναι καὶ τοῦτο ἀσήμενον, νὰ ἔχω δηλαδὴ τὴν τιμὴν νὰ ἐπικοινωνῶ δι' ἐπιστολῶν μὲ τὴν θεοσέδειάν σου καὶ νὰ προσανακουφίζωμαι ἤδη μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀπαντήσεών σου
- 10 "Ἐν δὲ ἡ περίστασις μᾶς τὸ ἐπιτρέψῃ καὶ μᾶς ἀπομείνῃ ἀκόμη χρόνος ζωῆς καὶ ὁ λιμὸς" δὲν μᾶς καταστήσῃ ἀδύνατον τὸ ταξίδιον.¹⁴ Ἰσως συντόμως νὰ ἱκανοποιησώμεν τὴν ἐπιθυμίαν μας μὲ τὴν βοήθειαν τῶν προσευχῶν σου καὶ νὰ σὲ συναντήσωμεν εἰς τὴν οἰκίαν σου καὶ μὲ ὅλην τὴν ἄνεσιν
- 15 νὰ ἀπολαύσωμεν τοὺς μεγάλους θησαυροὺς τῆς σοφίας σου.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 28 (ΚΗ'—ΧΧVΙΙΙ)¹⁵

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΤΗΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΚΗ¹⁶

1. "Ὅσα συνέθεσαν ἀπῆλθον θεβαίως τὴν παρουσίαν ἡμῶν τῶν ἰδίων, ὥστε ἂν ἐνὸς μὲν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὸ δ-

14. "Ὁ λ ι μ ὸ ς τοῦ 268, βλ. ὁ Μ. Β. ἀνέπτυξε θεματοσφὴν φιλικω-
θροικιὴν ὁρᾶσιν καὶ ἐκείνη ἐπὶ τῆς μεγάλης τοῦ ἐργασιακῆς ἱκανότητος.
Τὸν λιμὸν τοῦτον, «τὸν πέποιε μνημονοσημένον τὸν χαλεπώτατον», ἀνα-
φέρει καὶ ὁ "Ἁγιὸς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος εἰς τὸν "Ἐπιστολὴν τοῦ εἰς τὸν
φίλον τοῦ (ΛΔ'—ΔΕ'). Πᾶς ὁ μέχρι θανάτου ἀσθενὼν Μ. Β. ἤδυνετο νὰ
ὁργανώσῃ συνοσίτιν, νὰ ὑπηρετῇ ὁ ἴδιος· αὐτοῖς πρὸ τοῦ κατήκοντος σούδα-
νός λόγον ἵσταίτο ὡς εἶχε τὴν φοχὴν αὐτοῦ τιμῶν λαοῦ, ὡς ταλαιώσαν
τὸν θρόνον αὐτοῦ μετὰ χαρᾶς καὶ τὴν ἡκονίαν ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ Κυ-
ρίου "Ἰησοῦ" (Πράξ. 90, 34). Κατ' ἀρχάς διεφρε τὸν λαὸν μὲ «ἐννοε»,
δηλαδὴ μὲ π ὁ λ λ ο ῦ α, ὕστερα θῆκε ἀργάνωσιν καὶ κωνονικὰ συνοσί-
τιν, «λόγω τῆς τῶν ἀπόντων ἀποθήκας ἀποζῆς καὶ παραίνεσις...» (Γρηγ.
Ναζ., "Ἐπιστ.", ΔΕ' 11—12. "Ἡ παρακινεῖ εἰς τὴν ἐλπίδα τοῦ "Ἐπιτα-
φιστοῦ ὅσοι πρὸ ἑωσφ. Ἀνθ. Μεταλλικῶς, ἐκδ. "Γρηγόρη" 1968, ὅς καὶ εἰς
τὸν τόμον ΙΜΒΑ. Αἱ §§ καὶ οἱ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐκεῖ δι-
αίρεσιν καὶ στιγματίζονται).

15. Καὶ εἰς τὰς ἄλλας "Ἐπιστολάς ἀναφέρονται ἀποδοῖσαι ἐπιστάσεις.
Θῆκε καὶ μεταμύθεϊον λόγῳ ἀσθενείας τοῦ Μ. Β.

16. "Ἡ "Ἐπιστολὴ ἀγράφη ἐν Καισαρείᾳ τῷ 268, δηλαδὴ πρὸ τῆς "Ἀρ-
χιεπιστείας (βλ. καὶ κατωτ. σημ. 59).

17. Ἔτι καὶ ἡ πρώτη "Ἐπιστολὴ τοῦ Μ. Β. πρὸς τοὺς συμπατριώτας τοῦ
Μ ε σ κ α ι σ α ρ ε ι ς, οἱ ὁποῖοι ἔσαν τὸν ἀγάπησον ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ
τοῦ εἰς Καισαρείαν (βλ. "Ἐπιστ. 210, 2, ὁ κείμεν. καὶ ΙΜΒΑ, σ. 28), τόσον τὸν
ἀγάπησον μετὰ ταῦτα ὡς ἐπίσκοπον. Ἡ "Ἐπιστολὴ γράφεται εἰς παραμυθίαν
ἐπὶ τῇ θανάτῳ τοῦ θαυμαστοῦ διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἐπισκόπου Καισαριαρείας
Μ ο σ σ ω ν ῖ ο υ, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα δὲν μνημονοεῖται (268, ἀλλ' εἰς τὴν
"Ἐπιστ. 210, 3, 4 «τοῦ μακαρίου Μ ο σ σ ω ν ῖ ο υ, ὁ δὲ διδόμενος

20 ἀληθείας»,²¹ στερώντας τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστόν, ἀσφα-
λεια τῶν ἰδικῶν του,²² ἀκασμαχῆτος εἰς τοὺς ἐχθρούς, φύ-
λαξ τῶν πατροπαράδοτων θεσμῶν, ἐχθρὸς τοῦ νεωτερι-
σμοῦ.²³ Εἰς τὸ πρόσωπόν του ἀπεικόνιζε τὴν παλαιὰν μορ-
φήν τῆς Ἐκκλησίας²⁴ καὶ τρόπον τινὰ μὲ πρότυπον μίαν
ἱεροπρεπῆ εἰκόνα τῆς ἀρχαίας καταστάσεως τῆς Ἐκκλη-
σίας ἔδιδε τὴν μορφήν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ὁποίας προέ-
στατο, ὥστε ὅσοι τὸν συνανιστράφησαν νὰ ἔχουν τὴν ἐντύ-
πωσιν ὅτι συνανιστράφησαν τοὺς ὡς φωστῆρας δαλάμφαν-
τας (ἱεράρχας) πρὸ διακοσίων καὶ πλέον ἐτῶν.²⁵ Τοιοῦτο-

τοῦ τ' ἁ π ο υ Ὁμοφροῦν ἀδελφῶν αἱ παρρησίαι. ἀλλὰ γὰρ τῷ φρονήματι
 ἡ ψυχὴν καὶ τὴν γυναικαὶ ἀπορρίπτει. Συνεχίζει
 μὲν τοῦ λαοῦ τὴν ἀμνησίαν, συνεχίζει δὲ τοῦ πληρώου ἐπιθυμίαν. πῶτος δὲ τοῖς
 ποιμένοι· τοσοῦτον περισὺν (πεμπρωμένη) τῆς ἐκτὸς ἀλλήλων ἀγάπης. ὅσοι δὲ
 κείτοισιν αὐτῶν ὑποτάσσονται, τοῖς ἑτέροις καὶ ἑταίροις χρῆσθαι εἰς τὰ πρὸς ἑά-
 ρον· (Ἑβραῖοι 204, 7. 32—87)

91. A' T₁₂, 3, 15.

29. Εἰς τὴν δὲ πόλιν οὐκ ἔλθουσιν (στ 20) πρῶτον, ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον ἔν τούτοις, εἰς δίκτυος Ἀρχιερέως παρεμβνῖν· τὰ σ φ δ λ α ι πρ καὶ κατὰ θάνατον, ἰσχυροῦσθ' ἡ μάχιστα. Ζῆτι προσεύχεται· ἵπρ κἀθ' αὐ.

23. Οι «καταφύγια θεοφιλῆ», ἢ ἀνέθετον ἀκριβῶς τὸν πατρὸς τοῦ
 ἡρώου καὶ νῦν τὸ ἱερὸν, τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς νόσου τῆς
 Ἑκκλησίας, εἶναι τὸ θέμα εἰς τὸ ἐπιστολὴν συχνάκις ἐπισημαίνεται ὡς κα-
 λήσιος εἶναι χαρακτηριστικὴ ὁ φράσις καὶ οὗτοι καὶ ἡ ἑρμηνεία, ἀλλὰ ἀπο-
 στεινὴ Ἀποστολικὴ ἱερὰ Παράδοσις. «Ὁ ἐν ἀπείρῳ ἰσχυρὸν ἔχει
 πρὸς τὴν ἐκδοθέντιαν, ὡς ἡ Ἁγ. Γραφή (Ρ. Γ. 88, 188)
 Ἐργασίαν εἰς τὰς «Καταφυγὰς» (ἐπιμονάς. Ἐπιστ. 68, 1, 24-26) «Τὸ
 μὲν γὰρ ἡμεῖς οὐ μὴ ἀπολυθεῖν καὶ τὴν ἐκκλησίαν συνήθως χωριστερὰν
 τίθεσθαι τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐκκλησίας ὡς ἐκκλησίας, ὡς ἀποδοχὰς γὰρ»

34. Η αυτών μεγαλειότητα, δι' αποκλειστικόν πραγμάτων Οι στίχοι 18—51 (δη τὰς πρώτων) ἡ δὲ ἔκτασις καὶ ἀναγκασθὲν εἰς τὸ Γραφεῖον καὶ τὸ Καλλίον δίδωσι τὴν ἑκτεκτικὴν καὶ κληρικὴν

28. Τότε ἀκριβῶς εἶναι τὸ μεταλεῖν -ἐς Ἰ. Παραδόσεις, ἡ δὲ ν. τ η ς καὶ τ α υ τ ὅ τ η ς πίστεως πορεύει, ἀλλὰ καὶ μορφή. τίθενται ἐμφαντικῶν τῆς οὐσίας, τὸν μεταγενέστερον πρὸς τοὺς -Πατέρας καὶ ἀντιπροσώπων Κατορχῶν τῆς Ἰ. Παραδόσεως ἔχοντες εἰς τοὺς Π ρ ο τ ο - σ τ ὶ ν τ α ς, οἱ ὅποιοι διὰ τὸν ὅτιναι ἀντικείμενον τέρας, αἰρέσεων ἔχοντες ἀντιχριστιανικῶν ἀλλὰ καὶ προσβλητικῶν τῆς ἀντιπροσώπων ἀξιοκρατείας (-ἐκκλησιαστικῆς) γάμον δημοφιλῶντων, χειραγωγῶν γυναικας ἀδελφῶν ἐν δόξῳ, ἀντιλοβὸν χροῦς ἀντὶ τῶν νεανῶν των, ἐννοεῖται μάλιστα -ἀφ' οὗ καὶ ἡ ἀδελφότης δὲ συνεχῶς καὶ ἀλλοτρεῖται -ἐς Ἰ. Παραδόσεις ἔχοντες εἰς τοὺς παρῶντες Πατρισταθμικούς, οἱ ὅποιοι ἐγέννησαν τὰς Προ- τοτεστίνας καὶ εἰς πᾶσι τοῖς διακριτοῖς Ὅχι: ἀλλὰς κατηχηματικὰς ὁνο- μαζόμεναι -ἐκκλησιαστικῆς, χριστιανικῆς, ἀλλ' εἶναι μόνον ἀναγινωσκτοὶ καὶ ἀντί- θετοι, ἀπὸ δὲ ἡ κατὰ Θεανθρώπου Χριστοῦ πίστες εἶναι, μὲν, ἡ παραδοθεῖσα καὶ ἱερηνευθεῖσα ὁρθόδοξος ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ φυλασσόμενη, οὐκ ἔχρησι, ἐπὶ τῇ ὁρθόδοξῳ Ἀναγωγικῇ Ἐκκλησίᾳ, τῆς Ἐ κ λ ῆ ς π ὶ ς τ η ς Ἰ. Π α ρ α δ ὅ σ ε ω ς. Ὅτι δὲν οἱ Πάτριαι καὶ Προτεστίνας δὲ εἶναι αἰρετικοί, τούτο εἶναι «θεολογικὸν εὐφρασύνην ἡ πάλιν παρρησίαν νεωτεριστικῶν φρενῶν», δικαιοκρίτων καὶ δικαιοκρίτωντων.

- γίαν τοῦ Μωϋσέως²¹ ἐγνώριζε νὰ ἀνασύρη²² ἐκ τῶν θαθέων καὶ πλουσιῶν ἀγαθῶν θησαυρῶν τῆς καρδίας του τὰ παλαιὰ τῶν παλαιῶν καὶ παλαιὰ μὲ τὴν μορφήν τῶν νέων. Δι' αὐτὰ ἀκρ.ὼς εἰς τὰς συναθροίσεις τῶν ὁμοτίμων του ἐκρίνετο ἀξίως προτιμήσεως ὅχι ἀναλόγως τῆς ἡλικίας του.²³ ἄλλ' ἐτοποθετεῖτο ὑπεράνω ὅλων λόγῳ «ἀρχαιότητος» (καὶ ἀξίας) τῆς σοφίας του. ὥστε νὰ ἔχη τὰ πρωτεῖα κατὰ κοινὴν παραχώρησιν. Πόσον δὲ μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ὠφέλεια ἐκ τῆς τοιαύτης ἀξίας κυβερνήσεώς του, κανεὶς δὲν θὰ τὸ συνεζήτηι, ἐὰν παρατήρει μὲ προσοχὴν ἐσᾶς τὸ ποίμνιόν του. Διότι, ἐξ ὧν γινώσκωμεν, εἶθε οἱ μόνοι ἢ τοῦλάχιστον μεταξὺ τῶν ὀλίγων, οἱ ὅποιοι ἐν μέσῳ τόσοι χειμῶνος καὶ θυέλλης δυσκόλων περιστάσεων διήλθετε ζωὴν ἀτάραχον χάρις εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀείνου. Δὲ σὰς ἤγγισε δηλαδὴ ἡ ζάλη τῶν αἰρετικῶν ἀνέμων, ἡ ὅποια προξενεῖ καταποντισμοὺς καὶ ναυάγια εἰς τὰς εὐμεταβλήτους καὶ ἀσταθεῖς ψυχάς.

- Κα' εἶθε ποτὲ νὰ μὴ τοὺς ἐγνώσῃ ὦ Διάδοτα τῶν ἀπάντων, ὁ Ὅποιος εἰς τὸν δοῦλον Σου Γρηγόριον,²⁴ τὸν πρῶτον θεμελιωτὴν τῆς δάσεως αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας ἔδωκε τὴν χάριν τῆς ἀταραξίας ἐπὶ μακρότατον διάστημα χρόνου. Αὐτὴν τὴν ἀταραξίαν μὴ τὴν προδώσατε σῆς εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν οὔτε μὲ τοὺς ὑπερβολικοὺς θρήνους καὶ τὴν τελεῖαν παρόδοσιν σας εἰς τὸ πένθος νὰ ἐγκαταλείψετε εἰς

²¹ διὰ στόματος τοῦ Μωϋσέως ἠρῶε ὁ Θεός, Λευκ. 28, 10. «καὶ φάσθε παλαιὰ καὶ παλαιὰ καὶ παλαιὰ ἐκ προσώπου νέων ἐλθόντες».

²² Πρὸλλ. καὶ Μπλ. 13, 52, περὶ τοῦ «γρομμιάτης» τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. «Ἐστὶς ἐπέβλεπε ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ κινεῖ καὶ παλαιὰ».

²³ Πρὸλλ. Σοφ. Σολ. 4, 8. ὁ γῆρας τιμῶν οὐ τὸ π ο λ υ χ ρ ὀ ν ο υ σ ῶ ν οὐδ' ἀρῶν ἐπὶ μακρότατον ποιεῖ δὲ ὅσοι φ ρ ὀ ν η σ ῆ ς ἀνθρώποις καὶ ἡλικία γῆρας βίος ἀκλινοῦται. Ὁ Μ. Β. ἔτο «εὐχολίδες τῶν σφύσεων καὶ πρὸ τῆς πολιτείας καὶ «ἐκδύσειμος ἢ παλαιός ἢ νέος, μὴ δτι τῶν κατὰ τὸν αἰῶνα ἦν χρόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πλείστον προεληφτόμενον» (κατὰ ἡλικιωμένον. Γρη. Νεκ., «Ἐπιστὸς ΕΓ', 1—4).

²⁴ Ἐννοεῖται ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολογικὸς (βλ. IMBA, σ. 14, 15, σπ. 21). Πλὴν τῆς χάριτος τῆς «ἀταραξίας» καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Νοσηπαιρείας καὶ τῆς Ἐκπαίδευσης ἐν γένει (βλ. καὶ ἀντὶ σπ. 20), ὁ Θεός ἐχάρισεν εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον καὶ διαδόχον ἀγιαζίου (βλ. κατωτέρω 2 44—48). Περὶ αὐτοῦ κατὰ τὴν γράφει: ὁ Μ. Β. ἐπίσης πρὸς τοὺς Νοσηπαιρεῖς καὶ εἰς τὴν Ἐκκ.σολ. 204, 2, 6—10). Γρηγόριον λέγει τὴν κίνου καὶ ἔσ ο ς ἔ φ ο ς ἔ κ α ῖ ν η τ ῆ ς παρ' ὧν ἐκτετακτῶς τὸν θρόνον διαδοῦσε ἀμενέει. ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ, ἀποκαρ. τινας ἀστέρας ἐκκαταλλόντας κατὰ τὸν αἰῶνα ἔσ ο ν ἰ χ ν ὀ ν ἀ π ἔ δ η σ κ ν. ὅσοι ἐκείνοτα (=ἐκείνοτα) κατελείπειν τῆς κατ' οὐρανὸν πολιτείας τὰ σημεῖα τοῦ βασιλευμένου».

τούς ἐνεδρεύοντας ἐχθρούς τὰς εὐκαιρίας διὰ τὰς ἀναγκαί-
 ας ἐνεργείας.⁵¹ Ἄλλ' ἐάν πρέπη πάντως νὰ βοηθήτε (κατὰ
 τρόπον δεδακώς τὸν ὁποῖον δὲν ἐπιδοκιμάζω, διὰ νὰ μὴ γί-
 νωμεν ὁμοιοὶ εἰς ταῦτο μὲ ἀκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἐλ-
 πίδα⁵² ἀναστάσεως), σεῖς, ὅν τὸ κρίνετε καλόν, ὡσάν εἰς
 50 πένθιμος χορός, ἀφοῦ τοποθετήσετε ἐπὶ κεφαλῆς τὸν κο-
 ρυφαῖον μεταξύ σας, θρηνήσατε μετ' ἀκείνου φάλλοντες ἁρ-
 μονικώτερον⁵³ τὸ λυπηρὸν γεγονός

2. Ἀλλὰ καὶ ὅν ἀκόμη δὲν ἐφθάνει ὁ ἀνὴρ εἰς τὰ ἔσχα-
 τα γράτεια, ἀσφαλῶς ὁμῶς ὡς πρὸς τὸν χρόνον χάριν τῆς
 ἰδικῆς σας ἐπισκοπείας εἶχε ζήσει ἀρκετόν, ἐνῶ ὡς πρὸς
 τὸ σῶμα τόσον μόνον ἡσυχάζειτο, ὅσον δὲ νὰ δευκνῇ τὴν
 ψυχικὴν ἀντοχήν καὶ ὑπομονὴν του εἰς τοὺς πόνους. Ἵσως
 5 ὁμῶς κάποιος ἀπὸ σὰς νὰ ἀντείπῃ, ὅτι καὶ ὁ (πολύς) χρό-
 νος γίνεται ἀφορμὴ εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς συμπαθείας καὶ εἰς
 μεγαλυτέραν ἀγάπην καὶ ὅχι εἰς κορεσμόν τῆς εἰς θεοῦ
 τὴν ἔχουν (ἁμοιβαίως) δοκιμάσει.⁵⁴ Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν
 καὶ σεῖς, ὅσον περισσότερον χρόνον ἐλάβετε πείραν τῆς
 εὐεργετικῆς παρουσίας του, τόσον περισσότερον αἰσθάνε-
 σθε τῆς ὁποιουσίαν του. Ἄλλωστε τοῦ σώματος ἐνὸς δικαίου
 καὶ ἀγίου ἀνθρώπου ἀκόμη καὶ ἡ σκιά⁵⁵ εἶναι πολυτιμωτάτη

51 Ἐννοεῖται ἡ διδασκῆ, τὸ ἀναγκαιότατον τῶν «δογματικῶν».

52 Δ' Θεοῦ εἰ 18

53 Εἰς τὸ κεφάλαιον· «ἐ μ ρ α λ ἔ σ τ ε ρ ο ν»· Ἐκείνῳ προηγου-
 μένως ἐμίλει ὁ Μ Β καὶ «ο ρ υ φ α ῖ ο ν» τοῦ «πενθήρους χοροῦ», ἐν-
 νοεῖται· ἀσφαλῶς ἱερὰ φαῦμα, ὁ Ἄμμωξ (Ψαλμὸς 118) καὶ ἀρχαῖα πι-
 θανὸν τροχάριον νεκροῦται μὴ διεσπέννεται Ἔγῃ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐσθρύνεται,
 ἀλλὰ πλήρεις πίστεως, ἐλπίδος, παρηγορίας καὶ εὐφροσύνης

Π ρ ι τ ρ α φ ῆ ν κ η δ α ῖ ε ς ἐν Κορινθιακοῖς κἀκεῖ καὶ ὁ
 Ἅγιος Γρηγόριος Νύκσης εἰς «ὃν θίον τῆς Ὀσίας Μακρίνης» (Ρ Ο 46,
 985 CD)· «καὶ ἦν τις, λέγει, τροχισαμένη τοῦ χοροῦ τῶν παρθένων ἐν τῇ
 τῆς διακονίας ἐκείνῃ (μεθισκόουσα) ἀσκητικῇ ὀνομῇ αὐτῇ ἡ ἀκριβὴς ἐφη
 γινώσκων παρὶ τῶν κατὰ τὴν ταχὴν δεδωγμένων αὐτῇ» (= τῇ Ὁσ Μακρίνῃ,
 εἰ δ. 986 D) Καὶ κατωτέρω· «Ὡς δὲ ἡμεῖς ἐν ποστέας ἔμεν καὶ αἱ φαί-
 μ ε θ ῖ α ἰ α ἰ τ ῶ ν π ρ ὅ δ ν ο ν τοῖς θεοῦ· κατεργαζόμενοι κατεργαζόμενοι παρι-
 χων τὸν τόπον. Τῆς οὖν πανηγύρεως κατὰ τὴν (αὐτὴν νικρὰν Ὁσ Μα-
 κρίναν) εἰ ν ὁ μ ν φ ὅ ῖ α ῖ ε ς, καθάπερ ἐστὶ Μακρίων πανηγύρεως, το-
 λισθείσης.» (εἰ δ. 987 D) «Ὡς συνεχεῖς ἐκείνης ὁ ἰδιος ὁ Ἅγ Γρηγό-
 ριος ἐχώρισε τὰς γενεὰς μετὰ τῶν παρθένων μοναζουσῶν καὶ τοὺς ἀνδρας
 μετὰ τῶν μοναχῶν εἰς δύο χοροὺς, οἷμαι εἰς ἐκτερέων εὐστροφῶν τε καὶ ἀναρ-
 μόνων, καθάπερ ἐν χοροστασίῳ, τὴν φαλμαγέταν γενέσθαι παρασκευάσεως τοῦ
 τῆς κοινῆς πάντων συνεδρίας ἐκδόσεως συγκαταμένῃ» (εἰ δ. 988 A)

54 Ἡ εἰς χαρακτηριστικῇ, ἀποφθεγγατικῇ, ἀλλ' ἐννοεῖται παρὶ τῆς
 πραγματικῆς ἀγάπης.

55 Πρὸς Ματθ. 9, 30, καὶ ἄλλες τοῦ ἡμαῖου τοῦ Κυρίου καὶ Πρὸς,
 5, 15, καὶ «σκιά» τοῦ Ἀπ. Πέτρου. Τὸ ῥῆμα «ἐπιτελεῖται» ἐπὶ τῇ-θεῖας
 χάριτος εἶναι σύνθετος, καὶ οἱ Ἅγιοι ἀράων «χάριν» ἔχον.

- 10 διὰ τοὺς εὐλαβεῖς. Καὶ εἴθε δευθαίως, πολλοὶ ἀπὸ τοῦ νῦν
εἶναι τῆς γνώμης αὐτῆς (διότι ἐγὼ καθόλου δὲν λέγω ὅτι
πρέπει νὰ ἀδιαφορῇτε διὰ τὸν ἄνδρα) Σὺς συμβουλεύω ὁ-
μως πῶς νὰ ἀντιμετωπίζετε τὸ λυπηρὸν γεγονός κατὰ τρό-
πον ἀρμόζοντα εἰς ἀνθρώπους³¹ (λογικοὺς), ἐπειδὴ ὅσα δε-
υθαίως εἶναι δυνατόν νὰ εἰπῇτε βρηνοῦντες τὴν ἀπώλειάν
του οὔτε καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος τὰ ἀγνοῶ.
- 15 Naί, σκωπῇ ἡ γλῶσσα ἡ ὁποία, ὥσάν ποταμός, ἐπλημ-
μύριζε τὴν ἀκοήν σας, ἡ δὲ θαθεῖα καρδιά του,³² τὴν ὁποίαν
οὐδεὶς μέχρι πῶρα ἀντελήφθη πλήρως, πλέον ἀδυνατος καὶ
τῶν οὐνείων, κατὰ τὸ ἀνθρωπίνον δευθαίως,³³ ἐπέταξεν ὁ-
στρατιαίως Ποῖος ἦτο ἱκανὸς νὰ προβλέπῃ τὸ μέλλον κα-
θαρωτερον ἀπὸ ἐκείνον. Ποῖος ἐπίσης ἦτο ἱκανὸς μὲ τόσην
μεγάλῃν σταθερότητά χαρακτῆρος καὶ ἀκλόνητον ψυχικὸν
σθένος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ γεγονότα ταχύτερον καὶ τῆς
δοτραπῆς.³⁴ Ὡ πόλι,³⁵ ἡ ὁποία εἶχες δοκιμασθῇ δευθαίως
μέχρι τοῦδε ὑπὸ πολλῶν συμφορῶν, ἀλλ' ὁμως καμμία ὅσον
αὐτὴ δὲν σὲ ἐβλαψεν εἰς αὐτὰ τὰ βασικώτατα τοῦ δίου ζη-
τήματα³⁶ Τώρα πλέον ἔπρεπεν ὡς ἄνθρωπος τὸ ὑψαιότατόν σου

31 Ἀπὸ τῆς § 2 ἔχει ἦδη εισέλθει εἰς τὴν π α ρ α μ α θ ῖ α ν, καίτοι κατωτέρω, στ. 15—20, θὰ ἐκκεντρώσῃ πάλιν εἰς τὴν συμπλοκὴν, ὅσῃν νὰ παρασύρῃ.

32 Ἡ εἰκὼν καὶ ἡ ἐκφρασις ἀγιογραφικαί. Πρὸς Ἰερ 17, 9. «ὁ π ο ῖ α ἡ κ α ρ δ ῖ α παρὰ πάντα, καὶ ἀνθρώπος ἐστὶ καὶ εἰς γνώσε-
ται αὐτόν.» καὶ Ἀ' Κορ. 2, 11.

33 Ὡς ἔχομεν εἶναι καὶ εἰς τὸν τόμ. I ΜΒΔ (Ἐπιστ. 14, σημ. 4, σ. 50), χρησιμοποιοῖται εἰκὼνας καὶ καθιερωμένους ἐκφράσεις ὡς Μ Β, ὅχι π α τ ὁ π (σ τ) ν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς λέγει ἐλθὼ, καὶ κατὰ συ-
νήθειαν Αἱ εἰκόνες ὅμως αὐτὰ θίβουν εἰς τὸν λόγον τοῦ χάρι.

34 Μετὰ χάρισμα θεοῦ ἀνδρός νὰ ἀντιμετωπίζῃ ταχέστερα τὰ ἀλλεπάλληλα γεγονότα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἀλλοιοῦνται καὶ νὰ παρασύρῃται ἀπὸ αὐτὰ. Καὶ μόνον τοσοῦτο χαρακτηρίζει ἀριστα τὸν Μηνωόντιον.

35 Εἰς τὸ καίμενον φαινεται ἡ π ρ ῶ ξ η ς, τοῦ λ. πόλις, πολλοῖς, προεπιλεγμένη.

36 «Καίριον» καὶ μέγιστα καίρια τῶν πάντων τῶν τοῦ δίου πραγμά-
των εἶναι ἡ π ῖ σ τ ι ς καὶ οἱ διδάσκαλοι· Πατέρας τῆς πίστης Χάριν
πρώτου καὶ τῆς εὐρέσεως· Πατέρων· ἀξίως, πλοῦτος ὅσῃς Ὁ Μ Β, δι' αὐτὸ
«πολλὴν ἐπέλαβεν γῆν τε καὶ θάλασσαν». Ἐγχαρτεν ἐπίσης πρὸς τοὺς Μο-
καιοκαίρις.

«Ἐπεί δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν τοῦ φρονεῖν δύναμιν ἀπαλάσσωμεν τοῦ λέγον
ἡμῖν διὰ τῆς ἡλικίας συμπληρωθέντες, καλλὴν ἐπελθόντες γῆν τε καὶ θά-
λασσαν εἰ τινας εὐρομεν τ ὁ π α ρ α θ ο θ ἔ ν τ ι α ν ὄ ν ι τ ῆς
ἀ θ ο ο δ ε ῖ α ς σ τ ι σ θ ὄ ν τ ε ς, τοῦτους καὶ π α τ ῖ ρ κ ς ἐκγεγραφέμεθα
καὶ ὁ θ ῆ γ ο θ ς τῶν φυγῶν ἡμῶν εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν κοραίαν ἐποι-
ησάμεθα. » (Ἐπιστ. 204, 6, 8—15) Κάλωγμένον τοιαῦτα ἱερικοποιήματα,
Ἄλλὰ σήμερον ἔχομεν γυνὸν τοιαυτοῦ, διὸ καὶ νόση τῶνόντης «εἰς αὐτὴν
τὰ κείρια τοῦ θύου» (στ. 22) Πρὸς καὶ 2ου Χαιρ. 6, 84—86. «Ἐν κλή-
σει προσδύτῃσι στήθεα, καὶ εἰς σοφός, αὐτὴ προσκαλλήσθῃ. Πέσον διήγη-

- (αἱρετικούς) προσέχετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας». 44 Ναί, εἶναι πολλοὶ οἱ (ἀναιδεῖς ὡς) σκύλοι (αἱρετικοί). Ἀλλὰ διατί τοὺς ὀνομάζω σκύλους; Λύκοι 45 θεβαιότατα εἶναι ἀγριώτατοι, οἱ ὅποιοι δολίως κρύπτονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴν μορφήν τῶν προβάτων 46 καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης διαιροῦν 47 τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ (τὴν Ἐκκλησίαν) Ἐκ τούτων πρέπει νὰ προσυλάττεσθε μὲ τὴν ἐπίβλεψιν κάποιου ἀγρύπνου ποιμένος. Αὐτὸν δὲ τὸν ποιμένα εἰς σᾶς ἀνήκει νὰ τὸν ἀναζητήσετε μὲ καθαρὰς τὰς ψυχὰς ἀπὸ κάθε φιλονικίαν καὶ φιλοπρωτίαν, εἰς τὸν Κύριον δὲ ἀνήκει νὰ τὸν ἀναδείξῃ ὁ Ὅποιος ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἐπισκόπου τῆς Ἐκκλησίας σας Γρηγορίου μέχρι τοῦ μακαρίτου τούτου 48 (Μουσωνίου) προσέθετε καὶ συνήρμοξε τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, ὥστε νὰ ἀποτελεῖται μία συναρμογὴ ἁκροατῶν λίθων, καὶ τοιαυτῶς ἐχάρισεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν 49 σας θαυμαστωτάτον κάλλος. 50 Ἐπομένως λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ ἀπελπίζεσθε διὰ τὰ μετὰ ταῦτα. Διότι «γνωρίζει ὁ Κύριος τοὺς ἀνθρώπους εἰς Αὐτόν» 51 καὶ θὰ φανερῶσιν αὐτοὺς τοὺς ὁποίους σεῖς πῶς δὲν ἀνεμένετε.

3. Ἀλλ' ἐνῶ ἀπὸ πολλὴν ὥραν θέλω νὰ διακόψω τὸν λόγον, δὲν μοῦ τὸ ἐπιτρέπει ἡ ὀδύνη τῆς καρδίας μου. Ὅμως σᾶς παραγγέλλω ἐν ὀνόματι 52 τῶν Πατέρων, ἐν ὀνόματι τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐν ὀνόματι τοῦ μακαρίτου τούτου, νὰ ἀναλάβετε ψυχικῶς. Ἀφοῦ καθίς θεωρήσῃ ἰδικόν του 5 ζητήμα τὸ χρῆζον ἀμέσου σπουδῆς 53 καὶ νομίσῃ ὅτι πρῶτος ὁ ἴδιος θὰ δοκιμάσῃ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἐκβασιν τῶν πραγμάτων, ἅς μὴ παραπέμψῃ τὴν φροντίδα διὰ τὰ κοινὰ εἰς τὸν πᾶσιον, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς πολλοὺς, εἰς

44. Φίλιπ. 3, 2. Ἐννοοῦνται γενικῶς οἱ ψευδοβιβλικισταί.

47. Πράξ. 20, 29. Ἄλλοι: Ἐκρεῖς μὲ φασχίαντο: «πὺ ποιμνίου».

48. Πράξ. Μετ' 7, 18. Προσεχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ὡς ὡς ὡς ἀπὸ τῶν προβάτων, ἰσχυροὶ δὲ εἰς ἄσπετον ὄραματος.

49. Πράξ. ἄνωγ. Φίλιπ. 3, 3. «ἐλάττετε τὴν κατετοιμήν» = τοὺς κατετάμνωτας καὶ ὡς ὡς ὡς τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ.

50. Βλ. ἄνωγ. σημ. 30.

51. Β' Τυμ. 2, 19.

52. Τότε καὶ σήμερον θεωρεῖται: ὁ π ρ ο ς, ἀλλ' ἔγω συνήθως ἐκφραζομαι τότε ἀνάλογος πρὸς τὴν συμφωνοῦν ἐν τῇ χάρι...». Καὶ τὸ «ἐπιστάτης» (3, 2) σήμερον θὰ τὴν ἀποδίδωμαν καλλίτερον: ὡς ὡς π ρ α κ α λ ῶ κατὰ οὗς διατάσσω, οὗς π ρ α γ γ ῆ λ λ ω. Ὁμιλοῦμεν ὑμᾶς νὰ μὴ νῦνται ἐσώτερο, εἰς τὸ πείρματον.

53. Πρόκειται περὶ τῆς διαδοχῆς, ἡ ὁποία εἶναι τὸ θέμα τῆς § 3. Σπουδὴ δὲ δὲν ἐννοεῖται: ἡ ἐπιστολὴ τούτου, ὅπου ἡ μελέτη, φροντὶς μετὰ προσυχῆς καὶ σοφίας, καὶ φρόνους θεοῦ.

- 10 τὸ τέλος δέ, ἐπειδὴ καθείς ἡμέλιησε τὰ πράγματα σκεπτό-
μενος παρομοίως, νὰ συμβῇ ὥστε ὅλοι μὲ τὴν ἀμείλιαν των
νὰ ἔχουν προκαλέσει κακὸν εἰς τὸν ἑαυτὸν των.

- 15 Αὐτὰς λοιπὸν τὰς συμβουλὰς, εἴτε ὡς ἑκφρασιν συμ-
παθείας γειτόνων, εἴτε ὡς ἐπικοινωνίαν ὁμοφόνων, εἴτε καί,
τὸ ἀληθέστερον, ὡς πρᾶξιν γενομένην ἐξ ὑπακοῆς εἰς τὸν
νόμον τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὸν ἐνδε-
χόμενον κίνδυνον ἐκ τῆς σιωπῆς,⁵⁴ δεχθῆτε αὐτάς μὲ ὀλην
τὴν καλὴν διάθεσιν. Καὶ νὰ ἔχετε τὴν πεποιθήσιν ὅτι «εἰσθε
15 τὸ καὶ ὀχήμας μας, ὅπως καὶ ἡμεῖς τὸ ἰδικὸν σας κατὰ τὴν
ἡμέραν τῆς Παρουσίας τοῦ Κυρίου».⁵⁵ Ἀκόμη νὰ πιστεύετε
ὅτι ἐκ τοῦ μέλλοντος νὰ σᾶς δοθῇ ποιμένος ἢ περισσότερον
θὰ ἐνωθῶμεν εἰς τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης μας ἢ θὰ ἐλθω-
μεν εἰς ὀλοτελῆ χωρισμόν,⁵⁶ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶθε νὰ μὴ
συμβῇ· καὶ δὲν θὰ συμβῇ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, οὔτε
20 τῶρα θὰ ἤθελον νὰ εἶπω κανένα κακὸν λόγον. Θέλομεν ὁ-
μῶς νὰ γνωρίζετε καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ, ἂν καὶ δὲν εἴχο-
μεν σύμφωνον καὶ βοηθὸν τὸν μακαρίτην εἰς τὴν προσπά-
θειάν μας διὰ τὴν εἰρήνευσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, τοῦτο δὲ ἐνε-
κα ὠρισμένων ἀντιλήψεων,⁵⁷ ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς διεβεβαίω-
νεν, ἐν τούτοις δεδαίως ὡς πρὸς τὴν αὐτὴν πίστιν μετ'
αὐτοῦ καὶ τὴν παντοτινὴν ἐπίκλησιν⁵⁸ βοηθείας του εἰς τοὺς
25 ἀγῶνας ἐναντίον τῶν αἰρετικῶν, ἐπικαλοῦμαι περὶ τούτου
μάρτυρα τὸν Θεὸν καὶ τοὺς γνωστοὺς μας ἀνθρώπους, οὐ-
δέποτε ἔχωρίσθημεν μεταξύ μας.

54. Πρὸς Ἐπιστ. 7, 9—10 (1 M.B.A., σ. 79, σημ. 97). Ἰσχυρίζεται (ν δ ο ν ο ς π ρ ο θ ο σ ε ῖ α ς).

55. Β' Κορ. 1, 14.

56. Διὰ νὰ ἐκπληρῇ τέσων πολλὴ εἰς τὰ περὶ διαδοχῆς καὶ νὰ πιθανολογή καὶ ὀλοτελῆ χωρισμόν ὁ M. B., φαίνεται ὅτι ἐγνωρίζε ποιοὶ ἐφέροντο ἕως πιθανέστεροι διὰδοχοι ἢ καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν θεωροῦσαν. ἐν των ἢ ἀσκησιῶν των (βλ. κατωτ. Ἐπιστ. 20, 18—22) Μετὰ ταῦτα ἀποδεχόμενοι διαφόρους σημασιότητας κατὰ τοὺς M. B. οἱ Νεοκαλαρεῖς τὸν ἡνάγκασαν νὰ ἀπολογηθῇ διὰ τὴν Ἐπιστ. 204 καὶ 210.

57. Βλ. σημ. 16. Φρονούμεν ὅτι πρόκειται περὶ διαφορᾶς γνώμης εἰς διοικητικὰ ζητήματα. ἐκλογῆς ἐπισκόπων ἢ ἄλλων. Ἔστιν πάντως ἐκδοκτικὸν τῆς μεγάλης ἀρετῆς καὶ ἀμερόληπτου κρίσεως τοῦ M. B. τὸ ὅτι, παρὰ τὴν διαφορὰν αὐτῶν, ἐμφλοταχύνῃται μίαν τοιαύτην ἀρίστην καὶ «ἐκπροσπεφ» ὄντως εἰκόνα τοῦ Μωυσαίου.

58. Εἰς τὴν ἐπίκλησιν ὁμοιοῦται θετικῇ ἀ ν τ ι κ α τ ὀ κ ρ ῖ ο ῖ ς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 29 (ΚΘ'—XXIX)''

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΤΗΣ ΑΓΚΥΡΑΣ,* ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΚΗ''

Ἐπὶ πολλῶν χρόνων μᾶς ἐκρότησεν εἰς σκυπὴν ἡ ἐκ-
πληξίς ἐκ τῆς λυπηροτάτης εἰδήσεως περὶ τῆς γενομένης
συμφορᾶς Ἀποῦ δὲ ὀλίγον κάπως συνήλθομεν ἐκ τῆς ἀφω-
νίας'' τὴν ὁποῖαν ἐπάθομεν, ὅπως ἐκείνοι τῶν ὁποῶν τὰ
ὅσα ἐκτύπησε μεγάλη θρονιή, κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην ἐστε-
5 νάξωμεν διὰ τὴν συμφορὰν καὶ ἐνῷ ἐθρηνοῦμεν σὰς ἀπει-
στείλωμεν τὴν ἐπιστολήν. Καὶ τὴν ἀπειστο(λα)μεν ὁχ, χάριν
παρηγορίας (διότι ποῖος λόγος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εὐρεθῇ
διὰ τὴν θεραπείαν τόσοσιν μεγάλην συμφορὰν.), ἀλλὰ διὰ
φανερῶσαιμεν εἰς οὐδ, ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, μὲ τὴν ἐκ-

58. (1) ἑκδοθεὶς θεωρεῖται τὴν Ἐπιστολὴν γραφέναν τὸ 368, προφανὲς ἐκ Καισαρείας. Ἡ χρονολόγησις εἶναι ἀσφαλὲς ἐν ἀρχαίῳ ἐνδεῶς ἐγγραφεὶ ἀπὸ τῆς Ἐπιστ. 30. Ἀπὸ λέγει (στ 18—19) ὅτι εἶχεν ἐκλογὴ ἐν τῇ ματαίᾳ διαδοχῇ. Ἡ Ἐπιστ. 30, ἐν συσχέτισιν πρὸς τὴν 27 ὅσον μνημονεύει τοῦ «λιμοῦ», ἐγράφη τὸ 366. Ἐπομένως ὁραὶ τῶν στοιχείων τούτων ἀναθεωροῦμεν τὰ περὶ χρονολογίας τῶν Ἐπιστ. 24 καὶ 26, δι' ἵσως ἐγγραψέναι κατὰ τὴν Ἀρχιερατείαν (82) ἱ ΜΒΑ, σ 148, πημ. 406) Αἱ Ἐπιστ. 24 καὶ 26 ἐγράφησαν τὸ 368.

59. Περὶ τῆς μηχανοποιίας Ἀ γ γ α ρ ρ ε ς 64 ἱ ΜΒΑ, σ 156 (σημ. 431). Τῇ Ἐκκατηίδει τούτης, ὅς εἴδομεν εἰς τὰς προηγούμενας Ἐπιστ. 24 καὶ 26, προστάται ἐπὶ Μ. Β. ὡς Ἀ θ α ν α σ ι ο υ, αἱ τὸν θάνατον τοῦ ὁποῦο ἀναφέρεται ἡ παροδοκ Ἐπιστολή. Ὁ Ἀθανάσιος οὕτως διαδέχθη τὸν Ἀρχιερατὴν Β α σ ι λ α σ ι ο υ Ἀγνήτας, διαδοχὸν ἐπίσης τοῦ Μ α ρ κ ο υ Ὁ γ γ α ρ ρ ε ς, ἀρχικῶς ἐρροδότου, αἱ' ὅν, ἀπέντις εἰς καθολικὴν μαρτυρίαν δοξασθεὶς ἐν τῇ κατ'ἐκκλησίαν τῶν Ἀρμενίων Παρ' ὅτι ὁ Ἀθανάσιος ἀνέβηθεν εἰς τὴν θρόνον τῇ ἐκπληρωθείᾳ τοῦ Ἀκακίου Καισαρείας Πατριάρχου, ἐρηγού τῆς ἀρμενικῆς μαρτυρίας τῶν Ὁμοίων, μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Βασιλείου (360 ἢ 365), παρέμεινεν ὁμοῦ ἐρροδότου, ἐν καὶ κατὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀποστόλου ἐρροδοῦ καὶ Ὁμοίων (στ 32—33) Τὴν ἀρροδοσίαν τὴν τούτην ἀναφέρει ὁ Μ Β πόσον εἰς τὴν Ἐπιστ. 25 (1, 19—21), θεωροῦνται σι(χοί), ὅσον καὶ εἰς τὴν παροδοκ (στ. 12), καὶ οὖν ἀποστόλους ὁ Ἀθανάσιος εἰς ἀποκαταστάσεως κατὰ τοῦ Μ Β ἰδέμενος τοῦτον Πλεῖν τοῦ Μ Β μνημονεύει τοῦ Ἀθανασίου καὶ ὁ Ἀγ Γρηγόριος Νύκσης (κατὰ Εὐνομίου Α') μνημονεύεται ἐκείνης ὅς μετασχίον τὸν Ζωόδον Κωνσταντινουπόλεως (360) καὶ Τύανον (361) Περὶ τῆς κατ'ἐκκλησίαν καὶ μαρτυρίας τοῦ ὁμοῦ τὰ περὶ τοῦ πατρὸς τοῦ λεγόμενου εἰς Ἐπιστ. 24

61. Ἡ Ἐπιστολή, ὅς πρὸς τὴν μ ο ρ ρ ε ς καὶ τὸ π α ρ ι α χ ὁ ρ ε υ ο υ εἶναι ὁμοῦ πρὸς τὴν προηγούμενην ἀλλὰ συντομωτέρη ἐκείνης. Καίτοι πρόκειται περὶ τοῦ ἴσου θέματος, τὸ ἵσον πολλὰς ἀναφορὰς ὁ Μ Β, ὅν λέγει τὰ αὐτὰ πράγματα Ὁ λόγος τοῦ διαγράφει π ρ ο τ ο τ ο υ ὁ μ ο υ κ α ἱ χ ὁ ρ ε υ ο υ. Παρουσιάζει εἰς παροδοκὴν κένθη καὶ τὴν ε ν θ ρ ω π ῖ ν η υ π λ α ρ ε ς τὸν τούτον κλήρον, ὅτε νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ἀνθρώπινος, ἐνθ' ὅσως εἶναι μάλας περὶ τὴν καὶ γνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύξης εἰς ἐλας αὐτῆς ὡς ἐκκλησίαν.

62. Εἰς τὴν καὶ. Ἀθανάσιος, ἐκ τοῦ Ἀ θ α ν α σ ι ο υ (σημ. 1).

- φρασιν τοῦ λόγου μας τούτου τὸν πόνον τῆς καρδίας μας.
 10 (Ἄλλ' ἀκριβῶς) τώρα μοῦ ἐχρειάζετο ἡ θρηνητικὴ φωνή
 τοῦ Ἱερεμίου⁶⁰ καὶ οἰουδῆποτε ἄλλου ἐκ τῶν μακαρίων ἀν-
 δρῶν, ὅστις ἐθρήνησε παθητικῶς μεγίστης συμφορᾶς.

- Ναί, ἔπεσεν ἀνὴρ ὁ ὁποῖος ἦτο πράγματι «στῦλος καὶ
 ἐδρασίωμα τῆς ἀληθείας».⁶¹ Ἦ μάλλον ἐκείνος δεδαίως ἐφυ-
 γεν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ὑψώθη εἰς τὴν μακαρίαν ζωὴν. Ὑπάρχει
 ὁμοίως ὁ καθόλου μικρὸς κίνδυνος μήπως μαζί του, ἀφοῦ
 15 ἀφηρέθη τούτο τὸ στήριγμα, πέσουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι καὶ
 φανερωθῇ μερικῶν τὸ ἐτοιμόρροπον.⁶² Ναί, εἶναι κλειστόν
 πλέον τὸ στόμα τὸ ὁποῖον ὠμίλει μετὰ δικαίας παρρησίας⁶³
 καὶ ἀνέβλυξε λόγους χάριτος πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ἀδελφῶν.
 Ἐχάθησαν ἀποφάσεις διανοίας ἡ ὁποία πράγματι, ἦτο θεο-
 κίνητος. Ὡ! πόσας φορὰς (διότι θὰ εἶπω κάτ. ἐναντίον
 μου) μοῦ ἦλθε κάποια ἀγανάκτησις κατὰ τοῦ ἀνδρός, διότι
 20 κατελήφθη ὁλόκληρος ἐκ τῆς «ἐπιθυμίας τοῦ ἀποχωρισμοῦ
 (ἐκ τοῦ θίου) καὶ τῆς ἐν Χριστῷ παρουσίας» καὶ δὲν προ-
 ετίμησε «χάριν ἡμῶν νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἐνωσίματον ζω-
 ῆν».⁶⁴ Πρὸς ποῖον λοιπὸν νὰ ἀμπιστευθῶμεν τὰς μερίμνας

60 Ὡς γνωστόν, ὁ Προφήτης Ἱερεμίας εἶναι ὁ πλέον θρηνητικὸς Ἀ-
 ψάψαν ἅλλοτε καὶ δοξάζων τὸν τὸν τίτλον «Θρῆνοι» Ἱερεμίας πα-
 τήτητος νὰ σημεῖν πένθιμος καὶ θρηνητικὸς λόγος.

61 Δ' Τιμ. 3, 15.

62 Ἐννοοῦνται δεδαίως οἱ ἀρρεανίζοντες, οἱ ὁποῖοι θὰ
 ἀβηλοῦντο ζῶντος τοῦ Ἀθανασίου.

63 Δείγμα τῆς παρρησίας τοῦ Ἀθανασίου εἶναι καὶ αἱ ἀπειλὴ καὶ ἡ
 λέξις «ἐγὼ», τὰς ὁποίας ἀναγίνωσκον κατὰ τοῦ Μ Β, ὅταν κακῶς ἐκλήρο-
 φορήθῃ ὅτι ἦτο αἰρετικῶν φρονημάτων ἐστὶ Ἐπίσκοπος 25, σμ. 434, εἰς 1
 ΝΒΑ, σ. 155).

64 Μικρὸς μετακλειστικὸς τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἐκείνου χωρίου τοῦ Ἀθ.
 Πάπλου, Φίλια 1, 23—24. Ζονόμεναι θὰ εἴναι τὸν ὅτι τὴν ἐπιθυμίαν ἔχον
 εἰς τὸ ἀναλῶσαι καὶ τὸν Χριστὸν εἶναι πολλῶ γὰρ μάλιστα κρείσσον τὸ θε-
 ἐκμάνειν ἐν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ἡμᾶς. Ὡ! Ἄγριοι λαμβάνουν πολλὰ
 καὶ τὴν χάριν οὐκ μόνον νὰ προσηυχάζων τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου των, ἀλλὰ
 καὶ νὰ τὴν ἐκτεταθῶσιν ἡ ἐκτεταθῶσιν! Χαρακτηριστικὸν παρέδειγμα, κλῆν
 καὶ ἄλλων, ὁ Μάγισ Γέρων Βαρσανούφιος καὶ ὁ μαθητὴς του Ἄλλος Γέρων
 Ἰωάννης ὁ προφήτης, τὸν ὁποῖον τὸν θίου συνέγραψεν ὁ Ἄγ. Νικόδημος ὁ
 Ἀγιορείτης, ὅστις ἐξέδωκε καὶ τὴν σφραγίδα τὴν Παύλου, τὸν 886 Ἐκτετα-
 κριστὸν των (Ἰωδ. Στ. Στοιχ. Βόλος, 1960).

Ἦσαν ὁ Γέρων Ἰωάννης ὁ Προφήτης (Ἀπόκρ. εκκ'): «οἱ εἰς τὴν ἁ-
 βδομά τὸς Ἀβελ Ζαφ (δ ο ο) (= Ἡγουμένου τοῦ Κοινοβίου
 τῆς Γάζης) τὸ λ ο ο τ ὦ εἰ γὰρ θρῆνεν ὁ Ἀβελ Ζαφίδης, εἶχον μετεῖναι
 ἄλλα πάντα ἐπ' ἀπειρὸς δι' ἐκτεταθῶσιν καὶ διαδὸν αὐτὸν, αὐτὸν με-
 νῶν. Ἀλλ' ὁ νέος ἡγουμένος Αἰλιανὸς τὸν ἰκέτατος νὰ παραμείνῃ ἄλι-
 γον, διὰ τὴν τὸν σφραγιστὸν ε. πλὴν ὅσο ἐκτεταθῶσιν χάριτι μο: ἵνα ἔρω-
 τήσω σε περὶ τοῦ Μοναχίου καὶ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ». Καὶ ὁ Γέρων
 σπλεγχνιστὸς ἀπήντησεν: Ἰ ο ο εἰς τὴν εἰς τὸν 886 ἁβδ ο
 μ ἁ β ε:», μετὰ τῆς ἰσοπίας ἐκτεταθῶσιν (βλ. τὴν νεοεξέδοτον Ἀ κ ο λ ο ν

25 τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων; Ποῖον νὰ πάρωμεν συμμέτοχον εἰς τὰς λύπας μας; Ποῖον συμμεριζόμενον τὴν χαρὰν μας;» Ὁ φοδερὰ πράγματι καὶ πένθος ἐρήμια! Πῶς συνέθη καὶ ἐγίναμεν τελικῶς ὅμοιοι «μὲ πελαργὸν ὁ ὁποῖος ἔχει μείνει μόνος.»⁶⁵

30 Ἀλλ' ὅμως σεῖς ἀσφαλῶς, τὰ ἠνωμένα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ὡσὰν συντηρησμένα εἰς ἓν σῶμα μὲ τὰ ἴδια αἰσθήματα συμπαθείας⁶⁶ καὶ μὲ τελείαν ἐπικοινωνίαν, καὶ ἤδη διατηρεῖσθε ἠνωμένα «μὲ τὸν σύνδεσμον τῆς εἰρήνης»⁶⁷ εἰς σταθερὰν πνευματικὴν συναρμογὴν, ἀλλὰ καὶ θὰ διατηρῆσθε πάντοτε, ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς χαρίζει τὴν ἐνότητα ταύτην, ὥστε νὰ παραμένουν «ἑδραῖα καὶ ἀμετακίνητα»⁶⁸ τὰ κατορθώματα τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς, ὅσα ἠγωνίσθη καὶ ἐπέτυχεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας⁶⁹ τοῦ Θεοῦ.

35 Πλὴν ὅμως δὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἀπαιτούμενος ἀγὼν, μήπως δηλαδὴ κατὰ τὴν ἀναφανοῦν κάποιαι ἐρίδες καὶ διαιρέσεις,⁷⁰ ὅπως κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀπελθόντος, αἱ ὁποῖαι δύνανται ἐκ τυχαίας φιλονικίας νὰ καταστρέφουν ὅλον τὴν μόχθον ἐκείνου.

Ἐἰς τὴν τὴν Ὁσίαν καὶ Θεοφόρον Πατέρα ἡμῶν Βασιλεῦσαν καὶ ἱεροῦ καὶ ἱερῶν, ἐπὶ ἱεροῦ καὶ ἱερῶν Μοναχοῦ Μικραγιωργίου, Τριτητάτου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, Βιογραφία τοῦ ἁγίου ἐπὶ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου... Πρόλογος - ἐπιμύσεια, Μοναχοῦ Νικοδήμου Νεοσκηπτοῦ, ἐκδόσις Σουλῶτος «Ὁ ἁγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης», Ἀθήναι 1972, σ. 20. — Δι: α: ἱ: θ: ε: τ: α: ρ: ὁ ν: α: γ: ὁ ρ: ε: ο: ς. Ἱ. Ν. α. α. β. ἁγ. Ν. ι. κ. ὁ ὁ ἁ μ. ο. ν. τ. ο. ὁ ἁ γ. ι. ο. ρ. εἰ. τ. ο. υ. εἰς ἁ γ. ι. ο. ν. Ὁ ρ. α. ς. ὅπου ὁ ἁγ. ι. ο. ν. ἔχει καὶ ἁγ. ὁ δ. ο. μ. α. τ. ἁ. τ. ο. υ. Βλ. καὶ «Ὁσιος Νικοδήμου ὁ Ἀγιορείτης (1749-1809)», Ἀφ. ἱ. ὁ ρ. μ. α. Ὁ κ. κ. λ. η. ε. ι. ς., ἐπὶ Θεοῦ Μοναχοῦ Βασ. Γ. Μικελῆ, Ἀθήναι 1969).

65. Πρβλ. Ρωμ. 12, 26.

66. Ψαλμ. 101, 7.

70. Πρβλ. Α' Κορ. 13, 26: «εἴτε πέσχει ἐν μέλος, συμπέσχει πάντα τὰ μέλη».

71. Ἑβρ. 4, 8.

72. Α' Κορ. 15, 58.

73. Ἐννοοῦνται αἱ διάφοροι Τεκνικαὶ Ἐκκλησίαι. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος εἶχεν εὐριστάρας τῆς Ἐκκλησίας Ἀγίας ὁρῶν τῶσον ὅς Μητροπολίτης, ὅσον καὶ γενικώτερον.

74. Μεταβλ. Ἀρειανὸν καὶ Ὁρθόδοξον. Βλ. σημ. 60.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 30 (Α'—XXX)"

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΣΕΒΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ"

Ἐάν ᾔθελον νὰ γράφω διὰς λεπτομερῶς τὰς αἰτίας αἱ ὁποῖαι μέχρι τῶρα μὲ ἠμποδίσαν, ἐνῷ ἤμην ἐντελῶς ἑτοιμος νὰ ἔλθω πλησίον τῆς θεοσεβείας" σου, θὰ ἐγέμμιζον ἀπέραντον ἑκτασιν ἱστορικοῦ διδύλου. Τὰς ἀλλεπαλλήλους θεοθάψας ὁσθενείας καὶ τὸν βαρὺν χειμῶνα καὶ τὰς δυσχερεῖς ὑποθέσεις παραλείπω νὰ τὰ ἀναφέρω, ἐπεὶδὴ τὰ γνωρίζεις καὶ τὰ ἔχω ἤδη ἀπὸ πρὶν ἀνακοινῶσαι" εἰς τὴν τελειότητά σου. Ἄλλὰ τώρα, ἀκόμη καὶ ἡ μόνη παρηγορία τὴν ὁποίαν εἶχον εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν, ἡ μήτηρ μου," καὶ αὐτὴ μοῦ ἀφηρέθη ἕνεκα τῶν ἁμαρτιῶν μου καὶ πρόσεχε μὴ μὲ περιγελάσης, ἐπεὶδὴ εἰς τοιαυτὴν ἡλικίαν θρηνῶ ὡς ὀρφανός. Τοῦναντίον, νὰ μοῦ συγχωρήσης τὸ ὅτι δὲν ὑποφέρω τὸν ἀποχωρισμὸν μιᾶς ψυχῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν τίποτε δὲν βλέπω τὸ ἀντάξιον μεταξὺ τῶν ὑπολοίπων.

Λοιπὸν, καὶ πάλιν ἐπανῆλθον αἱ ἀσθενεῖαι καὶ πάλιν κατὰκειμαι εἰς τὸ κρεβάτι, ὥστε μόλις νὰ δύναμαι νὰ σαλεύω καὶ σχεδὸν κάθε ὥραν νὰ περιμένω τὸ ἀναγκαῖον τέλος τῆς ζωῆς." Ὡς πρὸς δὲ τὰς Ἐκκλησίας, εὐρίσκονται περίπου εἰς παρομοίαν πρὸς τὸ σῶμα μου κατὰστάσιν, χωρὶς μάλιστα νὰ ὑποφύσκη καμμία ἀγαθὴ ἐλπίς, ἐνῷ ἀντιθέτως τὰ πράγματα προχωροῦν πρὸς τὸ χειρότερον." Ἐν τῷ με-

75. Ἡ Ἐπιστολὴ ἐγράφη ἐν Καισαρείας περὶ τὸ 360, ὅτε ἀκοιμήθη ἡ μήτηρ Ἐμμέλεια. Ἐάν ἡ Ἐπιστολὴ συγγράσσεται πρὸς τὴν 37ην (βλ. σημ. 78), τότε ἡ χρονολόγησις τῆς εἶναι ἀσφαλής.

76. Περὶ Αὔγ. Βλαστίου βλ. σημ. 11 (Ἐπιστ. 37) καὶ περὶ Σπυριδίου βλ. σημ. 115, δ. 4.)

77. Παρατίθεται τὸ ὁμῶς καὶ συμπλήρωμα: Ἐκδοτός-θεοσεβής.

78. Πρέπει νὰ ἐνοηθῇ τὴν Ἐπιστ. 37, ὅπου καὶ περὶ ἀσθενείας, περὶ χειμῶνος, ἀλλὰ καὶ περὶ λιμοῦ ἠμυλεῖ.

79. Περὶ τῆς μητρὸς τοῦ Μ. Β. Ἐμμελίαις βλ. 1 ΜΒΑ, Εἰσαγωγή, α. 16. Πρέπει νὰ ᾔτω περίπου 90 ἔτην, ὅτε ἀκοιμήθη, ἂν εἶχαν ἀπανθρακθῇ 18—20. Ὁ δὲ νη παρσιμῶν ἦτο ἡ μήτηρ, ὅχι διότι δὲν καταλείποντο ἄλλοι συγγενεῖς, αἱ ἀδελφαί, ἀλλὰ διότι ὅπως ἐκ τῆς μητρὸς ἐβδδὲν ἐν τῇ ἐξίον ἐν τοῖς λαοῖς παρόντες τοῦ κόσμου τότετο ὑπάρχει (στ. 10—11). Ὁ στίχος χαρακτηρηστικῶς, ἀποφωθυμεικῶς. Εἰς τὴν Ἐπιστ. 6 (πρὸς τὴν ἐπὶκυτον Νικηταρίου) ὁ Μ. Β. γράφει: οἷσα ποταπὰ τὸν μητέρων τὰ σπλάγχνα (1, 9—10). Εἶχαν ἀποθανῇ διὰ τὴν ὑπορρήν τὴν μητρίαν σπλάγχνα καὶ τότε «ὀδύρεται ὀρφανίαν» (στ. 9)! Ἦτο τότε τοσοῦτον ἀσθενὴς ὁ Μ. Β. ὅσοι καὶ πάλιν ὁ μέγας θεολόγος καὶ σοφὸς πᾶς παρουσιάζεται «πολλὸν ἀνθρώπων», χωρὶς ποτὲ νὰ θίγεται τὸ μέτρον.

80. Βλ. καὶ Ἐπιστ. 37, σημ. 13.

81. Ἄν ᾔτω ἀκαταμέτρητος ὁ Μ. Β., ἀλλ' ᾔτω τότε τὸ μεσοσπέννημα

- ταξύ ἡ Νεοκαϊσάρεια καὶ ἡ Ἀγκυρα⁸⁰ νομίζουν ὅτι ἀπέκτησαν διαδόχους τῶν ἀπελθόντων καὶ μέχρι τώρα διάγουν ἐν ἡσυχίᾳ. Ἐν τούτοις οὐτε εἰς ἡμᾶς κατώρθωσαν οἱ ἐχθροὶ
 20 νὰ κάμουν κάτι ἀνάλογον πρὸς τὸν θυμὸν καὶ τὴν πικρίαν τῶν ἐναντίον μας μέχρι τώρα. Καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ γεγονότος τούτου ἡμεῖς φανερώς ἀποδίδομεν εἰς τὰς ἰδικάς σου πρεσβείας (πρὸς τὸν Θεόν) χάριν τῶν Ἐκκλησιῶν Ἐπομένως
 25 μὴ ἀποκάμης νὰ προσεύχεσαι χάριν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ ἐκλιπαρῇς τὸν Θεόν⁸¹. Εἰς δούους ἔχουν ἀξιώθῃ νὰ ὑπηρετοῦνται ὑπὸ τῆς Ὁσιότητός σου εἰπὲ πολλοὺς πολλοὺς χαιρετισμούς.⁸²

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 31 (ΛΑ')—XXXI)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΕΥΣΕΒΩΝΑΝ⁸³

- Μέχρι τώρα δὲν μᾶς ἀφῆσεν ἡ πείνα⁸⁴ διὰ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον νὰ εὐρίσκωμαι εἰς τὴν πόλιν, ἢ διὰ νὰ μεριμνῶ διὰ τὴ διαστροφήν τῶν πασχόντων ἢ (τοῦλάχιστον) διὰ νὰ τοὺς δεικνῶ συμπόνιαν. Ἐντεῦθεν, οὐτε καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν ἠδυνήθην νὰ συνοδεύσω τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Ὑπάτιον, τὸν ὁποῖον δύναμαι νὰ προσαγορεύω μὲ αὐτὴν τὴν ὡς γνωστὸν συνήθη προσηγορίαν τοῦ «ἀδελφοῦ», ὅχι
 5 μόνον λόγῳ εὐπροσηγορίας, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς ὑπαρχούσης μεταξὺ μας κατὰ σάρκα συγγενείας, διότι ἐμεθεὶς ἐκ τοῦ Ἰδοῦ αἵματος. Καὶ ἀσφαλῶς μὲν δὲν ἔχει διαφύγει τὴν προσοχὴν τῆς ταμιότητός σου τὸ πόσον αὐτὸς κοπιᾷ, ἡμᾶς δὲ μὴ μᾶς λυπεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι δι' αὐτὸν ἔχει ἐκλείψει κάθε ἐλπίς παρηγορίας, ἀφοῦ ἀκείνοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν χαρίσματα ἰαμάτων⁸⁵ δὲν ἔλαβον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν νὰ κάμουν

τῶν Ἀρειανῶν. Μάλιστα κατὰ θέαν εἶπε, κατόπιν τιτανίσου ἀγῶνος, ὁ ὁσολος ἐκασθέησεν ἀκατάχρηστο καὶ τὸ τέλος του, ἀνέτελλεν ὁ θρίαμβος τῆς Ὁρθοδοξίας (B' Οἰκουμένητικὴ Σύνοδος, 382; 1 MBL, Κωνσταντῆ, σ. 27—28).

81. Τὸ στοιχεῖον ἐκείνου διὰ τὴν χρονολογίαν τῶν Ῥωμαίων 24 καὶ 26, 28 καὶ 29 οἱ διδάσχοι ἡμῶς φαίνεται δὲν ἦσαν ἐρριθότες, ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὸν στίχ. 19 «ἐδοξεν ἔχειν» καὶ 30 «ἐπιβουλεύοντες».

82. B1 συμ, 12.

83. Ἡ τελευταία πρὸς τὸν πρότερον χαρακτηρηστικὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὅρους: «ἐγένετο, χάρις, κοινότης».

84. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀγράφη τὸ 369. Πολλοὶ δὲ ἐκκλησιαστικοὶ Ἐυσεβιανὸς δὲν γνωρίζομεν. Εἰς τινὰς κώδικας ἀποδίδεται «B δ σ σ 61 φ ἐ π ι σ τ ο λ ῆ π ρ ο ς Σ α μ σ α τ ω ν», ἐπιγραφὴν τὴν ὁποίαν προκρίνει ὁ Deferrari.

85. Πρόκειται κατὰ τοῦ μεγάλου ἡμοῦ, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποῖου δὲ Μ. Βασίλειος ἐξεφάνθη τὸν καρίστημον λόγον τοῦ «κατὰ τὸν πλοῦτον» καὶ ἀνέπτυξε μεγάλην κοινωνικὴν ἐρῶσαν πρὸς ἀνεκσθήσιν τῶν πασχόντων.

87. A' Κορ. 13, 8.

- 10 εἰς αὐτὸν τίποτε ἀπὸ τὰ συνήθη.⁸⁸ Διὰ τοῦτο ζητεῖ πάλιν τὴν βοήθειαν τῶν προσευχῶν σου. Σὺ λοιπὸν δέξου τὴν παράκλησίν σου νὰ κάμῃς τὰ συνήθη καὶ ἕνεκα τῆς ἰδικῆς σου εὐσπλαγχνίας πρὸς τοὺς πάσχοντας, ἀλλὰ καὶ χάριν ἡμῶν, οἱ ὁποῖοι πρεσβεύομεν ὑπὲρ αὐτοῦ.⁸⁹ Καὶ ὅν μὲν εἶναι τοῦτο δυνατόν, παρακαλῶ νὰ καλέσῃς πλησίον σου τοὺς εὐλαβεστάτους τούτους ἐκ τῶν ἀδελφῶν, διὰ νὰ τοῦ παρασχεθῇ ἢ ἐκ μέρους των θεραπεία ὑπὸ τὴν παρακολούθησίν σου· ὅν ὅμως τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, καταδεχθῆτε νὰ τὸν προπέμψετε, ἀφοῦ τὸν ἐφοδιάσετε μὲ γράμματα, καὶ νὰ τὸν συστήσετε εἰς ἀκείνους περὶ τῶν ὁποίων ὠμίλησα ἀνωτέρω

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 32 (ΑΒ'—XXXII)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ⁹⁰

1. Καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφός ἡμῶν Ἐπίσκοπος Γρηγόριος⁹¹ ὑφίσταται τὰ δεινὰ τῆς ἐποχῆς μας. Βασανίζεται καὶ αὐτὸς μᾶλλον μὲ ἄλλους δοκιμαζόμενος ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους πειρασμούς, ὥσάν ἀπὸ πληγὰς ἀπροσδοκήτους. Καὶ τοῦτο, διότι μερικοὶ ἄνθρωποι μὴ φοβούμενοι τὸν Θεόν,
5 ἴσως μάλιστα πιεζόμενοι καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν κοινῶν συμφορῶν, τὸν ἐνοχλοῦν συνεχῶς ἰσχυριζόμενοι ὅτι τάχα ὁ Καיסάριος⁹² εἶχε πάρει ἀπὸ αὐτοὺς χρήματα. Καὶ ὅν τοῦ εἶναι βεβαίως θαρεῖα ἡ χρηματικὴ ζημία, διότι εἶχεν ἀπὸ μικρὸς μάθει νὰ περιφρονῇ τὰ χρήματα, τοῦ εἶναι ὅμως θαρὺ τὸ ὅτι, ἀφοῦ ἔλαβον (ὁ Γρηγόριος καὶ ὁ πατήρ του) εὐχάριστα ψυχία ἀπὸ τὴν κληρονομίαν του (τοῦ Καισαρίου), λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ περιουσία του εἶχε δαπανηθῇ πρὸς ὄφελος τῶν ὑπηρετῶν του καὶ ἐν γένει ἀνθρώπων καθόλου προτι-

88. Ὁ Μ. Βασίλειος Σωφρόνιον ὅτι ἐξήκει τῆς πᾶσι τῶν ἐχόντων χαρίσματα ἱερμάτων. Ἡ θεραπεία δὲν ἐπετεύχθη, ὅχι διότι φανερὸς εἶχε πειρασμός· ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀκρίτοι εἶχον χαρίσματα ἱερμάτων, ἀλλὰ διότι, ὥς μαρτυρεῖ, τὰ χαρίσματα ἀνεργεῖν πάντοτε κατὰ θέλημα Θεοῦ. Οἱ Ἅγιοι δὲν κάμνουν πάντα θαύματα, διότι δὲν «συγχωρεῖται» εἰς αὐτοὺς αὐτὸ πάντοτε, διότι θεὸς δὲν λαμβάνει ἀπὸ τῶν Θεῶν τὴν κοινήτην δύναμιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχουν αὐτοὶ ἑαυτοῖς.

89. Ε' Κορ. 3, 10.

90. Ἐγράφη τὸ 368. Ὁ Σωφρόνιος ἦτο Ἐπαρχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μαγίστρος (=βυζαντινὸς ἀμιστῆρς) ἀλλ' εἶναι τίτλος ἀνωτάτου πολιτικοῦ ἀξιωματικοῦ.

91. Πρόκειται κατὰ τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτῇ ἀποστέλλει ἴσως τὸ βασιλίσταρον τῶν ἐγκρίμων.

92. Περὶ τοῦ Ἅγιου Καισαρίου, ἐδάχθη τὸ Ἅγ. Γρηγόριον, βλ. Ἐπιστ. 28, σημ. 2.

- 10 μωτέρων από υπηρέτας ως πρὸς τοὺς τρόπους. Οὗτοι, λό-
γω τῆς υπερβολικῆς τῶν ἐλευθερίας, διανείμεντες μεταξύ
τῶν τὰ πολυτιμότερα, ἄφησαν δι' αὐτοὺς (τὸν Γρηγόριον
καὶ τὸν πατέρα του) πάρα πολὺ ὀλίγα. Οὗτοι λοιπόν, ἐπει-
δὴ ἐνόμιζον ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ὑποθηκευμένα εἰς κανένα,
τὰ ἐδαπάνησαν ἀμέσως (διαμοιράζοντες αὐτά) εἰς τοὺς
πτωχοὺς καὶ λόγῳ τῶν ἰδικῶν τῶν ἀρχῶν καὶ ἐνεκα τοῦ ὅτι
15 τοιαυτὴ ἦτο ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀποθανόντος. Λέγεται δηλαδὴ
ὅτι ἀποβηθῶντων εἶπε τοῦτο, ὅτι δηλ. «θέλω ὅλα μου τὰ
ὑπάρχοντά νὰ περιέλθουν εἰς τοὺς πτωχοὺς». Αὐτοὶ λοι-
πόν, ὡς ἐκτελεσται τῆς διαθήκης τοῦ ἔχοντος τὴν κυριότη-
τητα, τὰ διέθεσαν ἀμέσως (ὅλα) κατὰ τὸν συμφέροντα
τρόπον, μὲ το ἀποτέλεσμα ὅτι τώρα τοὺς περιβάλλει ἀφ'
ἐνὸς μὲν ἡ χριστιανικὴ πενία τοῦ Χριστιανοῦ, ἀφ' ἑτέρου
δὲ ἡ κακόδουλος πολυπραγμοσύνη ἐνὸς ἀνθρώπου τῆς ἀ-
20 γοράς. Ἐντεῦθεν μοῦ ἦλθεν ἡ σκέψις νὰ τὰ καταστήσω ὅλα
αὐτὰ γνωστὰ εἰς τὴν ἀξίαν παντός ἐπαίνου καλοκαγαθίαν
σου, ὥστε τιμῶν καὶ σὺ τὸν ἄνδρα, τὸν ὁποῖον γνωρίζεις
ἀπὸ πολλὸν καιρὸν, καὶ δοξάζων τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος δέχε-
ται ὡς νὰ ἔγιναν εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ὅσα γίνονται χάριν
τῶν δούλων Του, ἀλλὰ καὶ τιμῶν ἡμᾶς, τοὺς ὁποῖους θεω-
ρεῖ, ὡς ἐλεκτοὺς σου (φίλους), ἀφ' ἐνὸς μὲν συζητήσης
25 ἐπ' αὐτοῦ τὰ δέοντα μὲ τὸν θεσσαυροφύλακα, ἀφ' ἑτέρου
δὲ διὰ τῆς μεγάλης σου συνέσεως ἐξεύρης κάποιον τρόπον
ἀπαλλαγῆς του ἀπὸ τὰς ἐξευτελιστικὰς καὶ ἀφορήτους
αὐτὰς ἐνοχλήσεως.

2. Ὅπωςδήποτε ὁμως κανεὶς δὲν ἀγνοεῖ τὸν ἄνδρα τό-
σον πολὺ, ὥστε νὰ σκεφθῇ δι' αὐτὸν κάτι τὸ ἀναξιοπρεπές,
δηλ. ὅτι τάχα ὑποκρίνεται τὰ τοιαῦτα, λόγῳ τοῦ ὅτι κατέχεται
ἀπὸ φιλοχρηματίας, διότι ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀφιλοχρηματίας
του εἶναι πολὺ πρόχειρος. Παραχωρεῖ εὐχαρίστως εἰς τὸ
Δημόσιον Ταμεῖον τὰ λείψανα τῆς περιουσίας του, ὑπὸ τὸν
5 ὅρον ὅτι, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ περιουσία του θὰ γίνῃ δεκτὴ, ἀφ'
ἑτέρου δὲ ὁ συνήγορος τοῦ Ταμεῖου θὰ ἀπαιτῇ αὐτὸς τὰς
ἀποδείξεις ὁμῶν καταλλήλως πρὸς τοὺς ἀναφυσμένους
(δῆθεν δεκαεὺς), λόγῳ τῆς ἰδικῆς μας εἰς τὰ τῶν αὐτῶν
ζητήματα ἀνεπιτηδεύτητος. Εἶναι συνεπῶς εἰς τὴν τελειό-
τητα σου δυνατόν νὰ μάθῃ ὅτι, ὅσον ἦτο τοῦτο δυνατόν,

96. Τυφτικὴ προεκτίμησης χριστιανικῆς προέλευσης, λίαν συνέχης
κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς αἰῶνας, ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ τὴν
ἐκκλῆση.

- καις δὲν ἔφυγε, χωρὶς νὰ λάβῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐζήτηι, καὶ ὅτι ὁ καθείς ἐξ αὐτῶν ἔλαβε χωρὶς κόπον αὐτὸ τὸ πόνον τὸ ὁποῖον ἐζήτηι, μὲ ἀποτέλεσμα πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ μεταμεληθοῦν, διότι δὲν ἐζήτησαν ἐξ ἀρχῆς περισσότερα. Τοῦτο (ὁμῶς) ἐπολλαπλασίασε πάρα πολὺ τοὺς ἐνοχλητάς, διότι λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τῶν τῶν παράδειγμα τῶν προηγουμένων τῶν διαδέχονται ὁ εἰς τὸν ἄλλον διὰ τῆς συκοφαντίας Παρακαλοῦμεν λοιπὸν τὴν σεβαστὴν ἐξουσίαν σου νὰ σταθῇ ἀντιμέτωπος ὧν αὐτῶν καὶ, ὥσάν νὰ ἦσαν ρεῦμα, νὰ τοὺς συγκρατήσῃ καὶ νὰ σταματήσῃ τὴν συνεχῆ τοῦ κακοῦ. Ἀλλὰ τὸ πῶς θὰ ἐπέμβῃς εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν τὸ γνωρίζεις σὺ καλῶς, ὥστε νὰ μὴ ἀναμένης νὰ διδαχθῇς τὸν τρόπον ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι, λόγῳ ἀπειρίας ὡς πρὸς τὰς ὑποθέσεις τῆς ζωῆς, ἀγνοοῦμεν ἀκόμη καὶ αὐτὸ (τὸ στοιχειώδες), τὸ πῶς δηλαδὴ θὰ καταρθώσωμεν νὰ ἀπαλλαγώμεν ἀπὸ αὐτά. Γίνε λοιπὸν καὶ σύμβουλος καὶ προστάτης αὐτῷ ὁ ἴδιος καὶ χάρις εἰς τὴν μεγάλην συνέσιν σου ἐπινόησε τὸν τρόπον τῆς συμπαράστασως.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 33 (ΛΓ'—XXXIII)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

- Ἄρα γε ποῖος γνωρίζει νὰ τιμῇ τὴν παλαιὰν φιλίαν καὶ νὰ σέβεται τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ συμπέσῃ με τοὺς πάσχοντάς τόνον πολὺ, δὸσον σὺ, Λόγῳ λοιπὸν τοῦ ὅτι τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν Γρηγόριον τὸν εὗρον δύσκαλοι περιστάσεις καὶ δι' ἄλλους λόγους ἀνυπόφοροι καὶ κυρίως διότι εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὸν χαρακτῆρα του, ἐνομίσσαμεν ὅτι τὸ καλλίτερον ἀπ' ὅλα εἶναι νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἰδικὴν σου προστασίαν καὶ νὰ εὐρωμεν ἀπὸ σέ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς συμφοράς. Καὶ πράγματι, ἀνυπόφορος συμφορὰ εἶναι τὸ νὰ ἀναγκάζεται νὰ ὁμιλῇ διὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος οὔτε ἐκ φύσεως εἶναι κατάλληλος οὔτε καὶ τὸ θέλει, καὶ νὰ ἀπαιτοῦν χρήματα ἀπὸ πτωχόν καὶ νὰ τὸν σύρουσιν εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ νὰ καταντῇ ἀντικείμενον σχολίων ἐκ μέρους δημιοκόπων, αὐτὸς ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποφασίσαι προηγουμένως νὰ διέλθῃ τὴν ζωὴν του ὁλόκληρον ἐν ἡσυχίᾳ. Εἴτε λοιπὸν με τὸν θησαυροφυλάκα

33. Ἐγράφη ἐν 389 διὰ τὸν ἴδιον με τὴν προηγουμένην ἐπιστολὴν σπονδόν. Γίνεται φανερόν ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος ἐγνώριζεν θρηλῆς προσωπικότητας, πρὸς τὰς ὁποίας δὲν ἐδίσταζε νὰ ἀποστέλλεται, δοκίμῃς ἢ τὸν ἴδιον ἢ τοὺς φίλους τοῦ ἀπερχόμενου δόκιμου προβλήματος.

κρίνης σκόπιμον νά συνεννοηθῇς εἴτε μὲ κάποιους ἄλλους, αὐτοῦ επαφίεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν σύνεσίν σου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 34 (ΛΔ'—XXXIV)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΣΕΒΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ⁹⁵

Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νά σιωπήσωμεν, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν αὐτά τὰ ὁποῖα συμβαίνουν τώρα, "Ἡ, ἂν αὐτὸ δέν δυνηθῶμεν νά τὸ ὑπομείνωμεν, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νά εὐρωμεν λόγους ἀνταξίους αὐτῶν τὰ ὁποῖα λαμβάνουν χώραν, ὥστε ἡ φωνὴ μας νά μὴ ὁμοιάζῃ ἀπλῶς μὲ στεναγμόν, ἀλλὰ μὲ θρήνον, ὁ ὁποῖος νά καθιστᾷ ἀρκούντως ἀντιληπτόν τὸ βάρος τῆς συμφορᾶς;

- 5 Ἐχάσαμεν καὶ τὴν Ταρσὺν Πάρ' ὅτι ὁμῶς εἶναι καὶ αὐτὸ ἀνυπόφορον, ἐν ταῦτοις δέν εἶναι μόνον αὐτὸ φοβερόν, διότι ἀπὸ αὐτοῦ χειρότερον εἶναι τὸ ὅτι μία τόσο μεγάλη πόλις, τόσο εὐδαίμων, ὥστε νά συνενώνῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἰσαύρου, Κίλικας, Καππαδόκας καὶ Σύρους, κατήντησε τὸ πάρεργον (παιχνιδάκι) τοῦ ὀλέθρου⁹⁶ ἐξ αἰτίας τῆς παραφρασμένης ἐνός ἢ δύο ἀνθρωπῶν, λόγῳ τοῦ ὅτι σεῖς συσκεπτόμενοι συνεχῶς καὶ ἀποδύεσθαι (μὲ μηχανίαν πρὸς ἀλλήλους) ἐδραβύνετε (νά λάβετε ἀποφάσεις) Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὴν ἀποφιν τῶν Ιατρῶν (καὶ ὁπωσδήποτε λόγῳ τῆς συνοίκου⁹⁷ μου ἀσθενείας ἔχω
- 10 μεγάλην ὀφθονίαν ἀπὸ τοιαῦτα παραδείγματα), οἱ ὁποῖοι, ὅταν ὁ πόνος γίνεται πολὺ μεγάλος, προκαλοῦν εἰς τὸν
- 15 ἀσθενῆ τεχνητὴν ἀνακισθησίαν, τὸ καλλίτερον εἶναι νά εὐχρηθῶμεν εἰς τὰς ψυχὰς μας νά ἔχουν ἀναληγῆσιν εἰς τὰς συμφορὰς, διὰ νά μὴ συνέχωνται ἀπὸ τὰς ἀνυπόφορους αὐτὰς δόνας.

- Πλὴν ὁμῶς, παρ' ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τόσο ἀθλίαν κατάστασηιν, ἔχομεν καὶ μίαν παρηγορίαν, τὸ νά ἀποδύεσθαι πρὸς τὴν ἡμερότητά σου καὶ τὸ νά καταπραυνώμεν τὴν λύπην τῆς ψυχῆς μας μὲ τὴν σκέψιν σου καὶ τὴν ἀνὰ
- 20 μνησί σου. Ὅπως λοιπὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅταν κά-

95. Ἐγράφη τὸ 369 ἢ πρὸς ἀρχὰς τοῦ 370. Περὶ τοῦ Ἁγίου Εὐσεβίου καὶ τῆς Ἐπισκοπῆς Σαμοσατῶν βλ. Ἐπιστ. 30, σσμ. 11

96. Ζήτησὲ εὐθεὴν, διὰ τῆς βασίως ὁ Ἅγιος Βασίλειος μᾶς εἶπαι νά καταλάβωμεν ὅτι ἡ Ταρσὺς καταλήφθη ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν ἐκ τοῦ κόπου, χωρὶς ὁποτέρου ἀντίστασιν. Τῇ καταλάβῃ φασὶν νά ἦτο τὸ ἐπιχειρήμα πρὸς παύσιν.

97. Φαίνεται ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος ἐκείτῃ συνεχῶς καὶ ἀπὸ πολλῶ ὁμιλῶν.

ποτε ἀσχοληθῶν νὰ κυττάξουν μὲ πολλήν προσοχὴν λαμπερά ἀντικείμενα, τὸ νὰ ἐπανέλθουν εἰς χρώματα γαλάζια καὶ πρασινωπὰ φέρεי κάποιαν ἀνακούφισιν, παραιοῶς καὶ εἰς τὰς ἰδικάς μας ψυχὰς ἡ ἀνάμνησις τῆς πραότητος καὶ εὐπρεπείας σου εἶναι. ὥς μία ἀπαλὴ θωπεία, ἡ ὁποία ἐξαφανίζει τοὺς πόνους, καὶ κυρίως δταν ἀναλογιζώμεθα ὅτι

25 ἔχεις κάμει πᾶν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ σέ.

Μὲ αὐτὰ, ὅν τὰ πράγματα τὰ κρίνωμεν μὲ καλὴν διάθεσιν, ἐδειξες καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους εἰς βαθμὸν ἱκανοποιητικόν ὅτι ἀπὸ ἰδικῇ σου ὑπαιτιότητά δὲν ἐχάθη τίποτε καὶ κατέστης ἀξίος νὰ λάβῃς ἀπὸ τὸν Θεὸν μισθὸν

30 μέγαν,⁹⁶ τὸν μισθὸν τοῦ ζήλου διὰ τὰ καλὰ ἔργα.

Εἶθε ὁ Κύριος νὰ σὲ χαρίξῃ εἰς ἡμᾶς καὶ τὰς Ἐκκλησίας Του πρὸς ὄφελος τῆς ζωῆς μας καὶ διόρθωσιν τῶν ψυχῶν μας καὶ εἶθε νὰ μᾶς ἀξιώσῃ διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν τῆς ψυχωφελοῦς μετὰ σοῦ συναντήσεως.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 35^η (ΑΕ'—XXXV)

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ. ΧΑΡΙΝ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΙΟΥ⁹⁷

Σοῦ ἔχω ἤδη γράφει διὰ πολλούς, λόγῳ τοῦ ὅτι μοῦ εἶναι ἀγαπητοί, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐξακολουθῶ νὰ σοῦ γράφω διὰ περισσοτέρους, ἀφοῦ οὔτε οἱ ἔχοντες ἀνάγκην εἶναι δυνατὸν νὰ παύσουν νὰ ὑπάρχουν, οὔτε ἐπιτρέπεται νὰ ἀρνούμεθα ἡμεῖς τὴν ἐξυπηρέτησιν των Λοιπόν, ἐγὼ δὲν ἔχω ἄλλον περισσότερον οἰκεῖον. ἄλλ' οὔτε καὶ ὑπάρχει ἄλλος, ὃ ὁποῖος νὰ γίνῃ αἴτιος νὰ δοκιμάσω μεγαλυτέραν ἀνακούφισιν διὰ τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ἤθελε τυχόν λαβεῖ,

5 ἔκτός ἀπὸ τὸν αἰδουσιμώτατον ἀδελφὸν Λεόντιον. Τούτου τὴν οἰκογένειαν, σὲ παρακαλῶ, νὰ ἀντιμετωπίσῃς μὲ τὸν τρόπον ἐκείνον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἀντιμετώπιζες ἡμεῖς τὸν

96. Ματθ. 5, 12.

97. Ἡ Ἀνεπίγραφος λέγεται ἡ ἐπιστολὴ τῆς βασιλῆς δὲν δηλοῦται ὁ παραλήπτης. εἶναι δὲ ἡ παρῶσα Ἐπιστολὴ ἀπὸ τὰ ἀριστοτελεῖστα τῆς ἐπιστολογραφίας.

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον συγγραφῆς τῆς Ἐπιστολῆς, αὕτη υποθεσίζεται ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν εἰς τὴν περίοδον πρὸ τῆς Ἀρχιερατείας. Ἀνέκει δὲ εἰς τὰς συστατικὰς καὶ φιλικὰς. Ὁ Α ε δ ν τ ι ο ς, χάριν τοῦ ὁποῦν γράφεται, πρέπει νὰ εἶναι ὁ Λεόντιος ὁ σ ο φ ι ο τ ῆ ς τῶν Ῥωμαίων 31 καὶ 32. Βλ. 1 MBL, σμ. 364 καὶ 373, σ. 153, 154 Ἐκ τυπογραφικοῦ ὁμοῦ λάθος εἰς τὴν σμ. 373 (1 MBL, σ. 154). γράφεται Ὁ λ ε μ π ι ο ς ὅντι Α ε δ ν τ ι ο ς (τοῦ ὁρόν)

ἴδιον, ἂν μὲ εὕρισκες, ὅχι ἀπλῶς εἰς τὴν πενίαν αὐτὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκομαι τώρα, ἀλλὰ νὰ ἔχω κάποιαν εὐπορίαν καὶ νὰ εἶμαι ἰδιοκτητῆς ἀγρῶν.

- Εἶναι φανερόν ὅτι δὲν θὰ μὲ ἔκαμνες σὺ (μὲ ἰδικὴν σου ὑπαιτιότητα) πτωχόν, ἀλλὰ ἢ θὰ περιεφρούρεις τὰ ὑπάρχοντα εἰς ἐμὲ ἀγαθὰ ἢ καὶ θὰ ἐπηύξανες τὴν εὐπορίαν μου.
- 10 Σὲ παρακαλοῦμεν λοιπὸν τὸ ἴδιον νὰ κάμῃς πρὸς χάριν μου καὶ διὰ τὴν προειρημένην οἰκογένειαν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Ἡ ἀνταμοιβὴ σου ἐκ μέρους μου δι' ὅλα αὐτὰ θὰ εἶναι, ἢ συνήθους προσευχῇ πρὸς τὸν ἅγιον Θεόν δι' ὅσα κοπιᾶξεις καὶ μὲ τὸ νὰ εἶσαι καλὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ προσπαθεῖς ἀκόμη καὶ νὰ προλαμβάνῃς τὰ αἰτήματα τῶν ἐχόντων ἀ-
- 15 νάγκην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 36 (ΛΣ'—XXXVI)

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ. ΧΑΡΙΝ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΣ

- Νομίζω ὅτι εἶναι πρὸ πολλοῦ γνωστὸν εἰς τὴν εὐγένειάν σου ὅτι ὁ πρεσβύτερος (Ιερεύς) τοῦ χωρίου αὐτοῦ εἶναι σύντροφός μου.¹⁰⁰ Τί περισσότερον λοιπὸν χρειάζεται νὰ εἴπω, διὰ νὰ «καλοπιάσω» τὴν καλωσυνην σου νὰ τὸν ἀντιμετωπίσῃς μὲ τρόπον φιλικόν καὶ νὰ βοηθήσῃς εἰς τὰς ὑποθέσεις (αἱ ὁποῖαι τὸν ἀπασχολοῦν), Λοιπὸν, ἂν μὲ ἀγαπᾷς, ὅπως πράγματι μὲ ἀγαπᾷς, τότε εἶναι αὐτονόητον ὅτι
- 5 ἔχεις τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ἀνακουφίσῃς (ἐργαζόμενος) μὲ ὅλας σου τὰς θυνάμεις καὶ δσους ἐγὼ ἔχω ἀντὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου.¹⁰¹

- Τί λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ἀπευθύνω τὴν παράκλησιν; Νὰ ἐξασκαλουθῇ νὰ ἰσχύῃ δι' αὐτὸν ἡ παλαιὰ (φορολογικὴ) δὴλωσις. Πρέπει νὰ τὸ γνωρίζῃς, ὅτι κουράζεται ὅχι ὅλignon νὰ μᾶς ὑπηρετῇ εἰς ὅλα εἰς τὴν ζωὴν, ἔπειδὴ καὶ σὺ ὁ ἴδιος γνωρίζεις καλῶς ὅτι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν τίποτε ἰδικόν μας, ἀλλ' ὅτι ἀρκούμεθα εἰς τὰ τῶν συγγενῶν
- 10 καὶ φίλων. Παρακαλῶ λοιπὸν τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ νὰ τὸν ἰδίῃς ὥσάν νὰ ἦτο ἰδικός μου, μᾶλλον δὲ ὥσάν νὰ ἦτο ἰδικός σου, καὶ τότε ὁ Θεὸς εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς εὐερ-

100. Ἡ λέξις ἀνασκάβεται κατὰ περιολοξίαν. Σύντροφος λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνος μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Μ. Βασίλειος ἀντιτάσσῃ εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ ἄλλου εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἶναι ὁ πρεσβύτερος Δωρόθεος.

101. «Ἐγὼ ἐντὶ ἑμοῦ» σημαίνει «ἐκτεμὴ πάρα πολλὰ», «ἀγαπᾷ ὑ-

γείας σου πρὸς αὐτόν (τόν οἶκον) θά δώσῃ καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς τὸν οἶκον σου καὶ εἰς ὅλην τὴν συγγενεάν σου τὴν ἐμμένειάν του (τὸ ἑλεός του).

- 15 Νὰ γνωρίζῃς δὲ ὅτι μὲ ἐνδιαφέρει πάρα πολὺ νὰ μὴ ἀνοχληθῇ ὁ ἀνθρώπος αὐτός οὐδέ κατ' ἐλάχιστον ἀπὸ τὸ φορολογικὰ μέτρα.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 37 (ΛΖ'—ΧΧΧVΙΙ)

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ. ΧΑΡΙΝ ΕΝΟΣ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥ¹⁰²

- Τὸ πλῆθος τῶν ἐπιστολῶν μου ἔχω ἀρχίσει νὰ τὸ βλέπω μὲ ὑποψίαν. Καὶ ἀναγκάζομαι μὲν παρὰ τὴν βέλησίν μου, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἀντέχω τὴν πίεσιν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀπαιτοῦν τοῦτο ἀπὸ ἡμᾶς, νὰ τὰς ὑπαγορεύω. Ἀλλ' ὅμως τὰς γράφω, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀδυνατῶ νὰ ἐπινοήσω κάποιον ἄλλον τρόπον ἀπαλλαγῆς μου ἀπὸ τὴν πίεσιν, ἐκτός ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς δίδω κάθε φορὰν τὰς ζητούμενας ἐπιστολάς.¹⁰³
- 5 Φοβοῦμαι λοιπὸν μήπως, ἐπεὶ πολλοὶ εἶναι, οἱ ἐκ μέρους μου κοιμῶνται ἐπιστολῶν, θεωρηθῇ καὶ ὁ ἐπιφέρων ἀδελφός ὡς εἰς ἓκ τῶν πολλῶν. Ὁμολογῶ λοιπὸν ὅτι πράγματι ἔχω εἰς τὴν πατρίδα μου πολλοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ ὅτι λόγῳ τοῦ σχήματος¹⁰⁴ εἰς τὸ ὁποῖον μὲ ἔταξεν ὁ Κύριος, ἔχω ταχθῇ ἐναντι ὅλων αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν τοῦ
- 10 «πατρός». Ὅμως συντροφον ἔχω ἕνα, αὐτὸν ἐδῶ, τὸν υἱὸν ἐκείνης ἡ ὁποία μὲ ἀνέθρεψε, καὶ εὐχομαι ὅπως ἡ οἰκογένεια εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετράφην ἐξακολουθήσῃ νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο τότε, διὰ νὰ μὴ καταυτῇ ὁ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους εὐεργετικός ἐρχομός τῆς κοσμιότητός του νὰ ἀποδῇ εἰς τὸν ἀνθρώπον
- 15 ἀφορμὴ λύτης. Ἐπεὶ λοιπὸν ἐξακολουθῶ ὁκώμῃ καὶ τώρα νὰ τρέφωμαι ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν αὐτὴν, ἀφοῦ πλέον δὲν ἔχω τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικά μου καὶ περιορίζομαι εἰς ὅ,τι ἔχουν οἱ ἀγαπητοί μου αὐτοί, παρακαλῶ νὰ ἀντιμετωπίσῃς τὴν οἰκογένειαν πληροῖον τῆς ὁποίας ἀνετράφην κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥσάν νὰ προσπαθῇς νὰ μοῦ ἐξασφαλίσῃς τεκτι-

102. Ἡ ἑπιστολὴ αὐτὴ ἀγράφῃ διὰ τὸν υἱὸν πρὸς τὴν προηγουμένην σελίδαν.

103. Ἀπὸ τῆς λέγειας αὐτῆς φαίνεται ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος δὲν ἦτο τότε ἀνεργολογητὴς καὶ «υἱὸς», ὅσον θέλουν μαρτυρεῖ νὰ τὸν ἀπορροιαῖον. Ἀντιθέτως, ἦτο καλὸ μαθητὴς καὶ ἡποχρετιστὴς.

104. Φαίνεται ὅτι ἦτο ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἱερεῖς εἶχον ἰδικόν «σχῆμα», δηλ. τριῶν ἑκατόμβας, καθεμερινῆς, ἀμφιδύτους.

20 κήν χορήγησιν διατροφῆς. Καί εἶπε ὁ Θεὸς εἰς ἀνταμοιβὴν σου δι' αὐτὰ νὰ σὲ ἀξιώσῃ τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως.

Θέλω ὁμῶς ἀκόμη νὰ γνωρίζῃ ἡ κοσμιότης σου ὅτι τὸ ἀληθέστερον ἀπὸ ὅλα εἶναι ὅτι οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ὑπηρετῶν μας ἔχουν δοθῇ ἐκ μέρους ἡμῶν (εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτὴν) ὥς ἀμοιβὴ διὰ τὴν διατροφὴν μας, καὶ ὅτι τοὺς ἔδωκαν οἱ γονεῖς ἡμῶν. Ἡ ἀμοιβὴ ὁμῶς αὐτὴ δὲν ἐγένεν ὅπο ὅτιπον ὀριστικῆς (τελεσιδικου) δωρεᾶς, ἀλλὰ διὰ μιᾶς διὰ βίου χρήσεως. Συνεπῶς, ἂν συμβῇ εἰς αὐτοὺς (τοὺς ὑπηρέτας) κατὰ τὸ δυσάρεστον,¹⁰⁶ ἔχει ἡ οἰκογένεια αὐτὴ τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς τοὺς ἐπιστρέψῃ, ὅποτε θὰ καταντήσωμεν ἡμεῖς, κατ' ἄλλον τρόπον, νὰ ὑποκείμεθα πάλιν εἰς τὴν φορολογίαν καὶ τοὺς φοροεισπράκτορας.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 38 (ΑΗ'—XXXV|||)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ¹⁰⁶

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ «ΟΥΣΙΑΣ» ΚΑΙ «ΥΠΟΣΤΑΣΕΩΣ»

1. Ἐπειδὴ πολλοί, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν κάμνουν διάκρισιν προκειμένου περὶ τῶν μυστικῶν δογμάτων τοῦ δρου «κοινή οὐσία» ἀπὸ τοῦ δρου «ὑποστάσεις», καταντοῦν εἰς τὰς αὐτὰς ἐννοίας¹⁰⁷ πάντοτε καὶ σχηματίζουν τὴν γνώμην

106. Θαυμάζει κανεὶς τὴν βλάβη τῶν ὑπηρετῶν πρόνοιαν τῶν γονέων τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἄν τὸς ἐπέλεξαν οὕτω, τοὺς ἐχάρισαν, διὰ νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ἀναλάβουν καὶ πάλιν, ἂν τοὺς συμβῇ κατὰ τὸ δυσάρεστον!

106. Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἅγιον Γρηγόριον, ἐπίσκοπον Νέσσης, ἀδελφον τοῦ Μ. Βασιλείου. Κατὰ τινες εἶναι ἔργον τοῦ Γρηγορίου Νέσσης, Ἐγγραφή τὸ 369—70.

107. Ὁλόκληρος ἡ Ἐπιστολὴ ἀσχολεῖται μὲ τὴν διδασίαν μεταξὺ οὐσίας καὶ ὑποστάσεων εἰς τὴν Ἁγίαν Τριᾶδα. Ἐνθ' ὅλ. διαφέρει μία θεία οὐσία (εἰς θεός), εἰ ὑποστάσεις (πρόσωπα) εἶναι τρεῖς Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα. Τὸ ἅμα τοῦτο κατὰ τὴν ἑν αἰῶνα ἐκτελέσθησε ζωοῦσε τὴν Ἐκκλησίαν. Αἰετα ἔσονται ἐν' ἐνὸς μὲν εἰ χιρσεῖς, ἀπ' ἐτέρου δὲ (κυρίως) ἡ ἀδυναμία τῆς Ἀστικῆς γλώσσης νὰ ἀποδώσῃ τὸν ἑλληνικὸν ὅρον «ὁ π ὁ α τ α ο ι ς». Ἡ ἀντίστοιχος τῆς ἑλληνικῆς λέξεως «ὑποστάσις» λατινικῇ «substantia» δὲν σχηματίζει πλέον τὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ τὴν «οὐσίαν». Ἐν τούτῳ ἐτήληθεν ἐν τῇ Ἀδσίᾳ καὶ κατ' ἐκβρασι αὐτῆς καὶ ἐν Ἀνατολῇ ἀρχαῖς καὶ καθόλις τῶν ὁρῶν «οὐσία-ὑπόστασις». Ἡ πρῶται, ἔλεγον, νὰ ἔχωμεν πλέον οὐσίαν καὶ μίαν ὑπόστασιν ἢ τρεῖς οὐσίας καὶ τρεῖς ὑποστάσεις. Ἀδτὴ ἦτο ἡ Θεολογία τῆς κατὰ τὸν Ρώμον Ἀ. Καρτασιῶφ «τυπλῆς καὶ στανκεφδλου Ρώμης καὶ τῶν τότε θεολόγων τῆς καὶ ἰδίως τοῦ Ανκίφερος τοῦ Καλάρακ, ὅστις πρὸς στήριξιν τῆς γραμμῆς αὐτῆς ἐπαυτῆριζεν ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸν Παλλινον, ἐπίσκοπον σχισματικόν. Τὴν διδασίαν τῶν ὁρῶν, μυσικῇ καὶ ἀνωτον εἰς τοὺς Ἑλλήνας, ἐπαυτῆριζαν οἱ Ἅγιοι Μελέτιος Ἀντιοχεύας,

ὅτι δὲν ὑπάρχει καμία διαφορά, ἂν κανεὶς χρησιμοποιῇ τὸν ὄρον «οὐσία» ἢ τὸν ὄρον «ὑπόστασις». (Ἔνεκα τούτου ἐστάθη διὰ μερικοὺς ἐκ τῶν ἀποδεχομένων ἀνεξετάστως τὰ τοιαῦτα ἀρκετὸν νὰ τοὺς κάμῃ νὰ νομίσουν ὅτι, ὅπως χρησιμοποιοῦν τὸν ὄρον «μία οὐσία», παρομοίως πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ τὸν ὄρον «μία ὑπόστασις». Τὰνάπαλιν συμβαίνει καὶ μὲ ὄρους παραδέχονται τὰς τρεῖς ὑποστάσεις, οἱ ὅποιοι νομίζουν ὅτι συμφωνῶς πρὸς τὴν ὁμολογίαν τῶν αὐτῶν πρέπει νὰ δογματίζουσιν καὶ τὴν διαίρεσιν τῆς οὐσίας εἰς ἴσον ἀριθμόν). Διὰ τοῦτο ἀκριθῶς, δηλαδὴ διὰ νὰ μὴ πάθῃς καὶ συ τὰ ἴδια, συνέθεσα τὸ σχετικὸν θέμα πρὸς χάριν σου εἰς ἓν σύντομον ὑπόμνημα. Ἡ ἔννοια λοιπὸν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ὄρων εἶναι, μὲ ὀλίγα λόγια, ἡ ἑξῆς.

2. Ἀπὸ ὅλα τὰ ὀνόματα, μερικὰ μὲν, ὡς χρησιμοποιούμενα προκειμένου περὶ πολλῶν καὶ διαφόρων ἑκαστον πραγμάτων, ἔχουν σημασίαν κάπως γενικὴν, ὅπως ἡ λέξις ἄνθρωπος. Πράγματι, ἐκεῖνος ὁ ὅποιος λέγει τὴν λέξιν αὐτήν, ἂν καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἴδρῃ τὴν κοινὴν οὐσίαν, ὅμως δὲν περιέγραφε διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς κάποιον συγκεκριμένον ἄνθρωπον, γνωστὸν ὡς ἰδιαιτέρον ἄτομον διὰ τοῦ ὀνόματός του. Δηλαδὴ ὁ Πέτρος δὲν εἶναι καθόλου περισσότερο ἄνθρωπος ἀπὸ ὅ,τι ὁ Ἀνδρέας, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Ἰάκωβος. Ἡ κοινὴ λοιπὸν ἰδιότης ἐνὸς πράγματος, τὸ ὁποῖον δηλοῦται διὰ τινος κοινοῦ ὀνόματος, ἐπειδὴ ἀναφέρεται ἐξ Ἰσοῦ εἰς ὅλους τοὺς ἐπὶ μέρους (ἄνθρώπους) τοὺς συμπεριλαμβανομένους ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτό, χρήζει ἀντιδιαστολῆς, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ὑπὸ τὸν κοινὸν ὄρον ἄνθρωπος θὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅχι τὸν ἐν γένει ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν συγκεκριμένον Πέτρον ἢ τὸν Ἰωάννην. Ἀλλὰ ὅμως ἐκ τῶν ὀνομάτων ἔχουν πολὺ περισσότερον τὴν σημασίαν τοῦ ἐπὶ μέρους, μέσω τοῦ ὁποίου εἰς τὸ δηλούμενον διὰ τοῦ ὀνόματος πρᾶγμα δὲν γίνεται ἀντικείμενον παρατηρήσεως ἢ κοινότης τῆς οὐσίας, ἀλλὰ ἡ περιγραφή κάποιου συγκεκριμένου πράγματος, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ἔχει ὁμοιότητα, ὡς πρὸς τὸ ἰδιόειδον χαρακτηριστικὸν τοῦ γνώρισμα μὲ τὰ λοιπὰ (ἐπὶ μέρους ἄτομα) τοῦ αὐτοῦ γένους, ὅπως ὁ Παῦλος ἢ ὁ Τιμόθεος. Πράγματι τὸ ὄνομα αὐτὸ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν κοινὴν τῶν οὐσίαν, ἀλλὰ τοῦναντίον, ἀφοῦ διὰ τῶν συγκεκριμένων ὀνομάτων τοὺς ἀπεχώρισεν ἀπὸ τὴν περιλη-

* Ἀθηναῖος Ἀλεξανδρείας, Βασίλειος Καισαρείας καὶ Ἀμφιλόχιος Ὑπώνιος. Κατὰ τὸν Καθηγητὴν Κων. Μπρόντη τρέχος ὄνομα τῆς διαίρεσιν εἰς ἄγους Ἀμφιλόχιος.

- πτικὴν ἔννοιαν, δίδει εἰς αὐτοὺς ἑμφασιν εἰς ὠρισμένα συγ-
 κριμένα στοιχεῖα. Ὅταν λοιπόν, καθ' ἣν στιγμὴν δύο ἢ
 καὶ περισσότεροι εὐρίσκονται μαζί, ὅπως ὁ Παῦλος, ὁ Σι-
 λουανὸς καὶ ὁ Τιμόθεος, ζητῆται νὰ βοηθῇ ὁρισμὸς τῆς οὐ-
 σίας τοῦ ἀνθρώπου, κανεὶς δὲν θὰ δώσῃ ἄλλον ὁρισμὸν τῆς
 οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου προκειμένου περὶ τοῦ Παύλου, ἄλλον
 δὲ προκειμένου περὶ τοῦ Σιλουανοῦ καὶ ἄλλον προκειμένου
 20 περὶ τοῦ Τιμοθέου, ἀλλ' ἐκείναι αἱ λέξεις, διὰ τῶν ὁποίων
 θὰ εἰδίδετο ὁ ὁρισμὸς τῆς οὐσίας τοῦ Παύλου, αἱ ἴδιαι λέ-
 ξεις θὰ ἐφαρμοσθοῦν καὶ προκειμένου περὶ τῶν ἄλλων, καθ'
 25 ὅσον ἐκείνοι αἱ ὁποῖοι περιγράφονται δι' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐ-
 τοῦ ὁρισμοῦ τῆς οὐσίας των εἶναι μεταξύ των ὁμοούσιοι.
 Ὅταν ὁμοῦ κάποιος, ἀφοῦ πρῶτον μάθῃ τὸ κοινὸν γνώρι-
 σμα, στρέψῃ τὴν προσοχὴν του πρὸς τὰ ἰδιόζοντα χαρα-
 κτηριστικά τῶν ἐπὶ μέρους ἀτόμων, διὰ τῶν ὁποίων διακρί-
 νονται τὸ ἐν ἀπὸ τοῦ ἄλλο, δὲν θὰ χρησιμοποιηθῇ πλέον ὁ
 ἰδιαίτερος ὁρισμὸς ἐνὸς ἐκάστου περὶ τοῦ ἄλλου καὶ καθ'
 30 ἐξῆς δι' ὅλα τὰ άτομα, ἔστω καὶ ἂν διαπιστωθῇ ὅτι ἐκ με-
 ρικὰ σημεῖα ὑπάρχουν κοινὰ χαρακτηριστικά.

- 3 Λέγομεν λοιπόν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον
 ἀναφέρεται εἰς μερικὰ άτομα ὡς τὸ ἰδιόζον ἐνὸς ἐκάστου
 χαρακτηριστικὸν δηλοῦται διὰ τοῦ ὀνόματος «ὑπόστασις».
 Πράγματι, ὅστις λέγει ἀπλῶς καὶ μόνον τὴν λέξιν «ἄνθρω-
 πος» δημιουργεῖ εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ἀκροστῶν του κάποιαν
 συγκεχυμένην ἔννοιαν, λόγῳ τοῦ ἀορίστου τῆς σημασίας
 τῆς λέξεως αὐτῆς, συνεπεία τοῦ ὁποίου δηλοῦται μὲν διὰ
 τοῦ ὀνόματος ἡ οὐσία, δὲν ὑποδεκνυεται ὁμοῦς τὸ συγκε-
 5 κριμένον ἄτομον καὶ διὰ τοῦ ἰδιαίτερου ὀνόματός του φα-
 νερούμενον ὡς κάτι ἐντελῶς ἰδιόζον. Ἀντιθέτως, ὅστις λέ-
 γει τὴν λέξιν Παῦλος δεκνύει ὅτι κάτω ἀπὸ τὸ συγκεκρι-
 μένον ἄτομον μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὁπάρχει ἡ κοινὴ οὐσία Αὐ-
 τοῦ λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπόστασις. Ὅχι δηλαδὴ ἡ ἀκαθόριστος
 ἔννοια τῆς (κοινῆς) οὐσίας, ἡ ὁποία, συνεπεία τοῦ ὅτι τὰ
 δηλούμενον πρᾶγμα ἔχει εἰς πολλὰ ἐπὶ μέρους άτομα κοι-
 10 νὰς ἰδιότητας, αὐδεμίαν ἔχει σταθερότητα, ἀλλ' ἐκείνη ἡ ὁ-
 ποία τὸ κοινὸν καὶ συγχρόνως ἀπροσδιόριστον¹⁰⁰ (εἰς πολ-
 λά άτομα) καθιστᾷ καὶ περιγράφει διὰ τῶν ἰδιαίτερων γνω-
 ρισμάτων ὡς ἄνῃκον μόνον ἐκ ἐν συγκεκριμένον ἄτομον,
 ὅπως ἄλλωστε συνηθίζει νὰ κάμνῃ τοῦτο ἡ Ἁγία Γραφή
 καὶ ἐκ ἄλλος πολλὰς περιπτώσεις καὶ μέλιστα εἰς τὴν Ιστο-
 ρίαν τοῦ Ἰωβ.

100. Πρβλ. Ἰωβ 1, 1.

- Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἐξιτορήσῃ τὰ καθ' αὐ-
 τὸν (τὸν ἰώδ), ἀφοῦ ἐν ἀρχῇ ἀνέφερε τὸ κοινὸν χαρακτη-
 15 ριστικὸν καὶ εἶπεν «ἄνθρωπος», ἀμείσως τὸν προσδιώρισε
 διὰ τῶν ἰδιαζόντων χαρακτηριστικῶν του, διὰ τῆς προσθή-
 κης τοῦ τί εἶδους ἄνθρωπος ἦτο. Καὶ δὲν προέβη μὲν εἰς
 περιγραφὴν τῆς οὐσίας, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν θὰ ἔφερε καμ-
 μίαν ὠφελείαν εἰς τὸν τεθέντα σκοπὸν τοῦ βιβλίου, τὸν συγ-
 20 κριμένον ὁμῶς αὐτὸν ἄνθρωπον τὸν χαρακτηρίζει μὲ ὅλα
 τὰ ἰδικὰ του ἰδιαζόμενα γνωρίσματα, ἀφοῦ ἀναφέρει καὶ τὸ
 τόπον (ὅπου ἔζη) καὶ τὰ ἥθηκα του γνωρίσματα καὶ ὅλα
 25 ἀκείνα, ὅσα, ὅταν ἀναφέρωνται ταυτοχρόνως, τὸν διακρί-
 νουν ἀπὸ ὅλων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ τὸν ἀπομα-
 κρύνουν ἀπὸ τὴν κοινὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἄνθρωπος
 τόσον, ὥστε δι' ὅλων αὐτῶν, δηλαδὴ τοῦ τόπου, τῶν ἰδιω-
 μάτων τῆς ψυχῆς, τῶν ἐξωτερικῶν του χαρακτηριστικῶν,
 30 νὰ γίνῃ σαφὴς ἡ περιγραφή τοῦ ἥρωος τῆς ἱστορίας ταύ-
 της. Ἄν ἀντὶ τούτων ἐίδεν ἀπλῶς ὁρισμὸν τῆς οὐσίας
 (τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει), οὐδὲ καὶ θὰ ἀνημιμονεύοντο τὰ
 λεχθέντα πρὸς προσδιορισμὸν τῆς οὐσίας, καθ' ὅσον εἰς τὸν
 ἰώδ θὰ ἐίδετο ὁ ἴδιος ὁρισμὸς μὲ ἐκείνον ὁποῖος θὰ ἐδί-
 35 δετο εἰς τὸν Βαλδὰδ τὸν Σαυχίτην καὶ τὸν Σωφῶρ τὸν Μι-
 ναῖον καὶ ἐν γένει εἰς ἕνα ἕκαστον ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, οἱ
 ὅποιοι ἀναφέρονται ἐκεῖ (εἰς τὸ βιβλίον τοῦ ἰώδ). Αὐτὴν
 λοιπὸν τὴν σχέσιν τὴν ὁποῖαν διεπίστωσας ἐξ ὧν ἐλήχθη-
 40 σαν περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς διαφορᾶς μεταξὺ οὐσίας καὶ ὑπο-
 στάσεως, ἐν τῇ ἐφαρμογῇ καὶ εἰς τὰ δόγματα, δὲν θὰ
 σφάλῃς. Ὅ,τιδὴποτε καὶ ἐν σοὶ ὑποβάλλῃ ὁ λογισμὸς σου
 περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς (λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν εἶ-
 35 ναι δυνατόν νὰ προσκολληθῇ εἰς αὐδεμίαν σκέψιν ὑποταγῆς
 ἐπειδὴ εἶναι πεπεισμένη ὅτι αὐτὸς εἶναι ὑπεράνω παν-
 τὸς νοήματος), τὸ αὐτὸ θὰ νοήσῃς καὶ περὶ τῆς οὐσίας τοῦ
 Υἱοῦ, τὸ αὐτὸ πάλιν καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Πρά-
 γματι, ὁ ὁρισμὸς «ἀκτιστος καὶ ἀκατάληπτος» εἶναι εἰς καὶ
 40 ὁ αὐτὸς καὶ προκειμένου περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ προκειμένου
 περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διότι δὲν εἶναι
 τὸ μὲν ἐν Πρόσωπον περισσότερον ἀκατάληπτον καὶ ἀκτι-
 στον, τὸ δὲ ἄλλο ὀλιγώτερον Ἐπειδὴ ὁμῶς πρέπει, προ-
 κειμένου περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, νὰ διατηρήσωμεν ὁμόγ-
 χυτον τὴν διαφορὰν διὰ τῶν ἰδιαζόντων (τῶν τριῶν Προ-
 σώπων) χαρακτηριστικῶν,¹⁰⁹ ἐκείνο τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται

109 Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ Μ. Βασίλειος κἀκεῖναι διακρίνει μεταξὺ πνε-
 νων καὶ ἀπνευσμένων ὑποστάσεων μεταξὺ τῶν Τριῶν Προσώπων. Κοινὰ εἰ-

(εἰς τὰ Πρόσωπα) κατὰ τρόπον κοινόν, ὅπως τὸ ἄκτιστον ἢ τὸ ὑπὲρ κατάληψιν ἢ κάθε ἀνάλογον ἰδίωμα, δὲν θὰ τὸ χρησιμοποιήσωμεν προκειμένου νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸ ἰδι-
 45 ὂν (ὑποστατικόν) γνῶρισμα, ἀλλὰ θὰ ἀναζητήσωμεν μό-
 νον ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων θὰ καθορισθῇ κατὰ τρόπον σαφῆ
 ἢ σφμασ(α ἐνὸς ἐκάστου τῶν Προσώπων χωρὶς νὰ συγχυθῇ
 μὲ τὴν (ἀπαραιτήτως) συνεξεταζομένην ἔννοϊαν (τῶν τριῶν
 Προσώπων)

4. Κατόπιν τούτων νομίζω ὅτι καλὸν εἶναι νὰ ἐρευνη-
 σω προχείρως τὸν ὡς ἄνω ὀρισμὸν κάθε ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον
 ἤθελεν ἔλθει εἰς ἡμᾶς ἐκ μέρους τῆς ■■ίας δυνάμεως, λέγο-
 μεν ὅτι εἶναι μία ἐνέργεια τῆς χάριτος, τῆς ἐνεργουσύης τὰ
 πάντα ἐν πᾶσι, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι «Ταῦτα δὲ
 πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα διαφορῶν ἰδίᾳ ἐκά-
 5 στω καθὼς βούλεται»¹¹⁰ Ἐρευνῶντες λοιπὸν διὰ τὰ ἰδωμεν,
 ἐν πράγματι ἢ δωρεὰ τῶν ἀγαθῶν ἔρχεται εἰς τοὺς ἀξίους
 κατὰ τὸν ὡς ἄνω τρόπον, ἀφοῦ ἀποκτήσῃ ὑπόστασιν (ὡς
 ἐνέργεια) ἐκ μόνου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁδηγούμεθα
 ὑπὸ τῆς Γραφῆς πάλιν εἰς τὸ νὰ πιστεύωμεν ὅτι αἷτιος καὶ
 10 ἀποτελοῦν ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ ὡς πρὸς ἡμᾶς, εἶναι ὁ Μονο-
 γενὴς Θεός, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν ἔχομεν διδαχθῇ
 ὅτι «πάντα δι' Αὐτοῦ ἐγένετο»¹¹¹ καὶ «ἐν Αὐτῷ συνέστη-
 κεν»¹¹² Ὅταν λοιπὸν καταρθώσωμεν νὰ ἀνυψώσωμεν μέ-
 1 χρι καὶ αὐτῆς τῆς ἐννοίας, τότε ὁδηγούμενοι καὶ πάλιν ὑπὸ
 τῆς χειραγωγούσης ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀλήθειαν θεοπνεύστου
 Γραφῆς, διδασκόμεθα ὅτι ὅλα τὰ ὄντα μεταφέρονται ἀπὸ
 τὴν ἀνυπαρξίαν εἰς τὴν ὑπαρξιν διὰ τῆς δυνάμεως ἐκείνης
 15 (τοῦ Υἱοῦ). Ἀλλ' ὁμως οὔτε ἀπὸ Ἐκείνου κατὰ τρόπον
 ἀναίτιον,¹¹³ ἀλλὰ ὅτι ὑπάρχει κάποια ἄλλη δύναμις, ἢ ὁποῖα

καὶ τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀκατέλεστον, ἢ παντοφῶς, τὸ ἀελλοῖστον κλπ. Ἀπει-
 νοποίητα Τὸ ἔναρξιν καὶ ἀναίτιον καὶ ἀγέννητον τοῦ Πατρὸς, τὸ γεννητὸν
 τοῦ Υἱοῦ καὶ τὸ ἐκπορευτὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Ὁ Σχηματισμὸς δὲ ὁ Ἄναγξ
 Θεός ἐκπεφυκέναι τοὺς ὁμοῖον ὅτι διὰ τοῦ Φίλιππου (=καὶ ἐν τοῦ Υἱοῦ)
 ἔκαμεν σύγχρονον μεταξὺ ποικίλων καὶ ἀπεινοποίητων ἰδιωμάτων

110. Α' Κορ 12, 11

111. Ἰωάν. 1, 3 «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο»

112. Κολ 1, 17 «καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκαν».

113. Ἐννοεῖται πρὸς τὸ νὰ κἀμεν τὴν ἐξῆς διδασκίαν: Ὁ ἐν Τριῳ
 Θεὸς εἶναι προαιθέριος καὶ ἀγέννητος; (ὁμολ. δὲν ἔλαθε ποτὲ γ ἰ ν ε σ ι ν),
 ἐξ ἰσοῦ δὲ ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὅμως ὁ Πατὴρ λέγεται
 ἀγέννητος ὅς μὴ γεννηθεῖς ἀπὸ τινος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἐξ Αὐτοῦ γε-
 ννηθέντα Υἱόν. Ὅμοιος λέγεται ἀπορτος καὶ ἀναίτιος (καὶ ὅσοι λέξεις λαμ-
 βάνονται ὡς ἐπὶ τὸν αἰτιολογικὸν πρὸς ἀντιδικτικὸν ἀπὸ τῶν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα,
 τῶν ὁμοίων εἶναι αἰτία καὶ ἀρχή, καὶ πρῶτος γεννητὴς καὶ τοῦ δαυτέρου
 ἐκπορευτός.

- υπάρχει ἀγεννήτως καὶ ἀνάρχως καὶ ἡ ὁποία εἶναι ἡ αἰτία
 τῆς αἰτίας ὧν τῶν ὄντων, ἀφοῦ ὁ Υἱός, «δι' αὐτὰ πάντα»,
 20 μὲ τὸν ὁποῖον εἶναι πάντοτε ἠνωμένον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον
 ἀχώριστως, εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς. Οὐδεὶς λοιπὸν εἶναι δυ-
 νατὸς νὰ δινηθῇ νὰ ἐνοήσῃ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἂν δὲν
 καταυγασθῇ προηγουμένως ἀπὸ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγι-
 ον.¹¹⁴ Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον πη-
 γάζει ἡ κάθε εἰδους χορηγία τῶν ἀγαθῶν εἰς τὴν κτίσιν, εἶ-
 ναι συνδεδεμένον μὲ τὸν Υἱόν, μὲ τὸν ὁποῖον καὶ κατανο-
 εῖται πάντοτε ὁμοῦ καὶ κατὰ τρόπον ἀχώριστον, ἔχει τὴν
 25 ὑπόστασιν του ἐξηρητημένην ὡς ἀπὸ αἰτίαν ἀπὸ τὸν Πατέ-
 ρα,¹¹⁵ ἀπὸ τοῦ ὁποῖον καὶ ἐκπορεύεται, ἔχει ὡς σημεῖον,
 ἀπὸ τοῦ ὁποῖου δύναται τις νὰ καταλάβῃ ὅτι εἶναι ἴδιον ὡς
 πρὸς τὴν ὑπόστασιν πρόσωπον τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ γίνεται
 γνωστὸν ἢ μετὰ ἀπὸ τὸν Υἱόν ἢ μαζί μὲ τὸν Υἱόν καὶ ὅτι
 λαμβάνει ὑπόστασιν ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ὁ Υἱός λοιπὸν, ὁ
 καθιστῶν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ
 30 Πατρὸς γνωστὸν διὰ τοῦ ἑαυτοῦ Του καὶ ὁμοῦ μετὰ τοῦ
 ἑαυτοῦ Του, παρ' ὅτι καὶ αὐτὸς ἐξέλαμψεν ἐκ τοῦ ἀγεννή-
 του φωτός¹¹⁶ μόνος καὶ κατὰ τρόπον γεννήσεως μοναδι-
 κόν, οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει μὲ τὸν Πατέρα ἢ τὸ Ἅγ. Πνεῦμα ὡς
 πρὸς τὸ ἰδιόζον ἐκάστου ὑποστατικὸν γνῶρισμα, ἀλλὰ εἰς
 35 τὰ προαναφερθέντα σημεῖα εἶναι μοναδικός Ὁ ἐπὶ πάντων ὁ-
 μως Θεὸς ἔχει ὡς ἐξαιρετὸν τῆς ὑποστάσεως Του γνῶρισμα
 τὸ ὅτι εἶναι Πατὴρ καὶ μόνος αὐτὸς ἔχει τὸ γνῶρισμα ὅτι δὲν
 ἔλαβεν ὑπόστασιν ἀπὸ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν. Τοιοῦτοτρό-
 πως λοιπὸν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ γίνεται σαφές ὅτι καὶ
 Αὐτὸς (ὁ Πατὴρ) ὑπάρχει καὶ διακρίνεται κατὰ τρόπον ἐν-
 τελῶς εἰς Αὐτὸν ἰδιόζοντα. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν μίαν καὶ κοι-

114. Πρὸς Α' Κορ. 12, 5· «Οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Ἡμεῖς Ἰησοῦν
 Χριστόν, εἰμὴ ἂν Πνεύματι Ἅγιῳ». Ἡ ἀνακ-ῆ Θεολογία τοῦ P. Βασιλείου
 ἔχει ἰσχυρὰς ῥαζας ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ.

115. Ἠτοιθέτω, ὅς καὶ εἰς τὰ ἀναλυθέντα ὁ M. Βασιλείος ποιεῖ
 ὅτι τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ ἡρτῆται μόνον κατὰ τὸ ὅτι «ἀδιασπάρτος συγ-
 καταλαμβάνεται», ὅθεν ἀντιθέτως «ὃ εἶναι ἔχει ἐξηγημένον τῆς τοῦ Πατρὸς
 αἰτίας, ὅθεν καὶ ἐκπορεύεται» καὶ ὅτι αὐτὸ, ὃ ὅτι ὁπλ., «ὃ εἶναι ἔχει ἐξη-
 γημένον τῆς τοῦ Πατρὸς αἰτίας κατὰ λόγον ἐκπορεύσεως» εἶναι τὸ ἰδιόζον ἐ-
 κπονομήζον ἐκποστατικὸν τοῦ ἰδίου. Εἰς τὴν Θεολογίαν τοῦ M. Βασιλείου
 δὲν μένει παραδόξως διὰ τὴν «αὐτὸς καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα» ἐκπορεύονται
 τοῦ Πνεύματος. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον γινώσκεται μὲν μετὰ τὸν Υἱόν ἢ ὡς
 ἀπὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν ἐκδοχὴν ἔχει ἐκ τοῦ Πατρὸς.

116. Ὁ Πατὴρ εἶναι τὸ «ἀγέννητον φῶς» ἐκ τοῦ ὅπου μόνος μονο-
 γενῶς προέβλεν ὁ Υἱός· «φῶς ἐκ φωτός», λέγει τὸ I. Σερβίλου. Ὁ M. Βα-
 σίλειος παρατηρεῖ: «Γεννῶν φῶς ἐξ ἀγεννήτου φωτός».

117. Πρὸς Ρωμ. 9, 5.

- νὴν οὐσίαν (τῆς Θεότητος) λέγομεν ὅτι εἶναι ἀνεξάρτητα καὶ ἀκoinωποῖητα¹¹⁸ τὰς ὡς ἀτομικὰ χαρακτηριστικὰ θεωρούμενα εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Διὰ τούτων δὲ παριστάνεται ἡ ἰδιαιτέρα ὑπαρξὶς τῶν γνωστῶν ἐκ τῆς παρδοθείσης Πίστειως Προσώπων, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐννοεῖται ἰδιατέρως διὰ τῶν ἰδικῶν του χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων, εἰς τρόπον ὥστε διὰ τῶν ἀναφερθέντων ἰδιαιτέρων γνωρισμάτων (σημειῶν) νὰ γίνεται γνωστὴ ἡ ἰδιαιτέρα (κεχωρισμένη) ὑπαρξὶς τῶν ὑποστάσεων (Προσώπων).
- Ἀντιθέτως λέγομεν ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀπειριαν καὶ ἀκαταληψίαν καὶ τὸ ὅτι τὰ Τρία Πρόσωπα εἶναι ἀκτιστοὶ καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χωρήσουν εἰς οὐδένα τόπον καὶ εἰς τὰ ἀνάλογα ζητήματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ζωοποιὸν φύσιν, (δηλ. προκειμένου περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος) οὐδεμία ἀπολύτως ὑπάρχει παραλλαγή, ἀλλὰ (λέγομεν) ὅτι εἰς αὐτὰ παρατηρεῖται κάποια συνεχὴς καὶ ἀδιάσπαστος κοινωνία (ἐνότης).
- Ἀκριβῶς δηλαδὴ διὰ τῶν σκέψεων ἐκείνων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἤδυνάτο κανεὶς νὰ κατανοήσῃ τὸ μεγαλεῖον ἐνὸς οἰουδήποτε δόγματος, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα πιστεύομεν προκειμένου περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, διὰ τῶν ἰδικῶν αὐτῶν σκέψεων καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν ἀπολύτως τρόπον, προκειμένου καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, θὰ προσέλθῃ νὰ ἴδῃ τὴν δόξαν αὐτῶν,¹¹⁹ χωρὶς ἡ διάνοιά του νὰ περιπλανᾶται εἰς οὐδὲν ἀπολύτως κενὸν διάστημα μεταξύ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ τοῦτο, διότι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν (μὴν καὶ κοινήν) θεῖαν φύσιν δὲν ὑπάρχει τίποτε, οὔτε πράγμα οὔτε ἄλλο τι, τὸ ὁποῖον παρεμβάλλεται μεταξύ αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται νὰ τὴν διαφῇ καθ' ἑαυτῶν (ὡς πρὸς τὸν ἀδιαίρετον ἑαυτὸν τῆς) διὰ τῆς παρεμβολῆς ἐνὸς ξένου στοιχείου. Οὔτε ἐπίσης ὑπάρχει κενὸν κάποιου ἀνυπάρκτου διαστήματος, τὸ ὁποῖον διῆθεν κάμνει νὰ δημιουργηθῇ μεταξύ τῶν Προσώπων κάποιον χάσμα καταστρέφον τὴν ἁρμονίαν τῆς θείας οὐσίας πρὸς ἑαυτήν, τὸ

118. Ὑποθέτω ὅτι ἡ Βασιλεία εἶναι ἀρρηκτικῶς, ἀκαταλῆπτῶς ὅσον τῶν ἀκατάληπτων ἢ ἀκαταλήπτων ἢ ἀκαταλήπτων ἰδιωμάτων. Διὰ τῶν ἀκαταλήπτων ἰδιωμάτων ἐκρίνεται ἡ ἐνότης (ἰδιαίτερως) τῶν ἐν τῇ πίστει (Θεολογία) ἀποδοχόμενων Προσώπων, ἐκείνων ὡς ἰδίως γνωρίσματα διακριθέντων κατελαμβανόμενων, ὥστε διὰ τῶν αὐτῶν σημείων νὰ παρατηρηθῇ τὴν ἐκείνων ἐξαρτήσιν.

119. Ἡ δόξα τῆς δόξης καὶ θεῶν οὐκ ἐστὶν ἐκ ἀκαταλήπτων σημείων τῆς ἀκατάληπτης πνευματικότητος.

ὁποῖον διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ κενοῦ διακόπτει τὴν (ἀπόλυτον) συνέχειαν

Τοιοιτοτρόπως λοιπὸν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος φέρει εἰς τὸν νοῦν του τὸν Πατέρα, τὸν σκέπτεται καὶ αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως συμπαραλαμβάνει μὲ αὐτὸν καὶ τὸν Υἱὸν εἰς τὴν διάνοιάν του. Ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος φέρει εἰς τὸν νοῦν του αὐτὸν (τὸν Υἱόν), δὲν ἀποκόπτει ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα Ἐπομένως κατὰ καθωρισμένην σειράν καὶ τάξιν, μαζὶ ὅμως ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, ἐντυπώνει συγχρόνως εἰς τὴν διάνοιάν του τὴν πίστιν καὶ τῶν τριῶν Προσώπων συνηνωμένων καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀναφέρει μόνον τὸ Πνεῦμα συμπεριλαμβάνει εἰς τὴν ὁμολογίαν του αὐτὴν καὶ ἐκεῖνον τοῦ ὁποῖου εἶναι Πνεῦμα καὶ ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα εἶναι τοῦ Χριστοῦ¹²⁰ καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ¹²¹ ὡς λέγει ὁ Παῦλος, ὅπως προκειμένου περὶ λύσεως τίνος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πίνει τὸ ἐν ἄκρον σύρει πρὸς τὸ μέρος του καὶ τὸ ἄλλο ἄκρον, τοιοιτοτρόπως καὶ ὁ ἐλκύσας τὸ Πνεῦμα,¹²² ὡς λέγει ὁ Προφήτης, μαζὶ του ἐλκύει καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα.

Καὶ ἂν κανεὶς ἤθελε λάβει ἀληθῶς τὸν Υἱόν, θὰ τὸν ἀποκτήσῃ, ἐνῶ θὰ συνελκύῃ καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς (τὸ ἄλλα δυο Πρόσωπα), ἀπὸ τὴν μίαν μὲν τὸν Πατέρα, ἀπὸ δὲ τὴν ἄλλην τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα. Διότι οὔτε θὰ καταστῇ ποτὲ δυνατόν νὰ ἀποκοπῇ ἀπὸ τοῦ Πατέρα ὁ πάντοτε μετὰ τοῦ Πατρὸς εὐρισκόμενος (ὁ Υἱός), οὔτε νὰ χωρισθῇ ποτὲ ἀπὸ τοῦ ἰδικόν του Πνεύμα ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ ἐν αὐτῷ (τῷ Πνεύματι) τὰ πάντα¹²³ Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸν Πατέρα, ταυτοχρόνως ἔλαβε μαζὶ του ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειαν καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν κατ' οὐδένα τρόπον, οὔτε κατὰ διάνοιαν νὰ γίνῃ δεκτὴ τομὴ ἢ διαίρεσις, οὕτως ὥστε ἢ ὁ Υἱὸς νὰ νοηθῇ κεχωρισμένος τοῦ Πατρὸς ἢ τὸ Πνεῦμα κεχωρισμένου τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ διαπιστοῦται ὅτι εἰς τὰ (θεῖα) αὐτὰ Πρόσωπα ὑπάρχει κάποιος ὁρμητός καὶ ἀκατανόητος τρόπος ἐνότητος καὶ διακρίσεως. Ὅποτε οὔτε ἡ διαφορὰ τῶν ὑποστάσεων διασπᾷ τὴν συνέχειαν τῆς μιᾶς οὐ-

120. Πρὸς Α' Κόρ. 1, 11: «Ὡς εἴη ἡ πίστις καὶ τὸ αὐτὸν πνεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ...».

121. Πρὸς Α' Κόρ. 2, 12: «Ἐκτός δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ...».

122. Φίλ. 118, 121.

123. Πρὸς Α' Κορ. 12, 26: «καὶ δὲ ὅτι ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκδίδωμεν τὰς διακρίσεις...». Ὁ Χριστὸς ἐνεργεῖ ἐν Πνεύματι Ἅγιον.

85 σίας, αὐτε ἡ ὡς πρὸς τὴν αὐσίαν ταυτότης ἀφίνει νὰ συγ-
χυθοῦν τὰ ἰδιάζοντα ὑποστατικά ἰδιώματα.

Μὴ ἀπορήσης δὲ πῶς λέγομεν ὅτι τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ
ἠνωμένον καὶ χωρισμένον (διηρημένον) καί, πῶς ἐπινοοῦ-
μεν, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ αἰνίγματος, μίαν καινὴν καὶ πα-
90 ράδοξον διάκρισιν, καὶ τὴν σχέσιν τοῦ ταυτοχρόνως καὶ ἠ-
νωμένου καὶ διηρημένου.¹²⁴ Διότι, ἐὰν κάποιος δέν, ἀκούη
τὸν λόγον αὐτὸν μὲ διάθεσιν ἐριστικὴν καὶ ἔτοιμος νὰ προ-
θῇ εἰς περακτικὴν συζήτησιν, εἶναι δυνατόν νὰ εὔρη καὶ εἰς
τὰ αἰσθητὰ πολλὰ ἀνάλογα φαινόμενα.

5. Δεχθῆτε λοιπὸν τὸν λόγον μου ὡς κάτι τὸ ὁποῖον
ἀπλῶς ὑποδεικνύει καὶ σκιαγραφεῖ τὴν ἀλήθειαν καὶ ὄχι ὡς
τὴν ἴδιαν τὴν ἀλήθειαν περὶ τῶν πραγμάτων. Διότι δέν εἶ-
ναι δυνατόν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βλέπομεν εἰς τὰ ὑποδείγμα-
τα¹²⁵ νὰ ἐφαρμοσθῇ καθ' ὅλα εἰς ἐκεῖνα, πρὸς κατανόησιν
τῶν ὁποίων ἀναγκαζόμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰ παρὰ-
10 δείγματα. Εἰς τί λοιπὸν στηριζόμενοι, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν
ὅτι ἐξ ὧν ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας ἐξάγομεν
κατ' ἀναλογίαν τὸ συμπέρασμα ὅτι ὑπάρχει κάτι τὸ ταυτο-
χρόνως καὶ διακεκριμένον καὶ συμφυές.

Ἀσφαλῶς κάποτε μέχρι τώρα θὰ ἔχης ἰδεῖ κατὰ τὴν
ἀνοιξιν τὴν λαμπρότητα τοῦ οὐράνιου τόξου μεταξὺ τῶν
νεφῶν. Ἐννοῶ ἐκεῖνο τὸ τόξον, τὸ ὁποῖον ἡ κοινὴ γλῶσ-
σα τοῦ λαοῦ συνηθίζει νὰ τὸ ὀνομάζῃ «ἔριν»,¹²⁶ καὶ περὶ τοῦ
ὁποίου αἱ ἔχοντες εἰς τὰ θέματα αὐτὰ εἰδικότητα λέγουν
10 ὅτι προκαλεῖται τότε μόνον, ὅταν εἰς τὸν ἀέρα εἶναι ἀνα-
μειγμένη καὶ ὀλίγη νοτιά (ὕγρασις), διότι τότε οἱ σφο-
δροὶ ἀνεμοὶ συνθλίβουν τὸ ὑγρὸν καὶ παχὺ ἐκεῖνο στοιχείον
τῶν ὕδατιν, τὸ ὁποῖον προσλαμβάνει τὴν μορφήν τῶν
νεφῶν καὶ μεταβάλλεται πλεον εἰς βροχήν. Λέγουν δὲ ὅτι
(τὸ οὐράνιον τόξον) προκαλεῖται ὡς ἐξ ἑξῆς: Ὅταν αἱ ἀκτί-
νες τοῦ ἡλίου διαπεράσουν πλεονικῶς τὰ πυκνὰ καὶ συμπα-

124. Τὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν Τριῶν Προσώπων ὁ Μ. Βασίλειος κατὰ
τρεῖς διαφορετικοὺς ὁρισμούς: «καὶνὴν καὶ παρὰδοξον διὰ πρῶτον τὰ
συνήματα ἐν καὶ διακεκριμένην συνδυαζαν». Μὲ
τόσημα λέξεις! Αἱ λέξεις αὗται εἶναι κάπως ἀκόμωτοι νὰ ἀποδοθῶν εἰς
τὴν Νεοελληνικὴν.

125. Ὑποδείγματα καὶ σκῆδ. Αἱ λέξεις λαμβάνονται μὲ τὴν ἔννοιαν
ὅς' ἦν ἀκέντητον εἰς Ἱερ. 8, 5 καὶ 9, 23. Ὅπως ὁ νῦνς ἔγω δοῦναι καὶ
οὐκ ἐν ἀδρανείᾳ, παρὰ τοὺς καὶ οἱ λόγοι (ἢ εἰσάγοντες σοφὴ θεολογικὴ
ἐνδοκρυφίαν καὶ ἐκδοκίαν) δέν εἶναι οὐκ ἐνδοκρυφίαν καὶ οὐκ ἐκδοκίαν.

126. Τὸ ἐν τῇ Τριῶν (=οὐράνιου τόξου) παρὰδοξον τοῦ Μ. Βασι-
λείου εἶναι ἐνδοκρυφίαν. Θεωρεῖται δὲ καὶ τὴν σοφίαν καὶ ἀρετήν τὸν
μεγάλον Πατέρα.

- 15 γῇ νέφη καὶ ἐν συνεχείᾳ προσπέσουν εἰς ἄλλο νέφος κατα-
κορύφως, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀντανεκλασθῇ ὁ κύκλος του,
τότε κατὰ τινα τρόπον πραγματοποιεῖται κάμψις καὶ ἐπά-
νοδος τοῦ φωτὸς πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ
ἀνταυγεία αὕτῃ ἀπὸ τὸ ὑγρὸν καὶ στίλβον ἐπιστρέφει πρὸς
τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον
- 20 Ἐπειδὴ λοιπὸν ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς τῶν αἰ φλογώδεις
μαρμαρυγαί, ὅταν προσπέσουν εἰς κάτι τὸ λείον, ἀντανα-
κλῶνται πάλιν πρὸς τὸν ἑαυτὸν τῶν (κατακορυφῶς), ἕνεκα
τοῦ ὅτι διὰ τῆς πτώσεως τῶν ἀκτίνων καὶ εἰς τὸ ὑγρὸν καὶ
εἰς τὸ ξηρὸν μέρος τοῦ ἀέρος ταυτοχρόνως τὸ φαινόμενον
αὐτὸ προσλαμβάνει σχῆμα κύκλου, κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ ἀήρ,
ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται πλησίον τοῦ νέφους, περικλείεται λόγῳ
τῆς ἀπαστραπτούσης ἀνταυγείας του εἰς ἓν σχῆμα ἀνάλο-
γον μὲ τὸ σχῆμα τοῦ ἡλιακοῦ κύκλου. Αὕτῃ λοιπὸν ἡ ἀν-
ταύγεια καὶ εἶναι συνεχὴς καὶ διαχωρίζεται πρὸς τὸν ἑαυ-
τὸν τῆς. Καθὼς λοιπὸν εἶναι κάτι πολυχρωμὸν καὶ πολύ-
μορφον (τὸ αὐράνιον τόξον), ἀδιακρίτως (καὶ ἀκαθορι-
στῶς) ἐντὸς του ἀναμιγνύονται τὰ διάφορα χρώματα τὰ
γνωστὰ ἐκ τῶν βαφῶν, εἰς τρόπον ὥστε αἱ διαφορετικοῦ
χρωματός ζῶναι νὰ μᾶς διαφεύγῃ, ὅταν τὰς βλέπωμεν, ποῦ
συναντῶνται μεταξύ τῶν καὶ ἐπομένως νὰ μὴ εἶναι δυνατόν
30 νὰ διακρινώμεν τὴν ἐνδιάμεσον θέσιν ὅπου ἀναμιγνύεται
καὶ συγχρόνως διαχωρίζεται μόνον του ὡς διαφορετικὸν
χρῶμα τὸ γλαυκὸν (κυανοπράσινον) ἀπὸ τὸ ἀνοικτὸν ἐρυ-
θρὸν (πυραυγές, χρυσοκόκκινον) ἢ ἀντιστοίχως ἀνοικτὸν ἐ-
ρυθρὸν ἀπὸ τὸ βαθύ ἐρυθρὸν (πορφυραῖον) ἢ τὸ βαθύ ἐρυ-
θρὸν ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ ἡλέκτρου (λευκόχρυσον). Πρόγμα-
τι, αἱ ἀποχρώσεις ὅλων τῶν χρωμάτων, ὅταν τὰς κυττάζω-
μεν ταυτοχρόνως, εἶναι καὶ ὀλοφάνεροι, ἀλλὰ καὶ συγχρό-
40 νως μᾶς κρύπτουν τὰ σημεῖα ὅπου συναντῶνται μεταξύ
τῶν, ὥστε νὰ μᾶς διαφεύγῃ ὁ ἐλεγχὸς τῶν καὶ ἐπομένως
νὰ καταντῇ ἀδύνατον νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς εἰς ποῖον ση-
μεῖον σταματᾷ τὸ κοκκινωπὸν (πυρῶδες) ἢ τὸ ἀνοικτοπρά-
σινον (σμαραγδίζον) χρῶμα τοῦ αὐραίνου τόξου καὶ ἀπὸ
ποῖον σημείου ἀρχίζει νὰ μὴ εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον φαίνεται
καθαρῶς μακρόθεν
- Ὅπως λοιπὸν ἀκριδῶς εἰς τὸ παράδειγμα αὐτὸ ἀφ'
40 ἑνὸς διακρίνομεν καθαρῶς τὰς διαφορὰς τῶν χρωμάτων καὶ
ἀφ' ἑτέρου δὲν εἶναι δυνατόν εἰς τὰς αἰσθήσεις νὰ εἶδουν τὸ
διαχωριστικὸν σημεῖον μεταξύ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου,
προνομίως, παρακαλῶ, νὰ σκεφθῆτε ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ
πείλωμεν ἀναλογικοὺς συλλογισμοὺς καὶ προκειμένου περὶ

- τῶν θεῶν, δογμάτων. Δηλαδή δυνατόμεθα νά εἰπωμεν ὅτι τὰ
 μέν ἰδιώματα τῶν ὑποστάσεων, ὡς καί αἱ ἀποχρώσεις εἰς
 τὸ φαινόμενον τῆς ἱριδος, ἀπαστρέπτουν εἰς ἕκαστον Πρό-
 45 σωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος συμφώνως πρὸς τὴν πίστιν μας,
 ἐνῷ εἰς τὰς ἰδιότητας τῶν Τριῶν Προσώπων ὡς πρὸς τὴν
 κοινὴν οὐσίαν δὲν εἶναι δυνατόν νά ἐπινοηθῇ οὐδεμία δια-
 φορά, τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐντὸς τῆς μιᾶς
 κοινῆς φύσεως λάμπουν ὡς κάτι χωριστὸν μόνον τὰ ἰδιαί-
 τερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἑκάστου Προσώπου "Αλ-
 λωστε καὶ ἐκεῖ (εἰς τὸ παράδειγμα τῆς ἱριδος) ἡ οὐσία ἡ ὁ-
 50 ποία ἔκαμνε τὴν πολύχρωμον ἐκείνην ἀνταύγειαν, ἦτο μία,
 δηλαδή τὸ ἀντανακλωμενὸν διὰ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων φῶς,
 ἐνῷ αἱ ἀποχρώσεις τοῦ φαινομένου τούτου εἶναι πολύμορφοι.
 Διὰ τούτου δὲ λογικῶς διδασκόμεθα ἐκ τῶν παραδειγμά-
 των τῆς φύσεως νά μὴ ματαιοπονοῦμεν καὶ αὐταπατωμεθα
 συλλογιζόμενοι περὶ τῶν θεῶν δογμάτων, ὅταν περιπλε-
 κόμενοι εἰς τὸ δυσθεωρητὸν αὐτῶν πάθωμεν λίγγον τιθέ-
 55 μενοι ἐνωπίον τοῦ διλήμματος ἀποδοχῆς τῶν λεγομένων ἢ
 μὴ "Ὅπως ἀκριβῶς προκειμένου περὶ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ὀλέ-
 πομεν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἢ ἐμπειρία ἐφάνη ἀνωτέρα ἀπὸ
 τοὺς στοχασμοὺς διὰ τὴν προκαλοῦσαν αὐτὰ αἰτίαν, κατὰ
 τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ προκειμένου περὶ τῶν δογμάτων τὰ
 ὁποῖα ὑπερβαίνουν τὴν δυνατότητα τῆς διανοίας νά τὰ κα-
 τανοήσῃ, ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν διὰ συλλογισμῶν προσπάθειαν
 τοῦ ἀνθρώπου νά τὰ κατανοήσῃ εἶναι ἡ πίστις, ἡ ὁποία δι-
 60 δάσκει ὅτι τὰ θεῖα Πρόσωπα εἶναι συγχρόνως ὡς πρὸς τὰς
 ὑποστάσεις διακεκρωμένα καὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν ἡνωμένα.
 Ἀφοῦ λοιπὸν εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα ὁ στοχασμὸς διέγνω-
 σεν ἄλλα κοινὰ καὶ ἄλλα ἰδιαίτερα, συνεπῶς πᾶν μὲν δ,τι
 εἶναι κοινὸν ἀναφέρεται εἰς τὴν οὐσίαν, ἐνῷ ἡ ὑπόστασις εἶ-
 ναι τὸ ἰδιαίτερον ἑκάστου Προσώπου ὑποστατικὸν γνώρι-
 σμα.

6. Ἄλλ' ἴσως νομίζει κανεὶς ὅτι ἡ ἐκτεθείσα διδασκα-
 λία περὶ τῆς ὑποστάσεως δὲν συμβιδάζεται μὲ τὸ νόημα ἐ-
 κείνου τὸ ὁποῖον γράφει ὁ Ἀπόστολος εἰς ὅσα λέγει περὶ
 τοῦ Κυρίου, ὅτι εἶναι «ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς
 καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ».¹⁰¹ Ἄν λοιπὸν ἀφ'
 ἐνὸς ὠρίσασθαι ὅτι ἡ ὑπόστασις εἶναι ἐκεῖνο εἰς τὸ ὅποιον
 συναντιῶνται καὶ συνυπάρχουν ὅλα τὰ εἰς ἕκαστον πρόσω-
 9 πον ἰδιώματα, ταυτοχρόνως ὁμῶς ὁμολογεῖται ὅτι, ὡς προ-
 κειμένου περὶ τοῦ Πατρὸς ὑπάρχει κάτι τὸ ὁποῖον διαπι-

στοῦται ὅτι προσιδιάζει εἰς Αὐτόν κατὰ τρόπον ὅλως ἰδιάζοντα (ἀποκλειστικόν) καὶ διὰ τοῦ ὁποίου καθίσταται μόνον Αὐτός γνωστός, παρομοίως δὲ τὸ αὐτὸ πιστεύομεν καὶ διὰ τὸν Μονογενῆ, τότε πῶς ἡ Γραφή εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον ἀποδίδει τὸν ὄρον «ὑπόστασις» μόνον εἰς τὸν Πατέρα, ἐνῷ τὸν Λόγον τὸν ὀνομάζει μορφήν¹²⁸ τῆς ὑποστάσεως, ὡς μὴ προσδιωρίζετο διὰ τῶν ἰδιαζόντων εἰς Αὐτόν ἰδιωμάτων, ἀλλὰ διὰ τῶν ἰδιωμάτων τοῦ Πατρὸς: "Αν δηλαδὴ ὑπόστασις εἶναι τὸ ἰδιάζον γνῶρισμα τῆς ὑπάρξεως ἐκάστου Προσώπου, ὁμολογεῖται δὲ ὅτι ἰδιάζον ὑποστατικὸν γνῶρισμα τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸ ὅτι ὑπάρχει «ἀγεννήτως», ἐνῷ ὁ Υἱὸς λαμβάνει μορφήν διὰ τῶν ἰδιωμάτων τοῦ Πατρὸς, τότε ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν διατηρεῖται πλέον εἰς τὸν Πατέρα τὸ ἰδιάζον ἰδιῶμα νὰ λέγεται εἰδικῶς καὶ μόνον¹²⁹ προκειμένου περὶ Αὐτοῦ ὅτι εἶναι «ἀγέννητος», ἀφοῦ μὲ τὸ ἴδιον ἐκεῖνο ἰδιῶμα, τὸ ὁποῖον προσιδιάζει εἰς τὸν Πατέρα χαρακτηρίζεται καὶ ἡ ἰδιαίτερα (ὑποστατικὴ) ὕπαρξις τοῦ Μονογενοῦς.

7. Ἡμεῖς ὁμῶς ἀπαντῶντες λέγομεν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ οἱ λόγοι αὗτοι τοῦ Ἀποστόλου ἐκπληροῦν ἄλλον σκοπὸν καὶ ὅτι οὗτος ἐχρησιμοποίησε τοὺς λόγους αὐτοὺς. ὠνόμασε δηλαδὴ τὸν Χριστὸν ἀπαύγασμα δόξης καὶ χαρακτήρα ὑποστάσεως, ἀκριθῶς διότι ἀπέδλεπε μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν. Τοῦτον τὸν σκοπὸν ὅστις κατανοήσῃ καλῶς, θὰ παύσῃ νὰ ἐξηγῇ τὴν γνώμην ὅτι οἱ λόγοι αὗτοι ἐρ-
χονται εἰς ἀντίθεσιν μὲ ὅσα εἴπομεν ἡμεῖς καὶ θὰ παραδε-
χθῇ ὅτι ἀναφέρονται εἰς κάποιον ἐννοίαν μὲ ὅλως ἰδιαζου-
σαν σημασίαν.

Πράγματι, ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὸ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διακριθοῦν μεταξύ των τὰ Τρία Πρόσωπα διὰ τῶν προσιδιαζόντων εἰς ἕκαστον ἰδιωμάτων, ἀλλὰ μὲ τὸ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κατανοηθῇ ἡ μεταξύ των ἀπόλυτος συγγένεια, ὁμοιότης καὶ ἐνότης, αἱ ὁποῖαι
καὶ χαρακτηρίζουν τὴν σχέσιν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα.¹³⁰

128. Πρὸς Φιλ. 2, 6 «ὡς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων» ἐν συνθετικῇ πρὸς τὸ Ἑβρ. 1, 3 «χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως».

129. Ὁ ὅρος «ἀγέννητος» χρησιμοποιεῖται ἀπὸ μέντοι τοῦ Πατρὸς κατ' ἐξαιρέτην. Εἰς ὁ Ἀγέννητος. Ἐκείναις εἶναι τὸ κατ' ἐξαιρέτην ἰδιάζον ἐνὸς εἰς γνῶρισμα. Ἄρα ὑποστάσις εἶναι ὁ Ἀγέννητος ὁ Πατήρ, γεννητὸς ὁ Πίος, ἐκπορευτὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

130. Ἐκτὸς τῶν Y. Courtonne, St. Basile, Lettres, tome I, σελ. 80, ἐνισχύει ὁ Μ. Βασίλειος ματαίως ἐκπελεῖ τὰ ἀπεχρηστικά καὶ τὴν σφίγαν του, διότι ἡ λέξις ὑπόστασις ἀπαιτεῖται ὅτι σημαίνει τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ. Ὡς μὲς ἐκπαινετὴ νὰ ἀμφισβallest. Ὁ

- Ὅπως δηλαδὴ δὲν εἶπεν, ἂν καὶ τοῦτο θεθαίως εἶναι τὸ ἄρθρον, «ὅς ὢν δόξα τοῦ Πατρὸς», ἀλλ' ἀφοῦ αὐτό, ὡς σημείον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει συμφωνία, τὸ παρέλειψε, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ φανταζομεθα ὅτ. ἄλλη εἶναι ἡ μαρφή τῆς δόξης προκειμένου περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ ἄλλη προκειμένου περὶ τοῦ Υἱοῦ, καθορίζει, ὅτι ἡ δόξα τοῦ Μονογενοῦς εἶναι ἀπωύασμα τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς καὶ ἀποδεικνύει διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ φωτός ὅτι ὁ Υἱὸς ἐρχεται εἰς τὴν σκέψιν μας ταυτοχρόνως μὲ τὸν Πατέρα κατὰ τρόπον ἀχωριστον. Παράδειγμα ἡ ἀνταύγεια τῆς φλόγος, ἡ ὁποία θεθαίως ἀνταύγεια δὲν εἶναι διὰ τοῦτο χρονικῶς μεταγενεστέρη ἀπὸ τὴν φλόγα, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἀναλάμπει ἡ φλόξ καὶ αὐγάζει τὸ ἐξ αὐτῆς φῶς. Παρομοίως ὁ Ἀπόστολος ἐπιθυμεῖ νὰ καταστή ἄντιληπτὸν ὅτι ὁ Υἱὸς ἐκλάμπει μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ χωρίζεται ὁ Μονογενὴς ἀπὸ τὴν ὑπαρξιν τοῦ Πατρὸς διὰ τινος ἀποστάσεως τόπου, ἀλλ' ὅτι μαζὶ μὲ τὸ αἰτιον πρέπει νὰ νοοῦμεν μαζὶ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον, ὡς νὰ ἐρμηνεύῃ τὸ ἀνωτέρω δοθὲν νόημα, ὀνομάζει τὸν Χριστὸν καὶ «χαρὰ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ», διὰ νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ διὰ τῶν ἐκ τῶν σωμάτων παραδειγμάτων εἰς (βοηθῶν) κατανόησιν τῶν ἀοράτων. Ἄλλο παράδειγμα εἶναι τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μὲν ἐν σχῆμα, ἀλλὰ ἄλλο πρᾶγμα εἶναι τὸ σῶμα καὶ ἄλλο τὸ σχῆμα, καὶ δὲν εἶναι δυνατόν, ὅταν τις εὖρῃ τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἑνός, νὰ ἐδηγηθῇ (συμπερασματικῶς) καὶ εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἄλλου.
- Ἔστω λοιπὸν καὶ ἂν διὰ τῆς λογικῆς οὐ κάμῃς διάκρισιν μεταξὺ σώματος καὶ σχήματος, ἡ φύσις δὲν τὴν ἐπιδέχεται τὴν διάκρισιν ταύτην, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ τὸ ἐν νὰ εἶναι ἡνωμένον μὲ τὸ ἄλλο. Παρομοίως καὶ ὁ Ἀπόστολος νομίζει ὅτι πρέπει, ἔστω καὶ ἂν ὁ λόγος τῆς πίστεως διδῶσκῃ ὅτι ἡ διαφορά τῶν ὑποστάσεων εἶναι καὶ ἀσύγχυτος καὶ διηρημένη, ὅμως διὰ τῶν λεχθέντων δεκνύει, ταυτοχρόνως ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἡνωμένος μὲ τὸν Πατέρα καὶ τρόπον τινὰ συμφυῆς μὲ αὐτόν, ὅχι ἐπειδὴ τάχα δὲν ἀποτελεῖ καὶ ὁ Υἱὸς ὑπόστασιν, ἀλλὰ διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ κάτι τὸ ἐνδιάμεσον εἰς τὴν ἐνότητά Του μὲ τὸν Πατέρα. Ἐπομένως ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐνατενίζει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς οὐ-

σότητος εἶναι μία καὶ κοινή. Τὰ λόγια τοῦ Παύλου δὲν ἀποκλείουν οὐδὲν τῆς μίαν οὐτις τὴν ἄλλην ὑδατίνην. Ἡ ἁγία Γραφή ἀρνηθεῖται οὐχὶ καθ' ἑαυτὴν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ φῶς τῆς Παρθένου. Ἄλλωστε τὸ ἐπιχείρημα ὅτι εἰς τοὺς ἀποστολικούς χρόνους δὲν εἶχε γίνει ἀνάγκη διακρίσεως μεταξὺ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως δὲν λέγει τίποτε.

- 40 χῆς τὸν «χαρακτῆρα» τοῦ Μονογενοῦς, θά ἀξιώθῃ καὶ νὰ κατανοήσῃ καὶ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Πατρὸς Τοῦτο, ὅχι διότι τὸ διαπιστούμενον εἰς αὐτοὺς ἰδιαίτερον ὑποστατικὸν γνῶρισμα ἐναλλάσσεται μεταξύ των ἢ ἀναμειγνύεται, ὥστε νὰ ἀποδίδεται ἢ εἰς τὸν Πατέρα ἢ γέννησις ἢ εἰς τὸν Υἱὸν ἢ ἀγεννησία, ἀλλ' ἀντιθέτως δὲν εἶναι καθόλου δυνατόν, ὅταν κανεὶς διαχωρήσῃ τὸ ἐν Πρόσωπον (ἀπὸ τὸ ἄλλο),
- 45 νὰ κατανοήσῃ τὸ ἄλλο ἐκ τῶν δύο Προσώπων μόνον τοῦ (καθ' ἑαυτό). Δὲν εἶναι ἄρα δυνατόν, ὅταν κανεὶς ὀνομάζῃ τὸν Υἱόν, νὰ μὴ ἐννοῇ ταυτοχρόνως καὶ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ αὐτὴ αὐτὴ ἡ προσηγορία (Υἱός) ὡς δηλωτικὴ σχέσεως ὑποδηλαί ταυτοχρόνως καὶ τὸν Πατέρα

- 8 Ἐπειδὴ λοιπὸν «ὁ ἑωρακὴς τὸν Υἱόν» ὁρᾷ καὶ τὸν Πατέρα,¹⁵¹ ὡς λέγει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Κύριος, διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι ὁ Μονογενὴς εἶναι «χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως» τοῦ Πατρὸς. Καὶ διὰ νὰ γίνῃ περισσότερο σαφές τὸ νόημα τοῦτο, θά ἀνατρέξωμεν καὶ εἰς ἄλλα λόγια τοῦ Ἀποστόλου, εἰς τὰ ὁποῖα ὀνομάζει τὸν Υἱόν «εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου»,¹⁵² καὶ πάλιν «εἰκόνα τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ»¹⁵³ Καὶ τοῦτο γίνεται, ὅχι διότι τάχα διαφέρει ἡ εἰκὼν ἀπὸ τὸ ἀρχέτυπον, ὡς πρὸς τὴν ἀναλογίαν ἀσφαλείας καὶ ἀγαθότητος, ἀλλὰ διὰ νὰ δειχθῇ ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ πρωτότυπον, ἔστω καὶ ἂν εἶναι, κάτι ἄλλο, διότι ἡ σχέσις μεταξύ εἰκόνης καὶ ἀρχετύπου δὲν εἶναι δυνατόν
- 10 νὰ διατηρηθῇ παρὰ μόνον ἂν εἶναι ἐναργὴς καὶ ἀπαράλλακτος εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις.

- Ἐκεῖνος λοιπὸν ὁ ὁποῖος βλέπει τὸ κάλλος τῆς εἰκόνης κατανοεῖ τὸ ἀρχέτυπον. Καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος διὰ τῆς δυνάμεως τῆς διανοίας του συλλαμβάνει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατὰ κάποιον τρόπον εἶναι ἡ μορφή τοῦ Υἱοῦ, ἐντυπώνει εἰς τὴν διάνοιάν του καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς καὶ βλέπει Ἐκεῖνον διὰ τούτου (τοῦ Υἱοῦ). Καὶ δὲν
- 15 βλέπει μὲν εἰς τὴν νοητὴν αὐτὴν εἰκόνα τὴν ἀγεννησίαν τοῦ Πατρὸς (διότι τότε θά ἦσαν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ ἴδιον πρᾶγμα καὶ τὰ δύο Πρόσωπα καὶ ὅχι ἄλλο πρᾶγμα ἕκαστον), βλέπει ὅμως σαφῶς εἰς τὸν Γεννητὸν τὸ κάλλος τοῦ Ἀγεννήτου. Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶδε εἰς ἐν καθαρὸν κάτοπτρον τὴν ἐν αὐτῷ ἀντικατοπτρίσασιν τῆς μορφῆς ἑλα-
- 20 θε σαφῇ γνῶσιν τοῦ ἀντικατοπτρισθέντος προσώπου, παρο-

151. Πρὸς Ῥώμ. 14, 9. Ὁ ἑωρακὴς ὁρᾷ, ὅρασε τὸν Πατέρα.

152. Κορ. 1, 15. Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου.

153. Σοφ. Σολ 7, 26.

- μοίως και εκείνος ὁ ὁποῖος ἐφθασεν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ
 Υἱοῦ, διὰ τῆς γνώσεως τοῦ Υἱοῦ ἐδέχθη εἰς τὴν καρδίαν του
 καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς. Διότι ὅλα
 τὰ τοῦ Πατρὸς καθορῶνται εἰς τὸν Υἱόν καὶ ὅλα τὰ τοῦ
 25 Υἱοῦ εἶναι καὶ τοῦ Πατρὸς, ἀφοῦ ὁλόκληρος ὁ Υἱὸς μένει ἐν
 τῷ Πατρὶ καὶ πάλιν ὅλον ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα.¹³⁴ Ὡς-
 τε ἡ ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ εἶναι μία μορφή καὶ ἐν πρόσωπον,
 διὰ τὸ ὅποιοι φθάνομεν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Πατρὸς, καὶ
 ἀντιθέτως ἡ ὑπόστασις τοῦ Πατρὸς δύναται νὰ γνωσθῇ
 (μόνον) διὰ τῆς μορφῆς τοῦ Υἱοῦ, φυλαττομένων σώων τῶν
 30 ὑποστατικῶν ἰδιωμάτων, πρὸς σαφῆ διάκρισιν (δι' αὐτῶν),
 τῶν ὑποστατικῶν ἰδιωμάτων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 39 (ΛΘ' - XXXIX)

Ο ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ¹³⁵

- Ἡ παροιμία μὲν λέγει: «Δὲν κηρύσσεις πόλεμον». Ἐγὼ
 ὁμως θὰ προσέθετον ἀπὸ τὴν κωμῳδίαν τὰ λόγια: «Ὡ
 σύ, ὅστις μᾶς εἶπες τόσα χρυσὰ λόγια!» Ἐμπρὸς λοιπόν,
 δεῖξε το μὲ ἔργα καὶ ἔλθε πρὸς ἡμᾶς ταχέως. Θὰ ἔλθης
 ὡς φίλος πρὸς φίλον.
 Ἡ περὶ τὰς καθημερινὰς ὑποθέσεις συνήθης καὶ συ-
 νεχῆς ἀπασχόλησις, εἰς ἐκείνους μὲν οἱ ὁποῖοι αὐτὸ τὸ θε-
 5 ωροῦν πάρεργον φαίνεται κάπως φορτική, ἐνῷ ἐκεῖνοι οἱ
 ὁποῖοι ἔχουν ἐπιμέλειαν εἶναι συγκαταστατικοί, ὡς πιστεύω,
 καὶ συνετοὶ καὶ ἱκανοὶ δι' ὅλα κατὰ πάντα τρόπον. Διὰ τοῦ-
 το ἐγὼ ἐπιτρέπω εἰς τὸν ἑαυτὸν μου καὶ ὀλίγην ἀνάπαυ-
 σιν, τόσην, ὥστε νὰ μοῦ διδεται ἡ δυνατότης, χωρὶς νὰ ἀ-
 διαφορῶ διὰ τίποτε, νὰ ἀναπαύωμαι ἐπίσης.
 Τὴν μεταξὺ μας συναναστροφὴν δὲν τὴν διέπει ἡ αὐ-
 10 λικὴ ὑποκρισία, τῆς ὁποίας, νομίζω, ὅτι εἶχες μέχρι τῶρα
 λάθει πείραν. Ὡς γνωστόν, ὅσοι ὑποκριτικῶς ἐπαινοῦν ἄλ-
 λήλους ταυτοχρόνως μισοῦν ἀλλήλους μὲ μίσος τόσον μέ-
 γα, ὅσον οὔτε τοὺς χειροτέρους των ἐχθροῦς. Τούναντίον,
 ἡμεῖς ἀγαπῶμεν ἀλλήλους ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅ,τι τοὺς
 15 σταται ἀνάγκη, ἐλέγχομεν ἀλλήλους μὲ τὸν ἀρμόζοντα εἰς

134 Πρὸς. Ἰωάν. 14, 11. «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ
 ὅτι».

135. Εἰς τὰ χειρόγραφα δὲν ἀπενεῖται ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη. Προφανῶς
 ὁ Μ. Βασίλειος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ὁ Ἰουλιανός, δὲν εἶναι ὁ Ἀ-
 γιος καὶ Μέγας Πατὴρ, ἀλλ' ἑτερός τις.

ἐλευθέρους τρόπον. Ἐντεῦθεν θὰ μὲς εἶναι δυνατόν (εἴθε δὲ νὰ ἀπουσιάζῃ ὁ φθόνος), ἐνῷ θὰ ἀναπαυώμεθα καὶ νὰ ἐργαζώμεθα σοβαρῶς (συζητοῦντες) καὶ ἐνῷ θὰ ἐργαζώμεθα νὰ μὴ ταλαιπωρούμεθα. Ἐξ ἄλλου θὰ δυνάμεθα νὰ κοιμώμεθα χωρὶς φόβους, ἀφοῦ καὶ ἐνόςῃ εἶμαι ἀγρυπνος, ὡς εἶναι φυσικόν, δὲν ἀγρυπνῶ τόσον διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ὅσον χάριν ὅλων τῶν ἄλλων.

- 20 "Ἰσως ὅλα αὐτὰ σοῦ τὰ ἐφλυάρησα ἀσκόπως καὶ περιέπεκα εἰς πολυλογίαν, ἀφοῦ ἔπαθον κάτι τὸ πολὺ ἀνόητον (δηλαδή ἐπήνεσα τὸν ἑαυτὸν μου ὅσον καὶ ὁ Ἀστυδάμας) ^{135α} Ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ ἔγραψα διὰ νὰ σὲ πείσω νὰ κάμῃς τὴν παρουσίαν σου κάπως περισσότερον ὠφέλιμον εἰς ἡμᾶς, ὡς ἄλλωστε συνετὸς ἀνὴρ, καὶ διὰ νὰ σὲ πείσω ἐπίσης νὰ μὴ ἀφήσῃς νὰ χαθῇ ἡ εὐκαιρία. Ἐλθὲ λοιπόν, ὡς εἶπον, ταχέως, διὰ νὰ ἀσχοληθῇς μὲ τὰ δημόσια. Ἀφοῦ
- 25 δὲ διέλθῃς μεθ' ἡμῶν τόσον χρόνον, ὅσον θὰ σοῦ εἶναι εὐχάριστον, θὰ εἶσαι ἐλεύθερος νὰ ὑπάγῃς ὅπουδῆποτε θελήσῃς, ὡς ἀπεσταλμένος ἰδικός μου, ὡς εἶναι καὶ τὸ πρέπον.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 40 (M' - XL)

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ¹³⁶

- Ἐπειδὴ πάντοτε ἐκδηλώνω τὴν ἀπὸ παιδικῆς μου ἡλικίας ἔμφυτον εἰς ἐμέ γαληνιαίαν καὶ φιλόανθρωπον διάθεσιν, κατάρθωσα νὰ καταστήσω μέχρι σήμερον ὑπηκόους μου ὄλους τοὺς κατοικοῦντες τὴν ὑφήλιον. Πράγματι, ἰδοὺ ὅτι
- 5 ὅλα τὰ θάρβαρα γένη, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ Ὀκεανοῦ, ἦλθαν καὶ μοῦ ἔφεραν δῶρα. Τὸ ἴδιον ἔπραξαν καὶ οἱ εὐμορφοποικιλοκαθαρόμορφοι¹³⁷ Σαγάδαρες, οἱ ὁποῖοι κατὰγονται ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ Δουνάδεως καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν τὴν συνήθη ἀνθρωπίνην ὄψιν, ἀλλὰ ἀγρωπὸν τινα μορφήν. Καὶ οὗτοι ὑποκλίνονται πρὸ τῶν ποδῶν μου καὶ

135α Ὁ Ἀστυδάμας ἦτο πραγματὴς ποιητὴς τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. ὄντος, μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους. Τοῦτον σφάζονται 20 περίπου στίχοι, φέρεται ὅμως γράφας 240 τραγητίας. Ἐάν πρόκηται περὶ αὐτοῦ θὰ εἶχα, φαίνεται, μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τὴν ὁποῖον ἂν ἐπῆνε.

136. Ἡ Ἐπιστολὴ αὐτὴ θεωρεῖται ἐκ τοῦ Courtonne (l. c., s. 92) ὡς ἀναξίτη ὄντων τοῦ συγγραφέως τῆς καὶ εἰδικῶς δοκιμίου μαθητοῦ τινος.

137 Δείγμα συνθέτου λέξεως, ὡς ἐσυνήθηζον μεταξὺ τῶν λογίων τῶν χρόνων ἀειμένων, εἶναι καὶ ἡ «εὐμορφοποικιλοκαθαρόμορφος». Εἰς τὰς ἀνὰ ἡμέρας λέξεις διακρίφεν ὁ Μ. Βασίλειος.

ὀπόσχονται εἰς ἐμέ ὅτι θά πράττουν μόνον ὅ,τι ἀρμόζει εἰς τὴν βασιλείαν μου.

- Καὶ ὁμῶς σύ, ἂν καὶ ἰσχυρίζεσαι ὅτι ἔχεις ἐνδυθῆ εὐ-
 10 λάθειαν, ἐνῷ εἰς τὴν πραγματικότητα ἔχεις προσλάβει ἀνά-
 δειαν, ἐκδηλώνεις φρόνημα ἀνώτερον ἀπὸ τὴν πολεμικὴν
 δύναμιν ἐκείνων, μὲ τὸ νὰ μὲ δυσφημίζης παντοῦ, ὅτι εἰμαι
 ἀνάξιος τῆς βασιλείας τῶν Ῥωμαίων. "Μήπως δὲν τὸ γνω-
 ρίζεις. Εἰμαι ἀπόγονος τοῦ κρατίστου Κωνσταντος. "Ὅμως
 παρ' ὅτι ἠναγκάσθην ἐξ αἰτίας σου νὰ εἰπω ταῦτα, οὔτε τω-
 ρα παύω νὰ τρέφω ἀπέναντί σου φιλικὴν διάθεσιν, τὴν ὁ-
 ποίαν ἐγὼ καὶ σύ, ὅταν ἤμεθα νέοι, συνεργαζόμεθα, μαθαί-
 15 νοντες τὰ «βέλτιστα γράμματα»."¹³⁹

- Καὶ νὰ λοιπὸν τώρα, μὲ γαλήνην εἰς τὴν καρδίαν διατά-
 ζω νὰ μοῦ ἀποσταλοῦν ἀπὸ σέ, ὅταν θά πρόκηται νὰ θαδί-
 σω πρὸς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, χίλιαι λίτραι!"¹⁴⁰
 20 χρυσᾶ νομίσματα, ἐνῷ ἀκόμη θά εὐρίσκωμαι καθ' ὁδόν.

- "Ἀπὸ τὸ ἀναφερθεῖν ποσὸν χρυσῶν νομισμάτων στείλα
 μου μὲ ἰδικὸν σου ἐμπιστον ἀνθρώπον ἐν μέρας, ἀφοῦ με-
 τήρησς καὶ νομίσματα «κτυπητά» (κουβουνιστά) καὶ τὰ ζυ-
 γίσθης τὰ ἀφοῦ τὰ σφραγίσθης μὲ τὸν ἰδικὸν σου σφραγιδο-
 λιθὸν τοῦ βακτυλιδίου σου!" ὥστε ἔστω καὶ ἀργό, νὰ εἴσαι
 ἤρεμος ὡς πρὸς τὴν ἀσφαλὴ ἀποστολὴν των. Διότι ἀλλως
 ἐγὼ εἰμαι πρόθυμος νὰ ἀνασκάψω ὁλόκληρον τὴν Καισάρει-
 25 αν καὶ νὰ καταστρέψω ὅλα τὰ ἐν αὐτῇ ἀνεγηγερμένα καλλι-
 τεχνήματα (χριστιανικοὺς ναοὺς) καὶ νὰ ἀνοικοδομήσω αὐτ'
 αὐτῶν ναοὺς καὶ θωροὺς καὶ νὰ κάμω τοὺς κατοίκους τῆς
 νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων καὶ νὰ μὴ ἴπε-
 ραίρωνται, διότι πᾶν ὅ,τι ὑπογράφω τὸ ἀποφασίζω τελεσι-
 δίκως."¹⁴¹

139. "Ἀνάξιος τῆς βασιλείας Ῥωμαίων θεωρεῖται ὁ Λουκιανὸς ὡς ἀπο-
 στέλλει τὴν βασιλείαν τῶν Ῥωμαίων ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου εἰς τὴν
 αἰσθῆ, ἱερὰ

139. "Τὰ βέλτιστα γράμματα- Εὐφραδὴς βέλτιστα γράμματα ἀναφέρε-
 τα ἡ κλασσικὴ κα' ἑταρος. Ἰσως ὅμως πρόκειται ἀπλῶς περὶ τῆς μορφῆς
 αὐτῆς ἢ ἀπὸ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀναφέρετο καὶ ἀνομαζέται ἀκόμη ἀπλῶς
 ἡ βέλτιστα.

140. Χίλιαι λίτραι ἰσοδυναμοῦν πρὸς κίλων τῶν 1000 κίλων. Ἡ ρω-
 μαϊκὴ λίτρα εἶχε 320 γραμμάρια.

141. Οἱ Ἀρχαῖοι ἐστρεφίζαν νὰ φέρουν ἐπὶ τοῦ βακτυλιδίου των ση-
 μεῖα τινὰ, εἰς τὸν τρόπον ὅσοι ἡ κίτρα των νὰ χρησιμοποιῆται ὡς ἡ σφραγὶς
 των. Δὲν γινώσκουμε ἀν τρέμματα τὴν ἀσχέσιν τοῦ Μ. Βασιλείου οἱ ἐπίλοιποι
 καὶ ἔφερον βακτυλίον. Ἦταν δυνατὸν ἡ φράσις νὰ σημαίνει συνευδοχικῶς ὁ
 κίλος τὴν σφραγίδα.

141a. Ἡ φράσις αὕτη (ὁ ἀνέγνω καὶ κατέγνω) εἰς τὸ στόμα τοῦ μὲ
 τερφετοῦς βέβαιον νὰ ἔχη καὶ τὴν σημασίαν ὅ,τι ὑπογράφω τὸ ἀποφασίζω

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 41 (ΜΑ'—ΧΛΙ)

Ο ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ¹⁷

1 Τα ἀνδραγαθήματα τῆς τωρινῆς σου τύχης εἶναι ἀσημαντα καὶ ἡ ἀριστεία (νίκη) σου, τὴν ὅποιαν ἐπέτυχες ὄχι εἰς θάρος ἡμῶν, ἀλλὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου, εἶναι ἀναξία λόγου. Διότι ἐγὼ δεθαίκω, ὁσάκις φέρω εἰς τὴν σκέψιν μου το
 5 ὅτι τὴν βασιλικὴν πορφύραν τὴν ἔχεις περιδλήθῃ σὺ καὶ ὅτι ἡ ἀδοξος κεφαλὴ σου κοσμεῖται μὲ τὸ βασιλικὸν διάδημα, τὸ ὅποιον, ὅταν δὲν συνοδεύεται μὲ τὴν προσωπικὴν εὐσέδειαν ἐκείνου ὅστις τὸ φέρει δὲν τιμᾷ τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ τὴν ἀτιμάζει, καταλαμβάνουσι ἀπὸ πολλὴν τρόμον.

Μέχρι σήμερον οὐδεὶς εἶδε ποτὶ βασιλεῖα περισσότερον γελοῖον ἀπὸ σέ, ὥστε, ἐνῷ ἐπανήλθες (ἀπὸ τὴν ἐξορίαν) καὶ ἡξιώθης νὰ λάβῃς τὸ ὑπερμεγεθὲς ἀξίωμα τῆς βασιλείας, (ἀφῆκες καὶ) οἱ πονηροὶ καὶ μισόκαλοι δαίμονες σέ ἐρριψαν ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκεῖνο τόσον πολὺ χαμηλά, ὥστε ὄχι μόνον νὰ φρονῇς πράγματα θνώτερα ἀπὸ κάθε φύσιν (κτι-
 10 στὸν θυ), ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπερηφανευθῇς κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προσπαθῇς, ἐσὺ τὸ θηλάζον νήπιον, νὰ περιώδριζης τὴν μητέρα ὄλων Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ διαμηνυῃς εἰς ἐμέ τὸν πενέστατον νὰ σοῦ ἀποσταλοῦν ἑκατοντάδες λίτραι χρυσοῦ νομίσματα. Καὶ δὲν μοῦ προεκάλεσε δεθαίκως τόσῃ ἐκπληξιν τὸ τεράστιον αὐτὸ ποσοῦν τῶν χρυσῶν νομισμάτων, ὃν καὶ
 15 ἦτο ὑπερβολικῶς μέγα, ἔγινεν ὁμοῦς ἀφορμὴ νὰ δακρυσω πικρῶς διὰ τὴν τόσον ταχείαν ἀπωλείαν σου. Διότι ἐνεθυμήθην πῶς ἐγὼ καὶ σὺ μαζὶ ἐμάθομεν οἰγὰ σγὰ «τὰ κάλλιστα γράμματα» καὶ διεξήλθομεν μαζὶ τὰς θεοπνευστοὺς Γραφάς. Ἄλλ' ἐνῷ τότε δὲν σοῦ διέφευγε τίποτε, τώρα ὁμοῦς ἀπεγυμνωθὲς συνεπαίρ τοῦ ὅτι κατεκυριεύθης ἀπὸ ἐν τοιοῦ-
 20 του φρόνημα.

Μέχρι χθὲς λοιπὸν ἐγνωρίζες ὅτι δὲν πάσχομεν ἀπὸ ἀπληροτον φιλοχρηματίας καὶ ἰδοὺ τώρα ἀμέσως ζητεῖς ἀπὸ ἡμᾶς νὰ σοῦ στείλωμεν μίαν ὁλόκληρον χιλιάδα λίτραι χρυσοῦ νομίσματα!

τελευτήτως· ἀλλὰ καὶ τὴν «ἀτάκην ἀπὸ ἀειδύσεως, τὰ ἀπάρρηκτα». Ἡ δυνάμεις ἐνδοχῇ προεποθέτει· ὅτι εἶχε ἀλλοὶ προηγουμένως ἔκκενται ἐν τῷ πρὸς ἐν τρώμει.

142 Καὶ ἡ Ἐκκλησιᾶ ἐπὶ τὴν θεωρεῖται, ὡς πρὸς προερχομένη ἐκ τοῦ καλῶς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ὁ συγγραφεὺς χρησιμοποιοῖ καλὸν τὴν εἴρηκα τὴν κατὰ τὸν πρὸς ἐκκλησιᾶν. Ἄλλ' αὖθις ἀπὸ τὴν ἰδιότητι ἐνός ἑκκλησιᾶν.

Εὐδόκησε, ὦ ἀγαθώτατε, νὰ μᾶς ἀπαλλάξης ἀπὸ τὴν
 25 ὑποχρέωσιν αὐτὴν, διότι ἔχομεν εἰς τὴν κατοχὴν μας μόνον
 τόσα, ὅσα, ὅν θελήσωμεν νὰ φάγωμεν, δὲν θὰ μᾶς ἐπαρκέ-
 σουν. Εἰς τὴν οἰκίαν μου ἡ τέχνη τῶν μαγειρῶν εὐρίσκεται
 εἰς ἀχρηστίαν, ἡ δὲ μάχαιρά των δὲν ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ
 αἷμα.¹⁴³ α Τὰ καλλίτερα ἐκ τῶν φαγητῶν μας εἶναι τὰ φύλ-
 λα τῶν λαχάνων (χόρτα) μὲ ἐλάχιστον ἔρπον καὶ ὄξος, ὥσ-
 30 τε νὰ μὴ ταρασσῶνται αἱ αἰσθήσεις μας ἀπὸ τὴν γαστρι-
 μαργίαν καὶ μᾶς παρασύρουν εἰς τὴν πολυφαγίαν.

2 Ὁ περιδόητος τριβούνος Λαῦσος, τὸν ὁποῖον σὺ ἐπέ-
 λεξες διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιδιωκόμενων ὑπὸ σοῦ σκο-
 πῶν, μᾶς ἐπληροφόρησεν ὅτι κάποια γυνὴ παρουσιάσθη εἰς
 τὴν Γαληνότητά σου, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι εἶχε χάσει τὸ παιδί
 τῆς συνεπιείφ φαρμοκείας καὶ ὅτι (ἐκ τῆς ἀφορμῆς αὐτῆς)
 5 ἀπεφασίσθη ὑπὸ σοῦ νὰ μὴ ὀπάρχουν οὐδαμοῦ πλέον μά-
 γοι (φαρμακοί) καὶ ὅν ὑπάρχουν νὰ φονεύωνται, καὶ ἐξ αὐ-
 τῶν νὰ ἐπιτρέπεται νὰ ζοῦν μόνον ὅσοι θηριομαχοῦν. Αὐτό,
 παρ' ὅτι ὀρθῶς ἐνομοθετήθη ὑπὸ σοῦ, εἰς ἐμὲ ἐφάνη παρά-
 ξενονί. Πράγματι, αὐτό εἶναι γελοκωδέστατον, τὸ ὅτι δη-
 λαδὴ προσπαθεῖς νὰ ἰατρεύῃς τοὺς μεγίστους πόνους τῶν
 τραυμάτων μὲ φάρμακα (πολύ) μικρά. Διότι, ἀφοῦ ἐτόλ-
 10 μῃσαι νὰ ὑβρίσῃς τὸν Θεόν, ματαίως δεικνύεις ἐνδιαφέρον
 διὰ τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανὰ. Ὅντως, τὸ μὲν ἐν εἶναι ἐκ-
 δήλωσις ἀνθρώπου τρελλοῦ καὶ ἐπικινδύνου, τὸ δὲ ἄλλο
 φιλευσπλαγχνου καὶ περιεσκεμμένου. Βεβαίως δι' ἡμᾶς τὸ
 ὅτι, ἐνῷ εἰμεθα ἰδιῶται, τολμῶμεν νὰ ἀπευθυνώμεθα ἐλεγ-
 κτικῶς πρὸς τὸν βασιλεῖα, εἶναι πολὺ βαρὺ, θὰ ἀποβῇ ὁμως
 βαρύτερον διὰ σέ τὸ ὅτι κάποτε θὰ ὑποχρεωθῇς νὰ ὁμιλή-
 15 σῃς πρὸς τὸν Θεόν. Ἀλλὰ ποῖος τότε θὰ ὀνηθῇ νὰ λάβῃ
 θέσιν μεσότητος μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 42 (MB'—LXII)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΘΗΤΗΝ ΤΟΥ ΧΙΛΩΝΑ¹⁴²

I Ἀδελφέ, θὰ σοῦ γίνω α'τιος σωτηρίου ὑποθέσεως,

¹⁴²α Ὡς γνωστὸν οἱ ἀδελφοὶ Μοναχοὶ δὲν κρηματοῦν. Βλ. καὶ Ἐπιστ. 2, 6, 23 (I MBA, σ. 86, σση. 50). Τὴν μοναχικὴν τροφὴν ἀποτε-
 λοῦν μόνον «ὅσα ἐκ σκαρμάτων».

¹⁴³ Κατὰ τινες ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι τοῦ Ἀγίου Νεῖλου τοῦ Ἀσκη-
 τοῦ (ἡ μνήμη τοῦ τελεῖται τὴν 12ην Νοεμβρίου). Παραρρηθὶς περιεχομένου
 περὶ Μοναχ. πρὸς εἶναι καὶ αἱ προηγούμεναι Ἐπιστολαὶ 2, 6 (§ 1), 14, 22
 καὶ 23, περὶ τῶν ὁποίων βλ. I MBA, μετὰ τῶν σχετικῶν σχολίων.

ἂν ἀκούσης μὲ εὐχαρίστησιν ἀπὸ ἐμῆ συμβουλᾶς περὶ τοῦ πρακτεῖν, καὶ μάλιστα περὶ τῶν θεμάτων ἐπὶ τῶν ὁποίων σὺ ὁ Ἰδιος μὲ παρεκάλεσες νὰ σὲ συμβουλευσω.

- Πράγματι, τὸ νὰ ἀρχίσῃ¹⁴⁴ μὲν κανεὶς τὸν μοναχικὸν βίον ἰσως (εἶναι εὐκόλουν) τὸ ἀπεφάσισαν πολλοὶ μὲ τὸλμην, τὸ νὰ φθάσουν ὅμως εἰς τὸ τέλος, κατὰ τὴν γνῶμην μου
- 5 τὸ ὑλάχιστον, τὸ ἔχουν κατορθώσει ὀλίγοι. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ καλὸν τέλος δὲν εἶναι ζήτημα μόνον καλῆς προθέσεως.¹⁴⁵ Ἀντιθέτως, τὸ κέρδος ἐκείνων διὰ τὰ ὁποῖα ἔχει κάποιος κοπιᾷσει θὰ γίνῃ φανερόν εἰς τὸ τέλος. Συνεπῶς ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι δὲν σπεύδουν πρὸς τὸ τέλος τοῦ σκοποῦ των, ἀλλὰ περιορίζουν τὸν σκοπὸν τοῦ θείου τῶν μοναχῶν μόνον εἰς τὴν ἀρχὴν (δηλ. τὴν ἀποταγὴν),¹⁴⁶ δὲν θὰ ἔχουν οὐδὲν ὀφελος. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ καθιστοῦν τὴν
- 10 πρόθεσιν των καταγέλαστον, διότι δίδουν ἀφορμὴν νὰ κατηγοροῦνται ἀπὸ τοὺς ἐκτὸς¹⁴⁷ ἐπὶ ἀνανδρίᾳ καὶ ἀδουλίᾳ. Διότι καὶ ὁ Κύριος λέγει διὰ τοὺς τοιοῦτους ἀνθρώπους: «τίς βουλόμενος πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν, μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι ἀρξάντων ἐμ-
- 15 παΐζειν αὐτῷ οἱ παραπορευόμενοι λέγοντες, ὅτι ὁ ἀνθρώπος οὗτος θεμέλιον ἔθηκε καὶ οὐκ ἰσχύσεν ἐκτελέσαι».¹⁴⁸ Ἡ ἀρχὴ λοιπὸν πρέπει νὰ συνεπάγεται τὴν προκοπὴν,¹⁴⁹ ἡ ὁποία πρέπει νὰ γίνεται μετὰ τὴν ἀποταγὴν μὲ προθυμίαν. Μάλιστα ὁ γενναϊότατος ἀθλητὴς Παῦλος, ἐπειδὴ θέλει νὰ μᾶς κάμῃ νὰ μὴ ἀμεριμνῶμεν ἐπαναπαυόμενοι εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς
- 20 προσηγουμένης μας ζωῆς, ἀλλὰ νὰ προκοπῶμεν ἡμέραν μετὰ τὴν ἡμέραν πρὸς τὸ καλλίτερον, λέγει: «τῶν ὀπίσθεν ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν

144. Ἡ ἀρχὴ δὲν ἄρει· τὸ αὖν εἶναι ἡ καλὴ ἐκασφράγις τοῦ ἀρεταίου ὅργου. Εἰς τὴν Ἀπολυτίκην τῆς κοίτης τοῦ Ἱεροῦ Σχήματος ὁ ἱερεὺς λέγει εἰς τὸν καίρῳ μὲν μοναχόν: «Ὅντως καλὸν ἔργον καὶ μακάριον ἔβαλες, ἀλλ' ὅταν καὶ τελευτήσῃ».

145. Ἀπαιτεῖται καὶ ἐντονος καὶ ἐκτελέσεως ἀγῶν.

146. Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Ἱ. Ἰωάννου πᾶσι δὲν εἶναι ἀποσκοπὸς ἀλλ' ἀπλῶς τὸ κρῖνον ἔθμα πρὸς τὸν σκοπὸν διὰ τοῦτο Ἰωάννης ἐλεγον: «ἔλεος, ὁ ὅς ἐστι καὶ ἡ ἀρετή»· α. ἐργασίαν καὶ τῆς ἐαυτῶν σωτηρίας μὴ ἀμελήσῃς. Περὶ ἀποταγῆς· βλ. καὶ Ἱεριστ 26, 1. ΜΗΔ, σημ. 395, σ. 148.

147. Οἱ ἐκτὸς εἶναι οἱ μὴ Χριστιανοί. Αἱ κατὰ τὴν Χριστιανικὴν κατηγορίαν τῶν ἑθνικῶν ἐκτελοῦν τὴν ἐλασσημίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς ὀπίσθεν» (Ἦρ 52 β).

148. Λουκ 14, 29—30.

149. Πρὸς Λουκ 9, 52. Προκοπή εἶναι ἡ θαυμασία καὶ συνεχὴς θεολογία, ἥτις προετοιμάζει συνεχῶς ἀγῶνα.

διωκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως». ¹⁵⁰ Διότι ὁλόκληρος ὁ ὅμιλος τῶν ἀνθρώπων εἶναι τοιαύτης φύσεως, δηλ. δὲν
 25 ἀρκεῖται εἰς τὰ ὅσα ἤδη ἔχουν πραγματοποιηθῇ, ἀλλὰ τρέφεται ὅχι τόσο μὲ τὴν πραγματικότητα, ὅσον μὲ τὰ μέλλοντα. Πράγματι τί θὰ ὠφελήσῃ τὸν ἄνθρωπον ὁ χθесινὸς κόπος τῆς γαστρος, ἀφοῦ σήμερον ἡ ἐμφυτος πείνα δὲν εὐρίσκει τὴν παρηγορίαν τοῦ φαγητοῦ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει οὐδὲν κέρδος ἀπὸ τὸ κατόρθωμα
 30 τῆς χθές. ὅταν τὸ κατόρθωμα τῆς σημερινῆς προσπάθειας μειονεκτῇ (ἐναντὶ αὐτοῦ). «Οἶον γὰρ εὖρω σε, φησί, τοιοῦτόν σε κρινῶ». ¹⁵¹

2. Ὅταν λοιπὸν συμβῇ μεταβολή, ὁ μὲν κόπος τοῦ δικαίου καθίσταται μάταιος, ἀλλὰ καὶ ἡ διαγωγή τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀπαλλάσσεται πάσης κατηγορίας, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ μὲν εἰς μετεβλήθη ἀπὸ τὸ καλλίτερον πρὸς τὸ χειρότερον, ὁ δὲ ἄλλος ἀπὸ τὸ χειρότερον πρὸς τὸ καλλίτερον. Αὐτὰ βυνάμεθα νὰ τὰ ἀκούσωμεν καὶ ἀπὸ τόν (Προφήτην) Ἰερειήλ,
 5 ὁ ὁποῖος ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Κυρίου διδάσκει· «Ἐάν γάρ, φησὶν, ἐκκλῖνας ὁ δίκαιος πλημμελήσῃ, οὐ μὴ μνησθῶ τῶν δικαιοσυνῶν, ὧν ἐποίησεν, ἀλλ' ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖται» ¹⁵² Τὸ ἴδιον ὁμοῦ λέγει καὶ περὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ «Ἐάν ἐπιστρέψας ποιήσῃ δικαιοσύνην, ζῶν ζήσεται ἐν αὐτῇ». ¹⁵³ Πράγματι, ποῦ ἐπῆγαν οἱ τόσοι κόποι τοῦ ὑπηρετοῦ (τοῦ Θεοῦ) Μωϋσῆ. ¹⁵⁴ ἀφοῦ διὰ μίαν μόνην στιγμὴν ἀντίθετον πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸν ἀπιστέρησε τῆς εἰσόδου ¹⁵⁵ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας; Ποῦ ἐπῆγε καὶ ἡ συναναστροφή τοῦ Γιεζὶ μετὰ τοῦ Ἐλισαίου, ἀφοῦ ἕνεκα τῆς φιλοχρηματίας του ἐπέσυρεν ἐπάνω του τὴν λέπραν. ¹⁵⁶ Ἡοῖον δὲ ἦτο καὶ τὸ ὄφελος τοῦ Σολομῶντος ἀπὸ τὴν πολλὴν
 15 του σοφίαν καὶ τί ἀπέγιναν οἱ τόσοι του προηγούμενοι στοχασμοὶ περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὕστερον λόγῳ τῆς γυναικομανίας του ἐξέπεσεν εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν. ¹⁵⁷ Ἀλλ' οὔτε καὶ τὸν μακάριον Δαβὶδ ὀφῆκεν ἀμempton ἡ ὑπερηφάνειά του. λόγῳ τοῦ ἁμαρτήματός του εἰς ὄρος τῆς οὐζύγου τοῦ Οὐ-

150. Φιλ. 3, 14

151. Ερβλ. Ἰερ. 3, 18-20.

152. Ἰερ. 3, 20

153. Ἰερ. 18, 94

154. Ἰερ. Ναυ. 1, 2.

155. Ερβλ. Ἀρ. 27, 14 καὶ Φιλ. 105, 22-23.

156. Ξ. 4, 18.

157. Ερβλ. Δ' Βασ. 6, 27

158. Ερβλ. Γ. Βασ. 41, 1-10

- ρίου.¹⁵⁹ Θά ἦτο ὁμως ἀρκετὴ ἡ μετάνησις τοῦ Ἰουδα ἀπὸ
 20 τὰ καλλίτερα πρὸς τὰ χειρότερα, διὰ τὸ νὰ κάμῃ τοὺς ζῶντας
 κατὰ Θεὸν νὰ ἀποφεύγουν τὰ σφάλματα, διότι αὐτός, παρ-
 ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τόσων ἐτῶν ἦτο μαθητὴς τοῦ Χρι-
 στοῦ, ὕστερον, μὲ τὸ νὰ πωλήσῃ ἀντι μικρᾶς ἀμοιβῆς τὸν
 Διδάσκαλον (Χριστόν), ἠγόρασε διὰ τὸν ἑαυτὸν του μίαν
 ἀγχώνην.¹⁶⁰
- Νὰ τὰ γνωρίζῃς λοιπὸν αὐτό, ἀδελφέ, ὅτι οὐκ «ἐκεί-
 25 νος ὁ ὁποῖος κάμνει καλὴν ἀρχήν, αὐτὸς εἶναι τέλειος»,¹⁶¹
 ἀλλ' «ὁποῖος θέτει τέλος καλόν, ἐκεῖνος εἶναι δοκιμὸς παρὰ
 τῷ Θεῷ».¹⁶² Μὴ λοιπὸν δώσης, ἀδελφέ, ὕπνον εἰς τοὺς ὀ-
 φθαλμούς σου, μήτε νυσταγμὸν εἰς τὰ βλέφαρά σου, «ἵνα
 σωθῇς ὥστερ δορκὰς ἐκ βρόχων καὶ ὥστερ ὄρνεον ἐκ πα-
 γίδος».¹⁶³ Πρόσεχε ἐπομένως, διότι «διέρχεσαι ἐν μέσῳ πα-
 30 γίδων καὶ περιπατεῖς ἐπ' αὐτῷ εἰς ἓν τεῖχος ὑψηλόν»,¹⁶⁴ ἀπ'
 ὅπου ἡ πτώσις δὲν εἶναι ἀκίνδυνος. Μὴ λοιπὸν ἐντείνῃς εὐ-
 θὺς ἐξ ἀρχῆς ὅλας τὰς δυνάμεις σου νὰ φθάσῃς εἰς τὸ ὑψι-
 στον σημεῖον τῆς ἀσκήσεως καὶ κυρίως νὰ μὴ δώσης ἐμπι-
 ρίαν ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἀσκήσεως.¹⁶⁵ Εἶναι προτιμότερον ἢ
 προκατὴ νὰ συντελῇται βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον. Μὲ ρυ-
 35 θμὸν λοιπὸν βραδύν νὰ προσπαθῇς νὰ ἀποφεύγῃς τὰς ἡδο-
 νὰς τοῦ θίου μὲ τὰ νὰ ἀποκόπτῃς κάθε κακὴν σου συνήθειαν,
 φοβούμενος μήπως, ἂν τὰς προκαλέσῃς τὰς ἡδονὰς ὅλας
 μαζί (λόγῳ τοῦ ταυτοχρόνου κατ' αὐτῶν πολέμου) δημι-
 ουργήσῃς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου πλῆθος πειρασμῶν. Ὅταν
 λοιπὸν νικήσῃς ὁλοκληρωτικῶς τὸ ἐν πάθος τῆς ἡδονῆς,
 τότε νὰ ἀντιπαραταχθῇς πρὸς τὴν ἄλλην ἡδονὴν καὶ οὕτω
 καθ' ἐξῆς θὰ νικήσῃς ὅλας τὰς ἡδονὰς, τὴν κάθε μίαν εἰς
 40 τὴν κατάλληλον δι' αὐτὴν περιστάσιν. Διότι τῆς ἡδονῆς
 μόνον τὸ ὄνομα εἶναι ἐν, ἐνῶ (κάτω ἀπὸ αὐτὸ κρύπτονται)
 ποικίλαι καταστάσεις. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἀδελφέ, νὰ εἴσαι,

159. Πρὸς Β' Βασ. κρη. 11.

160. Πρὸς Ματθ. 27, 8. «ῥάνας τὰ ἀργύρια ἐν τῇ νυφὶ ἀναχώρησε καὶ ἀπελθὼν ἀπῆγγετο».

161. Πρὸς Φιλίπ. 1, 6.

162. Πρὸς Ιακ 1, 12. «δοκιμὸς γενόμενος ἀφῆκεται τὸν στέφανον».

163. Πρὸς Παρμ. 6, 4-5.

164. 2ορ Κορ. 9, 13. Τὸ χωρίον ἐστὶ καὶ τὸ συνεπὲς ὁ Μ. Β. ἀνα-
 πτύσσει (δικαιώτως εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ εἰς τὸ «Πρόσεχε οὐκ ἐν» (2ορ. 15,
 7 καὶ Ρ. Γ. 31, 197 C 217 B)).

165. Ὅλοι οἱ δοκτικαὶ Πατέρες συνιστοῦν ἐπομένῃ καὶ βραδύν γο-
 ρμὴν εἰς τὴν πρῆλιν πρὸς τὴν τελειότητα, διὰ τὸ μὴ ἀποταχθῆναι λόγῳ
 ἀπειρίας.

πρώτον μὲν ὁπομονητικός εἰς κάθε εἶδους πειρασμόν. Μὲ ποίους δὲ πειρασμούς δοκιμάζεται ὁ πιστός. Μὲ κατὰ κόσμον ζημίας, μὲ κατηγορίας, μὲ συκοφαντίας, μὲ ἀνυπακοήν, μὲ καταλαλιάν, μὲ δικυγμούς. Πράγματι, μὲ αὐτὰ καὶ

45 ἄλλα ἀνάλογα δοκιμάζεται ὁ πιστός.

Ἐπειτα δὲ νὰ εἶσαι ἡρεμος, νὰ μὴ εἶσαι προπετής εἰς τὰ λόγια σου, μήτε ἐριστικός, μήτε φιλόνικος, μήτε κενόδοξος, μήτε νὰ ζητῇς πολλὰς ἐξηγήσεις, ἀλλὰ νὰ εἶσαι καλόπιστος. Νὰ μὴ κάμνης τὸν σπουδαῖον εἰς τὰ λόγια σου, νὰ εἶσαι δὲ πάντοτε ἔτοιμος ὅχι διὰ (νὰ κάμνης) διδασκαλίαν,

ἀλλὰ διὰ (νὰ λάβῃς) διδάγματα. Νὰ μὴ περιεργάζεσαι τὸν θῖον κοσμικῶν ἀνθρώπων, διότι ἀπὸ αὐτοῦ δὲν θὰ σοῦ προξε-

50 νηθῇ καμμία ὠφέλεια. Διότι λέγει ἡ Γραφή «ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». ¹⁶⁴ Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μὲ εὐχαρίστησιν ὁμιλεῖ διὰ τὰς πράξεις τῶν ἁμαρτωλῶν ¹⁶⁵ κάμνει νὰ ἐξυπνίσουν συντόμως ἐναντίον του αἱ ἡδοναὶ. Νὰ ἐξετάζῃς ἀντιθέτως ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς του, δοῦν δύνασαι περισσότερον, τὸν θῖον τῶν δικαίων, διότι τοιαυτοτρόπως εἶναι δυνατόν νὰ εὕρῃς ὠφέλειαν. Νὰ μὴ

60 εἶσαι ἐπιδεκτικός μὲ τὸ νὰ περᾶρχεσαι τὰς κωμὰς ἢ τὰς οἰκίας, ἀλλὰ νὰ τὰς ἀποφεύγῃς ὡς παγίδας τῶν ψυχῶν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἀπὸ πολλήν εὐλάβειαν σὲ παρακαλῇ κανεὶς νὰ ὑπάγῃς εἰς τὸν οἶκον του διὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους λόγους, ὡς πληροφορῇται ἀπὸ σέ ὁ ἀνθρώπος αὐτός ὅτι (πρέπει νὰ) ἀκολουθῇ τὴν πίστιν τοῦ ἑκατοντάρχου, ὁ ὁποῖος ἐνῷ ὁ Ἰησοῦς ἐβάδιζε πρὸς τὴν οἰκίαν του διὰ νὰ

65 θεραπεύσῃ (τὸν δούλον του) αὐτός τὸν ἡμπόδισε λέγων· «Κυριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσελθῇς, ἀλλὰ μόνον εἰπεῖ λόγον καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου». ¹⁶⁶ Ὅταν δὲ ὁ Ἰησοῦς τοῦ εἶπεν «ὑπάγε, ὡς ἐπίστευσας γενήσῃτω σοί», ¹⁶⁷ ἐθεραπεύθη ὁ δούλος του ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

¹⁶⁴. Ψαλμ. 16, 4.

¹⁶⁵. Εἰς τὸν θῖον τοῦ νεωτέρου Πάπου ἀναγινώσκῃ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει, καθ' ἑκάστην Παρασκευήν, ἀλέγομεν ὅτι καὶ ἡ ἐνέργειαι ξένου ἁμαρταν μολῶναι τὸν ἄνθρωπον. Πόση μὲλλον νὰ νὰ ἀμύλλῃ τις ἐν αὐτῇ.

¹⁶⁶. Ματθ. 8, 8.

¹⁶⁷. Ψ. 4.

θήσουν), θά γίνουν εἰς αὐτὸν συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν του.

3. Νὰ μὴ ἀγαπήσῃς τοὺς οἰκίους σου περισσότερο ἀπὸ τὸν Κύριον, διότι λέγει «ὁ ἀγαπῶν πατέρα ἢ μητέρα ἢ ἀδελφούς ὑπὲρ ἐμέ οὐκ ἔστι μου ἀξιος»¹⁶⁸ Τί ὁμοῦ θέλει νὰ εἴπῃ ἡ ἐντολὴ αὐτὴ τοῦ Κυρίου, «Εἰ τις, λέγει, οὐκ ἀφ-
 5 εῖναι μαθητὴς»¹⁶⁹ Ἄν συναπέθανες τῷ Χριστῷ ὡς πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα συγγενεῖς σου, διατί θέλεις πάλιν νὰ τριγυρί-
 ζῃς ἀνάμεσά των. Ἄν δὲ «ἀ κατέλυσας» χάριν τοῦ Χρι-
 στοῦ, «ταῦτα πάλιν οἰκοδομεῖς» χάριν τῶν συγγενῶν σου, «παραβάτην» καθιστᾷς τὸν ἑαυτὸν σου.¹⁷⁰

- Μὴ λοιπὸν ἕνεκα ὑποχρεώσεως ἔναντι τῶν συγγενῶν σου ἀναχωρήσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου, διότι, ἂν ἀναχωρήσῃς
 10 ἀπὸ τὸν τόπον σου, ἴσως ἀναχωρήσῃς καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον σου.¹⁷¹

Νὰ μὴ ἀγαπᾷς μήτε τὴν πολυκοσμίαν, μήτε τὸ «χω-
 ριό», μήτε τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν ἔρημον

Νὰ μένης πάντοτε κλεισμένος εἰς τὸν ἑαυτὸν σου, χω-
 ρὶς νὰ μετewρίζεσαι, καὶ νὰ θεωρῇς ὡς κύριον ἔργον σου τὴν
 προσευχὴν καὶ τὴν ψαλμωδίαν

- Ἐπίσης νὰ μὴ παραμελῇς τὰ Ἀναγνώσματα καὶ κυ-
 15 ρίως τὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως
 τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προκαλεῖται θλάση, ὅχι ὁμοῦ διότι
 ἔχουν γραφῇ εἰς αὐτὴν πράγματα θλαδερὰ, ἀλλὰ διότι ἡ
 διάνοια δοῦν θλάπτονται εἶναι ἀσθενεῖς.

- Καὶ πράγματι, κάθε εἶδος ἄρτου εἶναι θρεπτικόν, διὰ
 τοὺς ἀσθενεῖς ὁμοῦ εἶναι ἐπιβλαβές. Κατὰ τὸν ἴδιον τρό-
 πον «πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος»¹⁷² καὶ οὐδα-
 20 μὸς εἰς ὁλόκληρον αὐτὴν (τὴν Ἀγίαν Γραφήν) δὲν ὑπάρχει
 κάτι τὸ καθ' ἑαυτὸ μεμολυσμένον, «εἰμὴ τῷ λογιζομένῳ
 κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν».¹⁷³ «Πάντα δὲ δοκίμαζε, τὸ κα-
 λὸν κάτεχε, ἀπὸ παντός δὲ εἰδους πονηροῦ ἀπέχου»¹⁷⁴

168. Ματθ. 10, 37.

169. Λουκ. 14, 27.

170. Πρβλ. Γαλ. 2, 18.

170a. Πολλοὶς τενεῖται περὶ τοῦ Μοναχισμοῦ τὸ «οὐκ ὁ νόμος, ἀλλ' ὁ τρόπος». Τὰ ἄρθρα εἶναι ὅτι ὅταν ἄρκει μόνον ὁ νόμος, ἔαν δὲν ἀπο-
 λουθῇ ἀναγκάτως καὶ ὁ τρόπος. Ἐν τοῖσι καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὴν ἑπιστ. 2
 6 M. Βασιλείου ἀποδίδει μεγάλαν σημασίαν καὶ εἰς τὸν νόμον. Εἰ. καὶ I
 M84, (Ἑπιστ. 2, § 2 κ εἰ.) σ. 86, σφ. 30.

171. Ε' Τιμ. 3, 16.

172. Ρωμ. 14, 14.

173. Α' Θεο. 5, 31.

«Πάντα γὰρ ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει»¹⁷⁴ Νὰ εἶσαι λοιπὸν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τῶν ὁποίων συναντᾷσαι ἀμεμπτος εἰς ὅλα, πρόσχαρος, φιλάδελφος, εὐχάρι-
 25 στος, ταπεινόφρων, καὶ νὰ μὴ ἐξέρχεσαι τοῦ (βασιτικοῦ) σκοποῦ τῆς φιλοξενίας μὲ (τὸ νὰ παραθέτης) πολυτελεῖ φαγητά 'Αντιθέτως νὰ περιορίζεσαι εἰς τὰ «παρόντων»¹⁷⁵ καὶ ποτὲ νὰ μὴ πάρῃς ἀπὸ κανένα τίποτε περισσότερον ἀπὸ αὐτὸ (τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ) ἡ καθημερινὴ ἀνάγκη τοῦ μοναχικοῦ θείου.

Ἰδίως νὰ ἀποφεύγῃς τὸν χρυσὸν (τὰ χρήματα) ὡς ἀπίθουλον τῆς ψυχῆς καὶ πατέρα μὲν τῆς ἀμαρτίας, ὑπηρέ-
 30 τὴν δὲ τοῦ Διαδόλου. Μὲ τὴν πρόφασιν τῆς δῆθεν ἐξυπηρετήσεως τῶν πτωχῶν μὴ καταστήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου ὑπόδικον ἔνεκα φιλοχρηματίας 'Αν δὲ κάποιος σοῦ φέρῃ χρήματα διὰ πτωχοῦς καὶ συ γνωρίζῃς μερικοὺς οἱ ὁποῖοι στεροῦνται, ὑπόδειξε εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔχει τὰ χρήματα νὰ τὰ δώσῃ εἰς τοὺς ὑστερουμένους ἀδελφοὺς ὁ Ἰδ.ος, διὰ νὰ μὴ συμβῇ καὶ ἡ (προσωρινὴ ἔστω) παραλαβὴ τῶν χρη-
 35 μάτων μολύνῃ τὴν συνείδησίν σου

4 'Απόφυγε τὰς ἡδονάς, ἐπίδωκε νὰ ἔχῃς ἐγκράτειαν καὶ τὸ μὲν σῶμα νὰ ἀσκήσῃ εἰς τοὺς κόπους, τὴν δὲ ψυχὴν νὰ συνηθίσῃς εἰς τοὺς πειρασμούς θεωρῶν τὴν διά-
 ζευξιν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα ὡς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ κάθε κακὸν νὰ ἀναμένης τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν,
 5 τῆς ὁποίας ἐγίναν μέτοχοι ὅλοι οἱ 'Αγιοὶ Σὺ λοιπὸν εἰς τὴν δισβολικὴν σκέψιν, ἀφοῦ τὴν ζυγίζεις συνεχῶς, νὰ ἀντι-
 παρατάσῃς τὸν εὐσεβεῖ λογισμὸν, συγκατατιθέμενος εἰς αὐτὸν ἀπολύτως, ὅπως ἀκριβῶς (συμφωνεῖς ἀπολύτως) καὶ μὲ τὴν ροπήν τῆς πλάστιγγος (δταν ζυγίζῃς), καὶ ἰ-
 δίως δταν ἡ πονηρὰ σκέψις ἐπαναστατοῦσα σοῦ λέγῃ: «Τί τὸ ὀφελὸς σου ἀπὸ τὴν παραμονὴν σου εἰς τὸν τόπον αὐ-
 10 τόν, Ποῖον τὸ κέρδος τῆς ἀναχωρήσεώς σου ἐκ τῆς συναναστροφῆς μὲ τοὺς ἀνθρώπους, Ἥ δὲν γνωρίζεις ὅτι οἱ παρὰ τοῦ Θεοῦ τεταγμένοι ἐπίσκοποι τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ζοῦν συνήθως βλὴν τὴν ζωὴν των μαζί μὲ τοὺς ἀνθρώ-
 15 πους, ἀλλὰ καὶ ἐπιτελοῦν ἀδιαλείπτως τὰς πνευματικὰς πανηγυρεῖς, ἀπὸ τὰς ὁποίας, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν γνώμην μου, εἰς ὅσους τὰς παρακολουθοῦν προσγίνεται μεγάλη ὠφέλεια. Διότι ἐκεῖ γίνονται αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν αἰνυγμάτων

174. Δ' Κορ. 6, 12.

175. Παρλ.-'28p 13,5 «τοὺς παρόντοι» σημαίνει: εἰς ὅσα ὁ Θεὸς ἐπέ-
 στυσε ὁδοὺς

τῶν Παροικῶν, αἱ ἀναλύσεις τῶν διδαγμάτων τῶν Ἀποστόλων, ἡ ἐκθεσις τῶν νοημάτων τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ ἀκρόασις τῆς Θεολογίας, αἱ συναντήσεις τῶν πνευματικῶν ἀδελφῶν, οἱ ὅποιοι προξενοῦν μεγάλην ὠφέλειαν εἰς τοὺς συναναστρεφόμενους αὐτοὺς, ὁκότης καὶ ἐκ τῆς θέας τοῦ προσώπου των Ἐνῷ σὺ, ἀφοῦ κατέστησες τὸν ἑαυτὸν σου ξένον διὰ τὰ τόσα ἀγαθὰ, κάθησαι ἐδῶ, ὅπου κατήντησες τόσον θγιος, ὅσον καὶ τὰ θηρία Ἐδῶ λοιπὸν διαπιστώνεις πολλὴν ἡρεμίαν, ὅχι ὀλίγην ἀπανθρωπίαν, ἔλλειψιν διδασκαλίας, ἀποξένωσιν ἀπὸ τοῦ ἀδελφούς καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα σου εὐρίσκεται εἰς πολλὴν ἀργίαν, ὥς πρὸς τὴν τήρησιν τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.

- 20
25
30
35
40
45
- Λοιπὸν, ὅταν ὁ πονηρὸς λογισμὸς, ἀφοῦ προκληθῇ με τοιοῦτου εἵδους, ἀλλὰ καὶ τόσον πολλὰς προφάσεις καὶ θελήσῃ νὰ σὲ συντρίψῃ πνευματικῶς, σὺ ἀντιπαράταξ εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ εὐσεβοῦς λογισμοῦ τὴν πείραν τῶν πραγμάτων λέγων «Ἐπεὶ δὲ σὺ μοῦ λέγεις, ὅτι εἶναι καλὰ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ (γινόμενα), διὰ τοῦτο ἐγώ, διότι δηλ. ἐθεώρησα τὸν ἑαυτὸν μου ἀνάξιον τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου, μετώκησα καὶ ἦλθον ἐδῶ διότι μαζί με τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου εἶναι ἀνάμεικτα καὶ τὰ κακὰ, καὶ μᾶλλον ὑπερτεροῦν τὰ κακὰ. Κάποτε λοιπὸν, ὅταν εὐρέθην εἰς μίαν πνευματικὴν πανίηγurin, συνήντησα ἓνα ἀδελφόν, ὁ ὁποῖος φαινομενικῶς μὲν ἐφοβεῖτο τὸν Κύριον, πράγματι ὁμῶς ἐκυριαρχεῖτο ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἤκουσα ἀπὸ αὐτοῦ λόγια ὠραῖα καὶ διηγήσεις συντεθειμένας κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἐξαπατοῦν ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὸν συνήντων. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸν συνήντησα πολλοὺς κλέπτας, ἄρπαγας, τυράννους. Εἶδον τὸ δοχημὸν σχῆμα τῶν μεθυσμένων, τὰ αἵματα τῶν θασανισομένων. Πρὸς τούτοις εἶδον καὶ τὸ κάλλος τῶν γυναικῶν, τὸ ὁποῖον μοῦ ἐθασάνηζε τὴν σωφροσύνην.¹⁷⁶ Καὶ βεβαίως διέφυγον τὴν πρᾶξιν τῆς πορνείας, τὴν παρθενίαν μου ὁμῶς τὴν ἐμόλυναν¹⁷⁷ μετὰ τὸν λογισμὸν τῆς ἐπιθυμίας. Καὶ λόγους ἐπίσης ψυχωφελεῖς ἤκουσα ἀπὸ πολλοῦς, εἰς οὐδένα ὁμῶς ἐκ τῶν διδασκάλων ταύτων εὗρον ἀρετὴν ἀνταξίαν τῶν λόγων των. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ πάλιν ἤκουσα πολλὰ ἄσματα, τῶν ὁποίων ἡ μουσικὴ ἦτο ἐλαφρὰ καὶ ἀκόλαστος.¹⁷⁸ Ἐπίσης ἤκουσα τὴν κιθάραν νὰ ἤχη με γλυκύτητα, τοὺς κρό-

176. Σωφροσύνη εἶναι ἡ ἐκ τῶν σαρκικῶν καὶ ἀρκετιῶν ἀποχή.

177. Διὰ τῆς κατὰ δυνάμιν ἀσπασίας, μετὰ τὴν συγκρατήσεσιν.

178. Εἰς τὰ κείμενα «μᾶλλον τεθρονημένοι», δηλ. ἄσματα ἁρτυκῆ, μαλλιαρὰ καὶ θαλασσοῦς ἢ ἢ εἰς νεκρὰ ἄσματα ἀποδόσαν μουσική.

τους εκείνων οι οποίοι έχορευον, τὴν φωνὴν τῶν γελωτοποιῶν καὶ γενικῶς πολλὴν μαρίαν καὶ εὐτραπείαν, θόρυβον ὄχλου ἀναριθμήτου. Ἐξ ἄλλου εἶδον τὰ δάκρυα ἐκείνων τοὺς ὁποίους εἶχον ἀπογυμνωσεῖ, τὸν πόνον τῶν ὀδηγούμενων ὑπὸ τῶν τυράννων εἰς τὴν φυλακὴν, ἤκουσα τὰς κραυγὰς τῶν βασανιζομένων «Καὶ εἶδον καὶ ἰδοῦ» (εἰς τὴν πραγματικότητα) δὲν ἐπρόκειτο περὶ πνευματικῆς πανηγυρεως, ἀλλὰ περὶ μιᾶς θαλάσσης ἢ ὁποῖα πληττομένη ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ ἀνσταρασομένη ἐφαίνετο ὅτι προσεπτάθει νὰ καλυφῇ μὲ τὰ κύματά της τοὺς πάντας ταυτοχρόνως.

Λέγε μου λοιπόν, πονηρὲ λογισμὲ, καὶ σὺ, ὦ δαίμον τῆς προσκαίρου ἡδυσπαθείας καὶ κενοδοξίας, ποῖον τὸ ὄφελός μου ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν καὶ τὴν θέαν ὧν αὐτῶν, ὁποῦ δὲν ἔχω τὴν δύναμιν νὰ βοηθήσω κανένα ἀπὸ τοὺς ἀδικουμένους, οὔτε νὰ ὑπερασπισθῶ τοὺς ἀδυνάτους, οὔτε μοῦ εἶναι δυνατόν νὰ διορθώσω τοὺς σφάλλοντας, ἐνῶ ἀντιθίτως κινδυνεύω ἴσως νὰ ἀπολεσθῶ καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος; Διότι ὅπως ἀκριθῶς τὸ ὀλίγον καθαρὸν ὕδωρ ἢ πολλὴ ἀνεμοζάλη καὶ σκόνη τὸ ἐξοφανίζει, παρομοίως καὶ ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐνεργοῦμεν κατὰ τὴν ζωὴν μας ὀρθῶς καλύπτονται ὑπὸ τῶν κακῶν τῆς ζωῆς μας. Τὰ φαῦλα δηλαδὴ ὁσμομα, ὅπως ἀκριθῶς οἱ πάσσαλοι, ἐμπήγνυνται εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν οἱ ὁποῖοι ζοῦν τὴν ζωὴν των βήθεν μὲ εὐθυμίαν καὶ χαρὰν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπισκοπίζεται ἡ καθαρότης τῆς ἱρεὸς φαλμωδίας, ἐνῶ αἱ κραυγαὶ καὶ ὁ θρήνος τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ἀδικοῦνται, μνημονεύονται συνεχῶς ὑπὸ τῶν δημοφύλων των, μὲ ἀποτέλεσμα ὅτι γίνεται καταφανὴς ἡ ὑπομονὴ τῶν πενήτων.

5. Ποία λοιπόν εἶναι ἡ ὠφέλειά μου: Ἡ μήπως (ὠφέλειά μου εἶναι) ἡ βλάβη τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο λοιπόν ἐγὼ «μεταναστεύω εἰς τὰ ὄρη ὡς στρουθίον»¹⁷⁹ Διότι «ὡς στρουθίον ἐρρύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων».¹⁸⁰ Μάλιστα, ὦ κακὴ σκέψις, ζῶ εἰς τὴν ἐρημὸν ταύτην, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐσύχναζεν ὁ Κύριος. Ἐδῶ εἶναι ἡ Ἀρὺς τοῦ Μαμβρῆ.¹⁸¹ Ἐδῶ εἶναι ἡ κλίμαξ ἢ ὁποῖα ὀδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ αἱ στραταὶ τῶν Ἀγγέλων, τὰς ὁποίας εἶδεν ὁ Ἰακώβ.¹⁸² Ἐδῶ εἶναι ἡ ἐρημὸς εἰς τὴν ὁποῖαν ἐξηγνίσθη ὁ λαὸς καὶ ἔλαβε τὸν Νόμον¹⁸³ καὶ ταιουτοτρόπως, ὁποῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν

179. Ερμ. Ψαλμ. 119, 3.

180. Ψαλμ. 124, 7.

181. Ερμ. Γεν. 12, 1.

182. Ερμ. Γεν. 28, 12.

183. Ερμ. Ψαλμ. 119, 14, 20.

- 10 γῆν τῆς ἐπαγγελίας, εἶδε τὸν Θεόν. Ἐδῶ εἶναι τὸ Καρμῆ-
 λιον Ὅρος, εἰς τὸ ὁποῖον διαμένων ὁ Προφήτης Ἡλίας εὐ-
 ηρέστησεν εἰς τὸν Θεόν Ἐδῶ εἶναι ἡ πεδιάς, εἰς τὴν ὁ-
 ποῖαν ἀναχωρήσας ὁ Ἑσδρας¹⁸⁴ ὑπηγόρευσε κατ' ἐντολὴν
 τοῦ Θεοῦ ὅλας τὰς Ἀγίας Γραφάς. Ἐδῶ εἶναι ἡ ἔρημος, εἰς
 τὴν ὁποῖαν ὁ μακάριος Ἰωάννης τρώγων ἀκρίδας ἐκήρυξεν
 εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν μετάνοιαν.¹⁸⁵
- 15 τῶν Ἑλαιῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἀνερχόμενος προ-
 σήχκετο, διὰ νὰ διδάξῃ ἡμᾶς νὰ προσευχώμεθα.¹⁸⁶ Ἐδῶ
 εἶναι ὁ Χριστὸς, ὁ φίλος τῆς ἐρήμου.¹⁸⁷ Διότι λέγει· «Ὅπου
 εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν
 μέσῳ αὐτῶν». ¹⁸⁸ Ἐδῶ εἶναι «ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδὸς
 ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν». ¹⁸⁹ Ἐδῶ εἶναι οἱ διδασκαλοὶ καὶ
 οἱ Προφῆται, οἱ «ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπη-
 λαίοις καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς» ¹⁹⁰ Ἐδῶ εἶναι οἱ Ἀπόστο-
 λοι καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ καὶ ἐδῶ ζοῦν οἱ Μοναχοί, οἱ ὁποῖοι
 ἔκαμον πόλιν τῶν τῆν ἔρημον.
- 20

- Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἔχω ἐγκολπῶσθαι ὁλοφύχως, διὰ νὰ λάβω
 ἐκεῖνα, περὶ τῶν ὁποίων ἐδόθησαν ἐπαγγελίαι εἰς τοὺς
 Μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους Ἀγίους
- 25 καὶ διὰ νὰ λέγω τὰ ἀψευδῆ λόγια «διὰ τοὺς λόγους τῶν
 χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς» ¹⁹¹ Ἀλλωστε ἐ-
 γινώρισα εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν τὸν μὲν θεοφιλεῖ Ἀβραάμ
 νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μετακῇ εἰς
 τὴν ἔρημον ¹⁹² Τὸν Ἰσαὰκ νὰ καταδυναστεύεται, ¹⁹³ τὸν Πα-
 τριάρχην Ἰακώβ νὰ ξενιτεύεται, ¹⁹⁴ τὸν σῶφρονα Ἰωσήφ νὰ
- 30

184. Τὴν ἐκφάν ἀπὸ τῆς, ὅτι θηλ. τὸ πρῶτόν του τῆς II Διαθήκης ἀ-
 ποπέσθη, δεχάται καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος Κατὰ τοὺς δύο τοῦ-
 τος μεγίστους Πατέρας ὁ Ἑσδρας ἔγραψε πρὸς τὸν Χόμον ἐλλοκλήρον κατὰ θεῖον
 ψατισμὸν καὶ ἐντολὴν Θεοῦ

185. Πρὸς. Μάρκ. 1, 6—8.

186. Πρὸς. Ματθ. 26, 8.

186. Πρὸς. Ματθ. 4, 1, 13, 14, 15.

187. Ματθ. 18, 20. Διότι εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου εἶναι αἱ Μοναὶ καὶ αἱ
 ἀσκητήρια τῶν μοναχῶν, ζοῦν οὗτοι κοινὴν ζωὴν καὶ ἀπεραιωμένην εἰς τὸν
 Θεὸν ἐξ ἐλλοκλήρου, συνηγμένοι ἐν τῇ Ὁσιότητι Αὐτοῦ.

187. Ματθ. 7, 14.

187. Ἑβρ. 11, 38.

187. Εἰς τὸ καίμενον νοτιοανατολικῶς· «ὁ ἄρρητος οὐρανός·
 8 (ο ς).

188. Ψαλμ. 16, 4.

189. Πρὸς. Γεν. 28, 9: «καὶ ἀπῆλθεν Ἀβραάμ καὶ πορεύσας ἀπὸ τῆς
 πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῇ ἔρῃ». ¹⁹⁰ Πρὸς. Γεν. 36, 19—20.

191. Πρὸς. Γεν. 27, 43.

πωλῆται,¹⁹² τοὺς ἐφευρέτας τῆς ἐγκρατείας τρεῖς Παῖδας νά μάχωνται μέ τὸ πῦρ,¹⁹³ τὸν Δανιήλ νά ρίπτεται διὰ δευτέραν φοράν εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων,¹⁹⁴ τὸν πλήρη παρρησίας Ἱερεμίαν νά καταδικάζεται εἰς ἕνα λάκκον μέ βόρ-
 35 θορον,¹⁹⁵ τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν νά αἰχμαλωτίζεται,¹⁹⁶ τὸν Ἰωάννην, τὸν ἐλεγκτὴν τῆς μοιχείας, νά ἀποκεφαλίζεται,¹⁹⁷ τοὺς Μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ νά φονεύωνται.¹⁹⁸

Ἀλλὰ διατί μακρηγοῶ, Ἡ ἔρημος εἶναι ὁ τόπος οὗτου, ὡς γνωστόν, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐσταυρωθῇ ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου του μᾶς ζωοποιήσῃ καὶ ἐνθαρ-
 40 ρύνη καὶ ὁδηγήσῃ ὅλους ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπομονήν. Καὶ ἐγώ λοιπὸν σπεύδω πρὸς Αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ πρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἀγωνίζομαι νά εὐρεθῶ γνήσιος μαθη-
 τῆς του,¹⁹⁹ διότι ἐθεώρησα τὸν ἑαυτὸν μου ἀνάξιον διὰ τὰ καλὰ τοῦ κόσμου Πάντως ὁμως πρέπει καὶ νά προσθέσω ὅτι δὲν ἐπλάσθην ἐγὼ διὰ τὸν κόσμον, ἀλλὰ ὁ κόσμος δι' ἐμέ». ²⁰⁰

Αὐτὰ λοιπὸν συλλογίζομενος καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐπιτελῶν αὐτὰ μέ ζῆλον, συμφωνῶς πρὸς τὰ ὅσα ἄλλωστε σοῦ ἔχω εἶπει, «νά ἀγωνίζεσαι μέχρι θανάτου ὑπὲρ τῆς ἀληθεί-
 50 ας», ²⁰¹ α καθ' ὅσον καὶ ὁ Χριστὸς ἐγένετο ὑπήκοος μέχρι θανάτου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει. «Βλέπετε μήποτε ἔσται ἐν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ εἰς τὸ ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζώντος, ἀλλὰ ἀλλήλους παρακαλεῖτε καὶ εἰς τὸν ἕνα οἰκοδομεῖτε ἀχρις αὐτοῦ τὸ σήμερον λέγεται». ²⁰² Τὸ σήμερον δηλαδὴ σημαίνει ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς μας. Ἐφ' ὅ-
 50 σον λοιπὸν, ἀδελφέ, πολιτεύεσαι τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸν ἑαυτὸν σου θά σώσῃς καὶ ἡμᾶς θά εὐφράνῃς καὶ θά δοξάσῃς τὸν Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν

192. Πρὸς Γεν. 37, 28.

193. Πρὸς Δανιήλ 3, 23.

194. Πρὸς Δανιήλ 6, 16—24 καὶ θλ καὶ δράκον σιγ. 81—40.

195. Πρὸς. Ἰερ. 46, 6.

196. Ἐννοεῖται ἡ Βαβυλωνίως αἰχμαλωσία καὶ μετοικασία, ἥτις ἔγινε ἀπὸ τοῦ ἔτους 606 π.μ. καὶ ἀπὸ τοῦ 586—539 π.Χ. ἐκπληρωτική

197. Πρὸς Μάρκ. 6, 27.

198. Οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες ἔλαβον δίκαιον θάνατον.

199. Πρὸς Ἀγ. Ἰγνατίου Ἐπιστολὴ πρὸς Ρωμ. IV, 2. «τότε ἔσομαι μαθητὴς ἀληθὴς τοῦ Χριστοῦ».

200. Πρὸς καὶ τὸ νεκρώσιμον τῆς Βαρβάς Ἐχθρ. «Ἐκτ' εἰκόνα σὴν καὶ ἠμοῦσιν ἐλπίστον γέγονε κατ' ἐρχέας τὸν ἀνθρώπων ἐν Παραδείσῳ τέθεικας κινεῖσθαι σοὺ τὸν κτιστὸν».

200α. Σ. Ζεφ. 4, 28.

201. Πρὸς. Ἐφ. 3, 18.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 43 (ΜΓ' - XLIII)

ΝΟΥΘΕΣΙΑ ΠΡΟΣ ΝΕΟΥΣ²⁰⁰ ΜΟΝΑΧΟΥΣ

- Σὺ ὁ μοναχός, ὁ πιστὸς ἀνθρώπος καὶ ἐργάτης τῆς εὐ-
σεβείας, μάθε καὶ διδάξου νὰ διάγῃς διὸν σύμφωνον μὲ τὸ
Εὐαγγέλιον, νὰ δουλαγωγῇς τὸ σῶμα σου,²⁰¹ φρόνημα τα-
πεινόν, καθαρότητα λογισμῶν, πλήρη ἐξαφάνισιν τῆς ὀρ-
γῆς. Ἄν σέ ἀγγαρεύουν, νὰ κάμνῃς κάτι περισσότερον χά-
ριν τοῦ Κυρίου ἢν σοῦ ἀποστεροῦν κάτι, νὰ μὴ τὸ διεκδι-
κῇς ἢν σέ μισοῦν νὰ ἀγαπᾷς· ὅταν σέ καταδιώκουν, νὰ ὑ-
πομένης μὲ ἀνοχήν· ὅταν σέ κακολογοῦν, νὰ προσεύχεσαι.
Νεκρώσου διὰ τὴν ἁμαρτίαν χάριν τοῦ Θεοῦ σταυρώσου.
Ὅλην τὴν μέριμνά σου μετέθεσέ την εἰς τὸ Κύριον,²⁰² διὰ
νὰ εὐρεθῇς ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκονται αἱ μυριάδες τῶν Ἀγγέ-
λων,²⁰³ αἱ πανηγύρεις τῶν Πρωτοτόκων,²⁰⁴ αἱ θρόνοι τῶν Ἀ-
ποστόλων,²⁰⁵ αἱ καθέδραι τῶν Προφητῶν, τὰ σκήπτρα τῶν
10 Πατριαρχῶν. οἱ στέφανοι τῶν Μαρτυρῶν, οἱ ἔπαινοι τῶν
Δικαίων.²⁰⁶ Ἐπιθύμησε νὰ συγκαταριθμῇς μὲ τοὺς Δικαί-
ους ἐκείνους ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, εἰς τὸν Ὁ-
ποῖον ἀνήκει ἡ αἰώνιος δόξα Ἀμήν

200. Κατὰ τὸν **Κουριανόν** (I, σ. 108) τὸ ὅς Ἐπιστολὴ 43 φερόμενον
καίμενον εἶναι α) ἀμφιλόγι γνησιότητος καὶ β) ὅτι εἶναι ἐπιστολὴ, διότι
εἰν ἀπαντᾷται εἰς τοὺς χειρογράφους κώδικας.

Ὁ τίτλος τῆς Ἐπιστολῆς, «Θεὸς ἰσως ἢνὸς τὸν συλλεκτὸν, ἡμῶν τὸς
Μοναχός. Τὰ περιεχόμενα παρόμοια πρὸς τὴν Ἐπιστ. 23 (βλ. I, 184, σ.
186 κτλ.)

203. Τὸ σῶμα ἔχει ἀπέραντον ἀξίαν. Εἶναι καὶ τὸ θεοῦ. Διὰ τῆς
θεώσεως ἀγιάζεται ἐκτελέρει. ὅτι ἀναστῇ (να συγκαταριθμῇ τὴν ἀθάνατον
δοξαίαν Παρὰ τῷτα ἔννεντι τῆς φυλῆς εἶναι τὸ «χεῖρον» καὶ πρέπει νὰ
ἔχη πρὸς αὐτὴν τὴν σχέσηιν «δοξαίαν» πρὸς πόρην. Τούτω δεδῶκεν σαφῶς
να τὸ δοξασθῇ τὸν Ἐκπαιρὸν τοῦ Μ. Ἀντωνίου (17 Ἰανουαρίου). «Τὸ
κατ' εἰκόνα τῆς ἁγίας Διαθήκης» καὶν ἡμεῖς κατὰ καθὼν ὁλεθρίων ἀπογ-
τικῶς ἀναστησάμενος εἰς τὸ κατ' ἡμῶν καὶ ὅταν ἀναστῇ ἀνδρικῶς
τὰρ τὴν φθὸν ἐκτελεσάμενος ἰσχυρῶς τὸ χεῖρον καθελοιδεῖται τῷ κρεί-
οντι καὶ τὴν σάρκα ἐκτελέσει «φ. καὶ ἀναστῇ» («Ἦχος πλ. Β', ποιῆμα Σπυρίδου.
Μηνίων, ἐκδ. «Φῶς», Ἀθήναι, 1970, σ. 2606)

204. Πρὸς. Φαλκ. 54, 23

205. Πρὸς. Εἰς. 12, 13

206. Πρὸς. Εἰς. 12, 23 «Ταυτοῦς πρωτοτόκων» εἶναι οἱ ἄν ὁρα-
νοὶς ἀποταγμασμένοι ἄγιοι ἐχ. οἱ οἱ Χριστιανοί, ὅς καὶ εἶναι, ὁ **Κουριανόν**.

207. Πρὸς. Κατὰ 19, 23 «καθῆσαν καὶ ἡμεῖς ἐπὶ δόξα καὶ θρόνους,
κρίνοντες τὰς δόξας καὶ τὸν Ἰησοῦν».

208. Τούτω σημαίνει διὰ ἐκεῖ οἱ δικαιοὶ καὶ ἀποστόλοι καὶ ἄλλοι, ὅτι
ἀγαπᾷ, καὶ ἐκτελέσει ἀπὸ τὸν Εἰς. καὶ, ὅτι καὶ ἐκτελέσει ὅτι αὐτοὶς ἐκ-
πρόσθεν τοῦ Πατρὸς καὶ τὸν Ἀγγέλου (Ματθ. 10, 32)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 44 (ΜΔ' - ΧΛΙΥ)

ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΝ ΕΚΠΕΣΙΟΝΤΑ²⁰⁰

1. Δὲν σοῦ λέγομεν «χαῖρε»,²⁰¹ διότι «δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χαίρουν οἱ ἀσεβεῖς»²¹ Λοιπὸν, μὲ κατέχει ἀκόμη δυσπιστία. Ὅ,τι ἐπραξες, ἂν πράγματι τὰ πράγματα ἔχουν ὅπως ἤδη ἔχει σχηματισθῇ εἰς ὅλους ἢ ἐντύψεις, εἶναι τόσο φοβερόν ὡς ἀνόμημα καὶ μέγα ὡς τόλμημα, ὥστε δὲν τὸ χωρεῖ ὁ νοῦς μου

- 5 Ἀπορῶ πράγματι πῶς ἡ τόση σοφία σου ἐχάθη πῶς ἡ τόση ἀκρίβειά σου διελύθη ἀπὸ τοῦ ἐχύθη γύρω εἰς τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου ἡ τόση τύφλωσις; πῶς χωρὶς καὶ νὰ τὸ καταλάβῃς προξένησες τοιαύτου εἴδους καὶ τόσο μεγάλην ἀπώλειαν ψυχῶν. Διότι, ἂν αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν, τότε καὶ τὴν ψυχὴν σου τὴν παρέδωκες εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἀπωλείας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγωνιστικὴν διάθεσιν ὅλων, ὅσοι ἐ-
- 10 πληροφορήθησαν τὴν ἀσέβειαν αὐτὴν, τὴν παρέλυσες! Ἀθέτησες τὴν πίστιν! Ἐξέπεισες ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ καλοῦ ἀγῶνος! Διὰ τοῦτο λυποῦμαι διὰ λογαριασμόν σου. Ποῖος πράγματι ἱερεὺς πληροφορούμενος τοῦτο δὲν θὰ βρηνήσῃ; Ποῖος ἐκκλησιαστικὸς ὀφεικιοῦχος δὲν κλαίει. Ποῖος λαϊκὸς δὲν σκυθρωπάζει. Ποῖος ἀσκητὴς δὲν πενθεῖ; Φοβοῦμαι ὅτι καὶ ὁ ἥλιος ἐσκοτείνιασε λόγῳ τῆς πτώσεώς σου καὶ αἱ Δυναμεῖς τῶν οὐρανῶν ἐταράχθησαν διὰ τὴν ἀπώλειάν σου
- 15 Ἐδάκρυσαν ἀκόμη καὶ οἱ ἀναίσθητοι λίθοι διὰ τὴν τρέλλαν σου ἐκλαυσαν δὲ ἀκόμη καὶ οἱ ἐχθροὶ (μας) λόγῳ τοῦ ὑπερβολικοῦ μεγέθους τῆς ἀναμίας σου Ὡ, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ πώρωσίς σου! Πόσον φοβερὰ ἡ ὠμότης σου! Δὲν ἐφοβήθης τὸν Θεόν, δὲν ἐσεβάσθης τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἐντοάπηξ τοὺς φίλους σου, ἀλλ' ἐναυάγησες εἰς ὅλα μαζί, τὰ ἑνασες ὅλα ταυτοχρόνως. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν λυποῦμαι διὰ λογαριασμόν σου, ἀθλίε.

200 Ὁ ἔκπαιστος λέγεται ὁ μοναχὸς ὁ ἑποῦς ἡθίτης τὰς ἐκπαιδεύσεις τοῦ ἡ καὶ ἀπὸ τῶν ἐντέλειαν: τὸ μὲν μοναχικὸν «σχῆμα». Κατὰ τὴν ἡ ἐπιστολὴ δὲν εἶναι γρηγορὰ ἐγγράφη διὰ τοῦτο ὁ Μ. Β. ἔσται ἀρεστότερος, κατὰ τοὺς ἐκπαιδευτὰς

210 Αἱ ἐπιστολαὶ ἐντέλειαν ἔργοναι διὰ τοῦ «χ α ἰ ρ ε ι ν». Τὸ «χαίρειν» τοῦτο περικλείεται, διότι ὁ παραλήπτης δὲν εἶναι ἄλλος ἢ μὴ λαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ταύρῃ ἀλλοτρίαν παρὰ

211 Ὁ 48, 22 Πρὸς κα' Β' Ἰωάν 10 καὶ χαίρειν εἰς τὸ μὴ λέγετε, λεγόμενον κατὰ τὴν αἰρετικὴν, τὴν κατ' ἀπὸ ἀσεβῶν ἁρτίαν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου τοῦτο ἐπὶ «κατασκευῇ» ἐνοῦσαν τῆς σχέσεως πρὸς τοὺς ἀποστόλους ἔχει δημοσιεύσει: ὁ ἀπὸ τῶν Θεολόγων π. Παν. Μπαρόνης (εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησίαι», 1972, καὶ εἰς ἐντέλειαν)

- Σύ, ὁ ὁποῖος ἐκήρυττες εἰς ὅλους τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς βασιλείας, ἐξέπεσες ὁ ἴδιος τῆς βασιλείας. Σὺ ὁ ὁποῖος προεκάλεις εἰς ὅλους τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν θείαν διδασκαλίαν, δὲν ἔλαβες τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου.²¹⁹ Σὺ ὁ ὁποῖος ἐκήρυττες τὴν ἀγνότητα, συλλαμβάνεσαι ὡς ἀκάθαρτος. Σὺ ὁ ὁποῖος προηγουμένως ἐκαυχᾶσαι διὰ τὴν ἀκτιμωσύνην σου, συλλαμβάνεσαι νὰ κλέπτῃς χρήματα. Σὺ, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς διδασκαλίας σου ἐκαμινες παραστατικὴν εἰς τοὺς ἄλλους τὴν θείαν τιμωρίαν, σὺ προεξένησες εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τὴν κόλασιν. Πῶς νὰ σὲ θρηνήσω, Πῶς νὰ πονέω διὰ σέ, «Πῶς ἐξέπεσεν ὁ ἐωσφόρος ὁ πρῶτ' ἀνατέλλων καὶ συνετρίβη ἐπὶ τῆς γῆς».²²⁰ Κάθε ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος θὰ πληροφορηθῇ ταῦτο, θὰ «κουδουνίσουν» καὶ τὰ δυὸ τοῦ αὐτιά. Πῶς ὁ Ναζιραῖος, ὁ ὁποῖος ἔλαμπε περισσότερον ἀπὸ τὸν χρυσόν, ἔγινε περισσότερου σκοτεινός ἀπὸ τὴν ἀσβόλην (καπνιάν); Πῶς ὁ ἔντιμος υἱὸς τῆς Σιών²²¹ ἔγινε σκευὸς ἀχρηστῶν; Ἐκείνου, τοῦ ὁποῖου ὅλοι ἐπήρουν τὴν ἀπὸ στήθους γνώσιν τῆς Γραφῆς, σήμερον «ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ' ἤχου».²²² Ὁ ὀξύνοος ἐχάσθη ὀξέως (ταχέως). Ὁ πολύνους διέπραξεν ἁμαρτίαν πολὺπλοκον Ἀποτέλεσμα! Ὁι εἶχον ὠφελῆθαι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν σου, ἐβλάβησαν ἀπὸ τὴν ἀπώλειάν σου. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι, ὅταν σὺ ὠμίλεις προσέφερον τὰς ἀκοάς των (πρὸς ἀκρόασιν τῆς διδασκαλίας σου), ἔφραξαν τώρα τὰ αὐτιά των ἐξ αἰτίας τῆς ἀπωλείας σου.
- 40 Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ κλαίω καὶ κατηφής κυριολεκτικῶς διαλελυμένος, «σποδὸν (στάκτην) ὡσεὶ ὄρτον τρώγων»²²³ καὶ ρίψας ἐπάνω εἰς τὰς πληγὰς μου τὸν σάκκον²²⁴ τοῦ πένθους, τοιαῦτα ἐγκώμια σοῦ ἀπευθύνω ἢ μᾶλλον συντάσσω ἐπικηδεῖας λόγους. ὁ ἴδιος παραμένω ἀπαρηγόρητος καὶ ἀθεράπευτος ψυχικῶς, διότι «παράκλησις κέκρυπται ἀπὸ

²¹⁹ Πρὸς Φαλμ. 18, 2.

^{219a} Ἦο. 14, 19.

^{219b} Ναζιραῖοι λέγοντες: οἱ Μοναχοὶ ἦν λέγει εἶναι εἰς τὴν ρίζαν τῆς ἁρετικῆς νοήσεως καὶ σημαίνει τὸν διὰ τῶν αὐτῶν ἀπεγνωσμένων εἰς τὸν Θεόν, τὸν χρησιμοποιεῖν καὶ ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ κόσμου. Οἱ Ναζιραῖοι εἰς τὴν ἱερουσαλὴμ ἠθροίσαντο ἀπὸ τὸν Θεόν, ὡς οἱ Μοναχοί, ἰθαυτέρων τῶν (βλ. καὶ 89E, 9, στ 294).

^{219γ} Σιών ἦτο τὸ ὄνομα πόλεως τοῦ ἀνατολικοῦ λόφου τῆς ἱερουσαλὴμ, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἐκ τούτου καὶ Σιών Ἀνε Σιών καὶ Ἄνε ἱερουσαλὴμ ὀνομάζεται ἡ μέλας βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὁ Παράδοχος Ἔξω ἔχει τὴν δευτέραν ἔννοιαν, ἀπειθὴ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐρχομένη ἀντιθέτως.

^{219δ} Φαλμ. 9, 6.

^{219ε} Φαλμ. 101, 9.

^{219ς} Πρὸς Φαλμ. 28, 19 ὁμοίως ἀπέναντι οἱ Ἰσραῖτες.

45 τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ οὐκ ἔστι μοι μάλογμα ἐπιθεῖναι, αὐ-
τε ἔλαιον οὐτε καταδέσμους».²¹⁴ Διότι ἡ πληγὴ μου εἶναι
πολύ ὀδυνηρά. Ἀπὸ ποῦ θὰ θεραπευθῶ,

2. Ἄν λοιπὸν σοῦ ὑπολείπεται ἀκόμη κάποια ἐλπίς
σωτηρίας, ἂν ἐνθυμῆσαι κάπως τὸν Θεόν, ἂν ἐξακολουθῇ
νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν ψυχὴν σου πόθος τῶν μελλόντων ἀγα-
θῶν, ἂν φοβῆσαι τὰς κολάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπιφυλάσσονται
διὰ τοὺς ἀμετανοήτους, τότε ἔλθε εἰς τόν, ἑαυτὸν σου
ὡσάν ἔπειτα ἀπὸ μέθην, σήκωσε τὰ δάκρυμά σου πρὸς τὸν
5 οὐρανόν, ἔλθε εἰς συναίσθησιν, ἐγκατάλειψε τὴν πονηρίαν
σου, ἀποτίναξε τὴν μέθην, ἡ ὁποία ἔχει περιχυθῇ ἐπάνω
σου, ἐπαναστάτησε ἐναντίον ἐκείνου ὃ ὁποῖος σὲ ἔχει ρί-
ψει κάτω. Πάρε τὴν δύναμιν νὰ σηκωθῇς ἀπὸ «κατὰ γῆς»
Ἐνθυμήσου τὸν καλὸν Ποιμένα, ὅτι δηλαδὴ σὲ παρακολου-
θεῖ κατὰ πόδας καὶ θέλει νὰ σὲ γλυτώσῃ.²¹⁵ Καὶ ἂν ἀκόμη
ἀπέμειναν σῶα «δύο σκέλη ἢ ὁ λοβὸς ὠτίου».²¹⁶ α φυγε μα-
κρὰν ἀπὸ ἐκείνου ὃ ὁποῖος σὲ ἐτραυμάτισεν. Ἐνθυμήσου
10 τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι θεραπεύει μὲ «ἔλαιον καὶ
οἶνον».²¹⁷ β Μὴ ἀπελπισθῇς διὰ τὴν σωτηρίαν σου. Ἐπανά-
φερε εἰς τὴν μνήμην σου τὰ λόγια τῆς Γραφῆς, ὅτι «ὃ πί-
πτων ἀνίσταται καὶ ὃ ἀποστρέφων ἐπιστρέφει».²¹⁸ γ ὁ πλη-
γωμένος θεραπεύεται,²¹⁹ δ ὁ συλληφθεὶς ὑπὸ θηρίων διασω-
ζεται,²²⁰ ε ὁ μετανοῶν καὶ ἐξομολογούμενος²²¹ ζ δὲν ἀποδι-
15 ῶκεται, διότι ὁ Κύριος «οὐ θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτω-
λοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν».²²² Μὴ καταφρονήσης
ἐπειδὴ, ἔχεις ἐμπόσεις «εἰς ὄρθος κακῶν».²²³ (Ἡ παρούσα

²¹⁴ Ἦσ. 1, 6.

²¹⁵ Πρβλ. Ἰωάν. 10, 11 καὶ Ματθ. 18, 12.

²¹⁶ α Ἄμωρ 5, 12 «ὅτι τρόπον θίαν ἐκπόσθη ἡ ποιμὴν ἐκ στέματος
λέαντος δύο σκέλη ἢ λοβὸν ὠτίου». β Ἄν δηλαδὴ σὲ κατεβρογθῇ ὁ νη-
γὸς λέων, ὁ ἀιδόλοσ, καὶ ἀπέμειναν εἰς τὸ ἀπαίρειν στέμα σου «δύο σκέλη
ἢ λοβὸς ὠτίου» ἐννοεῖται νὰ σωθῇς.

²¹⁷ β Πρβλ. καὶ τὸ καλὸν Σαμαρείτου, Λουκ. 10, 34.

²¹⁸ γ Ἰερ. 2, 4 «μή ὃ κέκτοιν σὺ ἀνίσταται, ἢ ὃ ἀποστρέφων σὺ
ἀναστρέφει». Πρβλ. καὶ Παρμ. 24, 16 «ἐκείνους γὰρ ποιεῖται δικαίους καὶ
ἀναστρέφει» καὶ Μιχ. 7, 8 «ἐπέστρεψα καὶ ἀναστρέφωμαι».

²¹⁹ δ Πρβλ. παραβολὴν Καλοῦ Σαμαρείτου, Λουκ. 10, 30 καὶ

²²⁰ ε Πρβλ. παραβολὴν ἀπολωλὸτος προβάτου, Ματθ. 18, 12 καὶ. Καὶ
Λουκ. 15, 4 καὶ Ἐκτετῆς πρβλ. τὴν φράσιν τοῦ ἀγανακτικοῦ Θεοποκρίτου τοῦ
Ἐσπερινοῦ τοῦ Σαββάτου τοῦ Δ' Ἰησῶ: «καὶ τὸ πλεονεχὲς ἐνδεδωκὸς εὐρὺν
πρόβατον, τοὺς ἄλλους ἀναλαμβάνει τῷ πατρὶ προσάγει, - «ὀφρ.δ.λ.π.τ.ς» (εἰς
τὸ καίμ) εἶναι: ὁ ἀλωθεὶς, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν θηρίων (λέωνος).

²²¹ ζ Πρβλ. Πράξ. 19, 18.

²²² η Πρβλ. Ἰακ. 18, 23.

²²³ θ Πρβλ. Παρμ. 16, 3 «Ὅταν εἴθῃ ἀσέβης εἰς ὄρθος κακῶν, πνεύ-
ματι».

(ζωή) είναι καιρός ανοχής, καιρός μακροθυμίας, καιρός θε-
ραπείας, καιρός διορθώσεως.

- Λοιπόν, ἐγλύστρησες καὶ ἔπεςες. Σήκω! Ἠμάρτησες;
20 Ἠκούησας «Μὴ σταθῆς ἐκεῖ ὅπου διέρχονται οἱ ἁμαρτω-
λοί», ²¹⁷ ἀλλὰ φύγε (ἀμέσως) διότι, ἂν, ἀφ' οὗ ἐπιστρέψῃς,
στενάξῃς, θὰ σωθῇς. Διότι θεθαίμως εἶναι δυνατόν ἡ ὑγεία
ἔπειτα ἀπὸ πόνους καὶ ἡ σωτηρία ἀπὸ τὰ δάκρυα. Πρόσε-
ξε λοιπὸν μήπως, ἐπειδὴ θέλεις νὰ μείνῃς πιστὸς εἰς συμ-
φωνίαν μὲ ἀνθρώπους, καταπατήσῃς τὰς ἐναντι τοῦ Θεοῦ
ὑποσχέσεις σου, τὰς ὁποίας «ὡμολόγησες ἐνώπιον πολλῶν
μαρτύρων» ²¹⁸ Μὴ λοιπόν, ἐξ αἰτίας μερικῶν ἀνθρωπίνων
25 λογισμῶν, διστάσῃς νὰ ἔλθῃς πλησίον μου. Διότι ἐγὼ ὁ
Ἰδιος ὅταν λάβω τὸν νεκρὸν μου, θὰ τὸν θρηνῇσω, ἐγὼ ὁ
Ἰδιος θὰ τὸν περιποιηθῶ, ἐγὼ ὁ Ἰδιος θὰ κλαύσω πικρῶς
ἐπὶ τὸ σύντριμμα (τὴν συμφορὰν) τῆς θυγατρὸς τοῦ γέ-
νους μου» ²¹⁹.

- Ὅλοι σὲ δέχονται. Ὅλοι θὰ σὲ συμπονέσων Μὴ μεί-
νης πεσμένος (εἰς ἀθυμίαν) «Μνησθητι ἡμερῶν ἀρχαι-
30 ων» ²²⁰ Ὑπάρχει σωτηρία, ὑπάρχει διόρθωσις. Ἐχε θάρρος,
Μὴ ἀπελπισθῇς. Δὲν ἰσχύει πλέον ὁ νόμος ὁ ὁποῖος κατε-
δίκαζεν εἰς τὸν «χωρὶς οἰκτιρμῶν» ²²¹ θάνατον, ἀλλὰ ἡ χά-
ρις, ἡ ὁποία ἀναβάλλει τὴν τιμωρίαν καὶ περιμένει τὴν διόρ-
θωσιν. Ἀκόμη δὲν «ἐκλείσθησαν αἱ θύραι» ²²² α Ὁ Νυμφίος
ἀκούει. Ἡ ἁμαρτία δὲν κυριαρχεῖ. Πάλα, φε πάλιν. Μὴ ἀμε-
35 λήσῃς. Λυπήσου τὸν ἑαυτὸν σου καὶ δλους ἡμᾶς «ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν
καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν».

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 45 (ΜΕ' - XLV)

ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑ ΕΚΠΕΣΟΝΤΑ ²²³

1 Λόγω τῆς ἀγαθῆς μου πρὸς σὲ διαθέσεως εἰς τοὺς
κόλπους τῆς διανοίας μου εἰσῆλθε φόδος διπλοῦς. (Ἐφο-
θήθην) δηλαδὴ μήπως ἢ κάποια ἀσυμπαθὲς διάθεσις, ἀφ' οὗ

^{217a} Ψαλμ. 1, 1.

^{217b} Πρὸλ. Α' Τιμ. 6, 12

²¹⁸ Πρὸλ. Π' 92, 4

²¹⁹ Πρὸλ. Ψαλμ. 142, 3.

²²⁰ Πρὸλ. Ἑβρ. 10, 28.

^{220a} Ματθ. 36, 10.

²²¹ Μοναχός ('Ἑκστ. 44) καὶ μοναχῶν εἶναι συνωνυμία. Δότω ὁμοίως
τῆς ἐκπεσόντος τῶν δύο ἑπιστολῶν γίνεται δι' αὐτῶν διάκρισις. Εἶναι δὲ
ἐγγύστατον πότε ἀγάπη ἢ ἑκπεσὼς αὐτῆς. Ἰδὲ καὶ στρ. 200.

- προηγουμένως δημιουργηθῇ ἐντός μου, μὲ καταστήσῃ ὁ-
 ξιον κατηγορίας ἐπὶ μισανθρωπία, ἢ ἀντιθέτως, ἐνῷ θέλω
 νὰ φανῶ συμπονετικός, (ἢ τοιαύτη διάθεσίς μου) μὲ ὁδη-
 γήσῃ ἀνεπιτρέπτως εἰς τὸ νὰ δειχθῶ μαλακὸς ἀκόμη καὶ
 5 ἐναντι τῶν παθῶν ¹²² Διὰ τοῦτο καὶ προκειμένου νὰ γρά-
 φω αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν μου, προσεπάθησα τὴν χεῖρα μου
 μὲν, ἢ ὅποια παρέλυσεν ἐξ αἰτίας τῶν λογισμῶν, νὰ τὴν νευ-
 ρώσω, τὸ πρόσωπόν μου ὁμως, τὸ ὅποῖον συνεπεῖρα τῆς ἐξ
 αἰτίας σου κατηγορίας εἶχεν ἔκφρασιν ἀπογοητεύσεως, δὲν
 κατάρθωσα νὰ τὸ μεταβάλω (πρὸς εὐθυμίαν), διότι μὲ εἴ-
 χεν ἐξ αἰτίας σου καταλάβει ἐντροπὴ (τόση), ὥστε ἀκόμη
 καὶ τὸ (φυσικόν) σφίγγξimon τοῦ στόματός μου μόνον του
 νὰ χαλαρώνεται, διότι τὰ χεῖλη μου παρεσύροντο ἀπὸ τὸν
 10 κλαυθμόν.

Ἄλλοιμονον! Τί νὰ γράφω ἢ τί νὰ συλλογισθῶ, Ἄπο-
 ρῶ, ὡσάν νὰ εὐρίσκωμαι εἰς δίλημμα ἐμπρὸς εἰς «σταυρο-
 δρόμ», ὅταν ἀναλογίζωμαι τὴν προηγουμένην ματαίαν δια-
 γωγὴν σου, καθ' ὃν χρόνον δηλαδὴ ἀπὸ παντοῦ σὲ ἐπλημ-
 μύριζεν ὁ πλοῦτος καὶ ἡ χαμερπής ¹²³ καὶ μηδαμὴ δόξα.

- Μὲ κυριεύει φρίκη (ἐνῷ ἀναλογίζομαι τὸν χρόνον), ὅτε
 σὲ ἠκολούθουν πλήθη κολάκων καὶ εἶχες πρόσκαιρον ἀπό-
 15 λασιν τρυφῆς μὲ προφανή τὸν κίνδυνον τῆς ψυχῆς καὶ μὲ
 ὀδίκους πόρους. Τότε, ἄλλοτε μὲν οἱ φόβοι τῶν ἀρχόντων
 σοῦ διεσκόρπιζον τὴν σκέψιν τῆς σωτηρίας. Ἄλλοτε δὲ ὁ
 θόρυβος τῆς δημασίας ζωῆς σοῦ ἐτάρασσε τὴν οἰκίαν, ὥστε
 αἱ ἀλλεπάλληλοι συμφοραὶ συνετέλουν νὰ στρέφεται ὁ νοῦς
 σου καὶ ὡς σφαῖρα νὰ κατευθύνεται πρὸς ἐκείνον ὁ ὅποῖος
 θὰ ἠδύνατο νὰ σὲ βοηθήσῃ. Τότε ὀλίγον κατ' ὀλίγον προσ-
 20 ἐπάθεις νὰ βλέπῃς τὸν Σωτῆρα, ὁ ὅποῖος ἀφ' ἐνός μὲν
 σοῦ προεκάλει τοὺς φόβους αὐτοὺς πρὸς ὠφέλειαν, ἀφ' ἐτέ-
 ρου ὁμως σὲ ἐσώζε καὶ σὲ ἐσκέπαζε, παρ' ὅτι σὺ ἐπαιζες
 εἰς θάρος του, ὅταν σὲ ἐγκατέλειπεν ὁ φόβος (τοῦ Θεοῦ)

Τότε ἐγυμνάζεσο εἰς τὸ πῶς θὰ διορθωθῇς καὶ θὰ ἀπο-
 κτήσῃς σεμνὴν συμπεριφορὰν καὶ ἐθεωρεῖς ὡς σκύδαλα ¹²⁴ α

122 Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι ἐκτετακτὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἡ πόνητος κριτικὴ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν παθῶν. Τὰ νὰ εἶναι κατελὲς μαλακὸς καὶ συγκαταθετικὸς εἰς τὰ πάθη καὶ τὴν ἁμαρτίαν σημαίνει, ὅτι ἔχει χάσει τὴν συνείδησιν τοῦ θάρους τῆς ἁμαρτίας, Ἄντιθέτως, ἑλλειψίς ἐκτετακτικῆς πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας σημαίνει ἑλλείψιν κατανύξεως καὶ ἀγάπης. Οἱ ἄσκηταί εἶλατο «καθεκτόνοι, οὐκ ἐνθρωποκτόνοι» πρέπει νὰ εἰμῶθε.

123 Ἡ δόξα εἶναι δύο εἴδων ἡ σφάντης καὶ ἐσθάρτος, ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ χαμερπής, ἡ ἐπὶ γῆς, ἡ ἐγκόσμος καὶ «παρρηγομένη».

124 Πρὸς Πρὸς. Φίλιπ. Β. 8 «πάντα, ἡγοῦμαι σκύδαλα εἶναι. ὅτι Σρε-
 πτὴν κερθῶμεν»

- τὴν περιουσίαν, τὴν αἰτίαν πολλῶν διὰ σέ κινδύνων, ἐνῷ
 25 ἀπηρνεῖσαι τὴν ἐξυπηρέτησιν (τῶν ἀναγκῶν) τοῦ οἴκου σου
 καὶ τὰς συζυγικὰς σχέσεις. Ἀντιθέτως, ἐξ ὁλοκλήρου με-
 τάρσιος εἰς τὸ φρόνημα, διέτρεχες ὡς νὰ ἦσαι ξένος καὶ ἀ-
 στεγος πόλεις καὶ ἀγρούς καὶ ἐφθάσας εἰς τὰ ἱεροσόλυμα,
 ὅπου εὐρισκόμενος καὶ ἐγὼ μαζί σου σὲ ἐμακάριζον διὰ
 τοὺς ἀσκητικούς σου κόπους. Διότι τότε ἐνήστευες ὁλο-
 κλήρους ἐβδομάδας²²⁴ καὶ προσήχεσαι συνεχῶς πρὸς τὸν
 30 Θεόν, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἀπέφευγες τὰς ἐπικοινωνίας μετὰ
 τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ μὴ παρασύρεσαι, καὶ μὲ τὴν ἡσι-
 χίαν καὶ μόνωσιν, τὰς ὁποίας ἐφήρμοσας εἰς τὸν ἑαυτὸν
 σου, ἀπέφυγες ἐντελῶς τοὺς θορυβούς τῆς πόλεως.

- (Ὁχι μόνον δὲ αὐτό), ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ κατατρίβῃς
 τὸ σῶμα σου μὲ τὸν σκληρὸν σάκκον²²⁵ (τὸ ὁποῖον ἐφόρεις)
 καὶ νὰ περισφίγγῃς μὲ τὴν σκληρὴν ζώνην σου τὴν μέσην
 σου ἐπίτεξες μὲ ὑπομονὴν τὰ ὁστὰ σου. Ἀκόμη, μὲ τὸ νὰ
 35 κοιλαίνῃς μὲ τὰς ἐκουσίας στερήσεις τὰς λαγόνας²²⁶ σου
 (τὴν κοιλίαν), τὰς ἔκαμες νὰ εἶναι χαλαραὶ μέχρι τῆς σπον-
 δυλικῆς στήλης. Ὅτε ἀλλωστε ἔκαμες χρῆσιν μαλακῆς καὶ
 πλατείας ζωνῆς. ἐνῷ ἐξηνάγκαζες τὰς λαπάρας, ἀφοῦ ὡς
 διὰ μῆδος βεντούζας τὰς ἐτράθηξες πρὸς τὰ μέσα, νὰ κολ-
 λήσουν εἰς τὸν χώρον τῶν νεφρῶν Ἀλλὰ καὶ τὸ λίπος τῆς
 σαρκὸς τὸ ἀφήρασας ὅλον καὶ μὲ γενναιότητα ἐξήρανες τὰ
 40 ὑπογάστρια μέλη. Τέλος, ἀφοῦ καὶ τὴν ἰδίαν τὴν κοιλίαν
 σου τὴν συνέπτυξες διὰ τῆς αἰτίας, ἔκαμες ὥστε τὰ μέρη
 τῶν πλευρῶν σου, ὡς νὰ ἦσαν κάποια προεκτοχή στέγης, νὰ
 δημιουργοῦν εἰς τὰ μέρη τοῦ ὀμφαλοῦ σκίαν. Καὶ οὕτω μὲ
 ὁλόκληρον τὸν ὀργανισμόν²²⁷ α σου συμμαζευμένον κατὰ τὰς
 45 ὥρας τῆς νυκτὸς ἐδοξολόγης τὸν Θεόν καὶ μὲ τοὺς ὄχτους
 τῶν δακρύων²²⁸ σου ἑσταζες τὴν κατάδρεκτον γενειάδα σου.

224 Ἐπεὶ γε ἔμενον βεντος ἐλόκληρον ἐβδομάδα ἡ κατέλειπον εἰς αὐτὸν μόνον ἀπὸ τῆς ἐβδομάδος ἐκρηφγόν Π. βενταρον τὸ πρῶτον. Τότε ἡ νη-
 σταία ἦτο πόσιμωτάτη Ἀλλωστε ἦτο ὁ πρῶτος ὥμιλος.

225 Ὁ σάκκος εἶναι ἐνδυμα ὑπερβολικῆς (πρβλ. Ματθ. 5, 1), λέγεται
 δὲ οὕτω, διότι «ἐλπιπτορεὶ τὸ σῶμα, ἀπὸ τὸ νὰ τὸ θάλλῃ καὶ ἐσφραλῇ. Κατὰ
 τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπαρχει καὶ ἄλλοις κακώσεως» (Δαν. 16, 3), «ὁ ἄσκη-
 τὴς ὅστις ἔσται πολλὸ βεντος καὶ ὀφθαλμοί» Ἀκόμη τὸ ἐν σάκκῳ ἐνδυμα εἶχε
 πένθημον χαρακτῆρα. Μλ. στήλ. 2136.

226 Ἀιγόνες εἶναι τριγωνικαὶ γάροι ἐκτεταμένοι καὶ ὑπογαστρίως.

227 Αἱ «λαπαρά» λέγονται ἄλλως καὶ «ενώσθες». Ἐκρίσκονται καὶ
 αὐτὰ περὶ τὸ ὑπογάστριον.

227α Εἰς τὸ παίμενον «ὀργανον», τὸ ὁποῖον θύεται νὰ σημαίνει μὲ
 τὸ σῶμα σου ὁ ρ γ α ν ε ν τῆς ἐκχῆς, ἀφοῦ τόσοι τὸ ἐπάτασας διὰ τῆς
 πόσιμης ἀσκήσεως.

228. Μὲ ἔχνησας δακρύων ἀναφέρεται ὅτι ἀπὸδραμε τὸν σῶλιν σου 5

Ἄλλὰ ποῖος λόγος ὑπάρχει νὰ τὰ ἀπαριθμῶ ὅλα λεπτομερῶς. Ἐνθυμήσου πόσα στόματα Ἁγίων ἡσπάσθης με φιλῆμα, πόσα ἱερὰ σώματα ἐνηγκαλίσθης, πόσοι σοῦ ἡσπάζοντο τὰς χεῖρας ὡς ἀχράντους, πόσοι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ ἔ-
50 τρεξαν ὡς λάτρες σου νὰ ἐναγκαλισθοῦν τὰ γόνατά σου.

2. Καὶ ποῖα ἦτο ἡ κατάληξις μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά. Μία κατηγορία ὅτι ἔχεις φήμην μοιχοῦ, ἡ ὁποία πετᾷ ταχύτε-
ρον ἀπὸ ἔν βέλος καὶ τραυματίζει τὴν ἀκοήν μας, ἐνῷ δια-
τρυπᾷ τὰ σπλάγχνα μου ὥσάν με μίαν πάρα πολὺ ὀξεῖαν
αἰχμὴν.

Ποῖα εἶναι αὕτη ἡ τόσον ἐντεχνος πανουργία τοῦ Γόη-
τος.²²⁹ ἡ ὁποία σὲ κατήντησε νὰ ὑποσκελισθῇς κατὰ τόσον
5 ὀλέθριον τρόπον; Ποῖα πολὺπλοκα δίκτυα τοῦ Διαβόλου,
ἀφοῦ σὲ ἐσφιγξαν ἀπὸ παντοῦ, ἔκαμαν ὥστε νὰ ἀποδει-
χθοῦν αἱ δυνάμεις τῆς ἀρετῆς ὁδρανεῖς. Ποῦ ἐπῆγαν αἱ δι-
ηγῆσεις μου διὰ τοὺς κόπους σου. Ἄρα γε πρέπει νὰ δεῖ-
ξω δυσπιστίαν, Ἄλλὰ πῶς ἐπὶ τῇ δάσει τῶν φανερῶν εἶ-
ναι δυνατόν νὰ μὴ δεχθῶμεν ὡς ἀξιόπιστα καὶ τὰ μέχρι πρό-
10 τινος μὴ φανερά, ἀφοῦ με φρικτοὺς ὁρκους ἐδέσμευες τὰς
ψυχὰς δοῶν κατέφυγον εἰς τὸν Θεόν, παρ' ὅλου ὅτι τὸ πε-
ρισσότερον ἀπὸ τὸ ναὶ καὶ τὸ ὅχι ἔχει λεχθῇ κατηγορημα-
τικῶν ὅτι ἀνῆκει εἰς τὸν Διάβολον;²³⁰ Ταυτοχρόνως λοιπὸν
ἔγνες καὶ πρωταίτιος μιᾶς ὀλεθρίας ἐπιπορκίας καὶ με τὸν
ἐξευτελισμὸν τοῦ χαρακτήρος τῆς ἀσκήσεως ἐκ μέρους σου
ἔγινες αἰτίος νὰ ὀνειδισθοῦν ἀκόμη καὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ ὁ
15 ἴδιος ὁ Κύριος.

Κατεντρόπιασες τὸ καύχημα τῆς ἀγνότητος, ἔγινες ἀ-
φορμὴ νὰ κατηγορηθῇ ἡ ὑπόσχεσις τῆς σεμνὲς ζωῆς, κα-
τηντήσαμεν τραγικὴ ὑπόθεσις αἰχμαλώτων. (τὸ χεῖριστον)

²²⁹ Ὅσους κατὰρ ἡμῶν Σωμῆν ὁ Στωλῆτης. Πρὸς καὶ τὸ Ἀπολετίκιον τοῦ Ὁ-
σίου Θεοκτιστοῦ (3 Σεπτ.) καὶ ἄλλων Ὁσίων. «Ταῖς τῶν Θεοκρίτων σου ρο-
αῖς τῆς Ῥώμης τὸ ἄγνον ἀγεώγητος».

²³⁰ Ἡ ὅλη λεπτομερὴς περιγραφή τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἁγίου μονάζοντος
ἐπὶ τοῦ Μ. Β. ἀποδεικνύει πόσον ὁ τὸς ὁ Μ. Β. εἶχε ἀμειρίαν δοῶν
περιγράψει καὶ τὰ ὅποια εἰς τὴν τελευταίαν ἐργασίαν κατὰ τὴν μοναστι-
κὴν αὐτοῦ περιοδεῖαν, ὥστε νὰ τὰ ἐξαμύσῃ ἰσοδυναμῶς ὡς μοναχὸς. Ὡς γνωστὸν
τὰς ἀσκητικὰς ἀρετὰς τοῦ Μ. Β. περιγράφει ὁ φίλος τοῦ Ἁγ. Γρηγόριος ὁ
Θεολόγος εἰς τὴν εἰς αὐτὸν Ἐπιστολὴν του καὶ αἰ: τὰς 45, 51, 52 καὶ 53.
Γράφει: «Τίς οὕτω πολλὸν ἀποφῶς ἐν, οὐ πολλὰ δὲ κινήσει καὶ ἀσπασίς».
(154, 3-4).

²³¹ Γύως ἀνομιμάζεται ἐννοεῖται ὁ Διάβολος, ἐπειδὴ «τροπάζει», μαγεύει.

²³² Πρὸς. Ματθ. 5, 37 «Ἔστιν δὲ ὁ λόγος ἡμῶν ναὶ καὶ, οὐ οὐ» τὸ
ὅς παριστάνει τὰς ἐκ τῶν παντῶν ὁρῶν. Ὁ Μ. Β. εἶναι ἀπώλυτος εἰς τὸ
ὅτι οὐδεὶς ὁρκὸς ἐπιτρέσσεται.

τὰ τῆς πίστεώς μας δραματοποιούνται²³¹ καὶ διακωμωδοῦνται ὑπὸ Ἰουδαίων καὶ εἰδωλολατρῶν. Διέσπασες²³² τὸ ἀγωνιστικὸν φρόνημα τῶν μοναχῶν καὶ ἔγινες αἰτία νὰ περιέλθουν εἰς φόβον καὶ δειλίαν οἱ ζηλωταὶ καὶ νὰ ἀποροῦν διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Διαβόλου, ἐνῷ τοὺς χλιαροὺς τοὺς ὠδηγήσας εἰς πόθον τῆς ἀκολασίας. Ὅσον ἐξηρτάτο ἀπὸ σέ, παρέλυσες τὸ καύχημα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶπε: «θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»²³³ καὶ τὸν ἀρχοντά του. Εἰς τὴν πατρίδα σου προσέφερες ἕνα κρατῆρα δυσφημίας. Ἐκαμες ὄντως πραγματικότητά τας παροιμίας: «Ὅπως τὸ πληγωμένον εἰς τὸ συκῶτι ἐλάφι»,²³⁴ α (οὕτως ἐξηπάτησες δλους).

Τί ὁμως θὰ κάμωμεν τώρα. Ἀδελφέ, δὲν ἔπρεσεν ἀκόμη ὁ τελευταῖος πύργος, ὁ πύργος τῆς δυνάμεώς μας,²³⁵ δὲν ἐχάλασαν τὰ φάρμακα τῆς ἐπιστροφῆς, δὲν ἐκλείσθη ἡ πόλις τῆς καταφυγῆς. Μὴ μείνης ἄλλο εἰς τὸ «θάθος τῶν κακῶν».²³⁶ Μὴ παραδώσῃς τὸν ἑαυτόν σου εἰς τὸν ἀνθρωποκτόνον.²³⁷ Ὁ Κύριος γνωρίζει νὰ «ἀνορθοῖ κατερραγμένους»²³⁷ Μὴ φεύγῃς μακράν, ἀλλὰ τρέξε πάλιν πλησίον μας. Ἀνάλαβε πάλιν τοὺς ὀγῶνας τῆς νεανικῆς σου ἡλικίας καὶ μὲ τὰ δευτέρά σου κατορθώματα διάλυσε τὴν γλοιώδη καὶ χαμερτῇ²³⁸ ἡδονήν. Ἀναλογίσου τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου,²³⁹ ἡ ὁποία ἔχει τόσον πολὺ πλησιάζει εἰς τὴν ζωὴν μας,²⁴⁰ α καὶ ἀκόμη μάθε διὰ ποῖον τέλος πάντων λόγον στρέφονται πρὸς εὐσέβειαν Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες καὶ μὴ ἀρηθῇς τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου ὀριστικῶς,²⁴¹ διὰ νὰ μὴ ἰσχύσῃ καὶ διὰ

231 Εἶναι καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν πᾶσαν ἐξήχουν οὐκαιρίαν οἱ ἔξωθεν ἵνα χλευάσουν τὴν Ἐκκλησίαν.

232 Πεδάσις ἐν μεταφραστικῇ ἐννοίᾳ ἔσθ' ἐν μέρος τούτων θὰ ἔσταν δαλίσθη καὶ θὰ ἐμμένῃ τὸ παράδειγμα τῶ ἐπιστάτου.

233 Ἰωάν. 16, 33.

233a. Παρμ. 7, 23.

234 «Πύργος ἰσχύος» νοεῖται ἡ ἐκ βάθους μας δυναμότης διαρρηγμένη καὶ ἐπιστροφῆς.

235. Παρμ. Παρμ. 18, 9.

236. Παρμ. Ἰωάν. 8, 44 Ἐννοεῖται ὁ Διάβολος.

237 Παρμ. Παρμ. 146, 9. «Κατερραγμένοι» εἶναι οἱ συντρίμμιοι καὶ καταβεβλημένοι, ὥς πτώματα.

238. Κίς τὸ καίμενον «χαμερτῇ» ἡδονή. Ὁνομάζεται ἡ ἡδονὴ αὐτῆς, διότι ἐπλοῖ τὰ κάτω, τὰ χαμαί, ὅχι τὰ ἄνω, τὰ ἐν οὐρανοῖς.

239 Ἡ μνήμη τοῦ θανάτου εἶναι μέγα ὀφελὸν διὰ τὴν ἐγρήγορσιν καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν.

239a Τόσον ἄγρὸς εἶναι, ὅσον εἶναι, ἀγνωστος. Καὶ τὴν ἐκαμένην σιγήν θὰ εἶναι ὁμοειπὸν ἐν θὰ ἀναγινωσκόμεν νὰ γάρμον.

240. Τὸ νόημα τῆς λέξεως ὀριστικῶς εἶναι: Ὅτι διὰ τῆς πίστεως ἔχεις ἀρηθῇ τὸν Κύριον προσωρινῶς. Ἄν δὲν διαρρηθῇ, θὰ καταντῇ καὶ

οὐ ἡ φρικωδεστάτη ἐκείνη ἀπόφασις. «Οὐκ οἶδα ὁμᾶς τίνες ἐστέ»²⁴⁰

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 46 (ΜΣ'—ΧΛVI)

ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΗΝ Η ΟΠΟΙΑ ΕΠΚΑΤΕΛΕΙΥΕ ΤΟ «ΣΧΗΜΑ»²⁴¹

1. Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ ἀναφωνήσω τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λόγιον καὶ νὰ εἰπῶ. «Τίς ὄψει τῇ κεφαλῇ μου ὄδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων, καὶ κλαύσομαι τοὺς τετραυματισμένους θυγατρὸς λαοῦ μου;»²⁴² Διότι, ἂν καὶ αὐτοὺς τοὺς συνέχη θαθεῖα σιγὴ καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ναρ-
 5 κωμένοι ἀπὸ τὸ φοδερὸν αὐτὸ ὄκουσμα καὶ ἀπολέσαντες ἀκόμη καὶ αὐτὴν τὴν συναίσθησιν τοῦ πόνου ἐξ αἰτίας τοῦ καρίου τῆς πληγῆς εὐρίσκονται πεσμένοι κατὰ γῆς, ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς θεθαίως δὲν πρέπει νὰ προσπεράσωμεν μίαν τοιαύτην πτώσιν ὀδραρυτί. Διότι, ἂν ὁ Ἱερεμίας ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐπιηγώθησαν εἰς τὰ σώματα ἐν καιρῷ πολέμου τοὺς ἐθεωρήσεν ἀξίους μυρίων θρηγῶν, τί θὰ ἡδυνατο νὰ εἶπῃ κανεὶς ἐνώπιον τόσοῦ μεγάλης συμφορᾶς ψυχῶν, «Οἱ
 10 τραυματαῖαι σου, λέγει, οὐ τραυματία, ρομφαίας καὶ οἱ νεκροὶ σου οὐ νεκροὶ πολέμου»²⁴³ Διὰ τοῦτο θρηγῶ διὰ τὸ κεντρί τοῦ πραγματικοῦ θανάτου, τὴν φοδερὸν ἁμαρτίαν, καὶ «τὰ πεπυρωμένα θέλη τοῦ πονηροῦ»,²⁴⁴ τὰ ὅποια κατέφλεξαν κατὰ τρόπον θάρβαρον τὰς ψυχὰς μαζί με τὰ σώματα. Ἀληθῶς, θὰ πρέπη νὰ στενάξουν²⁴⁵ ἰσχυρῶς οἱ νό-
 15 μοι τοῦ θεοῦ, ἀναγκαζόμενοι νὰ βλέπουν ἐπὶ τὸν εἰς τὴν γῆν τόσοῦ μεγάλο μῖασμα.²⁴⁶ Οὗτοι, ἂν καὶ ἀπηγόρευον πάντοτε καὶ κατὰ μὲν τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἐφώναζον «οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου»,²⁴⁷ διὰ δὲ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων «ὅτι, πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτὴν ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐ-
 20 τοῦ»,²⁴⁸ τώρα βλέπουν τὴν ἰδίαν τὴν νύμφην τοῦ Δεσπότη νὰ μοιχεύεται ἀφόδως.

τὴν ἀνετηθῆς ὁριστικῶς. Εἰς τὸ καθεστὸς «ἐκτελεσθῆς» = ἐκτελὶ διὰ παντός! 240κ. Ματθ. 25, 12.

241. Εἰς σημ. 208 καὶ 231.

242. Ἱερ. 9, 1.

243. Ἠ: 22, 2.

243α. Ἐφεσ. 6, 16.

243β. Προσωποποιήσεις τὴν θέλειν νόμον θεοῦ καὶ παρὰ Πλάτωνος Κρίτων.

244. Εἰς τὸ καίμενον «ἄγος», διότι «ἄγος» (=μίασμα) ἐλήφθη ὡς αἷμα ἢ ἐκτόννησις μοναχῆς.

245. Δευτ. 5, 21.

246. Ματθ. 5, 26.

- Θά πρέπει ἀσφαλῶς νά στενάζουν ἀκόμη καί τὰ πνεύματα³⁴⁷ τῶν Ἀγγέλων. Ἐκ τούτων πρῶτος θεδαίως θά στενάζῃ ὁ ζηλωτής Φινεές, διότι δέν τοῦ εἶναι δυνατόν καί τώρα νά πάρῃ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ λόγγῃν ἀκιδωτήν³⁴⁸ α καί νά τιμωρήσῃ τήν ὀδευράν πρῶξιν διὰ σωματικοῦ θανάτου³⁴⁹. Ἐπειτα ὁ θαπτιστής Ἰωάννης, διότι δέν δύναται, 25 ἀφοῦ ἀφήσῃ δι' ὀλίγον τήν οὐράνιον διαμονήν, ὅπως τότε τήν ἔρημον, νά τρέξῃ νά ἐλέγξῃ τήν παρανομίαν καί, ἄν παραστῇ ἀνάγκη νά ὑποστῇς κάτι, νά ἀποθέσῃ τήν κεφαλὴν τοῦ μᾶλλον παρὰ τήν παρρησίαν (ὡς πρὸς τὸν Ἐλεγχον).^{347γ} Ἀλλὰ μᾶλλον περισσότερον προκεκμένου δι' ἡμᾶς καί αὐτός, ὅπως καί ὁ μακάριος Ἀδελ³⁵⁰, ἄν καί ἔχῃ ἀποθά- 30 νει, λαλεῖ ἀκόμη καί φωνάζει καί κραυγάζει ἰσχυρότερον τώρα ἀπὸ ὅ,τι τότε διὰ τήν Ἡρωδιάδα τὸ «Οὐκ ἔξιστί σοι ἔχειν αὐτήν». Πράγματι, ἄν τὸ σῶμα τοῦ Ἰωάννου κατὰ φυσικὴν ἀναγκαιότητα ὑπῆκουσεν εἰς τὸν ὀρισμὸν τοῦ Θεοῦ³⁴⁹ καί ἡ γλῶσσα τοῦ σιγᾷ. «Ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δίδεται». ³⁵⁰α Αὐτός λοιπὸν ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ἡβητήθῃ ὁ γάμος συνδούλου τοῦ, ἐπέμεινεν εἰς τήν παρρησίαν μέχρι θανάτου, τί θά ὑπέμενεν θάπτων τήν τόσῃ μεγάλῃ προσβολῇ 35 ἑναντίον τοῦ ἁγίου νυμφῶνος τοῦ Κυρίου;³⁵⁰
2. Ἀλλὰ οὐ, ἀφοῦ διέσπασες τὸν ζυγὸν τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐνώσεως, ὅφ' ἐνός μὲν ἀπέδρασες ἀπὸ τὸν ἀχραντὸν νυμφῶνα τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως, ὅφ' ἑτέρου δέ 8 ἐπείσες εἰς τήν ἀτιμον αὐτήν καί ἀρεβῇ διαφθοράν κατὰ τρόπον αἰσχρόν, ἐπειδὴ δέν δύνασαι νά ἐκφύγῃς τήν πικρὰν αὐτὴν κατηγορίαν καί δέν ἔχεις οὔτε τὸν τρόπον οὔτε τὴν πανουργίαν νά συγκαλύψῃς τὴν φοβεράν πρῶξιν, ἐξακολου-

347. Πρὸλ. Ἑβρ. 12, 28.

347α. «Σειροκόμοτες» ἦτο λόγγῃ μετ' αὐτῶν πρὸς τὰ ὅπλα ἐστρατευμένων καὶ θυσιάζουσιν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς τὸν ἔργασιον τὸ τοιοῦτον ἐχρησίμασεν εἰς ἔλεγχον τοῦ ἀδελφούς ἐν κοίτῃ διὰ τὴν ὑπερτίμωσιν καὶ ὑποτάκω. Τούτω ἐχρησίμασιν καὶ οἱ ἐλθέτω δι' ἔλεγχον εἰς τὰς ἀποθέτας αὐτοῦ (ἐντολὰς τῆς οὐρανοῦς Βλ. Αδελ. L—S).

347β. Ἀριθμ. 25, 6—8. Ἰσραηλῖτες ἠμάρταν μετὰ Μωδιαβιτιδὸς γυναικὸς καὶ τούτω; ἐξαιτίας τῆς διακρίσεως διὰ σειροκόμοτον ὁ Φινεές.

347γ. Ματθ. 14, 2—17.

348. Γεν. 4, 11.

349. Ὅρισμός καὶ Θεοῦ λέγεται ὁ θάνατος, ὅχι διότι ἀντικειμενικῶς τούτον ὁ Θεός, ἀλλὰ παρεκκλήσας διὰ τὴν μετέπειτα καὶ ἀνθρώπων. Πρὸλ. Παρρησίαν Τροπικῶν «Ὅντως κ ρ ο σ : α [α ο Θεοῦ...».

349α. Πρὸλ. Β' Τιμ. 2, 9.

350. Ἡ μοναχὴ εἶναι νόμφη Χριστοῦ. Ἀρα ὁ ἀποκλέπτης τῆς εἶναι ἔγκλημα κατὰ τοῦ Χριστοῦ Πρὸλ. Α' Κορ. 7, 34: «Ἡ ἄγνος παρρησίᾳ καὶ καὶ Χριστοῦ, ἵνα ἡ ἄγία καὶ σώφατι καὶ ἀνέμεται».

- θεὸς μὲ ἀναίδειαν τὴν παράνομον ἔκτισεν. Καὶ ἐπειδὴ ἀκρι-
βῶς ὁ ἀσεβὴς, ὅταν πέσῃ «εἰς βάθος κακῶν» τελικῶς «κα-
ταφρονεῖ», ²⁵¹ ἀπαρνέισσι καὶ αὐτὰς τὰς ὑποσχέσεις πρὸς
τὸν θεῖον Νυμφίον καὶ φωνάζεις ὅτι οὔτε εἶσαι μοναχὴ οὔτε
ὑποσχέτης ποτὲ παρθενίαν, οὐ ἢ ὅποια καὶ ἐδέχθης πολλοὺς
10 δρους, ἀλλὰ καὶ ἔδωκες πολλὰς ὑποσχέσεις περὶ παρθενίας.
Ἐνθυμήσου τὴν καλὴν ἐκείνην ὁμολογίαν, τὴν ὅποιαν ἔδωκες
ἐκωπιῶν Θεοῦ καὶ Ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ²⁵² Ἐνθυμήσου
τὴν σεμνὴν συνοδίαν καὶ τὸν ἱερὸν χορὸν τῶν παρθένων καὶ
τὴν συναγωγὴν τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ὁσίων
καὶ τὴν γηραλίαν ἐν Χριστῷ μάρτυρ ²⁵³α (γιαγιάν) σου, ἡ ὅ-
15 ποια ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν ἦτο ἀκόμη νέα καὶ ἀκμαία, καὶ
τὴν ἐν Κυρίῳ μητέρα σου, ἡ ὅποια συνηγωνίζετο μὲ ἐκεί-
νην (ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν) καὶ προσεπάθει μὲ κάποιους κό-
πους παραδόξους καὶ ἀσυνήθεις νὰ νικήσῃ τὴν δύναμιν τῆς
συνηθείας Ἀλλ' ἐξ ὅσου καὶ τὴν ἀδελφὴν σου, ἡ ὅποια εἰς
ἀλλα μὲν μιμεῖται ἐκείνας, εἰς ἄλλα δὲ καὶ φιλοτιμεῖται νὰ
τὰς ὑπερβῇ, ἐνῶ εἰς τὰ παρθενικά προτερήματα ὑπερτερεῖ
20 τῶν κατορθωμάτων τῶν προγόνων. Μάλιστα σὲ τὴν ἀδελφὴν,
ὡς ἐνόμιζεν, παρεκίνει εἰς φιλόπονον ἀμίλλαν τῶν ἰδίων ἀ-
γώνων τόσον διὰ τῶν λόγων τῆς, ὅσον καὶ διὰ τοῦ τρόπου
τῆς ζωῆς τῆς ²⁵⁴α Ἐνθυμήσου (ὁλο) αὐτά, καθὼς καὶ τὴν
ἀγγελικὴν ὁμοῦ μετ' ἐκείνων συναναστροφὴν καὶ τὴν θυλον
(πνευματικὴν) ζωὴν καὶ τὴν ἐνωμάτων κατάστασιν καὶ τέ-
25 λος τὸν οὐράνιον τρόπον ζωῆς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ²⁵⁵β
Ἐνθυμήσου (ἔπειτα) τὰς ἡμέρας χωρὶς θόρυβον, τὰς
φωτισμένας νύκτας, τὰς πνευματικὰς ὁδὰς, τὴν ἐναρμόνιον
ψαλμωδίαν, τὰς ἀγίας προσευχάς, τὴν ἀγνήν κλίνην τὴν
ἐγκρατὴ τράπεζαν καὶ τὴν παρθενικὴν πρόδοον. Ποῦ εἴ-
30 ναι λοιπὸν ἡ σεμνὴ ἐκείνη μορφή, ποῦ εἶναι τὸ κόσμον ἦθος
καὶ τὸ ἐνδυμα τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀσφόδον εἰς παρθένον, Ποῦ
εἶναι τὸ ὥραιον μὲν ἐρύθημα τῆς αἰδοῦσάσης, ἀλλ' ἐπί-

²⁵¹ Πρὸς Παρμ. 18, 8.

²⁵² Ἐννοεῖται κατὰ τὴν εἰρηφὴν τῆς κοινῆς, καθ' ἣν κατὰ τὴν πό-
λιν «ἀλλὰς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, μετὰ τῆς γεννητῆτος ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν
ἁγίων Ἀγγέλων καὶ κέντιων τῶν ἁγίων ἀπὸ τοῦ ἐννοῦ καὶ πάρεστιν ἐκωπίζο-
μενος τὰ παρὰ σοὶ ἐκπορευόμενα λόγια».

²⁵³ α «Μάρτυρ» ἢ Χριστῷ ἦτο ἡ παρεστημένη, «μήτηρ» ἢ ἡγουμένη
καὶ ἀδελφὴ ἢ συνασπασμένη, τὰς ἑσπείας ὁλοῖς ἐγκατέλειπεν ἢ ἐκπεσσοῦσα
καὶ περισσώτερον ἔβλ. ὅταν φαίνεται ὅτι ἀνῆκεν εἰς μεγάλην Μονήν, ἀλλὰ
μικρὰν ἀσκητικὴν συνοδίαν.

²⁵⁴ β Πρὸς τὸ ὅριον Ἀελευτίαν τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανά-
σιου τοῦ Ἀθηναίου «Τῇ ἐν σαρκὶ ζωῇ σοὶ πατρὶ ἀλέγοισαν, Ἀγγέλοις τὰ
πράγματα, πλὴν μετὰ σώματος πρὸς ἀοράτους συμπληρώς, ἐχάρητος Ἀοιδίμου.»
(ὅπως Ἰουλίαν).

- σης καὶ ἡ ἐξ αἰτίας τῆς ἐγκρατείας καὶ ἀγρυπνίας λάμπουσα εἰς τὸ πρόσωπον εὐσχημος ὠχρότης, περισσότερον λαμπρά καὶ χαριτωμένη ὅπῃ κάθε ἀλλήν ἀνθρώπῳ ὁφ.ν. Πόσας ἴσως φορὰς δὲν ἔχουσες εἰς τὰς προσευχάς σου δάκρυα, διὰ τὰ ἀ-
 35 ξιωθῆς νὰ τηρήσῃς τὴν παρθενίαν ἀμόλυντον; Πόσας δὲ ἐπιστολάς δὲν ἔγραψες πρὸς τοὺς Ἀγίους, διὰ τῶν ὁποί-
 ων ἐξήτεις νὰ εὐχωνται διὰ σέ, ὅχι προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃς ἕνα ἀνθρώπινον γάμον, ὅχι δὲ πολὺ περισσότερον διὰ τὴν
 40 ἀτιμωτικὴν αὐτὴν διαφθοράν, ἀλλὰ προκειμένου νὰ μὴ ἐκ-
 πέσῃς ἀπὸ τὸν Κυρίου Ἰησοῦν. Πόσα ἐπίσης δῶρα τοῦ Νυμφίου ἔδεδέχθης. Ἀρά γε χρειάζεται ἀκόμη καὶ νὰ ἀναφέρωμεν τὰς χάριν Ἐκείνου ἐκ μέρους τῶν δούλων Ἐ-
 45 κείνου τιμὰς. Τὴν σύμβικωσιν μὲ τὰς παρθένας, τὰς μετ' ἐκείνων ἐξόδους, τὰς ὑποδοχὰς ἐκ μέρους (ἀλλων) παρθέ-
 νων, τὰ ἐγκώμια διὰ τὴν παρθενίαν, τὰς παρθενικὰς εὐλο-
 γίας, τὰ γράμματα τὰ ὅποια ἀπηύθυνον πρὸς σέ ὡς πρὸς παρθένον, Ἀλλὰ τώρα, ἀφοῦ ἔδεδέχθης ὀλίγην «αἰθρὰν» τοῦ
 50 βασιμικοῦ πνεύματος τοῦ ἀέρος, «τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας»,²⁵¹ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἡρνηθῆς καὶ τὰ πολῦτιμον ἐκεῖνο καὶ παρμάρχητον²⁵² ἀπάκτημα (τὴν παρθε-
 νίαν) τὸ ἀντήλλαξες μὲ μίαν μικρὰν ἁδονήν, (ἡ ὅποια δι' ὀλίγον ληπαίνει τὸν φόρυγγά σου, ἀργότερον ὅμως θὰ δια-
 55 πιστώσῃς ὅτι εἶναι πεκροτέρα καὶ ἀπὸ τὴν χολήν)²⁵³
 3. Δι' αὐτὰ ποῖος εἶναι δυνατόν ἀφοῦ πενήθῃς νὰ μὴ εἴπῃ: «Ὡς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών»,²⁵⁴ Ὡς δὲ εἶναι δυνατόν νὰ μὴ εἴπῃ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος πρὸς κάποιον ἐξ ἐκείνων οἱ ὅποιοι σήμερον περιπατοῦν ἐν πνεύματι Ἰε-
 60 ρεμίου.²⁵⁵ «Εἶδες ἃ ἐποίησέ μοι ἡ παρθένος τοῦ Ἰσρα-
 ῆλ;»²⁵⁶ «Ἐγὼ ἐμνηστευσάμην αὐτὴν ἑμαυτῷ ἐν πίστει καὶ

253. Ἐφεσ. 2, 2. Καὶ σήμερον τὰ δαιμόνια λέγονται «ἀερταί». Ἄρα ἐννοεῖται ὁ παρωπιδὲς, φιλικὸς καὶ θεοφιλικὸς, ἀλλὰ καὶ παροπιδὲς καὶ θανατηφόρος.

254. «Παρμάρχητος» λέγεται ἡ παρθενία καὶ κτήμα, ὅνθ' εἶναι καὶ χάρισμα, διότι ἀπαταὶ ἐκαστον ἄνθρωπον Ἀσάρῃ καὶ οἱ Ἀρχαῖοι εἰς τὸ πρῶτον τῆς παρθένης Ἀθηνᾶς διὰ τοῦ ὁράτος, τὸ ὅποion ἐκρύβεται, ἤθελον τὸ συμβολίσουν τὸν διὰ τὴν παρθενίαν ἄγνον, ὁμοῦς ἀκαταῖ καὶ «αἰσφύαν», ἡ ὅποια ἐν προκειμένῳ λέγεται σφοδρότης.

255. Ἰεροσολιμιτικὴ ἡ πόλις τοῦ Ἀγίου. Ἐναι ἐκατεπέστιον, δηλη-
 τήριον (ὑπερβαρμένον ἢ ἔθον, εἶναι κινεῖ ἔθον, δηλητηριώδες καὶ θανα-
 τηφόρος).

256. Ψαλ. 1, 21. Τὸ παρόντων πρὸ Θεοῦ διὰ τὸν πιστὸν Ἰσραῆλ.

257. Ἀπλ. τοὺς ἠρνησάμενος τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἰσραῆλ ἀπὸ τοῦ ἀλη-
 θινῆς Θεοῦ, ὃς ἀρνήται ὁμοειδέως ὁ ἠρνητικὸς Ἰσραεμίας (αἰδλ. διδόνον
 τὸν «ἠρνητικόν»).

258. Πρβλ. Ἰερ. 18, 18.

- ἀφθαρείᾳ, ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐν κρίματι καὶ ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς»,²⁵⁷ καθὼς τῆς ὑπεσχέθην διὰ τοῦ Προφήτου Ὡσὴ Αὐτῇ ὅπως εἶχεν ἀγαπήσει «ἀλλοτρίους»²⁵⁸ καὶ, ζώντος ἐμοῦ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς, «χρηματίζει μοιχαλῖς» καὶ δὲν φοβεῖται «γενομένη ἀνδρὶ ἐτέρῳ»²⁵⁹ Ἄρα γε τί θά ἔλεγεν
- 10 ὁ νυμφαγωγός σου, ὁ θεῖος καὶ μακάριος Παῦλος, καὶ ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος καὶ ὁ σύγχρονός μας αὐτός, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ὁποίου, ὡς μεσολαβητοῦ καὶ διδασκάλου, ἀφοῦ ἐγκατέλειψες τὸν οἶκον τῆς μητρός σου, ἡνωθῆς μετὰ τὸν Κύριον, Ἄρα γε ἕκαστος ἐκ τῶν δύο τούτων ἐλθὼν εἰς σφοδρὰν ταραχὴν ψυχῆς δὲν θά ἔλεγε «φόβος γὰρ ὅτι ἐφοδύμην ἤλθέ μοι καὶ ὃν ἐδεδοίkein συνήντησέ μοι,».²⁶⁰ Διότι
- 15 ἐγὼ μὲν «ἡρμοσάμην σε ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένου ἀγνῆν, παραστήσαι τῷ Χριστῷ»²⁶¹ Καὶ πάντοτε ἐφοδύμην μήπως «ὡς ὁ ὄφις ἐξηπάτησεν Εὐάν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ»,²⁶² παρομοίως κάποτε φθαροῦν τὰ νοήματά σου.²⁶³ Διὰ τοῦτο προσεπάθουν διὰ μυρίων μὲν εὐχῶν καὶ διδασκαλιῶν νὰ καταστέλλω τὸν τάρachον τῶν παθῶν, διὰ μυρίων δὲ προφυλακτικῶν τρόπων νὰ περιφρουρήσω τὴν νύμφην τοῦ Χριστοῦ καὶ πάντοτε διηγοῦμην περὶ τοῦ θείου τῆς ἀγάμου, ὅτι ὡς γνωστὸν μόνον «ἡ ἀγασμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ἡ
- 20 ἀγία τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι».²⁶⁴ Ἐπίσης ἐξηγουν τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς παρθενίας καὶ προσαγορεύουν σε «ναὸν τοῦ Θεοῦ»²⁶⁵ ἀνεκούφιστον (τοὺς κόπους) καὶ ἔδιδον τρόπον τινὰ πτερά εἰς τὴν ὁλοπρόθυμον πορείαν σου πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ διὰ τοῦ φόβου τοῦ τρομεροῦ αὐτοῦ πράγματος²⁶⁶ σὲ ἐβόηθουν νὰ μὴ πέσης λέγων· «Εἰ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός».²⁶⁷ Καὶ μάλιστα σοῦ προσέθετον καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν προσευχῶν μου.²⁶⁸ ἵνα οὕτως «ὁλόκληρον τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα ἀμέμπτως

257. Πρὸς Γ. ἑπιστ. 2, 21.

258. Πρὸς Γ. ἑπιστ. 2, 25.

259. Ρωμ. 7, 3.

260. ἑπιστ. 2, 25.

261. Β' Κορ. 11, 2.

262. Β' Κορ. 11, 3.

263. ἑπιστ. 2.

264. Α' Κορ. 7, 34.

265. Β' Κορ. 6, 16.

266. Τρομερὸν πρῶτον διαφέρει τὴν πύλιν εἰς παρεῖναι.

267. Α' Κορ. 3, 17.

268. Συνεχῆς κατὰ τὰ φαινόμενα νὰ ἐμὴν ἡ ὁ ἄν. Παῦλος ἡ ὁ πνευματικὸς τῆς Πατρὸς. Αἱ προσευχαὶ τῶν πνευματικῶν Πατέρων διδόναι ἀσφάλειαν ὁ ἄν. Βασίλειος ὡς κατὰ προσέχοντα ἀπὸ τῶν ἀγωνισμένων πνευματικῶν τέκνων τῶν.

- 30 ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρη-
 θεῖν»²⁶⁹ Ἄλλ', ὡς φαίνεται, ματᾶκως ἔχω κοπιᾶσει διὰ σὲ
 ὁλους αὐτοὺς τοὺς κόπους καὶ μοῦ ἀπέβη τὸ πέρας τῶν
 γλυκεῶν²⁷⁰ αἰκείνων κόπων πικρὸν καὶ χρειάζεται νὰ στε-
 νάζω πάλιν δι' αἰκείνην, διὰ τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ χαίρω.
 Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι ἔχεις μὲν ἀπατηθῇ ὑπὸ τοῦ ὄψεως κατὰ
 35 τρόπον πικρότερον ἀπὸ ὅ,τι ἡ Εὐα, ἔχουν δὲ φθαρῇ ὄχι μόνον
 τὰ νοήματά σου,²⁷¹ ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ σῶμα
 σου ἀκόμη καὶ συνέβη τὸ φρεσὼδες αἰκείνο, τὸ ὁποῖον καὶ
 νὰ ἐκστομίω διατάξω, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ τὸ ἀποσιωπή-
 σω (διότι εἶναι ὡς πῦρ, τὸ ὁποῖον καίει μέσα εἰς τὰ ὅσα
 μου καὶ ἔχω καθ' ὁλοκληρίαν παραλύσει καὶ δὲν δύναμαι νὰ
 τὸ ὑπομεινω) Δηλαδή ἐπῆρες (τὸ σῶμα σου) «τὰ μέλη τοῦ
 40 Χριστοῦ» καὶ «πεποίηκας πόρνης μέλη»²⁷² Αὐτὸ τὸ κα-
 κόν, μοναδικόν εἰς τὸ εἶδος του μεταξύ ὄλων τῶν ὁμοίων,
 εἶναι ὑπεράνω συγκρίσεως. Αὐτὸ εἶναι ἐν τόλμημα νεοφα-
 νές εἰς τὴν ζωὴν. «Διέλθετε, λέγει, νήσους Χεττιελμ καὶ ἴδε-
 τε καὶ εἰς Κηδάρ ἀποστείλατε καὶ νοήσατε σφόδρα, εἰ γέ-
 γονε τοιαῦτα, εἰ ἀλλάσσονται ἔθνη θεοὺς αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ
 οὐκ εἰσὶ θεοί»²⁷³ Ἡ δὲ παρθένος «ἠλλάξαστο τὴν δόξαν ἐν τῇ
 45 αἰσχύνῃ αὐτῆς»²⁷⁴ «Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ταύτῃ καὶ ἔφρι-
 ξεν ἡ γῆ ἐπὶ πλείον σφόδρα»²⁷⁵ Ὅπως δὲ ἴσχυε ὁ Κύριος λέ-
 γει καὶ τώρα ὅτι «δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν» ἡ παρθένος
 δηλαδή «ἐμὲ ἐγκατέλιπε»,²⁷⁶ τὸν ἀληθινόν Ἅγιον Νυμφίον
 τῶν ἁγίων ψυχῶν, καὶ ἐδραπέτευσεν πρὸς ἓνα ἀσεβῆ καὶ πα-
 ράνομον φθορέα καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. «Ἀπε-
 50 μακρύνθη ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸν σωτῆρα τῆς»²⁷⁷ α καὶ «παρέστη-
 σε τὰ μέλη αὐτῆς δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ»²⁷⁸
 «Ἐληρμόνησεν ἐμὲ καὶ ἠκολούθησε τὸν ἑραστήν τῆς»²⁷⁹ α
 4. Θὰ τὸν συνέφερε καλλίτερον εἰ μῦλος ὀνικός πε-

269. Δ' Θεο. Β, 28.

269a. Χαρακτηριστικὸς ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν κόπων ὡς γλυκοὶ, διότι
 ἄγνοοι διὰ τὸ γλυκὺ ὄντος πράγμα καὶ ὄνομα, τὸν Θεὸν καὶ τὴν σωτη-
 ρίαν μὲν φιλῶν, τὸν δὲ Θεὸν

269b. Βλ. σημ. 263.

270. Δ' Κορ. 6, 15.

271. Ἰερ. 2, 11.

272. Ἐ. α.

273. Ἰερ. 2, 12.

274. Ἰερ. 2, 13.

274a. Δουτ. 32, 15. Τὸ χάριον χαρακτηριστικόν: «...ἀπελάνθυσεν
 ὁ ἡγαγμένος»?

275. Ρωμ. 6, 12.

275a. Ὁσπ. 2, 15. Ἐὰν τελειώσῃ τὰ λόγια τοῦ πνευματικοῦ Πατρὸς
 πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, Ἀκολουθεῖ ὁ 4 κεφ. τοῦ πνευματικοῦ φθορέως.

- ριέκεντο περί τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπτο εἰς τὴν θά-
 λασσαν»²⁷⁵ παρὰ τὸ ὅτι «ἐσκορδαλίσει» τὴν παρθένον τοῦ
 Κυρίου. Ποῖος αὐθάδης δοῦλος ἐτρελλάθη ποτὲ τόσοι πο-
 λῶ, ὥστε νὰ ἐπιβουλευθῇ τὴν συζυγικὴν κοίτην τοῦ κυρίου
 του; Ποῖος ληστής ἐπροχώρησεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἀνο-
 5 ησίας, ὥστε νὰ ἀπλώσῃ τὰς χεῖρας του εἰς τὰ ἀφιερῶματα
 αὐτὰ τοῦ Θεοῦ, τὰ ὅποια δὲν εἶναι ἄψυχα σκεύη, ἀλλὰ σώ-
 ματα ζῶντα καὶ ἔχοντα ἐνοικον ψυχὴν πλασμένην «κατ' εἰ-
 κόνα Θεοῦ».²⁷⁶ Ποῖος ἠκούσθη ποτὲ ὅτι ἐτόλμησεν εἰς τὸ
 κέντρον τῆς πόλεως καὶ ἐν μεσημβρία πλήρει νὰ ζωγραφίσῃ
 10 ἐπάνω εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως μορφὰς χοίρων ἀκαθάρ-
 των.²⁷⁷ Ἐάν κανεὶς παραβιάσῃ τὸν γάμον ἐνὸς ἀνθρώπου
 «χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ θυμῷ ἢ τριῶν μάρτυρων ἀποθνήσκει.
 Πόσω δοκεῖτε, χείρονος ἀξικωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν
 τοῦ Θεοῦ καταπατήσας»²⁷⁸ καὶ μολύνῃς τὴν νύμφην ἢ ὅποια
 διὰ τῶν ὁμολογιῶν τῆς ἀφιερῶσθαι εἰς Αὐτόν, καὶ «ἐνυδρί-
 σαις τὸ Πνεῦμα» τῆς παρθενίας.²⁷⁹ Ἀλλά, λέγει, «ἤθελε καὶ
 15 ἐκείνη» καὶ συνεπῶς «δὲν τὴν ἐβίασα χωρὶς τὴν θέλησιν
 τῆς» (Ἀλλὰ τί ἄξιον ἔχουν αὐτά.) Διότι καὶ ἡ σωτὴς
 ἐκείνη θέσποινα, ἡ ἴδια ἐξετρελλάθη διὰ τὸν πάγκαλον Ἰω-
 σήφ. Ὅμως ἡ τρέλλα τῆς ἀκολάστου δὲν ἐνίκησε τὴν ἀρε-
 τὴν τοῦ σώφρονος οὔτε καὶ παρεσύρθη ἐκεῖνος εἰς τὴν πα-
 20 ράνομον πράξιν, παρ' ὅτι αὐτὴ μὲ τὰ χεῖρα τῆς τὸν ἐξε-
 θίαζε πρὸς τοῦτο.²⁸⁰ Ἀλλὰ ἐκείνη, λέγει, τὸ εἶχεν ἤδη ἀ-
 ποφασίσαι καὶ συνεπῶς δὲν ἦτο πλέον παρθένος. Καὶ ἂν ἐγὼ
 δὲν ἤθελον, θὰ εἶχε διαφθορῇ ἀπὸ κάποιου²⁸¹ ἄλλον. Naί,
 ἀλλὰ ἡ Γραφὴ λέγει ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔπρεπε
 νὰ παραδοθῇ, ἀλλὰ οὐαὶ εἰς ἐκεῖνον διὰ τοῦ ὁποίου παρε-
 δόθη²⁸² καὶ τὰ σκάνδαλα «ἀνάγκη ἔλθεῖν», ἀλλ' ἀλοῖμονον
 εἰς ἐκεῖνον «δι' οὗ ἔρχονται».²⁸³

275. Ματθ. 9, 16.

276a. Γεν. 1, 27.

276b. Ὁ παρομοιωτικὸς χαρακτηριστικὸς. Ἡ δοῦλγεια εἶναι ἀκαθαρτοτέρα
 χοίρων, ἐπὶ καὶ τοῦ ἁγίου, Δουκ. 12, 16. «δόσαντες χοίρους...»

277. Ἐβρ. 10, 29.

278. Ἐ. ε. τὸ ἄγ. Πνεῦμα ἐδὲ ὁσιμίζεται. Ἰπνὸς Παρθενίας. λέ-
 γει τὸ ὅτι ἐνοικεῖ εἰς τὰς παρθίας τῶν παρθένων, ἐνθ' ἀνταθέτως ἐντελεῖς
 ἀφίσταται ἀπὸ τοῦ παρθενοῦ.

278a. Γεν. 39, 6 κέξ.

279. Ἐνταῦθα ὁ Μ. Βασιλεὺς πηδᾷ ὅτι προσημασμένος κακοῦ δὲν κρέ-
 ναι νὰ γίνετο. ὅμως οὕτω νὰ θεωρεῖται τυχερός ὁ πρὸς τὸν νὰ πρᾶξῃ
 αὐτὸ, διότι ἀκαθαρτοτέρα ἔχει νόσον γίνετο ἀλλοτρίως. ἀλλὰ καὶ κληρονομᾷ
 τὸ «οὐαὶ» τοῦ Χριστοῦ. «Ἀνάγκη γάρ ὅστις ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα» κτλ. οὐαὶ
 ἐφ' ἀνθρώπου ἐκείνου, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται» (Ματθ. 18, 7).

280. Ματθ. 26, 24.

281. Ματθ. 18, 7.

5. Κατόπιν τούτων θά εἴπω «Μή ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει.»²⁸³ Διὰ τί ἡ παρθέ-
 νος ἔστρεψε τὰ ὦτα τῆς εἰς τὸν Χριστὸν κατὰ τρόπον ἀ-
 ναιδῆ, παρ' ὅτι ἤκουσε τὸν Νυμφίον Χριστὸν νὰ λέγῃ διὰ
 τοῦ Ἰερεμίου «Καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα
 5 πάντα πρὸς με ἀνάτρεψον καὶ οὐκ ἀνέστρεψε. Μὴ ρητίνῃ
 οὐκ ἔστιν ἐν Γαλααδ ἡ λατρὸς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ, Διὰ τί οὐκ
 ἀνέβη ἰασις θυγατρὸς λαοῦ μου.»²⁸⁴ Πράγματι, εἰς τὴν Ἀ-
 γίαν Γραφὴν δύνασαι νὰ εὑρῇς πολλὰ μέσα πρὸς ἀπόκρου-
 σιν τοῦ κακοῦ, πολλὰ δὲ φάρμακα τὰ ὅποια ὁδηγοῦν ἀπὸ
 τὴν ἀπώλειαν εἰς τὴν σωτηρίαν τὰ περὶ τοῦ θανάτου καὶ
 10 τῆς ἀναστάσεως μυστήρια, τὰ λόγια περὶ τῆς φοβερᾶς κρι-
 σεως καὶ αἰωνίου κολάσεως, τὰ δόγματα περὶ μετανοίας καὶ
 ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, τὰ ἀναριθμητὰ ἐκεῖνα παραδείγματα
 τῆς ἐπιστροφῆς τὴν (ἀπολεσθεῖσαν) βραγχὴν,²⁸⁵ τὸ (ἀπο-
 λωλὸς) πρόβατον,²⁸⁶ τὸν (θωπτόν) υἱόν, ὁ ὅποιος κατέφα-
 γε τὸν θῖον (περιουσίαν) μετὰ πορνῶν, ὁ ὅποιος «ἀπολω-
 15 λὸς ἦν καὶ εὗρέθη καὶ νεκρὸς καὶ ἀνέζησεν»²⁸⁷ Ἄς χρησι-
 μοποιήσωμεν αὐτὰ ὡς βοήθειαν²⁸⁸ α κατὰ τοῦ κακοῦ, ὡς θε-
 ραπεύσωμεν διὰ τούτων τὴν ψυχὴν μας
- Ἐνθυμήσου τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ζωῆς σου (διό-
 τι ἀσφαλῶς δὲν πρόκειται νὰ ζῆσθης μόνῃ σὺ ἀκωνίως).
 Ἐνθυμήσου τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν καὶ τὴν τελευταίαν
 πνιγνὴν πνοὴν καὶ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου καὶ τὴν κατε-
 πείγουσαν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς καταφθάνοντας
 20 Ἀγγέλους καὶ τὴν ψυχὴν σου ἢ ὅποια θά ταράσσεται μὲ
 αὐτὰ εἰς φοβερόν βαθμόν καὶ θά μαστιγώνεται ἐκ τῶν προ-
 τέρων κατὰ τρόπον πικρὸν ὑπὸ τῆς ἁμαρτωλῆς συνειδή-
 σεως καὶ κατὰ τρόπον ἀξιολύπητον θά στρέφῃ τὴν προσο-
 χὴν τῆς εἰς τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ (τέλος ἐνθυμήσου) τὴν ἀναπό-

283. Ἰερ. 8, 4.

284. Ἰερ. 8, 22 Ἡ «ἀόνη» ἐστὶν εἰς τὴν ἱερ. 8, 22 «Ρα-ῖνη» ἡ ἀπειλὴ διὰ τὸ πᾶν τῆς τιμωρίας. Παραπονεῖται ὁ Θεός ὅτι δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπι-
 στρέφῃ διὰ μετανοίας ὅσοι νὰ τὴν θεραπεύσῃ. Ἡ «ἰασις» - θεραπεία κατὰ
 πρόληψιν.

284. Λουκ. 15, 8—9.

285. Λουκ. 15, 4—6.

286. Λουκ. 15, 24, 32. Τὸς Τελόναν ἔπειτα καὶ τὴς πόρνως, περὶ
 τῶν ὁποίων ὁ Κύριος εἶπεν ὅτι «προσπορεύσιν ἑμὲς (=προσπαράσονται ἑμῶν)
 εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Ματθ. 21, 31)

286α. Θεραπεία καὶ ἀνυπαλόγητος, σωτηριώδης δὲ βοήθεια. Καὶ θερά-
 χουν παραδείγματα ἁμαρτωλῶν τῶν ὁποίων ἐγένετο δευτὴ ἡ μετάνοια, τόσα
 καὶ τόσων κατηγορίων, ὅσοις εἶναι νὰ εὐρισκώμεν τὸ ἀνελγὸν μας καὶ νὰ
 εἰσέλθωμεν ἀνακαλόγητοι διὰ τῆς «προφθοίας ἐν ἁμαρτίαις» μας

- φευκτον ἀνάγκην τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἀποδημίας. Κάμε, σὲ παρακαλῶ, εἰς τὴν διάνοιάν σου τὸ διάγραμμα τῆς τελευταίας καταστροφῆς δλης ἀπὸ κοινοῦ τῆς ζωῆς (πάντων),
- 25 «ὅταν Ἐλθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ μετὰ τῶν Ἀγγέλων αὐτοῦ»²⁹⁷ «Ἡξεῖ γὰρ καὶ οὐ παρασιωπήσεται»²⁹⁸ «ὅταν Ἐλθῇ κρίναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ»²⁹⁹ «ὅταν ἡ σάλπιγξ»³⁰⁰ α ἐκείνη, ἀφοῦ ἤχησῃ ἐν μέγα καὶ φοβερὸν σάλπισμα, θὰ ἐξυπνίσῃ τοὺς ἐπὶ αἰῶνας κοιμωμένους «καὶ ἐκπαρέυσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως».³⁰¹
- 30 Ἐνθυμήσου τέλος τὴν θεοπτίαν τοῦ Δανιήλ, πῶς φέρεται ὑπ' ὄφιν μας τὴν Κρίσιν. Ἐθεωροῦν, λέγει, ἕως ὅτου θρῶνοι ἐτέθησαν καὶ ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκαθέζετο καὶ τὸ
- 35 ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡς χιών καὶ ἡ θρίξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὥσει ἔριον καθαρὸν, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον. Ποταμὸς πυρὸς εἴλκεν ἐμπροσθεν αὐτοῦ Χίλιαι χιλιάδες (Ἀγγέλων) ἐλειτουργοῦν αὐτῷ καὶ μύριαι μυριάδες παρειστῆκισαν αὐτῷ. Κριτήριον ἐκόθῃ (= διὰ νὰ κρίνῃ) καὶ δίδλοι ἀνεωχθήσαν.³⁰² Ἦνοιχθήσαν, διὰ νὰ τὰ καταστήσουν τὰ
- 40 πάντα συγχρόνως μετὰ σαφηνείας φανερά, τὰ καλὰ, τὰ φαῦλα, τὰ φανερά, τὰ κρυφά, τὰς πράξεις, τὰς σκέψεις, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνουν ἀκουστά εἰς ὅλους καὶ τοὺς Ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους.
- Ποία ἄρα γε πρέπει νὰ εἶναι ἡ στάσις δι' ὅλα αὐτὰ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐζησαν κακῶς. Ποῦ ἄρα γε θὰ δυνηθῇ νὰ
- 45 ἐξαφανισθῇ ἡ ψυχὴ ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐξαιφνης ἐφάνη γεμάτη κατασχύνῃ ἐνώπιον τόσων θεατῶν. Μὲ ποῖον δὲ σῶμα θὰ ὑπομείνῃ τὰς ἀνυποφόρους ἐκείνας καὶ χροὺς τέλος τιμωρίας, ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὸ πῦρ τὸ ἀσβεστον,³⁰³ α ὁ σκῶληξ³⁰⁴ ὁ τιμωρῶν αἰωνίως, ὁ πυθμὴν τοῦ Ἀβου³⁰⁵ γ ὁ σκοτεινὸς καὶ φρικτῶδης, αἱ πικραὶ θρηνηδίαι. ἢ ἀνευ προηγουμένου
- 50 κραυγῆ καὶ ὁ κλαυθμὸς καὶ τὸ τρίξιμον ἐκ τρόμου τῶν ὀδόντων καὶ ὅπου ἐν γένει δὲν ἔχουν τέλος αἱ φρικταὶ τιμω-

297 Ματθ 26, 31

298 Σαλμ 49, 5.

299 Ματθ 16, 27

300 Ματθ 24, 31

301 Ἰωάν 5, 29

302 Δαν 11, 7, 9—10.

303a Μάρκ. 9, 43.

303b Μάρκ. 9, 44.

303γ Παρμ. 14, 19 καὶ 16, 26

ρίαι, Δὲν ὑπάρχει τρόπος ἀπαλλαγῆς ἀπὸ αὐτὰ μετὰ τὸν θάνατον, οὔτε ὑπάρχει κάποια ἐπινόησις ἢ τέχνασμα, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ δυνηθῇ τις νὰ ἐκφύγῃ τὰ πικρὰ αὐτὰ κολαστήρια.

- 6 Αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὰ ἀποφύγῃ κανεὶς ἀπὸ τῶν-
 5 ρα. Ἔως οὗτο εἶναι τοῦτο δυνατόν, ὡς σκηνωθῶμεν ἀπὲ
 πτώσιν μας καὶ ὡς μὴ ἀπελπισθῶμεν, ἐὰν ἀπελευθερωθῶμε
 ἀπὸ τὰ κακὰ. «Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρ-
 10 τωλοὺς σῶσαι».²⁹³ «Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσω-
 μεν αὐτῷ καὶ κλαυσόμεν ἐναντίον αὐτοῦ».²⁹⁴ Καλῶν ἡμᾶς
 εἰς μετάνοιαν ὁ Λόγος θεοῦ καὶ κράζει. Ὑπάρχει ὁδὸς σω-
 15 τηρίας, ἂν θέλωμεν. Σὲ κατέπιε βεβαίως ὁ θάνατος ἀποκτή-
 σας ἐπάνω σου δυναμιν. Ὅμως γνωρίζε καλῶς ὅτι «ὁ Θεὸς
 ἀφήρεσε καὶ πάλιν πᾶν δάκρυον»²⁹⁵ ἀπὸ τὰ πρόσωπα τῶν
 20 μετανουουντῶν. «Πιστὸς Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐ-
 τοῦ».²⁹⁶ Δὲν ψεύδεται, ὅταν λέγῃ. «Ἐὰν ὦσιν οἱ ἁμαρτίαι
 ὁμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκ-
 κινον, ὥσει ἔριον λευκανῶ».²⁹⁷ Ὁ μέγας τῶν ψυχῶν ἱατρός²⁹⁸
 εἶναι πρόθυμος νὰ θεραπεύσῃ τὸ πάθος σου. Ἐκείνου λό-
 15 γοι εἶναι, ἐκεῖνο τὸ γλυκὺ καὶ σωτήριο Στόμα εἶπεν. «Οὐ
 χρειᾶν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες (=οἱ ὑγιεῖς) ἱατροῦ, ἀλλ' οἱ
 κακῶς ἔχοντες (=οἱ ἀσθενεῖς). Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαί-
 20 οὺς, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν».²⁹⁹ Ὁ Κύριος θέλει νὰ
 σὲ καθαρίσῃ ἀπὸ τὸν πόνον τῆς πληγῆς σου³⁰⁰ καὶ νὰ σοῦ
 δείξῃ φῶς ἐκεῖ ὅπου ἐφαίνετο ὅτι ὑπῆρχε μόνον σκότος. Ὁ
 Ποιμὴν ὁ Καλός, ἀφοῦ ἀφησε τὰ μὴ πεπλανημένα πρόβατά
 του, σὲ ἀναζητεῖ.³⁰¹ Ἐὰν τοῦ παραδώσῃς τὸν ἑαυτὸν σου,
 20 δὲν θὰ διστάσῃ οὔτε θὰ θεωρήσῃ ἀνάξιον δι' Αὐτὸν ὁ Φι-
 λάρεῖς πωπος νὰ σὲ διατάσῃ ἐπάνω εἰς τοὺς ἰδικούς του ὤ-
 μους, γινώσκων διότι εἶσε τὸ ἀπολωλὸς πρόβατόν του.³⁰² Ὁ
 Πατήρ, ὁ αὐτοὶ καὶ ἐν ἡμέρῃ τὴν ἐπιστροφὴν σου ἀπὸ τὴν
 πλάνην, ἰσχυρὸν σὺ ἐπίστρεψε καὶ ἐνῷ θὰ εἶσαι ἀκόμη μα-
 κρόν, ἀφοῦ τρέξῃ πρὸς συνάντησίν σου, θὰ πᾶσῃ εἰς τὸν

293. Α' Τιμ. 1, 16.

294. Ψαλμ. 94, 6.

295a. Ἀποκ. 7, 17 καὶ 21, 4.

296. Ψαλμ. 144, 13a.

297. Ἰω. 1, 18.

298. Νοεῖται ὁ Χριστὸς πρὸς Ματθ. 9, 13.

299. Ἰ. 4.

300. Ἰω. 58, 10.

301. Πρὸς Ματθ. 18, 12, 13.

302. Ἰ. 4.

- 25 λαιμόν σου καὶ με φιλήματα ἀγάπης θά ἐναγκαλισθῇ³⁰¹ ἐκείνην ἢ ὅποια ἤδη θά ἔχη καθαρισθῇ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν ὑπὸ τῆς μετανοίας. Καὶ θά ἐνδύσῃ τὴν ψυχὴν, ἢ ὅποια «ἐξεδύθη τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ὁμοῦ μετὰ τῶν πράξεών του»,^{301a} «τὴν πρώτην στολὴν» καὶ θά φορέσῃ «δοκτύλιον εἰς τὰς χεῖρας», αἱ ὁποῖαι ἐξεπλύνθησαν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ θανάτου (τῆς ψυχῆς), καὶ θά φορέσῃ «ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας»,³⁰² οἱ ὅποιοι ἐγύρισαν ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ κακοῦ πρὸς τὸν δρόμον «τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης». ³⁰³ Καὶ θά κηρύξῃ εἰς τοὺς ἰδικούς Του καὶ τοὺς Ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἡμέραν εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς³⁰⁴ καὶ θά ἐορτάσῃ τὴν σωτηρίαν σου με κάθε τρόπον. Ἐμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, λέγει, ὅτι χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι». ³⁰⁵ Καὶ ἂν κάποιος ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι νομίζουν ὅτι «στέκουν καλῶς»^{306a} ἀπειθύνῃ κατηγορίαν ἐναντίον σου, ὅτι ἔγινες ἀμέσως δεκτὴ εἰς κοινωνίαν, ὁ ἴδιος ὁ Πανάγαθος Πατὴρ θά ἀπαντήσῃ διὰ λογαριασμόν σου καὶ θά εἴπῃ· «Εὐφρανθῆναι δεῖ καὶ χαρῆναι, ὅτι αὕτη ἡ θυγάτηρ μου νεκρά ἦν καὶ ἀνέζησε καὶ ἀπο-
49 λωλύα (=χαμένη) καὶ εὐρέθη». ³⁰⁶

301. Πρβλ. Λουκ. 15, 20.

301a. Κολ. 3, 9.

302. Πρβλ. Λουκ. 15, 22.

303. Πρβλ. Ἐφ. 6, 15.

304. Πρβλ. Λουκ. 15, 6, 9.

305. Πρβλ. Λουκ. 15, 7—10.

306a. Α' Κορ. 10, 12: «ὁ δοκῶν ἰστέναί με διακρίτω μὴ πείσῃ».

306. Λουκ. 15, 82. — Ἡ Ἐπιστολή, ὅπως δεῖ εἶναι ἀριστοτέλειον, ἀποδεικνύει ἐκτετατὴν γνώσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. ἐκ τῆς ὁποίας ἀντλεῖται σχεδὸν διδασκαλίαν τὴν ὅλην, ἀκρίβη καὶ τὰς λέξεις, ὥστε νὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἀριστοτέλειον τῆς. Πλὴν τῶν ἁλλων, καὶ αἱ τορεῖς Ἐπιστολαὶ πρὸς «ἐκκαθόντας» καὶ «ἐκκαταρθεῶσαν» εἶναι: α β γ κ ι ν η ρ ε ι α ι' ὅλιθαραι διὰ τὸ ἐπὶ τοῦ, ἀλλὰ καὶ γλυκελαὶ διὰ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν μετάνοιαν. Αὐτὰς εἶναι ὁ Χριστιανισμὸς μετὰ καλῆς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν συνειδήσεως, ἀλλ' ὅχι ἀπελπίσεως ὅτι χωρὶς σωματικῆς καὶ δοξαστικῆς. Ἡ Ἁγία Τριάς, οἱ Ἅγιοι Ἀγγέλαι, οἱ Ἅγιοι Πάντες εἶναι «ἐκὶ ποδός» διὰ τὴν μετάνοιαν καὶ εἰς τὸ ἐκ τῆς ἁμαρτωλῆς, εἰς τὴν «θελήσεως» νὰ ἀποστρέφῃ καὶ νὰ «πορευθῇ πρὸς τὸν Πατέρα»!

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 47 (ΜΖ'—ΧΛVΙΙ)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ^{306α}

- «Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὥσει περισσότερας.»³⁰⁶ ἢ πῶς
 θὰ ἀνακαινισθῇ τὸ γῆρας μου, ὥστε νὰ δυνηθῶ νὰ ἔλθω
 πρὸς τὴν ἀγάπην σας καὶ νὰ ἀνακουφίσω αὐτῶ τὴν ἀγάπην
 τὴν ὅποιαν ἔχω διὰ σὰς καὶ νὰ σὰς διηγηθῶ τὰς λύπας τῆς
 5 ψυχῆς μου καὶ νὰ εὕρω διὰ μέσου ὑμῶν κάποιαν παρηγο-
 ρίαν εἰς τὰς θλίψεις (Λέγομεν τοῦτο), διότι ἐξ ἀφορμῆς
 τῆς κοιμήσεώς τοῦ μακαρίου Εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου μὰς
 κατέλαβε φόβος μέγας, μήπως τέλος πάντων αὐτοὶ οἱ ὁ-
 10 ποῖοι κάποτε ἐνεδρευοὺν ἐναντίον τῆς μητροπόλεως μας³⁰⁷
 καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ σπεύρουν τὰ ζιζάνια³⁰⁸ τῆς αἰρέσεως, ἀφοῦ
 τώρα εὗρουν τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, θὰ ἐκριζώσουν τὴν
 εὐσεβείαν ἢ ὅποια ἐσπάρη εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων μέ-
 15 πολὺν κόπον μέ τὴν διάδοσιν τῶν ἰδικῶν των πονηρῶν δι-
 δασκαλιῶν καὶ αὐτῶ θὰ κατακομματιάσουν τὴν ἐνότητα αὐ-
 τῆς (τῆς μητροπόλεως), πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀκριδῶς ἔκα-
 μον καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις πολλῶν (ἄλλων) Ἐκκλησιῶν³⁰⁹
 Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ ἐφθασαν εἰς ἡμᾶς καὶ γράμματα ἐκ
 μέρους τοῦ Κλήρου, διὰ τῶν ὁποίων παρακαλοῦν νὰ μὴ ἐγ-

306α. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη κατὰ τοὺς Βενεδικτίνους ἐκδότας Garnier - Maran διὰ εἶναι ἔργον τοῦ Μ Βασιλείου, ἀλλὰ «ὅς κατέλξε τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνῶς Ἐρητορίου ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ, καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ἀγίον Εὐστάθιον Σαμοσατῶν, γραφεῖς καὶ τὸ 370 δι' αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς τῆς ζητεῖ ἀπὸ τοῦ παραλήπτη νὰ ἐπιστηθῇ ἐν συγκεκριμένῳ πρόσωπον νὰ ἐκλεγῇ ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας εἰς διαδοχὴν τοῦ κοιμηθέντος ἀρχιεπισκόπου Εὐσεβίου (+370)

307 Φελμ 54. ? Εἶναι πιθανόν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἦτο γάρον. Διὰ τοῦτο ἡ φράσις «τὸ γῆρας» μου ἦτο σφαλὸν καὶ ἠμῶς εἰς ἐκνοεῖας περὶ δι' ἄλλου συγγραφεῖς τῆς Ἐπιστολῆς.

308. Π. Ἀρκενὸν διὰ τὰ ἐκκρεθέμενα, ἀκαταμετρήτατα νὰ καταλίσθουν τὰς ἀρχιεπισκοπὰς καθεδράς. Πρὸς τοῦτο μετέρχοντο διαφόρους τρόπους: ἔξορις, ἐξορισμοί, καθαιρέσεις. Ὁ φυσικὸς θάνατος ἐνὸς ἐπισκόπου τοῦ προέφρα τὴν καλὴν τῶν ἀκαριαν. Ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ὀρθόδοξων διεξήγουν ὁξὺς ἀγῶν διὰ τὴν διαδοχὴν, μὲ ἐναγχαλὸν ἀπαεικονίζον δι' ἑκάστη τῇ ἡμέρᾳ ἡλικίαν ἢ ἀγωνία τῶν Ὀρθόδοξων διὰ τὴν τέρχην τοῦ ἔθνους.

309. Τὰ ζιζάνια, περὶ τῶν ὁποίων ἠμῶς ὁ Κύριος εἰς τὴν παραβολὴν (Ματθ 13, 25 κἑ.) εἶναι οἱ αἰρετικοὶ καὶ οἱ πῖρτικοὶ διδασκαλῆς. Ἡ σπαράξον ἀπὸ τοῦ ἀεὶδύλου εἰς τὸν ἀγῶν τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας μὲ σκοπὸν νὰ ἐκριζώσῃ δι' αὐτῶν «ὅς κατέλξε πόσῃ κατακαταρτίαν ἔν ταις ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων» α ὁ γ ἰ δ α ἰ α., ἦτοι Ὀρθόδοξος πίστις.

309α. Ἡ διαφορά καὶ ἀκαταμετρήσιμος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἔργον τοῦ ἀκατάστατου καὶ ἐν γένει τῶν ὁξέων τῆς Ἐκκλησίας.

- 15 καταλειφθούν εἰς μίαν τοιαύτην περίστασιν, ἀφοῦ μὲ τὴν σκέψιν μου ἔρριψα γύρω μου ἕν θλέμμα εἰς τὰς πέριξ Ἑκκλησίας ἰνεθυμήθην τὴν ἀγάπην σας, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁρθὴν πίστιν καὶ τὸν ζῆλον τὸν ὁποῖον ἔχετε πάντοτε ὑπὲρ τῶν Ἑκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ. Χάριν τούτου ἀπέστειλα τὸν ἀγαπητόν μου Εὐστάθιον τὸν συνδιάκονον νὰ παρακαλέσω τὴν σεμνοπρέπειάν³⁰ σας καὶ νὰ σᾶς ἱκετεύσω εἰς ὅλους τοὺς
- 10 (μέχρι τοῦδε) κόπους σας ὑπὲρ τῶν Ἑκκλησιῶν νὰ προσθέσετε καὶ τὸν παρόντα καὶ νὰ ἀνακουφίσετε καὶ τὸ ἴδιόν μου γῆρας μὲ μίαν συνάντησιν (μαζί μου), ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὁρθόδοξον ταύτην Ἑκκλησίαν νὰ στηρίξετε τὴν περιβόητον ὁρθόδοξον πίστιν τῆς μὲ τὸ νὰ δώσετε εἰς αὐτὴν τῇ συνεργασίᾳ καὶ ἡμῶν (ἂν θεβαίως κριθῶμεν ἄξιοι νὰ σᾶς δοθησώμεν εἰς τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ ἔργον) ποιμένα κατὰ
- 15 τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος δηλαδὴ νὰ δύναται νὰ ὁδηγῇ ὁρθῶς τὸν λαόν Του. Μάλιστα ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας ἀνδρα,³¹ τὸν ὁποῖον οὐτε σεῖς ἀγνοεῖτε. Ἐὰν ἀξιωθῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἐκλογὴν τούτου, ἔχω τὴν θεβαιότητα ὅτι θὰ ἀποκτήσωμεν μεγάλην παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν καὶ θὰ προσφέρωμεν εἰς τὸν λαόν ὁ ὁποῖος ἐπεκαλέσθη τὴν συμπαράστασίν μας μεγίστην εὐεργεσίαν.
- 30 Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ πάλιν καὶ πολλάκις νὰ ἀφήσετε κατὰ μέρος κάθε δισταγμόν καὶ νὰ ἔλθετε εἰς συνάντησίν μας καὶ (μάλιστα φροντίσατε) νὰ προλάβετε τὰς δυσχερείας τοῦ χειμῶνος.³² α

310. Τί φράσις «ἡ σεμνοπρέπεια ὁρῶν» χρησιμοποιοῦται ἀντὶ τῆς προσωπικῆς ἀντιωνυμίας «σέ-» ὅπως εἰς τὸν Θεόν «πρέπει» πᾶσα δόξ. τιμὴ καὶ προσκλήσεις, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς τὴν τὴν περὶ τοῦ λόγου ἐπισκοπὴν ἔπρεπε, δηλ. ἡρμοζεν, ἀνέκεν ἀποδοτικῶς, λόγῳ τοῦ ἔθους τοῦ ὁ σεβασμός. Ἡ ἔκφρασις ἦν καὶ συνήθης προσφώνησις περὶ ἐκκλησιαστικῶν μάλιστα προσώπων.

311 Ποῖος ἀπρεθεὶς εἶναι ὁ καρὶ πρὸς τὸν λόγον ἀνὴρ εἶναι ἀγνωστον. Πάντως, εἰς τὴν πρόκηται περὶ τοῦ Μ. Βασιλείου, τότε τὰ λόγια τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ καὶ καταξιωθείμεν ἐπιτιμῶν, οἶδα ὅτι μεγάλην παρρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν κτησόμεθα καὶ τῇ ἐπικαλεσμένῳ ἡμῶς λαφὲρ μεγίστην εὐεργεσίαν καταθησόμεθα» φαίνονται προφητικῆ. Καὶ ἂν ἐπομένως δὲν εἶναι τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Μ. Β. ἡ Ἐπιστολή, ὥς καὶ αὐτοὶ γραφεῖσα ἔχει τὴν θέσιν τῆς ἐνταῦθα, μάλιστα ὥς πρώτη δὲν ἔγραψεν ὥς Ἐπιστολὴ.

312 Εἶναι πιθανόν ἡ τελικαία φράσις νὰ ἔχη μεταφορικὴν σημασίαν: «ἔλθετε», ὥστε νὰ κολιδοῦμεν τὰς δυσχερείας ἐκ τοῦ χειμῶνος τῆς αἰρέσεως, εἰς τὴν δὲν ἐκλεγῇ ὁρθόδοξον ἐπισκοπὴν. Ἀλλ' ὅπως αὐτὸ εἶναι τὸ θέμα τῆς Ἐπιστολῆς ἡ πρόληψις τῆς δευτέρως τῆς Ἑκκλησίας καὶ τὰς ἐξέτασις τῶν αἵρετικῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 48 (ΜΗ'—ΧΛVIIII)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΣΕΒΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΜΟΣΙΑΤΩΝ³¹²

Μόλις (σήμερον) κατώρθωσα νὰ εὑρω κάποιον ὁ ὁποῖος νὰ γίνῃ κοιμιστὴς γραμμῶτων μου πρὸς τὴν θεοσεβειάν σου, διότι οἱ ἰδιοὶ μας ἐφοδῆθησαν τόσον πολὺ τὴν κακοκαιρίαν, ὥστε νὰ μὴ δυνατὰ νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὰς οἰκίας των οὔτε δι' ἐλάχιστον³¹³ χρονικὸν διάστημα. Καὶ πράγματι, μὰς ἐρριψε τόσον πολὺ χιόνι, ὥστε μαζί μὲ τὰς οἰκίας μας σκεπασμένοι (ὑπ' αὐτοῦ) νὰ ἐμεθα ἡναγκασμένοι ἐπὶ
 5 δύο μῆνας νὰ μένωμεν κλεισμένοι ὡς εἰς φωλεάς.

Ὅπωςδὴποτε λοιπὸν θὰ μὰς συγχωρήσῃς, ἀφοῦ γνωρίζεις καὶ τὸ ὁτολμον τοῦ χαρακτηῖρος τῶν Καππαδοκῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ δυσκίνητον τῶν σωμάτων των, διὰ τὸ ὅτι δὲν σοῦ ἐγράψαμεν ἐνωρίτερον καὶ δὲν ἐφέραμεν εἰς γνῶσιν τῆς τιμιότητός σου τὰς πληροφορίας μας ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν³¹⁴ ἢ Ἐξάπαντος πλεον ὅσα σοῦ γνωρίζομεν εἶναι «πεπαιδωμένα» (ὡς νέα) καὶ «ψυχρά»³¹⁵ ἀφοῦ (ἀσφαλῶς) θὰ τὰ ἔχῃς πρὸ πολλοῦ πληροφορηθῇ, ὡς εἶναι φυσικόν. Ἀλλ' ὁμως, ἐπειδὴ δὲν νομιζομεν ὅτι εἶναι ζήτημα (δὲν πειράζει) τὸ νὰ γνωστοποιούμεν τὰ ἤδη γνωστά, ἀπεστε(λα-
 10 μιν τὰς ἐπιστολάς, αἱ ὁποῖαι ἐκομίσθησαν πρὸς ὁμὰς διὰ μέσου τοῦ ἀναγνώστου. Καὶ αὐτὰ μὲν (ὅς περιορισθῶν) εἰς τὰ μέχρις ἐδῶ

Ἡ Κωνσταντινούπολις ὁμως ἐπὶ πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει τὸν Δημόφιλον,³¹⁶ ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ἰδιοὶ θὰ σὰς ἀναγγεί-

312 Ἐγράφη ἢ τὰ τέλη τοῦ 370 ἢ τὰς ἀρχάς τοῦ 371. Ὁ παραλήτης ἄγιος Εὐσεβίος Σαμοσίαν ἔπαρξεν μέγας στέλος τῆς Ὁρθοδοξίας. Παρὶ τοῦτον βλ. Ἐπιστ. 30, σημ. 11.

313 Δινατὰ νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ χρονικῶς (οὕτω δι' ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα) ἀλλὰ καὶ τοπικῶς (οὕτω δι' ἴσα μέτρα). Τόσον ἐαυρὺ ἦτο ὁ χειμὼν. Τὸ μνημονεύμενον ἔστωκεν τοῦ ἤθους τῶν Καππαδοκῶν καθεστὸς ὑπὸ τοιαύτης ἀνθρώπου ἀδυνατίαν τὴν ἐξάλειψιν ταχυδρόμου.

314α Ἐννοεῖται ἡ τρίτη ἐξορία τοῦ ἁγίου Μελέτιου Ἀντιοχείας (370). βλ. κατωτέρω, Ἐπιστ. 57.

315β Εἰς τὸ καίμενον «ἐκλόν ἔστι καὶ ψυχρόν». Κατὰ λέξιν καὶ σημερινὴν ἔαφραϊν σημαίνει εἶναι «μακρυάτικα καὶ πατημένα», δὲν εἶναι πρόσφατα καὶ θερμά.

316 Ὁ Δημόφιλος, Θεσσαλονικεὺς τὴν πατρίδα, ἐπατέλεσεν ἐπισκοπὸς Βερροίας κα. ἐν συνεχείᾳ (348—378) Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. Ἦτο Ἀρειανὸς φησινετα, ὅτι εἶχε πολλὰ μεγάλα προσόντα τὰ ὅσα ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ματρισκοθεϊάν του ἔφεραν τὸν θρ. κλῆρον τοῦ Ἀρεστικ. ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸ ἀποτέλεσμά νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς πάντας.

- λουν, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἴσως ἔχει ἤδη καταστῆ γνωστὸν εἰς τὴν ὁσιότητά σου. Μάλιστα διαδίδεται ὁμοφώνως ἐκ μέρους ὄλων ὅσοι ἔρχονται ἀπὸ ἐκεῖ ἐδῶ ὅτι προσποιεῖται κάποιον ἀρθότητα πίστεως καὶ εὐλάβειαν μὲ ἀποτέλεσμα καὶ τὰ μέχρι τώρα ἐν διαστάσει εὐρισκόμενα μέρη (τοῦ λαοῦ) τῆς πόλεως νὰ ὁμολογήσουν, (ἀλλὰ) καὶ νὰ δεχθῶν τὴν (τοιαύτην) ἔκτασιν μερικοὶ ἐκ τῶν πλησιοχώρων Ἐπισκόπων.
- 20 Ἀντιθέτως, οἱ ἰδικοὶ μας δὲν ἐφάνησαν καθόλου καλλίτεροι ἀπὸ τὰς ἐλπίδας (τὰς ὁποίας ἐστηρίζομεν εἰς αὐτούς). Διότι, ἀφοῦ ἦλθον ἀκριδῶς τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεώς σας, ὅφ' ἐνὸς μὲν εἶπον πολλὰ λυπηρὰ καὶ ὅφ' ἑτέρου ἔκαμον καὶ πολλὰ λυπηρὰ καὶ τέλος ἐφυγον, ἀφοῦ μᾶς ἐβεβαίωσαν ὅτι ὑφίσταται τὸ σχίσμα. Ἄν μὲν λοιπὸν πρόκηται νὰ γίνῃ κάτι τὸ καλλίτερον καὶ ἂν θὰ παύσουν νὰ δεικνύουν τὴν ἰδίαν σκληρὰν ἐμμονὴν (εἰς τὸ σχίσμα)
- 25 εἶναι ἀγνωστον εἰς ὅλους, πλὴν μόνου τοῦ Θεοῦ.^{314α}
- Ἡ παρούσα λοιπὸν κατάστασις εἶναι τοιαύτη. Εἰς ἣν ἄλλα ὅμως μέρη ἡ Ἐκκλησία μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἔχει εὐστάθειαν³¹⁵ καὶ εὐχεται ὅπως καὶ πάλιν εὐθύς ὡς ἀρχίσῃ ἡ ἀνοιξὶς νὰ σὲ ἰδῇ εἰς τὴν ἰδικὴν μας Ἐκκλησίαν καὶ διὰ τῆς ἀγαθῆς σου διδασκαλίας νὰ ἀνανεωθῇ. Ὡς πρὸς δὲ τὸ σῶμα μου, δὲν εὐρίσκεται καθόλου εἰς καλλιτέραν ἀπὸ
- 30 τὴν συνήθη κατάστασιν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 49 (ΜΘ'—ΧΛΙΧ)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΡΚΑΔΙΟΝ³¹⁶

Ἡὐχαρίστησα τὸν ἅγιον Θεὸν διότι ἔλαβον τὸ γράμμα τῆς εὐλαβείας σας καὶ εὐχομαι καὶ ἐγὼ νὰ φανῶ ἄξιος τῆς ἐλπίδος τὴν ὁποίαν στηρίζετε εἰς ἐμέ, ἀλλὰ καὶ σὺς νὰ

πλὴν μικρὰς ὁμάδος ζηλωτῶν Ὁρθοδόξων, οἱ ὁποῖοι εἶχον περιορισθῇ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας ὅφ' ἐπιτυχία τοῦ ἀφείλετο εἰς τὸ ὅτι «εἶχε πλάττει ἀρθότητα καὶ πλάθειαν» (στ 17) Ὑπεκρίνετο καὶ τὸν ὀρθόδοξον καὶ τὸν πλάθον· Τὸ 310 ὁ Μέγας Ὁρθόδοξος ἤλπισεν ἀπὸ πάντων νὰ δεχθῇ τὴν ἐν Νικαίᾳ 4^η Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἂν τὴν ἰδέσθῃ καὶ ἀναθρονισθῇ· Τὸ 385 ἀπέθανεν εἰς Βέρροιν τῆς Μακεδονίας.

314α. Ἡ τελευταία πρότασις «εἶναι ἀγνωστον...» εἶναι καὶ αἱ περὶ τῶν λόγων τῆς Ἀπολογίας τοῦ Σωκράτους ἐννοεῖται τῶν δικαστῶν τοῦ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ. Ἀλλὰ φαίνεται ἥτοι κοινὴ διαφασὶς.

314β. Πρὸς τὴν «ἐλπίδα» τῆς Ἐκκλησίας «ὅτι ἐν εὐσταθείᾳ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν».

315 Ὁ ἐν λόγῳ Ἀρκάδιος εἶναι ἄγνωστος ἄλλοθεν. Περί τοῦ Ἀρκადίου, κόμητος τριβύτου» βλ. Ἐπιστ. 15, I M B A, σ. 124.

λάβετε τέλειον τὸν μισθὸν διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς τιμὴν, μὲ τὴν ὁποῖαν περιβάλλετε ἡμᾶς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

- 5 Ὑποχαρακτηρισθῆμεν δὲ πάρα πολὺ καὶ διότι ἀνελάβετε τὴν χριστιανοπρεπῆ μέριμναν καὶ ἀνηγείρατε ναὸν εἰς δόξαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ πράγματι, ὥς ἔχει γραφῇ (ὑπὸ τοῦ Ψαλμψδοῦ), «ἠγαπήσατε εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου Κυρίου», ³¹⁶ ἐτοιμάσαντες (τοιουτοτρόπως) διὰ τὸν ἑαυτὸν σας τὴν οὐράνιον μονήν, ³¹⁷ ἢ ὁποῖα ἔχει ἐτοιμασθῇ διὰ τὸ
10 ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. ³¹⁸

- Ἐάν δυνηθῶμεν νὰ ἀνακαλύψωμεν λείψανα Μαρτύρων, ὑποσχόμεθα ὅτι καὶ ἡμεῖς θὰ σᾶς βοηθήσωμεν εἰς τὴν ζήλον σας (περὶ τούτων). Διότι, ὅν «εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος», ³¹⁹ ἀσφαλῶς καὶ ἡμεῖς θὰ γίνωμεν μέτοχοι τῆς ἀγαθῆς μνήμης, ἢ ὁποῖα θὰ δοθῇ εἰς σᾶς ἐκ μέρους τοῦ
15 Ἀγίου (Θεοῦ).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 50 (Ν'—L)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΙΝΝΟΚΕΝΤΙΟΝ³²⁰

Καὶ εἰς ποῖον ὅρα γε ἄλλον θὰ ἤρμαζε καὶ τὸ νὰ μεταδίδῃ εἰς τοὺς δειλοὺς θάρρος καὶ τὸ νὰ ἀφυπνίσῃ τοὺς κοιμωμένους, ὅσον εἰς τὴν θεοσέδειάν σου, τὸν Δεσπότην μας; Διότι σὺ τὴν εἰς ὅλα τελειότητά σου τὴν κατέστησες γνωστὴν εἰς ἡμᾶς καὶ μὲ τοῦτο, μὲ τὸ ὅτι δηλαδὴ κατεδέχθης νὰ συγκαταβῇς καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς ὡς ἀληθινός

316. Ψαλμ. 26, 8.

316a. Πρὸς Ἰωάν. 14, 2.

316b. Α' Κορ. 2, 9.

317. Πρὸς Ψαλμ. 111, 6.

318. Κατὰ τινες πρόκειται περὶ τοῦ Ἀγίου Ἰννοκентίου Α', πάππ Ρώμης (401—417). Ἄν τοῦτο εἶναι ὁρθόν, συγγραφεὺς τῆς δὲν εἶναι ὁ Ἅγιος Βασίλειος (+379). Κατὰ τινες εἶναι ἔργον τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Κρυσοστόμου. Βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ ἀποδιδόμενοι εἰς τὸν παραλήπτην χαρκατηρισμοὶ ἀποστολῶν ἐπισκοποῦν διατρέχοντα, ὁφθαλμοῦν διὰ τὴν μελέτην καὶ ἀποδοσὶν εἰς τὸν ἱ. Χροσόστομον ἔγραψεν ὁ J. Witte (κατὰ Deferrari καὶ Quasten). Τὰ αἰετὰ ἐσχίσθη καὶ περὶ τῆς Βουλ. 81, πρὸς τὸν αὐτόν. Εἶναι πιθανόν νὰ εἶναι λανθασμένος ὁ τίτλος.

Ἐπὶ τῆς ἀποχῆς τοῦ M. B. πάππ Ρώμης ἦτο ὁ δάμαρος Α' (856—884), περὶ τοῦ ὁποῦ ὁμοῦς ὁ M. B. ἔγραψεν ἀντίθετα τῆς παροτρύσεως (57. Ἔπιστ. 215, 19—20, 62, καὶ ἡ M.B.A. Εἰσαγωγή, σ. 28). Πιθανόν νὰ πρόκειται περὶ «ἐιρηνηικοῦ γράμματος», εἰς τὸ ὁποῖον ἀκοντῇ ὁ M. B. Τὸ ἔργον τῆς Ἐπιστολῆς πάντως οὐδὲν ὁμοῦς διαφέρει τοῦ γνωστοῦ «Βασιλειανθοῦ».

5 μαθητῆς Ἐκείνου, ὁ Ὅποῖος εἶπεν ὅτι «ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν»²¹⁹ «οὐχ ὡς ὁ ἀνακείμενος, ἀλλ' ὡς ὁ διακονῶν»²¹⁹

Πράγματι καὶ σὺ μᾶς ἔκρινες ἀξίους νὰ μᾶς προσφέρῃς ὁ ἴδιος τὴν πνευματικὴν σου εὐφροσύνην καὶ νὰ ἀνακουφί-
σης τὰς ψυχὰς μας μετὰ τὴν τιμὴν Ἐπιστολὴν σου καὶ ὥσάν
ἀκριδῶς παιδιὰ νήπια νὰ μᾶς ἐναγκαλισθῇς μετὰ τὴν μεγα-

10 λωσύνην σου

Νὰ εὐχέσαι λοιπόν (παρακαλοῦμεν τὴν ἀγαθὴν σου
ψυχὴν) νὰ εἰμεθα ἄξιοι καὶ νὰ δεχώμεθα τὴν ὠφέλειαν ἐκ
μέρους τῶν «μεγάλων»²²⁰ μας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχωμεν «στόμα
καὶ σοφίαν»²²¹ τοιαύτην, ὥστε νὰ τολμῶμεν νὰ δίδωμεν τὰς
δεούσας ἀπαντήσεις εἰς σὰς, οἱ ὅποιοι ὁδηγεῖσθε ὑπὸ τοῦ
Ἁγίου Πνεύματος,²²² τοῦ Ὁποῖου ἐπειδὴ πληροφοροῦμεθα

15 ὅτι σὺ εἶσαι φίλος καὶ ἀληθινὸς δοξαστής, ὁμολογοῦμεν ὅτι
σοὺ χρεωστοῦμεν μεγάλην εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν σταθε-
ράν σου καὶ ἀκλινὴ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην. Εὐχόμεθα δὲ
«τὸ μέρος ἡμῶν»²²³ νὰ εὑρεθῇ μετὰ «τῶν ἀληθινῶν προσκυ-
νητῶν»,²²⁴ μεταξύ τῶν ὁποίων εἰμεθα πεπεισμένοι ὅτι συγ-
καταλέγεται καὶ ἡ τελειότης σου, ἀλλὰ καὶ παρακαλοῦμεν
περὶ τούτου τὸν Κύριον, τὸν μέγαν καὶ ἀληθινόν Ἐπίσκο-
πον,²²⁵ ὁ Ὅποῖος ἐγέμισεν ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην μετὰ

20 τὰ θαυμάσιά Του.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 51 (ΝΑ'—ΛΙ)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΒΟΣΠΟΡΙΟΝ²²⁶

Ι. Φαντάζεσαι πόσον μοῦ ἔκαμε τὴν ψυχὴν νὰ πονέσῃ
ἡ πληροφορία τῆς συκοφαντίας ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἐξετό-

219. Δοκ. 22, 27—28.

220. Συνήθως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν ὁρολογίαν μέγας ἐπο-
νόμαζτο ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἡγουμένος μοναστηρίου.

221. Πρὸς Δοκ. 21, 15. «Ἐγὼ γὰρ ὁσῶς ἔμην ο τ ὅ ρ α κ α ι
π ο φ ι α ν, ἡ τὸ θνήσκοντα ἀνταρτῶν εὐθὺς ἀνταρτῆται πᾶντας οἱ ἀνταρ-
τῆται ἔμην».

222. Πρὸς Μάρκ. 16, 11: «ὅτι γὰρ ἔμας ὅτι οἱ λελοῦτες, ἀλλὰ τὸ
Πνεῦμα τὸ Ἅγιον».

223. Πρὸς... αὐτὸ. 94, 51. «Τὸ μέρος ἡμῶν» σημαίνει: ἡ μερίς, ἡ με-
ρίς μας, ἡ κατάταξις μας.

224. Πρὸς. Ἰω. 4, 23: «Οἱ ἀληθῖνοι προσκυνεῖται προσκυνήσαντες τῷ
Πατρὶ ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ».

224α. Πρὸς. Α' Πέτρ. 2, 25.

225. Ὁ Βοσπόριος ἦτο ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ πόλεως Κολο-
νίας. Τούτου μνημονεύει ὁ Μ. Β. καὶ εἰς τὴν ἐπομένην Ἐπιστ. 59 (1,3).
Ἀλλ' ἐνθ' ἐκ τῶν Ἐπιστ. τῶσων φαίνεται ὅτι τὸν ἀνερρῶντο ὁ Βοσπό-

3 ξευσαν ἐναντίον μου μερικοί ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι δὲν φοβοῦνται τὸν Κριτὴν, ὁ Ὅποιος «ἀπολεῖ πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος;»²⁹⁶ (Τόσων) ὥστε ὁλόκληρον τὴν νύκτα ἐξ αἰτίας τῶν λόγων τῆς ἀγάπης σου παρ' ὀλίγον νὰ μείνω θυπνοὺς τόσων πολὺ ἢ λύπη ἐτάραξε τὰ δάθη τῆς καρδίας μου. Διότι ὄντως, ὡς λέγει ὁ Σολομών, «συκοφαντία ἄνδρα ταπεινοῖ»,²⁹⁷ καὶ οὐδεὶς ὑπάρχει τόσων ἀνάληγτος, ὥστε νὰ μὴ ὑποφέρῃ ψυχικῶς καὶ νὰ μὴ «κατακαμφθῇ»²⁹⁸ (καταπέσῃ) εἰς τὴν γῆν, ὅταν περιπέσῃ εἰς στόματα εὐκόλα πρὸς ψευδολογίαν.

Ἄλλ' ὅμως εἶναι ἀνάγκη «πάντα στέγειν, πάντα ὑπομένειν»,²⁹⁹ ὁποῦ «ἐπιρριψώμεν τὴν μέριμναν» διὰ τὴν «ἐκδίκησιν» μας εἰς τὸν Κύριον,³⁰⁰ ὁ Ὅποιος δὲν θὰ μᾶς παραδλέψῃ, διότι «ὁ συκοφαντῶν πένητα παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν»³⁰¹

15 Λοιπόν, αὐτοὶ οἱ ὅποιοι συνέθεσαν τὸ νέον αὐτὸ δρᾶμα τῆς ἐναντίον μας συκοφαντίας φαίνεται ὅτι δὲν πιστεύουν ἐντελῶς εἰς τὸν Κύριον, ὁ Ὅποιος εἶπε κατηγορηματικῶς ὅτι θὰ δώσωμεν λόγον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ἀκόμη καὶ «περὶ ἀργοῦ λόγου».³⁰² Εἶπέ μου ὅμως ἀνεθεμάτισα ἐγὼ τὸν μακαριώτατον Διδάκιον;³⁰³ Διότι μὲ κατηγορήσαν

ρισ τὰς κατὰ τοῦ Μ. Β. συκοφαντίας, ἀλλὰ καὶ διέλεον αὐτὰς (ἐπιστ. 68, 1, 15—16), εἰς τὴν Ἐπιστ. 141, γράφον ὁ Μ. Β. πρὸς τὸν φίλον του Ἄγ. Κλεόδιον Σαρματῶν, λέγει καὶ περὶ τοῦ Βοσκορίου: «Ἀλλὰ σὺ φέματι μὲν ὄρθεν οἱ κλέους δοκίμῃ μετ' ἀλλήλων προστιθέντος ἑμὶν καὶ τοῦ χρηστοῦ Βοσκορίου, ἀληθεὶς δὲ πρὸς σὲδὲν ἑμὶν τῶν ἀνεγκατοστάτων συνείροντα» (=δοκίμων, § 2, 7—9) Ἡ τελευταία αὕτη Ἐπιστ. ἐγράφη τὸ 378. Φαίνεται λοιπόν ὅτι ἐν τῇ μεταξύ ὁ Βοσκορίος εἶχε ταχθῇ μὲ τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν τοῦ Μ. Β., ἀλλ' ἐταντῆθεν, χωρὶς καὶ νὰ θονηθῇ «ἀληθεῖς», ἀλλὰ «σχηματι»· Ἦτο ἡ δοκαλιωτέρα περίοδος διὰ τὸν Μ. Β.

296. Πρὸς Φαλμ. 6, 7

297. Ἐκκλ. 7, 7

297a. Πρὸς Φαλμ. 66, 7 «κατακαμφαν τὴν ψυχὴν μου»

298. Α' Κορ. 13, 7

299. Πρὸς Φαλμ. 54, 23 καὶ Ρωμ. 12, 19.

300. Παρμ. 34, 31.

301. Μαρτ. 12, 36. «Πάν ῥήμα ἀργόν, ὃ λαλήσουσιν ἄνθρωποι, ἀποθνήσκου περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως». Ἄ ρ γ δ ς δὲ λόγος εἶναι τὰ περιττά καὶ ἀνωφελῆ λόγια, καὶ δὲ περιουσιώτερον ἢ συκοφαντία.

302. Ὁ Διδάκιος ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντίας πρὸ τοῦ 380 (ἀπομνήμην τοῦ 363) Ἐξ ἀθρηματικῆς χαρακτῆρος διέκρινε καὶ ἐδέχθη καὶ διέγραψε ἐκτὸς τοῦ Κωνσταντινουπόλεως γραμμάτων (2, 10), δηλ. τὸ σύμβολον τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 360, τὸ ὁποῖον καὶ προσεκόμισαν οἱ περὶ τὸν Γεώργιον. Μετὰ ταῦτα μετ' ἐνότητος διὰ τοῦτο πικρῆς, (βλ. καλ. ΜΕΒ, Ἐκδογὰς, σ. 26). Οἱ στ. 38—39 εἶναι ὑπάρχον ἐγκλήμιν του. Ἄλλ' ἔτι συζητητικῶν εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦ Διδάκιου κατὰ τὰς τελευταίας του σιγῆς (βλ. κατωτέρω, 2, 5—15).

- διὰ τοῦτο. Ποῦ, ἢ πότε; Ποιοὶ ἦσαν παρόντες. Μὲ ποίαν δικαιολογίαν; Μὲ λόγια μόνον ἢ μὲ ἔγγραφον, Παρεσῆνθη
 20 ἀπὸ ἄλλους ἢ ἐγὼ ἔκαμον τὴν ἀρχὴν καὶ εἶχον τὴν πρωτο-
 βουλίαν τοῦ τολμήματος. "Ὡ, πόση εἶναι ἡ ἀναίδεια ἐκει-
 νων οἱ ὅποιοι λέγουν τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν! "Ὡ, πόση εἶ-
 ναι ἡ ἐκ μέρους των καταφρόνησις τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ!
 Ἐκτός μήπως ἀσφαλῶς εἰς τὸ πλαστόν δράμα των προσθέ-
 σουν καὶ τοῦτο τὸ τραγικόν, ὅτι τάχα ὑπῆρξα κάποτε καὶ
 25 παράφρων τόσο, ὥστε νὰ ἀγνοῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος τὰ λόγια μου.
 Διότι, ἐνόςψ εἶμαι εἰς τὰ λογικά μου, δὲν γνωρίζω οὔτε νὰ
 ἔκαμον κάτι παρόμοιον οὔτε νὰ τὸ ἡσπάρσθην (ἔστω) κατ'
 ἀρχήν

- Ἀντιθέτως, γνωρίζω πολὺ καλῶς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ
 ἀπὸ τὴν πρώτην μου (παιδικήν) ἡλικίαν ἀνεδράφην μὲ τὴν
 πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καὶ ὅτι ἐθαύμαζον τὸν ἄνδρα, διότι ἀφ'
 30 ἐνὸς μὲν ἦτο σεβάσμιος εἰς τὴν θψιν καὶ ἀφ' ἑτέρου μεγα-
 λοπρεπή, ἀλλὰ καὶ πόσον εἶχεν ἱεροπρεπὴ μορφήν! Ὅταν
 ὁμως λοιπὸν ξέφασα εἰς ἡλικίαν νὰ κρίνω, τότε πλέον τὸν
 ἀνεγνώριζον καὶ ἀπὸ τὰ ψυχικά του προτερήματα καὶ ἐχαι-
 ρόμην νὰ τὸν συναναστρέφωμαι, διότι μοῦ ἐδίδετο ἡ
 εὐκαιρία νὰ ἀντὶλαμβάνωμαι τὴν ἀπλότητα, τὴν γεν-
 ναοφροσύνην καὶ τὴν εὐκρίνειαν τῶν τρόπων του καὶ ὅσα
 35 ἄλλα χαρακτηριστικά εἶχεν αὐτός, δηλαδὴ τὴν καλωσύνην
 τῆς ψυχῆς, τὴν μεγαλοψύειαν καὶ συγχρόνως καὶ τὴν πραό-
 τητα, τὴν ὠραίαν του ἐμφάνισιν, τὴν ἀοργησίαν, τὴν εὐθυ-
 μίαν καὶ εὐπροσηγορίαν του ἐν συνδιασμῷ μὲ τὴν σεμνό-
 τητα Ἀποτέλεσμα ὧν αὐτῶν ἦτο ὅτι τὸν συγκατέλεγον
 μεταξὺ τῶν περιφανεστάτων ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν.

- 2 Παρὰ ταῦτα, περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του (διότι δὲν
 θὰ ἀποκρίψω τὴν ἀλήθειαν) ἐλυπήθημεν ἐξ αἰτίας τοῦ λυ-
 πην ἀνυπόφορον, τόσο ἐγὼ, ὅσον καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν φο-
 βουμένων τὸν Κυρίον συμπατριωτῶν, διότι ὑπέγραψε τὴν
 ὁμολογίαν πίσεως, ἡ ὁποία ἐκομίσθη ἐνταῦθα ἀπὸ τὴν Κων-
 5 σταντινούπολιν ὑπὸ ἀνθρώπων τοῦ Γεωργίου.³³³ Μετὰ ταῦ-
 τα, ὡς ἡτοίκανός αὐτός χάρις εἰς τὴν πραότητα καὶ ἐπιεί-

333. Ποῖος ὁ Γεώργιος; Κατὰ τὴν ἐκκλιντικὴν πρόκειται κατὰ τὸν
 Γεωργίον Μήτροπολιν τῆς ἐν Βουλῇ Ἀσκληπείας, Ἀρμενιανὸν φρονιμά-
 των Ὁ Γεώργιος αὐτὸς πρῶτος πρωτότερος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλη-
 σίας, καθεστῆται; μάλιστα θεὸς τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου λόγῳ τῶν ἀρετικῶν
 του φρονιμάτων, ἐκρωταστάτος εἰς τὰς Συνόδους Ἀρμενίου-Σελουκίας,
 Νίκης, Κωνσταντινουπόλεως 380, καὶ ἡ γράφει ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος εἰς τὴν
 κατὰ τὸν Συνόδον Ἀρμενίου καὶ Σελουκίας ἄρσιν του. (βλ. καὶ ΘΗΣ, 4,
 σ. 353).

- κείαν τοῦ χαρακτήρος του νὰ συγκαταβαίνει καὶ νὰ μᾶς πληροφορῇ ὅλους μὲ τὴν πατρικὴν στοργὴν του, ὅταν πλέον ἔπεσεν εἰς τὴν ἀσθένειαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ἀπῆλθεν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἀφοῦ μᾶς προσεκάλεσεν ἐπικαλούμενος μάρτυρα τὸν Κύριον, εἶπεν ὅτι συγκατετέθη μὲν εἰς τὸ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως κομισθὲν «γραμμάτειον», ὅμως
- 10 οὐδέποτε ἐδέχθη κάτι μὲ σκοπὸν τὸν παραμερισμὸν τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, τὸ ὁποῖον συνέταξαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες εἰς Νίκαιαν. Ἐπίσης προσέθευεν ὅτι δὲν ἐπίστευεν μὲ τὴν καρδίαν του κάτι διαφορετικὸν ὅπῃ ὅ,τι παρέλαβεν ἐξ ἀρχῆς. Ἀντιθέτως μάλιστα ἤρχετο νὰ μὴ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν μερίδα τῶν μακαρίων ἐκείνων ἐπισκόπων, τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτώ, οἱ ὁποῖοι διεκήρυξαν εἰς τὴν οἰκουμένην³⁸⁴ τὴν ὁρθόδοξον ὁμολογίαν.³⁸⁵ Κατόπιν τούτων ἡμεῖς ἀπεδόλομεν πᾶσαν ἐσωτερικὴν ἐπιφύλαξιν καὶ προσήλθομεν εἰς τὴν μετ' αὐτοῦ ἐπικοινωνίαν καὶ ἐπαύσαμεν νὰ εἴμεθα λυπημένοι μαζί του. Ἡ στάσις μας λοιπὸν ἐναντι τοῦ ἀνδρὸς τούτου ὑπῆρξε τοιαύτη. Ἄν ὅμως κανεὶς λέγῃ ὅτι τυγχάνει γνώστης κάποιας κακολογίας ἐκ μέρους μας ἐναντίον αὐτοῦ (τοῦ Διανίου), ὅς μὴ διαδίδῃ τὸ τοῦ κρυφίως καὶ δουλοπρεπῶς, ἀλλ' ἀφοῦ ἔλθῃ εἰς φανεράν ἀντι-
- 20 παραβολὴν μαζί μου νὰ μὲ ἐλέγξῃ μετὰ παρηγορίας.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 52 (NB'—LII)

ΠΡΟΣ ΤΑΣ «ΚΑΝΟΝΙΚΑΣ»³⁸⁶

1. Ὅσον προηγουμένως μᾶς ἐστενοχώρησε μία λυπηρὰ διάδοσις, ἣ ὁποία ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκοήν μας, τόσον μᾶς ἐχαροποίησεν ὁ θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος, ὁ ἀδελφός μας βασπάριος,³⁸⁷ ὁ ὁποῖος μᾶς ἔδωκε καλλιτέρας πληροφορίας προκειμένου περὶ τῆς εὐλαθείας σας. Μᾶς εἶπε λοιπὸν ὅτι
- 5 μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ὅλα ὅσα διεδόθησαν ἦσαν κατασκευάσματα ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγνώριζον καλῶς τὴν

384. Συνήθως οἰκουμένην ἐνομαζέτο ἡ Ρωμαϊκὴ πύκνρατορία. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ πρόκειται καὶ περὶ ὁλοκλήρου τῆς γῆς, ὅπου καὶ τὸ πιθανότερον.

385. «Ἐκδοθὲς κήρυγμα», εἰς τὸ καίμενον, εἶναι τὸ Σέμβολον τῆς Πίστεως τῆς Νίκαιας (825).

386. «Κανονικαί» ἐλάττοντο κερθνεύουσαι γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι εἶχον κάμει πλῆρην ἀμεριώσεως καὶ ἔχον κληρὸν καὶ οὐ κοινονικῶς καὶ ἐκ τῆς ἀπιδόσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων.

387. Βλ. σημ. 335.

ἀλήθειαν ἐν σχέσει μὲ σὰς. Προσέθετεν ἀκόμη ὅτι εὔρε νὰ κυκλοφοροῦν μεταξύ σας ἀνόσκιαι συκοφαντικαὶ διαδόσεις ἐναντίον μου καὶ μάλιστα τοιαῦται, ὅποιας εἶναι δυνατόν νὰ εἴπουν μόνον ὅσοι δὲν πιστεύουν ὅτι εἰς τὸν Κριτὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεώς Του τῆς δικαίας θὰ δώσουν

10 λόγον ἀκόμη καὶ διὰ κάθε «ἀργὸν λόγον» των.²⁹⁹

Κατόπιν τούτων ἠὺχαρίστησα τὸν Κύριον, διότι καὶ ἐγὼ ἐθεραπεύθην ὡς πρὸς τὴν ἐξ αἰτίας σας βλαβερὰν γνώ-
ην, τὴν ὁποίαν, ὅπως εἶναι φανερόν, εἶχον παραδεχθῆ ἐνε-
κα τῆς συκοφαντίας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ διότι ἐπληρο-
φορήθην ὅτι καὶ σεῖς ἀπεθάλατε τὰς ἐσφαλμένας δι' ἡμᾶς
ἀντιλήψεις σας, ἐξ ὧν ἤκούσατε νὰ σὰς διαβεβαιώσῃ ὁ

15 ἀδελφός μας (Βροσπάριος). Οὗτος ἐξάπαντος μὲ δσα ἡδυ-
νήθη νὰ σὰς ἐκθέσῃ θὰ σὰς ἀπέδειξῃ συγχρόνως καὶ τὰς

ἰδικὰς μου ἀντιλήψεις. Διότι καὶ εἰς τοὺς δύο μας τό φρό-
νημα τῆς πίστεως εἶναι ἐν, ἐπειδὴ εἴμεθα κληρονόμοι τῶν
ἰδίων Πατέρων, ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἄλλοτε εἰς τὴν Νίκαιαν
δικήρυξαν τὸ μέγα κήρυγμα τῆς εὐσεβείας (τὸ Σύμβολον).

Τούτου τοῦ κηρύγματος εἶναι δυνατόν νὰ διαπιστώσῃ κα-
νεῖς ὅτι, ὅλα μὲν τὰ ἄλλα σημεῖα παραμένουν ἀσυκοφάντη-
τα, ἐνῷ ἀντιθέτως τὸν ὅρον «ὁμοούσιος», τὸν ὁποῖον μερι-
κοὶ τὸν παρανοοῦν,³⁰⁰ ὑπάρχουν ἄλλοι οἱ ὅποιοι ἀκόμη δὲν
τὸν ἔχουν ἀποδεχθῆ. Τούτους θὰ ἡδύνατο κανεῖς δικαίως
καὶ νὰ τοὺς μεμψῇ, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁμῶς νὰ τοὺς κρίνῃ
ἀξίους συγγνώμης.

Πάντως τὸ μὲν νὰ μὴ ἀκολουθῇ κανεῖς τοὺς Πατέρας
καὶ νὰ μὴ θεωρῇ τοὺς λόγους των ἐγκυροτέρους ἀπὸ τὴν
25 ἰδικὴν του γνώμην εἶναι ἐνέργεια ἀξιόμμεμπτος,³⁰¹ διότι εἰ-

²⁹⁹. Πρὸλ. Κατ. 12, 86 καὶ σση. 351.

³⁰⁰. Ὁρῶμεθα οἱ τινες παραφέροντες ἀπὸ πρὸς Ἀρειανούς καὶ Θεόδοτον θεωροῦν τὸν ὅρον «ὁμοούσιος». Ὁ λόγος ἔτι εἰς 117ς. Πρῶτος τὸν ὅρον εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ πατροπασχίτης Ζαβέλλιος. Κατ' αὐτὸν ὁ Θεὸς εἶναι ὁμοούσιος, ὁπλ. ἔχει μίαν οὐσίαν. Οὐσία καὶ πρόσωπον διὰ τὸν Ζαβέλλιον ἦτο τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Ὁσέως ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἷς, μία οὐσία, 3ν πρόσω-
πον. Ὁ Πατὴρ, ὁ Πλὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατ' αὐτὸν ἦσαν εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ προσώπα. Τὰ Τρία Πρόσωπα θεάρχουν, ἴσα, ὁ οὐκ ἔ-
στι, ὅχι κατὰ ἀλφάβητον. Ὁσέως ἐδίδασκεν ὅτι ὁ ὕιος Θεός, ὁ Πατὴρ, ἔπαιεν, ἀνέστη καὶ ἦλθεν ὡς Ἅγιον Πνεῦμα. Διὰ τοῦτο ἀνομιάζῃ καὶ Πα-
τροπασχίτης. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ζαβέλλiou καταδικάσθη. Πολλοὶ λατὸν ἐ-
κίστασι ἐκπεριζώνοντες τὸν ὅρον «ὁμοούσιος», ἐπειδὴ εἶχε χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ
εἰρεσιμαχοῦ. Ὁ Μῆτρως Θεολογίας εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν καὶ ἰδίως εἰς τὴν
καρ. 2 καταδεικνύει, α) ὅτι ὁ Ζαβέλλιος ἀχρησιμοποίησεν ἐσφαλμένως, ἀν-
τιθέτως πρὸς τὴν συνηθισμένην, τὸν ὅρον καὶ β) ποῦ εἶναι ἡ ἀρθεῖς αὐτοῦ
χρῆσις καὶ ἔννοια, βλ. καὶ Ἐπιστ. 3, 1 ΜΒΔ, σ. 85, σση. 121.

³⁰¹. Τὰ λόγια αὐτὰ ἀποτελοῦν μίαν θαυμασίαν καὶ κλασσικὴν, ὁμο-

ναι γεμάτη από αιδώδεκαν Ἐξ ἄλλου ὁμως τὸ νὰ θεωρῇ κανεὶς τὸν ὅρον αὐτὸν ὑποπτον, λόγῳ τοῦ ὅτι οὗτος ἐσυκοφαντήθη ἀπὸ ἄλλους, αὐτὸ βεβαίως φαίνεται ὅτι κάπως τοὺς ἀπαλλάσσει μέχρις ἐνὸς σημείου ἀπὸ τὴν κατηγορίαν. Καὶ πράγματι, οἱ ἐπίσκοποι οἱ ὅποιοι συνήλθον εἰς Σύνεδον κατὰ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως,³³ κατηγορήσαν τὴν λέξιν ὥς μὴ σαφῇ.

- 30 Ἐκείνοι λοιπὸν οἱ ἐπίσκοποι ἔλεγον ὅτι ὁ ὅρος «ὁμοούσιος» δίδει τὴν ἐννοίαν περὶ μιᾶς οὐσίας καὶ τμημάτων ἀπὸ αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε, ἂν ἡ μία οὐσία καταστρηθῇ, νὰ διδῇ εἰς ἑκείνα εἰς τὰ ὅποια διηρέθη τὴν προσηγορίαν τοῦ «ὁμοουσίου».

- Ἄλλ' αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα προκειμένου μὲν περὶ χαλκοῦ καὶ τῶν νομισμάτων τὰ ὅποια γίνονται ἀπὸ αὐτὸν διακαίολογεῖται κάπως, ἐνῷ προκειμένου περὶ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς 35 καὶ τοῦ Θεοῦ Υἱοῦ ἡ οὐσία δὲν θεωρεῖται οὔτε πρεσβύτερα οὔτε ἀνωτέρα ἀπὸ τοὺς δύο, διότι τοῦτο καὶ νὰ τὸ σκεφθῇ καὶ νὰ τὸ εἴπῃ κανεὶς ὑπερβαίνει καὶ τὴν ἀσέβειαν (ὁδεῖαν) ³⁴α διότι τί εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἀρχαιότερον ἀπὸ τὸν ἀγέννητον (τὸν Πατέρα); Συνέπεια λοιπὸν τῆς βλασφημίας αὐτῆς εἶναι ὅτι ἀνατρέπεται ἡ πίστις καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸν Υἱόν, διότι ὅσα λαμβάνουν ὑπαρξιν ἀπὸ ἐν 40 εἶναι μετὰ τῶν ἀδελφά.

ταί τις νὰ εἴπῃ, διατίθενται τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς θέσεως τῶν Ἁγίων Πατέρων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Πρόκειται νὰ ἐκπορευθῇ (δηλ. νὰ ἐκδύωται) ὁποῖα ἀντὶν ἀποδοχῇται τὴν διδασκαλίαν των) τοὺς ἁγίους Πατέρας; καὶ νὰ θεωροῦμεν τὴν διδασκαλίαν των *ε ν ο ρ ι ω τ ε ρ α ν*, δηλ. ἐγκυριότεραν, ἀπὸ τὰς ἰδιὰς μας γνώμας. Τὸ νὰ θεωρῇ κανεὶς τὴν ἰδιάν του γνώμην ὡς ἰσῆς ἑξίας μὲ τὰς διδασκαλίας τῶν Ἁγίων Πατέρων εἶναι δαίγμα ὑπερβολικῆς ἀσέβειας καὶ εἶναι ἐγκληματικὸς ἔργον. Ἄλλ' ἐν τῷ νὰ θεωρῇ τις τὴν γνώμην του ἰσῆς ἑξίας μὲ τὰς γνώμας τῶν Ἁγίων Πατέρων εἶναι δαίγμα ὑπερβολικῆς ἀσέβειας, εἶναι ἀσυγκρίτως χαϊώτερον τὸ νὰ περιφρονῇ τις τὰς γνώμας τῶν Ἁγίων Πατέρων.

341 Ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατέως ἦτο αἰρετικὸς ἐκκλησιαστικὸς Ἀντιοχείας (280—289). Ἀνέβη εἰς τοὺς ὀνειαυτοὺς λογιζόμενος μοναρχικὸς ἢ οὐνοθετικὸς. Κατ' αὐτὸν ὁ Πῶς καὶ τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι πρόσωπα, ἀλλὰ ἐπρόσωποι δυνάμεις. Ἡ ζωὴ τοῦ ἔθους πᾶν ἄλλο ἢ ἡ ἀρχή τοιαυτοῦ ἐπισκοποῦ. Κατήρθη μετὰ ἀπανταχῶς κατ' αὐτοῦ Συνόδος τὸ 288, διότι ἐκστράφητο ὑπὸ τῆς Ζηνοβί'ας, βασιλεύσης τῆς Παλmyρας, ἣτις εἶχε κατελάβει τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἐξεδιέχθη ὑπὸ τοῦ Ἀδριανίου. Φαίνεται ὅτι καὶ αὐτὸς ἐχρησιμοποίησε τὸν ὅρον «ὁμοούσιος». Οἱ καθ' ἑαυτοὺς αὐτὸν ἐπίσκοποι ἀσέβησαν τὸν ὅρον «ὁμοούσιος» ἐφ' ἣν ἐννοοῦν τὸν ἐχρησιμοποιεῖται ὁ Παῦλος, ὡς αὐτὸς εἰσηγῆται.

341a Τὴν αἰρετικὴν πλάνην οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἐννοοῦσαν ἀσέβειαν. Τοῦς Παπικοὺς Εὐνομιεμάχους ὁ Ἅγ. Θεόδωρος ἐνομιλεῖ ἀσέβειαν, ὅπως καὶ ὁ Παῦλος ἐνομιλεῖ.

2. Και ἐπειδὴ ἀκόμη καὶ τότε ὑπῆρχον μερικοὶ οἱ ὅποιοι ἔλεγον ὅτι ὁ Υἱὸς ἦλθεν «ἐξ οὐκ ὄντων» εἰς τὸ «εἶναι»,^{341β} οἱ Πατέρες διὰ νὰ ἐκριζώσουν καὶ αὐτὴν τὴν ἀσεβῆ δοξασίαν, προσέθεσαν τὸ «ὁμοούσιος» Πράγματι, ἡ σχέσις τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα εἶναι ἀχρονος καὶ ἀκατάπαυστος.^{341γ}

- 5 Ἀλλὰ καὶ τὰ προηγηθέντα λόγια δηλοῦν ὅτι αὕτη εἶναι ἡ γνῶμη τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων. Διότι, ἀφοῦ εἶπον «Φῶς ἐκ Φωτός» καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη «ἐκ τῆς οὐσίας» τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ δὲν ἐδημιουργήθη, προσέθεσαν εἰς αὐτὰ τὸ «ὁμοούσιος», θέλοντες συγχρόνως νὰ δείξουν ὅτι ὅποιονδήποτε ὀρισμὸν ἤθελε δώσει κανεὶς εἰς τὸ Φῶς προκειμένου περὶ τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ κατὰλληλος καὶ προκειμένου περὶ τοῦ Υἱοῦ. Διότι τὸ ἐν Φῶς τὸ ἀληθινὸν δὲν θὰ εἶναι
10 δυνατόν νὰ ἐξη καμμίαν παραλλαγὴν ἀπὸ τὸ ἄλλο Φῶς τὸ ἀληθινὸν ὡς πρὸς τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς τὴν ἔννοian τῆς λέξεως Φῶς. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀναρχον μὲν Φῶς εἶναι ὁ Πατὴρ, γεννητὸν δὲ Φῶς ὁ Υἱός, ἀλλὰ Φῶς καὶ ὁ εἷς, Φῶς καὶ ὁ ἄλλος, δικαίως εἶπον (ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι) ὁμοούσιος, προκειμένου νὰ δείξουν ὅτι ἡ οὐσία των εἶναι «ἀμότισμος» (ἔχει τὴν αὐτὴν τιμὴν).

- 15 Πράγματι, ὁμοούσια δὲν λέγονται (ἀπλῶς) τὰ ἀδελφὰ μεταξὺ των, ὅπως ἀκριβῶς ἐνόμισαν μερικοὶ, ἀλλ' ὅταν καὶ τὸ αἴτιον καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον λαμβάνει ὅπαρξιν ἀπὸ τὸ αἴτιον εἶναι τῆς ἰδίας οὐσίας, αὐτὰ λέγονται ὁμοούσια.

- 3 Αὕτη λοιπὸν ἡ λέξις («ὁμοούσιος») ἐπανορθώνει καὶ τὸ κακὸν τοῦ Σαβελλίου,³⁴² διότι ἀνατρέπει τὴν ἀποψίν του ὅτι ἡ ὑπόστασις εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ καὶ διδίδει εἰς τέλειον βαθμὸν τὴν σημασίαν τῶν (Τριῶν) Προσώπων Πράγματι, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι κάτι ὁμοούσιον μὲ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τὸ ἐν μὲ τὸ ἄλλο. Ἐπομένως ὁ ὅρος αὐτὸς εἶναι καλὸς καὶ ὀρθόδοξος, ἀφοῦ προσδιορίζει τὴν
5 ἰδιαίτερότητα τῶν ὑποστάσεων καὶ ταυτοχρόνως δεκνύει ὅτι ἡ οὐσία εἶναι ἀπαράλλακτος. Ὅταν λοιπὸν διδασκώμεθα ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι «ἐκ τῆς οὐσίας» τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι ἐγεννήθη, ἀλλ' ὄχι ἐδημιουργήθη (ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς), ἂς μὴ καταντῶμεν εἰς τὰς σωματικὰς ἀντιλήψεις τῶν φυσικῶν φαινομένων. Διότι ἡ μία θεία οὐσία δὲν διηρέθη

^{341β} Φράσις τοῦ Ἀρείου. «Ἐξ οὐκ ὄντων» — ἐκ τῆς ἀπαρχίας, ὅτι ἀρχαῖα δὲν εἶναι ἐναρχος καὶ ἀρχὸς ὁ Υἱός. «ἔστι» — ἐπαρξίς.

^{341γ} Εἰς τὸ καίμενον: «ἐκδοστεινός» = ὁ ὅπου ἐνδιδέχεται διασημάτων, ἀπολέτως συνεχής, ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀπολέτως οὐσίας «Φῶς ἐκ Φωτός». Βλ. καὶ Ἐπιστ. 36.

³⁴² Βλ. σφ. 89.

10 εις δύο, ἀφ' αὐτῆς ἀφῆρέθη ἀπὸ τὸν Πατέρα ἐν μέρος καὶ ἐγεν-
 νεν Υἱός, οὔτε διὰ ρευσεως ἐγέννησεν αὐτή, οὔτε διὰ προ-
 βολῆς.³⁴² ὡς ὅπως τὰ φυτὰ παρουσιάζουν τοὺς καρπούς. Ὁ
 τρόπος τῆς θείας γεννήσεως εἶναι ἀνέκφραστος καὶ ἀσύλ-
 ληπτος εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου.

Πράγματι λοιπὸν εἶναι ἴδιον ταπεινοῦ καὶ σαρκικοῦ
 φρονήματος τὸ νὰ ἐξομωκωῇ τὰ αἰδία μὲ τὰ φθαρτὰ καὶ τὰ
 πρόσκαιρα καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι καὶ ὁ Θεὸς γεννᾷ κατὰ τὸν
 15 ἴδιον τρόπον, ὅπως καὶ τὰ σωματικὰ ὄντα, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε
 νὰ ἐλάβανον ἀπὸ τῆς ἀντιθέτου ἐννοίας ἀφορμὰς δι' εὐ-
 σεθεῖς στοχασμούς, ὡς π.χ. «ἀφ' οὗ τὰ θνητὰ ἔχουν τοιαυ-
 τοτρόπως, ὁ Ἀθάνατος δὲν θὰ ἔχῃ παρομοίως (τὴν φύσιν).
 Οὔτε λοιπὸν πρέπει νὰ ἀρνῆται κανεὶς τὴν θείαν γέννησιν,
 οὔτε ὅμως καὶ νὰ μολύνῃ τὴν διάνοιάν του μὲ σαρκικὰς ἀν-
 20 τιλήφεις.

4. Τὸ Πνεῦμα ἐξ ἄλλου τὸ Ἅγιον συναριθμεῖται μὲν μὲ
 τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι
 ὑπεράνω τῆς κτίσεως, «τάσσεται» ὅμως ὅπως διδασκόμεθα
 εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἀπὸ τὸν Κυρίον, Ὅστις λέγει «Πορευ-
 θέντες βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ
 τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»³⁴³ Ἐκεῖνος λοιπὸν ὁ ὁποῖος θέτει
 5 αὐτὸ πρὸ τοῦ Υἱοῦ ἢ τὸ ὀνομάζει ἀρχαιότερον ἀπὸ τὸν Πα-
 τέρα, αὐτὸς ἔρχεται μὲν εἰς ἀντιθεσιν πρὸς τὴν ἐντολήν
 τοῦ Θεοῦ, εἶναι δὲ ξένος τῆς ὑγιοῦς πίστεως, ἀφ' οὗ δὲν φυ-
 λάττει τὸν τρόπον τῆς δοξολογίας τὸν ὁποῖον παρέλαβεν,
 ἀλλὰ μὲ σκοπὸν τὴν ἀνθρωπαρέσκειαν ἐπινοεῖ ὁ ἴδιος και-
 νοφανὴ διατύπωσιν. Διότι, ἂν εἶναι τὸ Πνεῦμα ἀνώτερον
 τοῦ Θεοῦ, τότε δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ. Διότι ἡ Γραφὴ λέ-
 10 γει «Τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ»³⁴⁴ Ἄν λοιπὸν εἶναι ἐκ
 τοῦ Θεοῦ, πῶς εἶναι ἀρχαιότερον ἀπὸ Ἐκείνου, ἀπὸ τὸν ὁ-
 ποῖον προέρχεται, Πόσον μεγάλη δὲ πρέπει νὰ εἶναι ἡ πα-
 ραφροσύνη ὥστε, ἐνῶ εἰς εἶναι ὁ ἀγέννητος, νὰ λέγῃ τις
 ὅτι κάτι ἄλλο εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὸν ἀγέννητον, Ἀλλὰ
 οὔτε εἶναι προγενέστερον τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Μονογενῆ.
 ἀφ' οὗ τίποτε δὲν μεσολαβεῖ μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Ἄν δὲ
 15 δὲν λάμβανῃ ὕπαρξιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ λαμβάνει τὸ εἶναι
 διὰ τοῦ Χριστοῦ, τότε δὲν ὑπάρχει καθόλου.³⁴⁵

342x. «Ἦ ε ὁ ε . . .» εἶναι ἡ ἐκφραστὴ ἀπορροή, ἐκχυσίς. ἐνφ. -προβολή·
 ἢ ἀμείνισις. ἢ παρουσίαις· ἐνὸς πράγματος ὡς τοῦ καρποῦ εἰς τὸ φυτόν.

343. Ματθ 28, 19 ἀφ' οὗ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ἕξιν

344. Α' Κορ. 9, 12

345. Ἐπεὶ γὰρ τὰ λόγια αὐτὰ ἀφ' οὗσαν περιθώριον διὰ τὴν Filioque
 δὲν τὸ ἀποκλείουσι ὁποτελῶς:

- ὥστε λοιπὸν ἡ καπνοτομία ὅσον ἀφορᾷ τὴν τάξιν ἐμπερικλείει ἀρνησιν τῆς ἰδίας τῆς ὑπάρξεώς του, ἀλλὰ καὶ ἀποτελεῖ ἀπόρριψιν ὁλοκλήρου τῆς πίστεως. Εἶναι λοιπὸν ἐξ ἰσοῦ ἀσεβές καὶ νὰ καταδικάζῃ τις τὸ Πνεῦμα εἰς τὴν τάξιν τῶν κτισμάτων καὶ νὰ τὸ τοποθετῇ ὑπεράνω τοῦ
- 20 Πατρὸς ἢ τοῦ Υἱοῦ, εἴτε ὡς πρὸς τὸν χρόνον εἴτε ὡς πρὸς τὴν σειράν.

- Αὐτὰ μὲν λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνα περὶ τῶν ὁποίων ἐπληροφορήθη ὅτι διερευνῶνται ὑπὸ τῆς εὐλαβείας σας. Ἄν ὅμως ὁ Κύριος δώσῃ καὶ νὰ συναντηθῶμεν μεταξύ μας ἐπὶ τὸ αὐτό, ἵσως θὰ διυνηθῶμεν καὶ νὰ εἴπωμεν δι' αὐτὰ κάτι περὶ σσότερον, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐρωμεν ἀπὸ οὗδε κάποιαν πληρο-
- 25 φορίαν ἐπὶ τῶν θεμάτων τὰ ὁποῖα ἐρευνῶμεν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 53 (ΝΓ'—LIII)

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ²⁴⁶

- I. Τὸ ἀπρεπές²⁴⁷ αὐτὸ ζήτημα, διὰ τὸ ὁποῖον γράφω, καὶ μόνον²⁴⁸ διότι ἐγίνεν ἀντικείμενον ὑποψίας καὶ συζητήσεως, ἐγέμισε τὴν καρδίαν μου μὲ πόνον, ἐνῷ μέχρις ἐνός σημείου μοῦ ἐφάνη ἀπίστευτον.
- Αὐτὸ λοιπὸν τὸ γράμμα, τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα τοῦτο, ἐκείνος μὲν τοῦ ὁποίου ἡ συνειδήσις εἶναι ἐνο-
- χος ὡς τὸ δεχθῇ ὡς θεραπείαν, ἐκείνος δὲ τοῦ ὁποίου ἡ συνειδήσις δὲν εἶναι ἐνοχος ὡς προφύλαξιν, ἐκείνος τέλος ὁ
- 5 ὁποῖος νομίζει ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦ εἶναι ἀδ.ἀφορον, τὸ ὁποῖον εὐχομαι νὰ μὴ συμβαίῃ εἰς τὴν περίπτωσίν σας, ὡς

246. Ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη φέρουσα καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «πρὸς τοὺς ὁπ' αὐτὸν ἐπισκόπους. Ὡστε μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασι» ἴσως ἐνερῶς περιεβλήθη κανονικῶν κέντρων, μεταγενεστέρως δὲ ἀπεκορώθη ἀπὸ τοῦ Β' Κανόνος τῆς Πενθέκτης Οἰκουμένης Συνόδου. Ὁ γράφον ἐν ἀρχῇ τῆς Ἀρχιερατείας τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἦτοι τὸ 370 Ἀσχολεῖται μὲ τὸ ζήτημα τῆς «οἰμωνίας» δηλ. τῆς ἐκ μέρους τῶν ἐπισκόπων χειροτονίας Κληρικῶν ἐπὶ χρήμασιν. Οἱ χωρεπίσκοποι τὸ πρῶτον νημονεύονται ὑπο τῶν Συνόδων Ἀγιάρας καὶ Νεοκαισαρείας. Βλ. καὶ I MPA, σ 152, σημ. 418.

247. Τὴν «οἰμωνίαν» ὁ Μ Βασίλειος τὴν ἐνομάζει «ἔμπορον», δηλ. ἀπαράδεκτον, ἀπρεπὴ καὶ ἐξουσιωστικὴν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ λέξις ἔχει τὴν καταγωγὴν τῆς ἀπὸ τῶν Σίμωνος μάγον, ὁ ὅπολος εἰς τὴν Σαμαρείαν προσέφερε χρήματα, ἀπὸ νὰ λάβῃ τὴν χάριν τῆς θαυματουργίας ἀπὸ τοῦ Ἁγ. Ἀποστόλου (Πράξ 8, 18—22).

248. Ὅσον φανερόν εἶναι τὸ ἀμάρτυμα τῆς οἰμωνίας φαίνεται ἀπὸ τοῦ ὅτι ὁ Ἅγιος Βασίλειος θεωρεῖ ἀπαράδεκτον ὅχι μόνον τὸ νὰ διαπιστωθῇ πῶς εἰς τὸ ἀμάρτυμα αὐτό, ἀλλὰ καὶ νὰ διαπιστωθῇ ἀπλῆ καὶ τοῦτο δὲ κοφικὴ ἢ νὰ γίνῃ οὐσδήποτε τις καὶ ἀπὸ αὐτοῦ.

τὸ δεχθῆ ὡς διαμαρτυρίαν.³⁴⁹

Ποῖον ὁμῶς εἶναι τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ὁποῖου ὁμιλῶ. Διαδίδεται ὅτι μερκοὶ ἀπὸ σὰς λαμβάνουν ἀπὸ τοὺς χειροτονουμένους χρήματα καὶ ὅτι τὴν πράξιν τὴν ταύτην κρύπτουν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς εὐσεβείας. Αὐτὸ ὁμῶς εἶναι χειρότερον. Διότι, ὅταν πράττῃ κανεὶς τὸ κακὸν καὶ τὸ παρυσιάξῃ ὡς ἀγαθόν, γίνεται ἀξίος διπλασίας τιμωρίας, διὰ τὸν λόγον ὅτι καὶ τὸ ἴδιον τὸ ἀγαθὸν δὲν κάμνει, ἀλλὰ ἀντιθέτως χρησιμοποιοεῖ διὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας ὡς συνεργόν του τὸ καλόν, ὅπως θὰ ἤδυνάτο νὰ εἴπῃ κανεὶς.

Ἄν οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα, εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ ἐπαυληθῇ τοῦτο, ἀλλὰ νὰ διορθωθῇ, διότι εἰς ἐκείνον ὁ ὁποῖος λαμβάνει τὰ χρήματα εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐλέγχῃ ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους πρὸς ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ δωσῇ (χρήματα), διὰ νὰ ἀγοράσῃ τὴν μετοχὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· «Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπωλείαν»³⁵⁰ Πράγματι, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔνεκα ἀγνοίας θέλει νὰ ἀγοράσῃ (τὴν μέβεξιν τοῦ Πνεύματος) εἶναι· ἐλαφρότερος (ἀνεκτότερος) ἀπὸ ἐκείνον ὁ ὁποῖος πωλεῖ τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ³⁵¹· Διότι πράγματι ἀγοραπωλησίς ἐγένετο. Ἐάν λοιπὸν σὺ πωλῇς αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐλαβες δωρεάν, ἐπειδὴ διὰ τῆς ἐνεργείας σου αὐτῆς ἔχεις πωληθῇ εἰς τὸν Σατανάν, θὰ σοῦ ἀφαιρεθῇ τὸ χάρισμα. Διότι εἰς τὰ πνευματικά καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου μᾶς ἔχει ὁ Θεὸς ἐμπιστευθῇ τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, παρὰ νόμῳ εἰσάγεις ἐμπορίαν.

Δὲν ἐπιτρέπεται ὁμῶς αὐτὰ νὰ γίνωνται ὅπως πράγματι γίνονται. Ἰδοὺ λέγω καὶ ποῖον εἶναι τὸ τέχνασμα. Νομίζουν ὅτι δὲν ἁμαρτάνουν μὲ τὸ νὰ μὴ παίρνουν ἐκ τῶν προτέρων τὰ χρήματα, ἀλλὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν. Ὅποτε-
25 δήπου καὶ ἂν λάβῃ χωρὰν τὸ «λαθεῖν» εἶναι «λαθεῖν».

2. Παρακαλῶ λοιπὸν ἐγκαταλείψατε αὐτὴν τὴν πρόσδο-
σον ἢ μάλλον τὴν ὁδὸν ἢ ὅποια ὁδηγεῖ εἰς τὴν γέφυραν, καὶ μὴ καταστήσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀναξίους νὰ τελεῖτε τὰ ἅγια Μυστήρια μὲ τὸ νὰ μαλύνετε τὰς χεῖρας σας μὲ τοιαύ-

349. Ὡς ἡ λέξις διαμαρτυρία ἔχει τὴν ἐννοίαν τὴν ὁποῖαν ἔχει τὸ ῥῆμα διαμαρτυροῦμαι εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην (τοῦς Ο΄) καὶ ἰδίως τὸ Ἑβρ 19, 10, 21, δηλ. «δίδω μαρτυρίαν»· Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔσον ὅπως ἐρμηνεύθῃ ὡς μίαν μαρτυρίαν ἐκ μέρους μου περὶ τοῦ ποῦ εἶναι ἡ ἐν προκειμένῳ ἀλήθεια. Τὴν ἐρμηνείαν αὐτὴν ἀσπάζεται καὶ ὁ Ζαννάρδ.

350. Πρὸς 8, 30.

351. Πρὸς 8, 30· «Ὅτι τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ ἐνέγκας διὰ χρημάτων πωλοῦσαι».

- τας δωροληψίας.³⁵⁵ Ἀλλὰ συγχωρήσατέ με. Ἀκριβῶς διότι κατ' ἀρχάς μὲν δὲν τὸ ἐπίστευσα. ἔπειτα ὁμως ἠναγκάσθην
- 5 νὰ τὸ πιστεύσω, οὔτως προειδοποιῶ³⁵⁶ ὅτι μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν μου διαπράξῃ κάτι παρόμοιον, θὰ φύγῃ μὲν ὅπωςδήποτε ἀπὸ τὰ ἐδῶ θυσιαστήρια,³⁵⁷ θὰ εὗρεθῇ δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀναζητήσῃ ἄλλην ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν, ὅπου θὰ δύναται, ἀφοῦ πρῶτον τὴν ἀγοράξῃ, νὰ μεταπωλῇ τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ διότι ἡμεῖς καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχομεν «τοιαύτην συνήθειαν».³⁵⁸ Θὰ
- 10 προσθέσω ἐν ἀκόμῃ καὶ θὰ σταματήσω. Αὐτὰ γίνονται ἐνέκα φιλαργυρίας. Ἡ φιλαργυρία ὁμως εἶναι καὶ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν³⁵⁹ καὶ ὀνομάζεται εἰδωλολατρία³⁶⁰ Μὴ λοιπὸν δι' ὅλγα χρήματα προτιμῆσετε ἀπὸ τὸν Χριστὸν τὰ εἰδωλα καὶ μὴ μιμηθῆτε πάλιν τὸν Ἰουδαὶν καὶ προδώσετε διὰ δευτέραν φορὰν Ἐκείνον ὃ Ὅποιος ἐσταυρώθῃ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπαξ³⁶¹
- 15 ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων. διότι ὄχι μόνον τὰ «χωρίς»,³⁶²

355 Τὸ καίμενον τοῦ Μεγάλου Βασίλειου χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν «ἀφ' ἡμεῶν» κατὰ κυριαρχίαν αἰ.αι πλὴν ὅτι ὁ ἀνθρώπος λαμβάνει διὰ τῶν χειρῶν τοῦ. Ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τὸ ρῆμα λαμβάνω. Πρόκειται ὁμως περὶ δωροδοκίας ἢ δωροληψίας, μάλιστα διὰ πρῶτον τὸ ὅποιον λαβὼν, ἀλλὰ καὶ διατάχθησαν νὰ μεταβιβάσῃν δωρεάν, ὅχι τὴν χάριν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος.

356a. Ἀσφαλὲς θεωρεῖται ὅτι ἀπὸλυτὸν σταθερότητα μὲ τὴν δοκίμην ὁ Μέγας Πατὴρ τοποθετεῖ τὸ ζήτημα. Ἐντὶ ὅμως ἀπὸ αὐτοῦ τὸ ζήτημα τῆς σιμωσίας εἶναι τὸ θέμα τῶν ἐξῆς Κανόνων. α) 28ου τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, β) 2ου τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, γ) 23ου τῆς ἐν Τρόλλεφ Συνόδου, δ) 2ου καὶ 19ου τῆς 2' Οἰκουμ. Συνόδου καὶ ε) τοῦ Ἁγίου Γενάρχου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ συμαχία ἀκανάλῃς τοῦ Κανόνος τοῦτον ἔστι· πῶς ὅτι πολλοὶ ὄντι οἱ ἀδιαφοροῦντες ἐκαστοὶ διὰ τὴν τήρησιν τοῦ.

355. Ὁ Ἐπίσκοπος εἶναι κατὰ κέρρον λόγον ἀφορᾷ τῆς ἀγιοσύνης τῶν θυσιαστῶν. Ἐπειδὴ ὁ Μέγας Βασίλειος χρησιμοποιεῖ τὴν εἰσοδικίαν τῶν κατὰ κέρρον καὶ κέρρον λόγον προειδοποιεῖ διὰ τὸ ἀπαγορεύει νὰ προσγγίξῃ εἰς τὸ ἱερὸν θυσιαστήριον, τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, τοῦλάχιστον τῆς περὶ τῆς εἰς τὴν ὁποῖαν ἐκτελεῖται ἡ διακοδοσία τοῦ, ἥτοι τῆς τῶν κέρρον ἀφορᾷ.

354. Πρὸς Δ' Κορ. 11, 16. Τὸ καίμενον τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου ἔστι ὅς λέγῃ: «Ἐἴ τις δοκῇ εὐλόγεσθαι εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ».

355. Πρὸς Α' Τιμοθ. 6, 10. «Ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ὅστις ἡ φιλαργυρία, ἥς τινες δραγμάνο· ἀπεκλεινόμενοι ἀπὸ τῆς πίστεως».

356. Πρὸς Κορ. 3, 5. «Καυχωσάμενοι ὅτι τὰ μὲν ἡμῶν τὰ ἐκ τῆς γῆς, καὶ τῆς αἰσθητικῆς, ἥτις ὅστις εἰδωλολατρία».

357. Πρὸς Ἐφ. 9, 28 καὶ Δ' Πέτρου 3, 18. Ἐν τούτοις ἡ μὲν ἠπιστοσύνη πρὸς Ἐξέριστος λέγει· ἔτι ὁ Χριστὸς προσκινῆσθαι ἀπὸ εἰς τὸ πολλὸν ἀντιγεῖν ἀμαρτίας, ὁ δὲ ἄγιος Ἀπόστολος Πέτρος· «ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαξ κατὰ ἀμαρτιῶν ἀπέθανε, ὅπως ὑμᾶς ἀπὸ ὁσίων, ἵνα ἡμεῖς προσγγίξῃ τῷ Θεῷ».

357a. «Ἐκ τῆς γῆς» κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον εἶναι αἱ διὰ χρημάτων ἀγοραζόμεναι δωρεαί.

ἀλλὰ καὶ τὰ χέρια ἐκείνων οἱ ὅποιοι δέχονται τοὺς καρπούς αὐτοὺς θὰ ὀνομασθοῦν Ἀκελδαμά.⁵⁶

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 54 (ΝΔ'—LIV)

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ^{57α}

Με λυπεῖ πολὺ τὸ ὅτι ἔχουν ἐγκαταλειφθῇ πλέον οἱ Κανόνες τῶν Πατέρων καὶ κάθε εἶδους ἀκριβεία ἔχει ἐξαφανισθῇ ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας.⁵⁸ Φοβοῦμαι δὲ μήπως ἡ ἀδιαφορία αὕτη ὀλίγον κατ' ὀλίγον προχωρεῖ σταθερὰ καὶ τοιαυτοτρόπως καταστήσουν τὰ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας εἰς πλήρη σύγχυσιν. Ἡ συνήθεια ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν παλαιάν ἐποχὴν ἐδέσποζεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἐπέλεγεν ἐκείνους οἱ ὅποιοι θὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀφοῦ πρῶτον ἐξήταζε τὰ κατ' αὐτοὺς μὲ πολλὴν ἀκριβείαν. Ἐξητάζετο δηλαδὴ σχολαστικῶς ὅλη ἡ ζωὴ τῶν, μήπως εἶναι κακολόγοι, μήπως εἶναι μέθυσοι, μήπως εἶναι «ἐτοιμοὶ» διὰ λογομαχίας,⁵⁹ ἂν διαπαιδαγωγοῦν τὰ νεαρὰ παιδιὰ τῶν, ὥστε νὰ δυνηθοῦν νὰ καταρθώσουν τὸν ἀγιασμόν,⁶⁰ χωρὶς τὸν ὅποιον κανεὶς δὲν θὰ ἴδῃ τὸν Κυρίον.⁶¹

Αὐτὴν δὲ τὴν ἐξέτασιν τὴν ἑκαμνον οἱ γείτονες τῶν ὁποφηφίων πρεβύτεροι καὶ διάκονοι, καὶ τὴν ἀνέφερον εἰς τοὺς χωρεπίσκοπους, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ πρῶτον ἑκαμνον ψηφοφορίαν μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἔβιδον ἀληθινήν μαρτυρίαν καὶ καθίστων ταῦτο γνωστὸν εἰς τὸν ἐπίσκοπον, μόνον τότε συγκατηρθμοῦν τὸν ἐκλεγέντα ὑπηρετήν^{62α} εἰς τὸ τὰ-

558 Οὕτως ἀπομόσθη «ὁ Ἄγγελος τοῦ Κεραμείου». τὸ θεῖον οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἑβραίων ἀγόρασαν μὲ τὰ τριάντα ἀργύρια τοῦ Ἰούδα καὶ εἰς τὸν ὅποιον ὁ Θεὸς ὁ Ἰούδας ἀπαγγέλλοις ἐλάλησεν μέσος καὶ ἐξαχθὲς πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. (κεφ. 27, 8 καὶ Πράξ. 1, 18—19) «ὥστε πληρῆσαι τὸ χωρεῖν ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ διακίτων Ἀκελδαμά» «Χωρεῖν» ὅθεν σημαίνει μέσος, ἄγγελος, «χωρεῖσι».

558α Ἡ Ἐκκλησιολογία γραφεῖσα περὶ τὸ 372 παρὰ τὸν ἐπίσκοπον «ὥστε μὴ γίνεσθαι χωρὶς αὐτοῦ ἐκπρότερος παρὰ τοῦ κανόνος». Καὶ ἡ Ἐκκλησιολογία αὕτη εἶναι Κανὼν 54.

559 Πολλοὶς ἡ Ἐκκλησία ἀφώσκειν εἰς καλὰν σύγχυσιν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐκπαιδεύσῃ ἀδιαφορίαν διὰ τὴν τήρησιν τῆς ἀκριβείας καὶ τῶν ἱερῶν Κανόνων. Ὁ Θεὸς ὅμως δι' αὐτῶν ὡς ὁ Μέγας Βασίλειος ἀκουατέστησε τὴν κανονικὴν τάξιν καὶ διαφύλαξε τὴν Παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀσπλουν καὶ ἀνιδιότιαν.

560 Εἰς τὴν ἐκλὴν Ἐκκλησίαν θὰ ἐλάτουμεν «ἐτοιμοὺς γιὰ ποῦρ».

561. Πράξ. Α' θεα. 4, 8.

562 Πράξ. 12, 14 «Ἐβρήν» διδάσκατα μετὰ πάντων καὶ τὸν ἀγιασμόν, σὲ χωρὶς οὐδεὶς ἔφεται τὸν Κύριον.

562α Ὑπαγόμενοι λέγονται ἀναρθεῖν οἱ ἐκτεθειμένοι.

- γμα τῶν «ιερατικῶν».³⁶³ Τώρα ὁμως πρῶτον μὲν παρεμερί-
σατε ἡμᾶς καὶ δὲν καταδέχεσθε οὔτε κἀν νὰ ἀναφέρεσθε εἰς
ἡμᾶς καὶ ἰδιοποιήθητε ὁλόκληρον τὴν ἐξουσίαν. Ἐκτὸς ὁμως
ἀπὸ αὐτό, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐδώσατε
εἰς μερικοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους τὸ δικαίωμα νὰ
εἰσάγουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοὺς ἀναξίους, ἐκείνους
δηλ. τοὺς ὁποίους αὐτοὶ θέλουν, χωρὶς νὰ ἐξετάζουν τὴν
20 ζωὴν των, λόγῳ ἰδιοτελοῦς ἀγάπης ἢ ἕνεκα συγγενείας ἢ
(καὶ) ἕνεκα κάποιας ἄλλης φιλίας.³⁶⁴ Διὰ τοῦτο εἰς κάθε
κώμην ἀριθμοῦνται ὑπηρετῶν μὲν πολλοί, ἄξιος ὁμως νὰ
γίνῃ λειτουργὸς τοῦ Θυσιαστηρίου οὔτε εἰς, ὅπως σεῖς οἱ
ἴδιοι μαρτυρεῖτε, ἐπεὶδὴ κατὰ τὰς ἐκλογάς (ιερέων) δὲν εὐ-
25 ρίσκατε ὑποψηφίους.³⁶⁵

Ἐπεὶδὴ λοιπὸν βλέπω τὸ πρᾶγμα νὰ καταντῇ ἀθερά-
πευτον καὶ μάλιστα τώρα, ὅτε οἱ πλείστοι προσπαθοῦν νὰ
κατασταῶν ὑπηρετῶν τῆς Ἐκκλησίας φοβούμενοι τὴν στρα-
τολογίαν,³⁶⁶ ἀναγκαστικῶς κατέληξα εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ
ἀνανεώσω³⁶⁷ τοὺς Κανόνας τῶν Πατέρων Σὺς διατάσσω
λοιπὸν διὰ τῆς παρούσης νὰ μοῦ ἀποστειλετε κατάλογον

363. Οἱ «ιερατικοί» ἢ ἄλλως Κληρικοί ἀπεσταλὲν διάφορα τέγματα. Περὶ τούτου προβλ. καὶ Ὁ ἀναφορὰν θείας Λειτουργίας τοῦ Ἁγ. Γερμ. τοῦ Κρουσοῦ, ὅπου ὁ ἱεροσολὺν ἱερεὺς εἰλεται ματὰ τὸν καθαιγεμονὸν τὸν Τιμίον ἄφρονι «ὅτι οὗ πάντος ἱερατικοῦ καὶ μοναχ. καὶ τέγματος». Τὰ τέγματα τῶν ἱερατικῶν πρέπει νὰ ἐννοηθῶν ἢ τοπικῶς κατὰ ἐπισκοπῆς ἢ κατὰ θεσμὸς ἱεροσύνης καὶ ἀπαρχίας (ἀναγινώσκει, διακρίνεται, ἐποθεύονται, ἐκείνοι, πρεσβύτεροι κλπ.)

364. Εἰς τὸ σημείον πρὸς τὸ Ἅγιος Βασίλειος προσηνὲς κείμενι ἐπιεικῶν κακῶν καὶ ἀνεπιτρέπτων κατηρίων, ἕνεκα τῆς ὑπερισχύουσας τῶν β-
ποίων κατεργασίης τὸ κατωτέρω μηχανοτελούμενον ἀπαράδεκτον κακόν, νὰ εἴ-
ται: Ἐπὶ ἀκντας οἱ κατωτέρων βαθμοῦ κληρικοί ἀνάξιοι νὰ προκηθῶν εἰς
ἐνωτέρους. Ἡ Ἰ θ ς ο τ ο λ ῆ ς ἁ γ ῆ τ η εἰς τὸ κείμενον: «προσά-
θει», ἐπειδὴ οὐ μ ε ς ο χ ο ν, ἀπαρχίας πρὸς ἡγάμων.

365. Βλ. καὶ προσηγορῶντες σημειώσαν. Ὅντας ἦτο λοκρῶτατον εἰς
φαινόμενον νὰ μὴ ἀφαιρῶνται οὗτοι ἐποφφίσι! Ποία ἡ διαδικασία καὶ
ποία τὰ ἀκαταστάματα προνότια δι' ἑνα κληρικὸν ἐκδίδει; Ὁ Ἅγιος Κυρκί-
ως εἰς τὴν Ἐπιστολὴν 68. Ἡ ἄλλοις ἄξιον πρὸς ἱεροσύνην εἶναι καλεῖται.

366. Οἱ Κληρικοί διὰ διατάγματος τοῦ Ἁγ. Ἁγίου Βασιλείου ἡμῶν
Κανονισμοῦ τοῦ Μεγάλου ἀπαλάσσονται ὁλοσχερῶς ἀπὸς ἐπισκοπίας,
ἦτοι ἀποκράσεως προσηγορίας ἐπικρατίας εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος. Ὁ ὑπερ-
γαικὸς αὐτὸς νόμος, τοῦ ἑποῦν τὸ πλῆθος κείκενον ἐδρίσκειται εἰς τὴν Ἐκ-
κλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Βασίλειου (Βιβλίον I κεφ. 7, 1—3), εἶχε καὶ
τὴν κακὴν ἀκμὴν του. Πολλοὶ ἀνάξιοι, βλ. νὰ ἀποσπῶνται τὴν στρατολο-
γίαν, ἐκτίθων καὶ ἐπετέγγων νὰ κατατάσσωνται εἰς τὸν Κλῆρον. Τὰ μέση-
τὰ ὅποια μετῄρουντο δὲν ἦσαν πάντοτε τίμια. Ἐν γένει ὁμως ἐκρηγνόμεν
ἢ Ἐκκλησία ἐπικρατομένη βλ. ἀναξίων.

367. Πῶς ἀνανεῖται εἰς λαχὸν τοῦς ἱεροῦς Κανόνας, οἱ ὅποιοι εἶχον
ἐκτοῦσαι λόγῳ τῆς παρὶ τὴν τέλην των ἀδιαφορίας τὸν δικαιοπρακτικὸν
ἀρχόντων.

- 30 τῶν ὑπηρετούντων εἰς ἑκάστην κώμην καὶ (νὰ ἀναγράφε-
τε) ἀπὸ ποῖον εἰσέχθη (εἰς τὴν Ἐκκλησίαν) ἕκαστος ἐξ αὐ-
τῶν καὶ τί τρόπον ζωῆς ἀκολουθεῖ. Νὰ κρατήσετε ὁμῶς καὶ
σεῖς εἰς τὰ ἀρχεῖα σας τὸν κατάλογον αὐτόν, ὥστε νὰ δυ-
νάμεθα νὰ συγκρίνωμεν τὸ ἔγγραφον τὸ ὁποῖον θὰ εὕρισκε-
ται, εἰς τὸ ἰδικόν μας ἀρχεῖον μὲ τὸ ἰδικόν σας, καὶ νὰ μὴ
δίδεται εἰς κανένα ἢ δυνατότης νὰ ἐγγράφη, ὅταν θέλῃ, εἰς
τὸν κατάλογον αὐτόν τὸν ἑαυτὸν του.³⁶⁸ Τοιοῦτοτρόπως
λοιπόν, ὅσοι εἰσέχθησαν (εἰς ἐκκλησιαστικὴν διακονίαν)
35 ὑπὸ πρεσβυτέρων μετὰ τὴν πρώτην ἐπινέμησιν,³⁶⁹ νὰ ἐπα-
νέλθουν εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν. Νὰ γίνῃ δὲ ἐξ ὑπαρχῆς
ἐξέτασις τῶν κατ' αὐτοὺς ἐκ μέρους σας, καὶ ἂν μὲν εἶναι
ἀξιοί, νὰ γίνουν δεκτοὶ μὲ τὴν ἰδικὴν σας ψῆφον.
40 Ἐκαθαρίσατε τὴν Ἐκκλησίαν ἐκδιώκοντες ἀπὸ αὐτὴν
τοὺς ἀναξίους, εἰς τὸ ἐξῆς δὲ νὰ ἐξετάζετε μὲν τοὺς ἀξιούς
καὶ νὰ τοὺς δέχεσθε, νὰ μὴ τοὺς συγκαταλέγετε ὁμῶς (με-
ταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπηρετῶν) πρὶν νὰ ἀναφερθῇτε
εἰς ἡμᾶς. Ἄλλως, νὰ γνωρίζετε ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ
γίνῃ δεκτὸς εἰς ἐκκλησιαστικὴν διακονίαν ἀνευ τῆς ἰδικῆς
μας γνώμης θὰ θεωρηταὶ ὡς λαϊκός.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 55 (ΜΕ'—LV)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ³⁷⁰

Ἀνέγνωσα μὲ κάθε μακροθυμίαν τὸ γράμμα σου καὶ

368 Ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Μεγάλου Πατρὸς δυνάμεθα νὰ συμπε-
ράνωμεν ὅπως ἔγω ἢ βοσκοῦντες φρεσύνων, ἀπὸ ἐνέγραπον τοὺς ἑαυτοὺς
τῶν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἐπισκόπων εἰς τοὺς καταλόγους τῶν κληρικῶν διὰ νὰ
ἀποστέλουν τὴν στρατιωτικὴν θητεσίαν! Τὰ μέτρα τὰ ὅποια ἔλαβεν ὁ Μέγας
Βασίλειος ἦσαν βραδεία συνετὰ καὶ ἀποτελεσματικὰ. Ἦτο ταυτοχρό-
νως σοφώτατος καὶ πρακτικώτατος.

369. Ἐπὶ ν ἐ μ η σ ι ς λέγετα, ἑλληνιστὶ ἢ συνθητότερον διὰ τοῦ
ἑλληνοβάντου λατινικοῦ ὀνόματος ἰνδικτιῶν, χρονολογικὴ μονὰς τοῦ Βυ-
ζαντινοῦ Κράτους, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς ὅσας διὰ τὴν ἀνανέωσιν καὶ ἀνα-
προσμορτὴν τῶν φόρων. Ἡ ἰνδικτιὼν ἢ ἐπινέμησις ἀποτελεῖτο ἀπὸ 15 ἔτη.
Ἄλλὰ καὶ κάθε ἔτος τῆς ἰνδικτιῶνος ἐξαπατηρῶντο ὡς ἐπινέμησις. Ἡ
ἰνδικτιὼν εἰσέχθη ὅπῃ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐν 312. Ἐνταῦθα ὁ Μέ-
γας Βασίλειος ὡς πρῶτον ἐπινέμησιν, χαρακτηρῶσι τὸ πρῶτον ἔτος τῆς
τότε διακοσμῆνης ἰνδικτιῶνος, ἦτοι τὴ 312 Ἀρχὴ τῆς ἰνδικτιῶνος εἶναι ἡ 1
Σεπτεμβρίου.

370. Μερικοὶ κωδικοὶ ὀνομάζουσιν τὸν παραλήπτην «Γρηγόριον». Ἡ
Ἐπιστολὴ αὐτὴ εἶναι Κανονικὴ. Δι' αὐτῆς καταδικάζονται ὡς ἐπικίνδυνος
καὶ αἰετὰ σκανδάλου ἢ ἀρχὴ τοῦ νὰ συνοικῶν οἱ παρθενοῦντες Κληρικοὶ
μετὰ γυναῖκες. Αἱ γυναῖκες αἱ ὅσες συγκατέκρινον μετὰ τῶν Κληρικῶν τοῦ-

ἀπορῶ πῶς, ἐνῷ ἦτο δυνατόν νά ἀπολογηθῆς εἰς ἡμᾶς συν-
τόμως καί εὐκόλως διὰ τῆς πράξεως, καταδέχεσαι νά ἐ-
πιμένῃς εἰς ὅσα σέ κατηγοροῦν, ἐνῷ προσπάθεις νά θε-
ραπεύῃς τὰ ἀνίατα μέ τὰ πολλά λόγια Γρηγόριε, δὲν
5 εἴμεθα οὔτε οἱ πῶτοι³⁷¹ οὔτε οἱ μόνοι οἱ ὅποιοι ἐνομο-
θετήσαμεν νά μὴ συγκατοκοῦν (εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν) ἄν-
δρες καὶ γυναῖκες Ἀνάγκωσι τὸν Κανόνα³⁷² τὸν ὁποῖον ἐξέ-
δωκαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἡμῶν εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Νικαίας.
Οὗτος ἀπαγορεύει σαφῶς νά ὑπάρχουν «συνεῖσακτοι».

- Τὸ σεβάσμιον τῆς ἀγαμίας (τῶν Κληρικῶν) ἐγκεῖται
εἰς τοῦτο, εἰς τὸ ὅτι δηλαδὴ ἔχουν χωρισθῇ ἀπὸ τὴν συνα-
ναστροφὴν μὲ τὰς γυναῖκας. Τοιαυτοτρόπως, ἂν κανεῖς, ἐνῷ
10 κατ' ὄνομα εἶναι ἀφιερωμένος,³⁷³ εἰς τὴν πράξιν κάμνει ἐ-
κεῖνα τὰ ὁποῖα ἀρμόζουν εἰς τοὺς συνευγεγμένους μὲ γυ-
ναῖκας εἶναι φανερόν ὅτι τὸ μὲν σεβάσμιον τῆς παρθενίας
τὸ ἐπιδιώκει μόνον μὲ τὸ ὄνομα, ἐνῷ ἀπὸ τὴν ἀνεπίτρεπτον
λόγῳ (τῆς μεσολαβούσης) ἡδονῆς³⁷⁴ συνοίκησιν δὲν ἀφί-
σταται. Θά ἔπρεπε λοιπὸν τόσον περισσύτερον εὐκόλως νά
15 ὑποχωρήσῃς εἰς τὴν ἀξίωσίν μας, ὅσον λέγεις ὅτι εἶσαι ἐ-
λευθέρως ἀπὸ κάθε σωματικῶν³⁷⁵ πάθος. Πράγματι, οὔτε πι-
στεύω (ὅσον καὶ ἂν ἄλλοι λέγουν τοῦτο), ὅτι ἄνθρωπος ὁ
ὁ ποῖος ἔχει γίνει ἐβδομήκοντα ἐτῶν συγκατοικεῖ μὲ γυναῖ-
κα λόγῳ πάθους, οὔτε καὶ διετάξαμεν αὐτὰ τὰ ὁποῖα διε-
τάξαμεν, διότι δῶθεν πιστεύομεν ὅτι λαμβάνει χώραν κά-
ποια ἄτοπος πρᾶξις, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐδιδόθημεν ἀπὸ τὸν Ἀ-
πόστολον «νά μὴ θέτωμεν πρόσκομμα ἢ σκάνδαλον εἰς τὸν
20 ὀδελφόν».³⁷⁶ Καὶ γνωρίζομεν ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖον γίνεται ἐκ

των λέγονται «ο ο ν ε ι ο π α - ο ι». Νά τὸ ζήτημα τῶν «συνεῖσακτων»
ἀποκαθίσταν οἱ ἐν Νικαίᾳ, Τραπεζοῦ καὶ Ἀντιοχείᾳ Σύνοδοι καὶ πολλοὶ
Πατέρες, ἐν οἷς οἱ Ἅγιοι Εὐκρίτης καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

371 Βλ. σημ. 320.

372 Ὁ Κανὼν οὗτος λέγει: «Ἀπεχθέρουσι καθέλων ἡ μεγάλη Σύνοδος
μήτε Ἐπισκόπων, μήτε πρεσβυτέρων, μήτε διακόνων, μήτε ὁλων τινῶν ἐν
κλήρῳ ἔσθιναι συνεῖσακτοι ἕως, πλὴν οἱ πρὸς ἀρκ. μετέρα ἢ ἀδελφὴν ἢ θείαν
ἢ ἢ μόνη πρόσωπα πᾶσαν ὑποφάνει διεκτέλεσθαι» (Κανὼν Γ).

373 «Ἐκπγγελία» εἶναι οἱ ὑποσχέσεις τῆς μοναχικῆς πολιτείας.
Ἐκπγγελλόμενος εἶναι ὁ ἀφιερωμένος εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀγνότητος καὶ παρ-
θενίας.

374 Ἐνδεῶς ὁ Μ. Βασίλειος τινεῖται ὅτι, ὅπως καὶ ἐν δὲν ὁπάρχει
σωματικῶν πάθος, ὅμως ἐκ τῆς συνοικήσεως ἐμφλογισθεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον
ἡ ἡδονή. Ἐν τῷ ὅλῳ ὅλῳ τῆς πλάνης φαίνεται ἡ μεγίστη ἐκτροπὴ τῶν
ἁγίων Πατέρων ὡς πρὸς τὴν ἀγγελικὴν ἀρετὴν τῆς παρθενίας ἢ προσυγῆ
ζωῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἑξῆς.

375 Τὸ πάθος ὀνομάζεται σωματικὸν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς κακῆς δυ-
ναμὸς ἐξολύσεως φρεσίνος «σαρκενὸς πάθος».

376 Πρὸς. Ρωμα. 14, 13 «ἀλλὰ τὸτο κρινετα μᾶλλον τὸ μὴ τιθεῖ-

μέρους μερικῶν κατὰ τρόπον ὀρθόν, εἶναι δυνατόν νά γίνη εἰς ἄλλους ἀφορμή δι' ἁμαρτίαν. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος ἕνεκα τοῦ ὁποίου, συμμορφούμενοι μέ τήν διαταγήν τῶν Ἀγίων Πατέρων, διετάξαμεν νά ἀποχωρισθῇς ἀπό τήν γυναῖκα αὐτήν. Διὰ τί λοιπόν κατηγορεῖς τόν χωρεπίσκοπον καί ἐνθυμείσαι κάποιαν παλαιάν ἔχθραν; Ἀκόμη διὰ τί ἀποδίδεις εἰς 25 ἡμᾶς τήν μορφήν ὅτι τάχα ἔχομεν ἐκόλον τήν ἀκοήν μας εἰς τό νά ἀποδέχεται τās συκοφαντίας καί δέν μέμφεσαι τόν ἑαυτόν σου, ἐφ' ὅσον δέν ἀνέχεται νά παύσῃ νά ἔχῃ τήν πρὸς τήν γυναῖκα (αὐτήν) συναναστροφὴν.³⁷⁷

Λοιπόν, ἀπομάκρυνέ την ἀπό τήν οἰκίαν σου καί ἐγκατάστησέ την εἰς μοναστήριον. Ἐκείνη νά εἶναι μέ παρθένους καί σὺ νά ἐξυπηρετῇσαι ἀπὸ ἀνδρας, διὰ νά μὴ βλασφημῇται τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐξ αἰτίας μας.³⁷⁸ Ὅσον ἐξακολουθεῖς νά κάμῃς αὐτά (τά ὅποια ἤδη κάμνεις), αἱ μυριάδες (δικαιολογίαι), τās ὁποίας διὰ τῶν ἐπιστολῶν σου παρατάσσεις, δέν θά σέ ὠφελήσουν καθόλου, ἀλλά θά πεθάνῃς ἐν ἀργίᾳ καί διὰ τήν ἀργίαν σου θά δώσῃς λόγον εἰς τόν Κύριον.³⁷⁹ Καί ἂν τολμήσῃς, χωρὶς νά διορθωθῇς, νά διατηρήσῃς τήν ἱερωσύνην,³⁸⁰ θά γίνῃς ἀνάθεμα εἰς ὅλον τόν λαόν καί ὅσοι θά σέ δέχωνται θά κηρυχθοῦν «ἀκοινωνήτοι»³⁸¹ εἰς ὅλας τās Ἐκκλησίας.

ναὶ πρόσκαιρον ἢ ἀκράδαν τῷ ἀδελφῷ·

377 Ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ λέξις «συνθήσεια» ἔχει καί τὴν σημασίαν τῆς ἀφρικτῆς μετὰ γυναικὸς μέλειτος. Ἀσφαλὲς τὰ λόγια αὐτὰ θὰ ἔσχον πολλὴ σημασίαν.

378. Ἐρβλ. Ρωμ. 2, 24· «Τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὅλης βλασφημίας ἐν τοῖς ἔθνεσιν».

379. Ὁ ἱερεὺς θὰ δώσῃ λόγον διὰ τὴν μὴ καλὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ θὰ δώσῃ λόγον καί περὶ τῆς ταχέως ἀργίας του. Ἀπὸ τῆς χειροτονηθείς ὁραῖται νά εἴῃ ὀσπας, φαστε πέντερον καί περιεχόμενον τῆς ζωῆς του νά εἶναι ἡ ἀχρηστὸς θαλάσσια.

380. Ἡ φράσις «ἀντέχεσθαι τῆς ἱερωσύνης» σημαίνει: «νὰ ἐξακολουθήσῃς νὰ θέλῃς νὰ ἐνεργῇς τὰ τῆς ἱερωσύνης».

381. Εἰς τὸ καίμενον: «Ἐκκλήσιατοι» εἶναι δὲ οἱ οἱ ἀπὸ ποινὴν προσωρινοῦ ἀφορισμοῦ, ἐπὶ ἀποχρῆς ἀπὸ τῆς θείας Κοινωνίας, πράγμα τὸ ὁποῖον διὰ Χριστιανὸς πρέπει νὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερα ὁδὸν· «Καὶ μία ἡμεῖν ἴστω ὁδόν, τὸ μὴ μετέχειν ἐκείνης τῆς ζωῆς» (ἡ Χριστότουμος).

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Α Π Α Ν Τ Α**

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ 26-55

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΚΡΙΤΙΚΟΝ : Υ. Courtonne

(Saint Basile, Lettres, tome I, Paris 1957, p. 63—142
Edit. «Les Belles Lettres» - Budé)

ΣΥΜΒΟΛΑ ΚΩΔΙΚΩΝ

Δι' ὧσους θὰ ἤθελον νὰ γράφω ἢ νὰ χρησιμοποιήσω τὸ κάτωθεν τοῦ καίμενου εὑρισκόμενον κριτικὸν ὑπομνημα (apparatus) παραθετέμεν πίνακα τῶν κωδικῶν χειρογράφων μετ' ἐξηγήσεων. Τοῦτοι εἶχον παραθεῖσι καὶ εἰς τὸν τόμ. ΙΜΒΑ (σ. 40) λόγου γενομένου περὶ χειρογράφου παραδόσεως.

V — Vatopedinus 72, I' αἰ.

P — Patmiacus 57, I' αἰ.

B — Baroccianus 121, ΙΑ' αἰ.

M — Marcianus 61, ΙΑ' αἰ.

L — Laurentianus Mediceus IV—14, ΙΑ' ἢ ΙΒ' αἰ.

C — Parisinus Coislinianus 237, ΙΑ' αἰ.

Τὰ ἐξῆς τρία χειρόγραφα δὲν χρησιμοποιῶνται ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἐπιστολῶν, ἀλλὰ δι' ὀρισμένας Ἐπιστολάς, γίνεται δὲ ἐκάστοτε σχετικὴ μνεία:

P — Parisinus Suppl. gr. 1020, ΙΑ' αἰ.

Par. — Parisinus gr. 967, ΙΔ' αἰ.

G. — Parisinus Suppl. gr. 1021, ΙΓ' αἰ.

*Ὅπου δὲ εἰς τὸ apparatus σημειοῦται Maur., ἐννοεῖται ἡ ἔκδοσις τῶν Βενεδεκτινῶν Garnier—Maran (Mauristes).

ΚΑΙΣΑΡΙΩ ΤΩ ΑΔΕΛΦΩ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Χάρις τῷ Θεῷ, τῷ τὰ ἐαυτοῦ θαυμάσια καὶ σοὶ ἐπιδεικνυ-
 μένῳ καὶ ἐκ τοσούτου θανάτου δικασάσκει σε τῇ τε πατρίδι
 καὶ ἡμῖν τοῖς προσήκουσι. Αἰτίπεται δὲ οὐ μὴ ἀχαρίσ-
 τους ἡμᾶς δοθῆναι μηδ' ἀναξίους τῆς τοσαύτης εὐεργα-
 σίας, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν διαγγέλλειν τοῦ
 Θεοῦ τὰ παράδοξα καὶ, ἥς ἔργῳ πεπεισάμεθα φιλευθρα-
 πίας, ταύτην ἀνυμνεῖν καὶ μὴ λόγῳ μόνον ἀποδιδόναι τὴν
 χάριν, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ τοιοῦτον γενέσθαι οἶον καὶ νῦν εἶναι
 παιδόμεθα, τεκμαιρόμενοι τοῖς περὶ σὲ θαύμασι. Καὶ ἐτι
 μιλζόνως τῷ Θεῷ δουλεύειν παρακαλοῦμεν, προσθήκαις
 10 αἰ τὸν φόβον συναύξοντα καὶ εἰς τὸ τέλειον προκόπτοντα,
 ἵνα φρόνιμοι οἰκονόμοι τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀποδειχθῶμεν, εἰς
 ἣν ἡμᾶς ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ ἀταμιεύσατο. Εἰ γάρ καὶ
 πᾶσιν ἡμῖν πρόσταγμά ἐστι παραστήσκει ἐαυτοῦς τῷ Θεῷ
 ὥστε ἐκ νεκρῶν ζῶντας, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τοῖς ὕψωθεῖσιν
 15 ἐκ τῶν πτωχῶν τοῦ θανάτου; Τούτο δ' ἂν μάλιστα, ὡς
 ἐμαυτὸν πείθω, κατορθωθείη, εἰ βουληθεῖημεν αἰ τὴν
 αὐτὴν ἔχειν διάνοιαν ἣν εἰχομεν ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν
 κινδύνων. Πάντως γὰρ πον εἰσῆι ἡμᾶς τοῦ βίου τὸ
 μάταιον καὶ ὡς οὐδὲν πιστὸν τῶν ἀνθρωπίνων οὕτω πάγιον,
 20 οὕτω βεβήλιον ἔχοντων τὰς μεταπτώσεις. Καὶ πῶς τις μετα-
 μάλεια μὲν ἐκ γὰρ τῶν εἰκότων ἀναγίνετο ἡμῖν ἐπὶ τοῖς
 φθάσεσιν, ὑποσχέσεις δὲ περὶ τῶν ἐφεξῆς, αἰ περισω-
 θεῖημεν, Θεῷ δουλεύειν καὶ ἐκιντῶν ἀπαιελεσθαι κατὰ
 πᾶσαν ἀκρίδειαν. Εἰ γάρ τινα ἡμῖν ἐννοοῖν ὃ τοῦ θανάτου
 25 κίνδυνος ἐπικείμενος ἐνεδίδου, οἴμαι ὅτι ἡ ταῦτα ἡ ἐγγύ-
 τατα τούτων ἀναλογίζεσθαι τηρικαῦτα. Ὡστε ἀνυπακούου

11 προκόπτοντα : αἰ προκόπτοντα LC || 13 εἶχον : ἔχομεν MC ||
 20 οὕτω : οὕδε LC || 21 ἐφεξῆς : ἐφεξῆς LC || 22 γε : ὅτι LC || 23
 ὑποσχέσεις : ὑποσχέσεις LC || 24 ἐπαιελεσθαι : ἐπαιελεσθαι LC

δφλήματος ἐκτίσει ὑπεύθυνον καθεστήκαμεν. Ταῦτα, ὁμοῦ
 μὲν περιχαρὴς ὦν τῇ τοῦ Θεοῦ δωρεᾷ, ὁμοῦ δὲ καὶ φρον-
 τίδα ἔχων ὑπὲρ τῶν μελλόντων, ἀπεθάρσυνα ὑπομνήσαι 30
 τὴν τελειότητά σου. Σὺν δὲ ἐστὶν εὐμηνῶς καὶ ἡμέρως
 προσέσθαι ἡμῶν τοὺς λόγους, ὥς καὶ ἐν ταῖς κατ' ὀφθαλ-
 μοὺς ὁμιλίαις σοὶ σύνηβες.

XXVII

ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

Ὅτε, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν σὺν
 προσευχῶν, μικρὸν ἀναφέρειν ἐκ τῆς ἀρρωστίας ἔδοξα καὶ
 ἀναλεξάμεν ἑαυτοῦ τὰς δυνάμεις, τότε ὁ χειμὼν ἐπαγέ-
 νετο, οἴκοι κατείργον ἡμῶς καὶ κατὰ χώραν μένειν συνα-
 ναγκάζων. Εἰ γάρ καὶ πολλῶς κουφέτερος τῆς συνηθείας 5
 ἀπήντησεν, ἀλλ' οὐκ ἔμοιγε ἱκανὸς εἰς ἀμπόδιον οὐχ ὅπως
 ὀδοιπορεῖν δι' ἑαυτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ μικρὸν προκύπτειν τοῦ
 θωρακίου δύνασθαι. Ἔστι δὲ μοι οὐδὲ ταῦτα μικρὸν, τὸ
 καταξιοῦσθαι διὰ γραμμάτων ὁμιλεῖν τῇ θεοσεβείᾳ σου
 καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀντιδόσεων ἤδη προαναπαύεσθαι. Εἰ δέ 10
 ὁ καιρὸς ἐνδοίῃ καὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἔτι λείπεται χρόνος καὶ
 μὴ ἂν πορον ἡμῖν τὴν δόδον ὁ λιμὸς ἀπεργάσκητο, ταχὺ ἂν
 τύχοιμεν τῆς ἐπιθυμίας διὰ τῶν σὺν προσευχῶν καί, ἐπὶ
 τῆς ἐστίας σε καταλαβόντες, κατὰ πίσσαν σχολὴν τῶν
 μεγάλων θησαυρῶν τῆς ἐν σοὶ σοφίας ἐμφορηθείημεν. 15

XXVIII

Τῇ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ
 ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Ἡ Ἀπὸ τῆς μὲν τὰ συμβάντα τὴν ἡμῶν πότῶν παρουσίαν,
 τοῦ τε τὴν τιμὴν τῷ μακαρίῳ τοῖς εὐκλειστάτοις ἡμῖν

XXVII. — Titulus ἐπίσης ἐκπλάσκει σκροσάτων Maur; τῷ
 αὐτῷ V¹ B¹ M¹ L¹.

ὁ ἱκανός· (εὐαὶς M || 7 ἑαυτοῦ: αὐτοῦ L || 11 ἡμῶν: ἡμῶν LC ||
 ἔτι om. L || 12 ἡμῶν: ἡμῶν L || ἀπεργάσκητο: σοῦτο L || ταχὺ: τάχως
 B¹ M || 15 μεγάλων: παραλλήλων L.

XXVIII. — 1 2 τοῦ: τῷ L.

συνεκκληρώσαι καὶ τοῦ τῆς ἐπὶ τῷ πάθει κατηφείας ἀπ' αὐτῆς τῆς θέας τῶν σκυθρωποτέρων συμμετοσχεῖν, καὶ ὅστε τῶν ἀναγκαίων βουλευμάτων ὑμῖν κοινωνήσαι. Ἐπει 5 δὲ τὴν σοματικὴν συνάφειαν πολλὰ τὰ διακωλύοντα, λειπόμενον ἦν διὰ τοῦ γράμματος κοινωνεῖν ὑμῖν τῶν παρόντων. Τὰ μὲν οὖν τοῦ ἀνδρὸς βαύματα, ἐφ' οἷς καὶ μάλιστα τὴν ζημίαν ἡμῖν ἀφόρητον ὑπάρχειν λογίζομεθα, οὐτ' ἂν ἐπιστολῆς μέτρον ὑποδέξαιτο, καὶ ἄλλως ἑωρον 10 ἀνδραγαθημάτων πλήθει τὸν λόγον προσάγειν, οἷα συμπατριωτικῆς τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἐπὶ τῇ λήτῃ. Τί γάρ τῶν ἐκείνου τοιοῦτον οἶον ἢ τῆς μνήμης ἡμῶν ἀκίεσται, ἢ σιωπᾶσθαι ἕξιον νομισθῆναι; Πάντα μὲν γὰρ ὁδρώως εἰσάπαξ αἰπεῖν ἀμήχανον, τὸ δὲ ἐκ μέρους λέγειν δέδοικα 15 μὴ προδοσίαν ἔχη τῆς ἀληθείας. Οἴχεται ἀνὴρ διαφανέστατα δὴ τῶν καθ' ἑαυτὸν πῶσις ἑμοῦ τοῖς ἀνθρωπίνους ὑπερενεγκὸν ἀγαθοῖς. Ἐρεῖσμα πατρίδος, Ἐκκλησιῶν κόσμος, στίλος καὶ ἰδρυμαῖμα τῆς ἀληθείας, στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, εἰκαίσις ἀσφάλεια, δυσμαχάτατος 20 τοῖς ὑπεναντίοις, φύλαξ πατρῶων θεσμῶν, νεωτεροποιίας ἀχθρός· ἐν ἑαυτῷ δεκνὺς τὸ πικραῖον τῆς Ἐκκλησιαίας σχῆμα, οἷον ἀπὸ τινος ἱεροπρεποῦς εἰκόνης, τῆς ἀρχαίας καταστάσεως τὸ εἶδος τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησιαίας διαμορφῶν, ὅστε τοὺς αὐτῷ συγγενομένους τοῖς πρὸ 25 διακοσίων ἑτῶν καὶ ἀπέκλεινα φωστήρων τρόπον ἐκλάμψαι συγγεγενέναι δοκεῖν. Οὕτως οὐδὲν οἰκοδομῶ οὐδὲ νεωτέρας φρενὸς εὐρημα προέφερον ἢ ἀνὴρ, ἀλλὰ, κατὰ τὴν Μωσέως ἐδολογίαν, ἥδαι προκομίζω ἐκ τῶν ἀδύτων τῆς καρδίας αὐτοῦ ἀγαθῶν θησαυρῶν παλαιὰ παλαιῶν καὶ 30

3 τοῦ: τῷ L || 3κ': ἐκ' LC || 5 οὐδὲ ὑμῖν βουλευμάτων LC || κοινωνήσαι: κοινωνῶσαι B || 9 ὑπάρχειν: ὑπάρχει LC || λογίζομεθα: λογίζομαι LC || 10 οὐτ': οὐδ' L || 16 ἔ/η: ἔ/η ML || 18 ὑπερενεγκῶν: ὑπενεγκῶν C || 21-22 προπαισίας: ἔχθρος ἐν ἑαυτῷ δεκνὺς το σπ. P add. P² || 23 οὐδὲ τινος ἀπὸ L, 28-29 μωσέως: μωυσέως C || 30 ἀγαθῶν σπ. LC.

παλαιὰ ἀπὸ προσώπου νέων Ταύτη τοι καὶ τῆς προτι-
μήσεως οὐ κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐν τοῖς συλλόγοις τῶν δημοτί-
μων ἤξειετο, ἀλλ' ὅπῃ πάντας ἦν τῷ τῆς σοφίας ἀρχαίῳ,
ἐκ κοινῆς συγχωρήσεως τὸ πρῶτον καρπούμενος. Ὅσον
δὲ τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς τὸ κέρδος οὐδαίς ἂν ἐπιζητήσῃαι, 35
πρὸς ὅμῃς ἀποβλέπων. Μόνοι γὰρ ἂν ἴσμεν, ἢ κομιδῇ γε
ἐν ὀλίγοις, ἐν χειρῶνι τοσοῦτ' καὶ λαίλαπι πραγμάτων
ἀκούσαντον τῇ ἀκρίτου κυβερνήσει τὴν ζωὴν διηγάγετε. Οὐ
γὰρ ἦψατο ὁμῶν αἰρατικῶν πνευμάτων ζέλη, καταποντισ-
μοὺς ἐπάγουσα καὶ ναυάγια ταῖς εὐπεριτρέπτοις ψυχαῖς. 40
Μήτε δὲ ἀψαιτό ποτε, ἢ ἀέσποτα τῶν ἀπάντων, θς τῷ
οἷ θεράποντι Γρηγορίῳ. τῷ δὲ ἀρχῆς πηξάμεν' τὴν
κρητιδα τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐπὶ μήκιστον ἀταραξίας τὴν
χάριν ἔδωκες. Ἦν μὴ προέθετε ὅρμεις ἐν τῷ παρόντι
καιρῷ, μὴδὲ θρήνων ἀμετρίαν καὶ τῷ ἐκδότους ἑαυτοὺς τοῖς 45
λυπηροῖς ποιῆσαι τοὺς τῶν ἀναγκαίων ἐπιρροὺς τοῖς ἐφεδ-
ρεύουσι πρόθετε. Ἀλλ' εἰ δεῖ πάντως θρηνεῖν (ὥσπερ οὖν
οὐ φημι, ἵνα μὴ ὁμοιωθῶμεν ἐν τούτῳ τοῖς μὴ ἔχουσιν
ἐλπίδα), ὅμεις, εἰ δοκεῖ, οἷόν τις χορὸς πανθήρης τὸν
κορυφαῖον ἑαυτῶν προστησάμενοι, ἐμμελέστερον μετ' 50
ἐκείνου τὸ συμβῆναι ἀποκλαύσωμε.

2 Καίτοιγε εἰ καὶ μὴ ἐπὶ ῥοχάτου γήραος ἤλαυνεν ὁ ἀνὴρ,
ἀλλ' οὖν τοῦ γε χρόνου ἔνεκεν τῆς ὁματέρως ἐπιστοσίας
οὐκ ἐνδεῶς εἶχε τοῦ βίου, τοῦ τε σώματος τοσοῦτον
μεταίχαν' ὅσον τῆς ψυχῆς τὸ καρτερόν ἐν ταῖς ἀλγηδόσιν
αὐτοῦ δεικνύοναι. Τυχὸν δ' ἐν τις ὁμῶν ὁπολέσαι ὅτι καὶ ὁ 5
χρόνος ἀβλήσεις συμπαθείας καὶ προσθήκη φίλτρου, οὐχὶ
ἀφορμὴ κόρου τοῖς παιραθείαις γίνεται, ὥστε, ὅσῳ ἐν
πλείονι χρόνῳ τῆς ἀδεργασίας πεπείρασθε, τοσοῦτ' μᾶλλον

35 τοιαύτης : τοσαύτης L || 37 τοσαύτης : τοσαύτης B || 44 ἰδουκας :
ἰδουκας M | 47 προηγή : προηγή L || 48 οὐ οκ. VPBM || 49 ὅμεις :
ὅμεις δὲ LC.

2 1 οὐδὲ μὴ καὶ L || ῥοχάτου : ῥα L || ῥήρις : γήρους M || 4 ἐν :
ἐπὶ LC || 7 γίνεται : ἔγινετο L, ἐγγίνεται C, ῥεπεύσασθε : πεπείρασθε L.

τῆς ἀπολείψεως ἀπαισθάνεσθε· σφραγὶς δὲ δικαίου καὶ
 σκιά τοῦ παντός ἐξίς τοὺς πόδας ἐστί. Καὶ εἴη γὰρ πολλοὺς 10
 ὑμῶν ἐπὶ ταύτης εἶναι τῆς διανοίας (οὐδὲ γὰρ αὐτὸς
 ἀμελὲς ἔχειν τοῦ ἀνδρός φημι χρῆναι), ἀλλ' ἀνθρώπων
 συμβουλευτὴν τὸ λυπηρὸν διαφέρειν. Ἐπεὶ ὅσα γὰρ ἐστὶν
 εἰσιεὶ ἀποκλεισμένους τὴν ζημίαν οὐδὲ ἐμὲ αὐτὸν δι-
 φεύγει. Σιωπῇ μὲν γλῶττα ποταμοῖς ἴσα τὰς ἀκούας ἐπι- 15
 κλύουσα, καρδίας δὲ βάθος, οὐδενὶ τέως καταληπτὸν,
 ἐνείρων ἀσθενέστερον, ὅσα γὰρ πρὸς ἀνθρώπους, διηπτά-
 μενον οἴχεται. Τίς δὲύτερον ἐκείνου προῖδέσθαι τὸ μέλλον;
 Τίς ἐν οὕτω σταθερῷ καὶ παγίῳ τῆς ψυχῆς ἦβει ἀστραπῆς
 τάχιον τοῖς πράγμασιν ἐπιδραμεῖν ἱκανός; Ὡς πόλις πολλοῖς 20
 μὲν ἤδη προελημμένη πάθεισιν, ὅπ' οὐδενός γὰρ μὴν οὕτως
 εἰς αὐτὰ τὰ καίρια τοῦ βίου ζημιωθεῖσα. Νῦν ἀπήνθηκέ
 σοι κόσμος ὁ κάλλιστος· Ἐκκλησίᾳ δὲ μέμυκε καὶ σκυθρω-
 πάζουσι πανηγύρεις καὶ τὸ ἱερὸν συνάδριον τὸν κορυφαῖον
 ἐπιποθεῖ, λόγοι δὲ μυστικοὶ τὸν ἐξηγητὴν ἀναμένουσιν, οἱ 25
 παῖδες τὸν πατέρα, οἱ πρεσβῆται τὸν ἡλικιώτην, οἱ ἐν
 τέλει τὸν ἑταίρον, ὁ δῆμος τὸν προστάτην, οἱ βίου δεό-
 μενοι τὸν τροφέα· πάντες ἐκ τῶν οἰκαιοτάτων αὐτὸν ὀνομά-
 των ἀνακαλοῦμενοι, ἐπὶ οἰκείῳ πάθει οἰκτεῖον αὐτῷ καὶ
 προσήκοντα ἕκαστος τὸν θρήνον ἄρουσιν. Ἀλλὰ ποῦ μοι δ' 30
 λόγος ὅψ' ἡδονῆς τῶν θακρῶν ἐκφέρεται; Οὐκ ἀναυήσω-
 μεν; Οὐχ ἡμῶν αὐτῶν γενησόμεθα; Οὐκ ἀποβλεψομεν πρὸς
 τὸν κοινὸν Δασπότην, ὅς, ἕκαστον τῶν ἀγίων τῇ ἰδίᾳ
 γενεᾷ ἐπιτρέψας ὑπηρετήσασθαι, τοῖς καθήκουσι χρόνοις
 πρὸς αὐτὸν πάλιν ἀνακαλέσαστο; Νῦν ἐν καιρῷ τῶν ἐκεῖ 35
 νου φωνῶν ὑπομνήσθητε, ὅς, ἐκκλησιάζων ὑμῖν ἀεὶ

9 ἐκπαισθάνεσθε: -θαι L || 10 παντός: πασώντος L || 14
 ἀποκλεισμένους: ἀποκλεισμένους M ἀποκλεισμένους L || 17 ὅσα: ὅσα
 L || 17-18 διηπτάμενον: -ων L || 19 ἐν οὕτω L || 23 σοι: σοι C ||
 28 ὁδο πάντες: αὐτὸν LC || 28 ἐκ τοῦ κόσμου: οἰκτεῖον L || 29 καὶ ὅψ': αὐτῷ
 LC || 30 ἄρουσιν: ἐρῶσι: VPBML² || 33 καὶ νῦν οἰκτεῖον M²: καὶ νῦν
 ἡμῶν M.

διαστέλλετο· « Βλέπετε, λέγων, τοὺς κύνες, βλέπετε τοὺς
κακοὺς ἐργάτας. » Πολλοὶ οἱ κύνες. Τί λέγω κύνες; Λύκει
μὲν οὖν βαρεῖς, ἐν ἐπιφανείᾳ προβάτων τὸ βολερόν ὑπο-
κρόπτοντες, πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τὸ Χριστοῦ ποιμνίου 40
διασπῶσιν. Ὅθι φυλακτέον ὑμῖν ἐγρηγορικοῦ τινος ποιμέ-
νος ἐπιστοσίᾳ. Ὅν ὑμέτερον μὲν αἰτῆσαι, φιλονεικίας
πάσης καὶ φιλοπρωτίας τὰς ψυχὰς καθαρεύοντας, τοῦ
Κυρίου δὲ ἀναδείξαι, ἕς, ἀπὸ τοῦ μεγάλου προστάτου τῆς
Ἐκκλησίας ὑμῶν Γρηγορίου μέχρι τοῦ μακαρίου τούτου, 45
ἄλλον ἐπ' ἄλλῃ προστιθείς καὶ συναρμόζων ἀεὶ, ὅσον ἕκ-
τινος ἁρμοῦ λίθων πολυτελῶν, θαυμαστὸν οἶον τὸ κάλλος
τῆς Ἐκκλησίας ὑμῶν ἔχαρισατο. Ὡστε οὐδὲ τῶν ἐφεξῆς
ἀπαλπιστέον. Οἶδε γάρ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, καὶ
ἀγάγει ἂν εἰς τὸ μέσον τοὺς παρ' ἡμῶν τυχόν οὐ προσδο- 50
κώμενους.

Ὁ Πάτρι με θέλοντα τῶν λόγων πεύσασθαι ἡ δόνη τῆς
καρδίας αὐκ ἐπιτρέπεται, ἀλλ' ἐπισκῆπτω ὑμῖν πρὸς τῶν
Πατέρων, πρὸς τῆς δόξης πίστῳς, πρὸς τοῦ μακαρίου
τούτου, διανοεσθῆναι τὴν ψυχὴν, οἰκεῖον ἑκαστον ἑαυτοῦ
τὸ σπουδαζόμενον κρίναντα καὶ τῆς ἐφ' ἑκάτερα τῶν πραγ- 5
μάτων ἐκθάσεως πρῶτον αὐτὸν ἀπολαύσειν ἡγουμένον,
μηδὲ, τὸ τοῖς πολλοῖς συμβαῖνον, πρὸς τὸν πλησίον τὴν
τῶν καινῶν ἐπιμέλειαν ἀποθεῖσθαι, εἴτε, ἑκάστου τῇ αὐτῇ
διανοίᾳ τῶν πραγμάτων ἀλιγωροῦντος, λαβεῖν ἀπαντας
ἴδιον ἑαυτοῖς κακὸν διὰ τῆς ἀμελείας ἐπισοπασσάμενους 10
Ταῦτα εἴτε ὡς γειτόνων συμπάθειαν, εἴτε ὡς ὁμοδοξού-
των κοινωνίαν, εἴτε καί, ὅπερ ἀληθέστερόν ἐστι, τῷ τῆς
ἀγάπης πειδομένῳ νόμῳ καὶ τὸν ἐκ τοῦ σωπῆσαι κίνδυνον

39 μὲν οὖν etiam B²; μὲν B || 40 χριστοῦ: τοῦ χριστοῦ C || 47
οἶον οἷα. L || το οἷα. C || 50 ἂν οἷα. C || ὁ οἷα. LC || 50-51 πρὸς-
δοξαίμενος: πρὸς ὁδοξασμ. νοῦ, M.

3 5 κρίναντα: κρίνοντα L || 7 τὴν οἷα. L || 11 ἀμελείαν: -ει-
VPBMC || 12 κοινωνίαν: -ία VPBMC || 13 πειδομένων etiam M²:
-νῃ MC.

ἐκκλινόντων, μετὰ πίσεως πόνοίς διέξασθα, πεπεισμένοι
 ὅτι καύχημα ἡμῶν ἔσται, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὁμῶν εἰς τὴν 15
 ἡμέραν τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι ἐκ τοῦ δοθησομένου ποιμένος
 ὁμῶν, ἢ ἐπὶ πλείον τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης ἐναθισόμεθα,
 ἢ πρὸς πεντελῇ διόστουσιν· ὃ μὴ γένοιτο, οὐδὲ ἔσται τῇ
 τοῦ Θεοῦ χάριτι, οὐδ' ἂν αὐτοὺς ἴθι εἴποιμι βλάσφημον
 οὐδέν. Τοῦτο δὲ εἰδέναι ὁμῶς βουλόμεθα, ὅτι εἰ καὶ πρὸς 20
 τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν συντρέχοντα ἡμῖν οὐκ ἔχο-
 μεν τὸν μακάριον, διὰ τινος, ὥς αὐτοὺς ἡμῖν διαδεσβαίωτο,
 προλήψεις, ἀλλ' ὅθι γε τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοδοξίας καὶ τοῦ
 αἰ κοινωνῶν ἐπικαλεῖσθαι τὸν πρὸς τοὺς αἰρετικούς
 ἀγόνων, ὑπὸ μάρτυρι τῷ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις τοῖς πεπειρα- 25
 μένοις ἡμῶν, οὐδένα καιρὸν ἀπαλείφθημεν.

XXIX

Τῇ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΚΥΡΑΣ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Πολὺν ἡμῖν χρόνον σιωπὴν ἐνεποίησεν ἡ ἐκπληξίς τῆς
 βαρυτάτης ἀγγελίας τοῦ συμβάντος κακοῦ. Ἐπεὶ δὲ μικρόν
 πως τῆς ἀφασίας ἀνυπόκαμεν, ἦν, ὥς οἱ βρουντῇ μεγάλη
 τὰς ἀκοὰς ἐκπλαγάντες, παπόνθαμεν, ἀναγκαίως ἐπιστα- 5
 νάξαμεν τῷ συμβάντι καὶ μεταξὺ ὀδυρόμενοι τὴν ἐπιστο-
 λὴν ὁμῶν ἐξαπέμφαμεν, ὃ παρεκλήσεως ἔνεκεν (τίς γὰρ
 ἂν καὶ λόγος εὐρεθείη τοσαύτης συμφορῆς ἱερέος;), ἀλλὰ
 τὴν ὀδύνην τῆς καρδίας ἡμῶν, καθ' ὅσον θανάτον, ἐκ τῆς
 φωνῆς ταύτης ὁμῶν διασημαίνοντες. Νῦν ἀδεόμην τῶν
 ἱερπελίου βοήθων καὶ εἰ δὴ τις ἄλλος τῶν μακαρίων 10

14 ἐκκλινόντων: -χόντων L || 16 πρὸς: γρηγορῶς L || 17 εἰ
 ἐπὶ etiam P²: ἐπὶ VPBM || 18 οὐδὲ: μηδὲ LC |, 19 νῦν οὐκ. LC || 20
 οὐδὲν: οὐδὲ ἐν VBM || βουλόμεθα: βούλομαι L || 21 εὐχὴν: εὐρημένην B.
 XXIX. — 3 πους: τίος τὸ L || 4 ἐκπλαγάντες: καταπ- LC ||
 ἀναγκαίως: ἀναγκάτως νῦν LCP² || 6 ἐξαπέμφαμεν: -μποιον L || 7 ἐν
 οὐκ. L.

ἀνδρῶν συμφορὰς μεγίστας ἐμποδὼς ἀπωδύρατο. Πέπτω-
 κεν ἀνὴρ, στῦλος τῷ ὄντι καὶ ἰδραῖωμα τῆς ἀληθείας·
 μᾶλλον δὲ αὐτὸς μὲν πρὸς τὴν μακαρίαν ζωὴν ἀρθείς ἀφ'
 ἡμῶν οἴχεται, κινδυνὸς δὲ οὗ μικρὸς μὴ πολλοὶ τῷ ἱερίσ-
 ματι τοῦτο ὑπαξαίρεθέντι συγκαταπέσωσι καὶ τὰ σαθρά 15
 τινῶν φανερὰ γίνηται. Κέλαισται στόμα παρρησίας τε
 δικαίας καὶ λόγοις χάριτος ἐπ' οἰκοδομῇ τῆς ἀδελφότητος
 βρῦον. Οἴχεται δὲ φρανὸς βουλεύματα τῆς ὄντως ἐν Θεῷ
 κινουμένης. Ὡ ποσάκις μοι (κατηγορήσω γὰρ ἑμαυτοῦ)
 ἐπήλθεν ἀγανακτήσας κατὰ τοῦ ἀνδρός, ὅτι, ἕλος γενό- 20
 μενος τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀναλῦσαι καὶ οὖν Χριστῷ εἶναι,
 τὸ ἐπιμεῖναι ἐν τῇ σαρκεὶ οὐ προετίμησε δι' ἡμᾶς. Πρὸς
 τίνα λοιπὸν τὰς φροντίδας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπερβώ-
 μεθα; Τίνα κοινωνὸν τῶν λυπηρῶν λάβομεν, Τίνα μερίτην
 τῆς εὐφροσύνης; Ὡ τῆς δεινῆς ὄντως καὶ σκυθρωπῆς 25
 ἐρημίας. Πῶς ἀκριβὲς ὁμοιώθημεν πελακῶνι ἐρημικῷ;
 Ἀλλὰ μὴν τὰ γε συναφθέντα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, οἷον
 ὑπὸ ψυχῆς τινος, τῆς ἐκείνου προστασίας εἰς μίαν συμπά-
 θειαν καὶ ἀκριβῇ κοινωνίαν συναρμολογῶντα, καὶ φυλάσσε-
 ται διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν πνευματικὴν 30
 ἀρμολογίαν παγίως καὶ φυλαχθήσεται εἰς αἰεὶ, τοῦτο τοῦ
 Θεοῦ χαριζομένου, ἰδραῖα μένειν καὶ ἀμετακίνητα τῆς
 μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς τὰ ἔργα. ὅσα ἐνῆλθον ταῖς
 Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ. Πλὴν ἀλλ' ὁ ἄγαν οὐ μικρὸς μὴ
 τινες πάλιν ἱριδες καὶ διχοστασίαι, ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ 35
 μεταστάντος ἀναφύεσθαι, πάντα ὁμοῦ τὸν κόπον αἰ τῆς
 τυχοῦσης ἱριδος ἀνατρέψωσιν.

11 συμφορὰς μεγίστας: συμφορὰς μέγας LCP^a || 12 ἀληθείας:
 ἐκκλησίας LCP^a; 13 μὲν οἱ. VPBM || 14 πολλοί: καὶ L || 18 ἐν
 οἱ. M || 20 ὅς: διὰ L || 21 ἀναλ ὕσαι: ἀναχωρήσαι L || 22 ἐν οἱ.
 LC || 23 ἐκκλησιαστικῶν: ἐκκλησιῶν LC || 24 μερίτην: μεριστήν LC ||
 25 εὐφροσύνης εἰδήσθαι P^a: συγγνωμόντες VPB συγγνώμης M || 27 γί:
 μὲν L || 28 πό: ἀπο L || 28-29 συμπέθε.αν: θέαν B || 29-30 φυλάσ-
 σεται: φυλάττει L φυλάττεται C || 35 ἱριδες: ἱρις LC || 36 μεταστάν-
 τος: προσεχούσης LCP^a || 37 ἀνατρέψωσιν: ἀναστρέψωσιν B.

XXX

ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

Εὐ πάσας ἐφεξῆς γράφωμι τὰς αἰτίας ὅφ' ὧν μέχρι τοῦ παρόντος κατασχέθην, καὶ πάντῳ ἀρμημένους πρὸς τὴν σὴν θεοσάβειαν, ἱστορίας δὲ ρηκος ἀπέραντον ἐκπληρῶσαιμι. Νόστους γὰρ ἐπαλλήλους καὶ χειμᾶνος ἐπάχθειαν καὶ πραγμάτων συνεχὴν ἐπαρίημι λέγειν, γινώριμα δὲ καὶ ἤδη προεπαδηλωμένα τῇ τελειότητι σου. Νῦν δὲ καὶ ἦν μύτην εἶχον τοῦ βίου παραμυθίαν τὴν μητέρα, καὶ τούτην ἀφῆρέθην ὑπὸ τῶν ἀμαρτιῶν. Καὶ μὴ καταγελήσῃς μου ὡς ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας ὀρφανίαν ὀδυρομένου, ἀλλὰ σύγ-γνωθὶ μοι ψυχῆς χωρισμὸν ἀνεκτὸς μὴ φέραντι, ἥς οὐδὲν ἂντάξιον ἐν τοῖς λειπομένοις ἔρῃ. Πάλιν οὖν μοι ὅπως-τρεψε τὰ ἀρρωστήματα καὶ πάλιν ἐπὶ κλίνης κατέκειμαι, ἐπὶ μικρᾷς παντελὸς τῆς δυνάμεως σιλεύσαν καὶ μόνον οὐχὶ ἐφ' ἑκάστης ὁρας τὸ ἀναγκαίου πέρας τῆς ζωῆς ἐκδεχόμενος. Αἱ δὲ Ἐκκλησίαι σχεδὸν τι παραπλησίως τῷ σώματί μου διέκκινται, ἀγαθῆς μὲν ἐλπίδος οὐδεμιᾶς ὑποφαινομένης, ἀεὶ δὲ πρὸς τὸ χεῖρον τῶν πραγμάτων ὑπορρεόντων. Τέως δὲ ἡ Νικοκαιοάρεια καὶ ἡ Ἀγκυρα ἔδοξαν ἔχειν διαδόχους τῶν ἀπαιθόντων, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἡσυχάζουσιν. Ἀλλ' οὐδὲ ἤμετε οἱ ἐπιβουλάρχοντες ποιῆσαι τι τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς πικρίας ἄξιον μέχρι τοῦ παρόντος συνεχωρήθησαν. Καὶ τούτου τὴν αἰτίαν ταῖς σκῆς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν προεδείκας προδήλως ἡμεῖς

XXX. — Titulus eusebii episcopi samosatensis: τῷ αὐτῷ VPBMLC.

8 ἀνασχέθην: ἀμαρτιῶν μ:α LP⁶ || 9 ὀδυρομένου: ἀποθ- LCP² || 11 τοῖς: om. L || 13 νεκρᾶς: μικρᾶς: C || ordo τῆς δυνάμεως παντελῶς: C || 16 οὐχί: οὐκ LCP² || 20 οὐδὲ: οὐδὲν LCP².

ἀνατίθεμεν. Ὡστε μὴ ἀποκάμῃς προσευχόμενος ὑπὲρ τῶν
Ἑκκλησιῶν καὶ θυσιῶν τὸν Θεόν. Τοῦς καταξιώθέντας 25
ἐξυπηρετεῖσθαι τῇ δοσότητί σου πάμπόλλᾳ πρόσπειρα.

XXXI

ΕΥΣΕΒΩΝΑ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Οὐπω ἡμεῖς δ' ἰσχυρὸς ἀνήκα, διότι περ ἀναγκαῖα ἡμῖν ἐστὶν
ἡ ἐπὶ τῆς πόλεως διαγωγὴ, ἡ οἰκονομίας ἕνεκεν ἢ συμπί-
θειας τῶν βλῖβομένων. Ὅθεν οὐδὲ νῦν ἡδυνήθην κοινω-
νῆσαι τῆς ἐδοῦ τῷ εἰσεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ Ὑπατίῳ, ὃν οὐκ
αὐτὸ δὴ τοῦτο εὐφημίας ἕνεκεν ἀδελφὸν ἔχω προσαγο- 5
ρεύειν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπόθεσιν ἡμῖν ἐκ φύσεως εἰκαιοτήτα.
Αἵματος γὰρ ἔσμεν τοῦ αὐτοῦ. Ὅς ὅποια μὲν κάμνει οὐδὲ
τὴν σὴν ἔλαβε τιμιότητα. Λυπεῖ δὲ ἡμεῖς ὅτι πᾶσα παρα-
μυθίας ἐλπίς ἐπ' αὐτῷ περικέκοπται, τῶν ἐχόντων τὰ
τῆς ἰσχυρῶς χαρίσματα οὐδὲν ἐπ' αὐτοῦ τῶν συνήθων ἐνε- 10
ργῆσαι συγχωρηθέντων. Διὸ πάλιν τῶν σὴν προσευχῶν τὴν
βοήθειαν ἐπικαλεῖται. Ἐὖ δὲ τὰ συνήθη προστῆναι, καὶ
διὰ τὴν σπαντοῦ περί τοῦς κάμνοντας εὐσιπλάγχυναν καὶ
δι' ἡμεῖς τοῦς ὑπὲρ αὐτοῦ πρεσβεύοντας, παρακλήθῃται,
καὶ, εἰ μὲν οἶόν τε, πρὸς ἑαυτὸν μεταστῆλναι τοῦς ἐβλα- 15
θεστώτους τῶν ἀδελφῶν, ὥστε ὑπὸ ταῖς σελίς θυγεσι προ-
σαχθῆναι αὐτῷ τὴν ἐπιμέλειαν, εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον,
μετὰ γραμμάτων αὐτὸν προπέμψαι καὶ συστήσαι τοῖς
ἐμπροσθεν καταξίωσον.

24 ἀποκάμῃς: -μῃς M.

XXXI. — Titulus εὐσεβωνὲ ἐπισκόπου: πρὸς εὐσεβωνὲν ἐπίσκοπον
VRBM.

2 ἐπ': περ' C | 3 νῦν οὐκ. L || ἡδυνήθην: -θημεν M || 5 αὐ-ὸ δὲ
etiam P²: αὐτο P || 6 ἄλλα: ἄλλα καὶ L || ἰσχυρῶς: πρὸς οὐσαν LC
|| 15 ἐαυτον: σεαυτὸν V || 18 αὐτὸν: αὐτῶν C.

XXXII

ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

ἰ Ἀπολαύει τοῦ κυρίου καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφεὸς
 ἡμῶν Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος. Ὁδυνᾷται γὰρ μετὰ πάντων
 καὶ αὐτὸς ἐπηρείαις ἐπαλλήλοις, ὥστε τισὶ πληγαῖς
 ἀπροδοκῆτοις τυπτόμενος. Ἄνθρωποι γὰρ μὴ φοβούμενοι
 τὸν Θεόν, τάχα πονοῦν καὶ ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῶν κακῶν
 βιαζόμενοι, ἐπηρεάζουσι αὐτῷ ὡς χρήματα Καιοπαρίου
 παρ' αὐτῶν εἰληφότος. Καὶ εὖ τὸ τῆς ζημίας βαρύνει πάλαι
 γὰρ ἔμαθε χρημάτων ὑπεροχὴν, ἀλλ' ἔτι, μικρὰ παντελὸς
 δεξάμενοι τῶν ἐκείνου, διὰ τὸ ἐπὶ οἰκείαις αὐτοῦ
 γενέσθαι τὸν βίον καὶ ἀνθρώποις εὐδὲν οἰκετῶν κίρη- 10
 τωτέροις τὸν τρόπον, οἱ, κατὰ πολλὴν ἀδελφίαν τὰ πλείστου
 ἔξω διανειμάμενοι, ἐλάχιστα παντελὸς ἐπέσωσαν
 τοῦτοις· ἃ νομίζοντες μὴδενὶ ὑποκαίεσθαι, εὐδὲς ἀνάλω-
 σαι εἰς τοὺς δεομένους, καὶ διὰ τὴν αὐτῶν προέβραυσιν
 καὶ διὰ τὴν φωνὴν τοῦ κατοικομένου. Λάγεται γὰρ 15
 τοῦτο εἰπεῖν ἀποθυήσκων, ἔτι τὰ ἐμὰ πάντα βούλομαι
 γενέσθαι τῶν πτωχῶν. Ὡς οὖν διάκουσι τῆς ἐντολῆς τοῦ
 Κυρίου εὐδόξως αὐτὰ φικνόμενους συμφερόντως, καὶ νῦν
 περιέστηκε πένια μὲν χριστιανοῦ, πολυπραγμοσύνη δὲ τῶν
 ἀγοραίων ἀνός. Διὸ ἐπὶ ἡλθε πάντα τῇ ἐπεινεντῇ σου 20
 καλοκαγαθίᾳ δηλώσει, ἵνα, καὶ τὸν ἑσθρα τιμᾶν δὲ παλαιῶ
 γνωρίζεις, καὶ τὸν Κύριον δοξάζων τὸν εἰς αὐτὸν ἀναδεχό-

XXXII. — Titulus σωφρονίῳ μαγίστρω· σωφρονίῳ μαγίστρω διὰ
 τηγότον ἐπίσκοπον VPBM τῷ αὐτῷ LC.

13 ἐπαλλήλοις· ἀλλε-αλλήλοις, LCP³ || 6 ὁδοὶ / χρήματα ὡς L || κα-
 οπαρίου· -ρείο, C || 8 ἔμαθε· ἔμαθε, M || / χρημάτων· -τα L || 9 το ἐπὶ
 etiam B¹· τῶν· B || 11 οἱ οἱ, L || 12 ἐπέσωσαν· ἐπίωσαν B || 19
 περιέστηκε· περίεστιν L || πένια· ἐν πένια L || 20 πάντα τῇ· des·
 τῇ πάντα VPBMLC || 22 γνωρίζεις· -ῖς, M.

μενον τὰ τοῖς δούλοις αὐτοῦ γινόμενα, καὶ ἡμεῖς τιμῶν
τούς ἐξαιρέτους σεαυτοῦ· καὶ διαλεχθῆς τῇ Κόμητι τῶν
θησανρῶν περὶ αὐτοῦ τὰ εἰκότα, καὶ τρόπον ἐπινοήσης τῇ 15
μεγάλῃ σεαυτοῦ συνέσει ἀπαλλαγῆς τῶν ἐφυδρίστων τούτων
καὶ ἀφορήτων ὀχλήσεων.

2 Πάντως δὲ οὐδεὶς οὕτως ἄγνοεὶ τὸν ἑνῶρα ὅστε περὶ
αὐτοῦ τι τῶν ἀπραπίδων ὑπολαβεῖν, ὥς ἄρα τῶν χρημάτων
περιεχόμενος σχηματίζεται τὰ τοιαῦτα. Ἐγγυῶν γὰρ τῆς
ἐλευθεριότητος αὐτοῦ ἡ ἀπόδειξις. Ἡδέως ἐξίσταται τῶν
λαϊψάνων τῆς οἰκίας αὐτοῦ τῷ ταμιεῖ, ὅστε ὀποδεχθῆναι 5
μὲν αὐτοῦ τὴν ὀδίσαν, τὸν δὲ συνήγορον τοῦ ταμείου
λάγοντα πρὸς τοὺς ἐπιφυσμένους καὶ ἀπαιτεῖν τὰς ἀπο-
δείξεις, διὰ τὸ ἡμέτερον πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀνεπιτήδειον.
Ἐξέστι γὰρ μεθεῖν τῇ τελειότητι σου δοῖ, ἕως ἐξῆν,
οὐδεὶς ἀπῆλθεν ἀποτυχὼν ἂν ἐβούλετο, ἀλλὰ τὸ ἐπιζητού- 10
μενον ἀπονητὶ ἕκαστος ἐκομίσατο, ὅστε καὶ μεταμέλειν τοῖς
πολλοῖς διότι μὴ πλέον ἦιτησαν ἀπ' ἀρχῆς· ὃ καὶ μάλιστα
πολλοὺς ἐποίησε τοὺς ἐπιηραστούς. Πρὸς γὰρ τὸ τῶν
προληφόντων ὑπόδειγμα ἀφορῶντες, ἄλλος ἄλλον διαδέχ-
εται συκαφαντῶν. Πρὸς οὖν πάντα ταῦτα τὴν σὴν σεμνό- 15
τητα παρακαλοῦμεν στήναι καὶ ὥστε τι βεῖμα ἐπισχεῖν,
καὶ διακόψαι τῶν κακῶν τὴν συνέχειαν. Οἶδας δὲ ὅπως
βοηθήσης τῷ πράγματι, ὅστε μὴ ἀναμένειν παρ' ἡμῶν
διδαχθῆναι τὸν τρόπον, οἱ, ἔι' ἀπειρίαν τῶν τοῦ βίου πραγ-
μάτων, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἄγνοομεν, πῶς ἂν γένοιτο ἡμῖν τῆς 20
ἀπαλλαγῆς τυχεῖν. Καὶ σύμβουλος οὖν καὶ προστάτης

24 πειροῦς : ἰαυτοῦ LC || διαλεχθῆς : -θῆς L || 25 οὐδὲ τὰ εἰκότα
περ αὐτοῦ L || πειροῦς : -ου L || 26 σεαυτοῦ : ἑαυτοῦ L σεαυτοῦ C ||
ἀπαλλαγῆς : ἀπαλλάξ, L

25 ταμιεῖ : ταμίης M | 6 ταμείου : ταμίην M || 12 δοῖ : διὰ τὸ
L ἀπ' : ἐξ LC || 15 οὐδὲ τὰ πλέον LC || 13-16 σ. ἀνοήτα : σιμνο-
πρίειαν LC || 18 βοηθῆσαι : -σαι, VM || ἀναμένειν : ἀναμέναι LC ||
19 διδάσκειν : ὁ αὐτὸς διδάσκει C || 20 αὐτὸ : αὐτὸ B || πρὸς : οὖν M || ἡμῖν :
ἡμῶς L || 21 ἀπαλλαγῆς : ἀκαλλαστῆς M.

αὐτὸς γενεῶ, τὸ εἶδος τῆς βοηθείας διὰ τῆς μεγάλης σκαυ-
τοῦ φρονήσεως ἐξευρίσκων.

XXXIII

ΑΒΟΥΡΓΙΩ

Καὶ τίς οὕτω παλαιῶν ἐταιρειῶν οἶδε τιμὴν καὶ ἀρετὴν
αἰδεῖσθαι καὶ κάμνουσι συναλγεῖν, ὥς αὐτὸς σό; Ἐπεὶ οὖν
τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν, Γρηγόριον τὸν ἐπίσ-
κοπον, κατέλαβε πράγματα, οὔτε ἄλλως φορητὰ καὶ
μάλιστα τῷ ἡθεὶ αὐτοῦ ὁπεναντία, ἐδοξεν ἡμῖν κρείτιστον ἔ-
κιναι ἐπὶ τῇ σῇ καταφυγεῖν προστασίᾳ καὶ παρὰ σοῦ
τινα εὐρέσθαι λύσιν τῆς συμφορᾶς. Συμφορὰ γάρ ἐστιν
ἀφόρητος πράγματα ἀναγκάζεσθαι λέγειν τὸν μὴ πεφυκότα
μηδὲ βουλόμενον, καὶ χρήματα ἀπαιτεῖσθαι τὸν πένητα,
καὶ ἄλκεσθαι εἰς τὸ μέσον καὶ δημοκοπεῖσθαι τὸν πάλαι δι' ἡ- 10
συχίας τὸν βίον παρελθεῖν κρίναντα. Εἴτε οὖν τῷ Κόμητι
τῶν θησαυρῶν διαλεχθῆναι χρήσιμον εἶναι κρίνης, εἴτε
τισὶν ἄτεροις, τῆς σῆς ἂν εἴη συνέσεως.

XXXIV

ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

Πῶς ἂν σωπῆσκαμεν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἡ, τοῦτο καρτε-
ρεῖν μὴ δυνάμενοι, ἄξιόν τινα λόγον τῶν γινομένων

22-28 σκαυεῶ: σκαυεῶ L || 29 ἐξευρίσκων: ἐξευρίσκων LC

XXXIII. — Τίτλιος ἐδοξε γὰρ Μαντ: τῷ αὐτῷ VPBMLC.

1 εἰταρεῖν: εἰταρεῖν C || 7 εἰρεῖσθαι: περεῖσθαι εἰρεῖσθαι L ||
συμφορῶν: συνηρῶν LC || 9 λέγειν: ἔχειν P^a || 11 εἴτε: εἴ γε B || 12
κρίνης: κρίνεις VLC.

XXXIV. — Τίτλιος εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ σάμοσατων: εὐσεβίῳ ἐπι-
σκοπῷ σάμοσατων προσδότερος ὢν διὰ τὴν ταρσὴν ἰσχυρομένην V.

εἴροισμεν, ὥστε μὴ στεναγμοῖς προσεοικέναι τὴν φωνὴν
 ἡμῶν, ἀλλὰ θρήνῃ τοῦ κακοῦ τὸ βῆρος ὀρεούτως διαση-
 μαίνονται; Οἴχεται ἡμῖν καὶ ἡ Ταρσός. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον 5
 δεινόν, καίπερ ἀφόρητον οὐκ ἔστι γὰρ τοῦτου χαλεπώτερον
 πάλιν τοσαύτην, οὕτως ἔχουσιν εὐκληρίως ὥστε Ἰουδαίους
 καὶ Κιλικίους καὶ Καππαδόκας καὶ Σύρους δι' ἑαυτῆς
 συνάπτειν, ἐνὸς ἢ δυοῖν ἀπονοίας ἀνθρώπων δλέθρου
 γενέσθαι πέρεργον, μελλόντων θμῶν καὶ βουλευομένων καὶ 10
 πρὸς ἀλλήλους ἀποσκοπούντων. Κράτιστον οὖν, κατὰ τὴν
 τῶν ἱατρῶν ἐπίνοιαν (πάντως δέ μοι πολλὴ ἀφρονία, διὰ
 τὴν οὐνοικον ἄρρωστίαν, τῶν τοιοῦτων παραδειγμάτων),
 οἷ, ἐπειδὴν τὸ τῆς δόνης μέγεθος ὑπερβάλλῃ, ἀναισθησίαν
 τῇ ἐπινόῃ ἐπιταχύνονται τῇ κέμνουντι, καὶ ταῖς ἡμετέ- 15
 ραῖς αὐτῶν ψυχαῖς. ὥς μὴ ταῖς ἀφορήτοις δόνασις συνέ-
 χεσθαι, ἀναληγοῖαν τῶν κακῶν συνεύξασθαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ,
 καίπερ οὕτως ἀβλῖως ἔχοντας, μίθ' παραμυθίᾳ κεκρήμαθα
 πρὸς τὴν σὴν ἀπιδεῖν ἡμερότητα καὶ ἐκ τῆς σῆς ἐννοίας
 καὶ μνήμης πρᾶναι τῆς ψυχῆς τὸ λυπούμενον. Ὡσπερ 20
 γὰρ τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἐπειδὴν ποτε συντόνως τὰ λαμπρὰ
 καταβλέψωσι, φέρει τινὰ βροτώνην πρὸς τὰ κυνὰ καὶ
 χλοάζοντα τῶν χρωμάτων ἐπαναλθεῖν, οὕτω καὶ ταῖς
 ἡμετέραις ψυχαῖς οἷον πρᾶσι τις ἐπαφή τὸ ἐδυστηρὸν
 ἐξαίροδον ἢ μνήμη τῆς σῆς πρᾶότητος καὶ ἐμμελείας 25
 ἐστί, καὶ μάλιστα ὅταν ἐνθυμηθῇται οὗ τὸ κατὰ σκευτὸν
 ἄπαν ἐπληρώσας. Ἐξ οὖν ἱκανῶς καὶ ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις,
 ἐάν ἐγγνωμόνως τὰ πραγματὰ κρίνωμεν, ὥς οὐδὲν ἐκ τῆς
 σῆς αἰτίας ἀπάλωλεν ἐνεδαίξω, καὶ παρὰ Θεῷ τῆς τῶν
 καλῶν προθυμίας μέγαν σκευτὴ τὸν μισθὸν κερτακῆσοι. 30

3 μὴ: μῆτις L || 6 ἔστι γὰρ τοῦτου χαλεπώτερον om. L || 7 εὐαλη-
 ρίαι: εὐαλπίαι L || 8 καὶ κίλικα, ... σύρους: om. P || καὶ καππαδόκας
 καὶ: καπκα om. τε καὶ L || 9 δυοῖν: δυοῖν LC || ἀπονοίας ποσ: ἀπονοί-
 ας VPBMLC || 10 βουλευομένων: βουνομένων L || 14 ὑπερβάλλῃ:
 -άλη C || 15 τῇ ἐπινόῃ: τῶν πόνων LCP^a || 19 οἷς om. C || 21 γὰρ
 om. B || γὰρ: γὰρ ποτὶς L || 22 οὐδὲν ἐπιδόνην τινὰ L || 26 το om. P
 add. P^a || 27 ἀνθρώποις: ἀνθρωπείνοις M || 30 σκευτὴ: -τόν M.

Χαρίσονται δέ σε ἡμεῖς καὶ ταῖς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαις ὁ Κύριος, ἐπ' ὀφελείᾳ τοῦ βίου καὶ διορθώσει τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ καταξιώσει πάλιν τῆς ἐπιφανοῦς συντυχίας σου.

XXXV

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ, ΥΠΕΡ ΛΕΟΝΤΙΟΥ

Περὶ πολλῶν μὲν ὡς διαφερόντων μοι ἐπέσταιλέ σοι, περὶ πλειόνων δὲ καὶ ἀπιστελῶ. Ὅτε γάρ τοὺς δεομένους ἐπιλιπεῖν δυνατόν, οὔτε ἡμεῖς ἀρνείομαι τὴν χάριν οἶόν τε. Οὐ μὴν ἐστὶ τις εἰκαιότερός μοι, οὔτε μᾶλλον ἀναπαῦσαι με ἐφ' οἷς ἂν εἴ τι πάθοι δυνάμενος τοῦ αἰδεσιμωτάτου 5 ἀδελφοῦ Λεοντίου· οὐ τὴν οἰκίαν οὕτω διάβας, ὥς ἂν εἰ αὐτὸν ἐμὲ καταλάβοις, μὴ ἐν τῇ πενίᾳ ταύτῃ ἐν ᾗ νῦν εἰμι σὺν Θεῷ, ἀλλ' εὐπορίας τινὸς ἐπωλημμένον καὶ ἀγροῦς κεκτημένον. Ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐποίησάς με πένητα, ἀλλ' ἐφύλαξας ἂν τὰ παρόντα ἢ ἐπείγειας τὴν εὐπορίαν. 10 Τοῦτο οὖν ποιῆσαι σε καὶ ἐν τῇ προσηχημένῃ μοι οἰκίᾳ τοῦ ἀνδρὸς παρακαλοῦμεν. Μισθὸς δέ σοι ὅπερ πάντως ὁ συνήθης παρ' ἡμοῦ, εὐχὴ πρὸς τὸν ἅγιον Θεὸν ὑπὲρ ὧν κάμνεις, καλὸς τε καὶ ἀγαθὸς ὢν καὶ προλαμβάνων τὰς αἰτήσεις τῶν δεομένων.

15

81 χαρίσονται: -οι το Μ -οιται L.

XXXV. — Exstat tantum in VLC. Titulus ἀνεπίγραφος ὑπὲρ λεοντίου: ὑπὲρ λεοντίου V.

ὁ πάθοι Μ αὐτ: παθο με VLC || 6 εἰ: ἡ VL || 7 καταλάβοις: -δης VL || μὴ οὐκ. VL |, 8 εὐπορίας: οὐκ εὐπορίας V || 11 σε V⁸: μοι L σοι VC.

XXXVI

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΕΠΙΚΟΥΡΙΑ

Ὁ προσβότερος τοῦ χωρίου τοῦδε εἶμαι διὰ πάλαι
 ἔγνωσαι τῇ εὐγενείῃ σου δι' ἔσθιν ἐμοὶ σὺντραφος. Τί
 οὖν ἄλλο δαί με εἰπεῖν πρὸς τὸ βυσωπησάσθαι σου τὴν
 χρηστότητα οἰκίᾳς αὐτὸν ἰδεῖν καὶ βοηθῆσαι αὐτῷ εἰς
 τὰ πρέγμετα; Εἰ μὲν γὰρ ἐμὲ ἀγαπᾷς, ὥσπερ οὖν ἀγαπᾷς, ὅ
 δηλονότι καὶ οὗς ἐντ' ἐμαυτοῦ ἔχω ἀναπαύσαι πᾶσιν δυνά-
 μαι προαιρῆ. Τί οὖν ἐστὶν ὃ παρακαλῶ; Φυλαχθῆναι αὐτῷ
 τὴν παλαιὰν ἀπογραφὴν. Καὶ γὰρ καὶ κάρνει οὐ μετρίως
 ἡμῖν ὑπηρετῶν πρὸς τὸν βίον, διὰ τὸ ἡμᾶς, ὥς αὐτὸς
 ἐπίστασαι, μηδὲν κεκτησθῆαι ἴδιον, ἀλλὰ τοῖς τῶν φίλων
 καὶ συγγενῶν ἀρκεῖσθαι. Ὡς οὖν ἐμὸν οἶκον, μᾶλλον δὲ ὅς
 ἐκντοῦ, οὕτω θέλωσι τὸν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦδε, καὶ ἐντὶ τῆς
 εἰς αὐτὸν εὐπορίας παρέξει Θεὸς καὶ σοὶ καὶ οἴκῳ καὶ
 γένει παντὶ σου τὴν συνήθειαν. Γίνωσκα δὲ μοι πάν-
 τι ἐπιμαλὲς εἶναι μηδὲ ἀκ τῆς ἐξισώσεως ἐπηρεασθῆναι τὸν
 ἀνθρώπου.

XXXVII

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥ

Υφερδμαι λοιπὸν τῶν ἀποταλῶν τὸ τίληθος. Βικίας
 μὲν καὶ μὴ φέρων τὴν ἀπάχθειαν τῶν ἀπαιτούμετων ἡμᾶς
 ἐκφωνεῖν ἀναγκάζομαι. Γράφω δ' οὖν ὁμῶς, ἄλλον ἀπαλ-

XXXVI. — Exstat tantum in VL.

Ὁ μὲν οὖν VL || 8 καὶ κάρνει: κάρνει V || 14 συνήθειαν: αὐτοῦ
 βουθεῖαν V || μοι οὖν. V || 15 μηδὲ: μηδὲν V.

XXXVII. — Exstat tantum in VL. Τίτλος ἀνεπίγραφος ἐπὶ
 συντρόφῳ: ἐπὶ συντρόφῳ V.

λαγής τρόπον ἐπινοεῖν οὐκ ἔχων ἢ διδοῦς αὐτοῖς τὰς
 ἐπιστολάς ὡς αἰτοῦσιν ἑκάστοτε παρ' ἡμῶν. Φοβοῦμαι 5
 τοίνυν μὴ, ἐπειδὴ πολλοὶ προσκομίζουσι γράμματα, εἰς
 τῶν πολλῶν νομισθῇ καὶ ὁ ἀδελφὸς ὁ δοῦνα. Ἐγὼ γὰρ
 πολλοὺς φίλους καὶ συγγενεὺς ἔχειν ἐπὶ τῆς πατρίδος
 ὁμολογῶ, καὶ αὐτὰς εἰς τὴν πατρικὴν τάξιν τατάχθαι διὰ
 τὸ σχῆμα τοῦτο εἰς ὃ ἔταξεν ἡμεῖς ὁ Κύριος. Σύντροφον 10
 δὲ τῆς θρεψαμένης με υἱὸν τοῦτον ἔχω ὄνα, καὶ εὐχομαι
 τὸν οἶκον ἐν ᾧ ἀνατρέφην ἐπὶ τῆς ὁμολίας καταστάσεως
 διαμεῖναι, ἵνα μὴ τι ἢ πάντας ἐδεργέτωσιν ἐπιδημία τῆς
 σῆς κοσμιότητος ἀφορμὴ πρὸς λήπην τῷ ἀνδρὶ γένηται.
 Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔτι καὶ νῦν ἐκ τοῦ αὐτοῦ διατρέφομαι οἴκου, 15
 οὐδέν ἔχων τῶν ἐμῶν, ἀρκοῦμενος δὲ τοῖς τῶν ἀγα-
 πητῶν, παρακαλῶ οὕτω φείσασθαι τῆς οἰκίας ἢ ἀνατρέφην
 ὡς ἐμοὶ τῆς τροφῆς τὴν χορηγίαν διασώζοντα. Καὶ σε ὁ
 Θεὸς ἀντὶ τούτων τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως ἀξιώσειεν.
 Ἐκεῖνό γε μὴν πάντων ἀληθέστατον γινώσκειν σου τὴν 20
 κοσμιότητα βούλομαι, ὅτι τῶν ἀνδραπόδων τέλειστα παρ' ἡ-
 μῶν ὑπῆρξεν αὐτῷ μισθὸς τῆς τροφῆς ἡμῶν, τῶν γονέων
 ἡμῶν παραιομένων. Ὁ δὲ μισθὸς οὗ πανταλὴς ἐστὶ
 δωρεά, ἀλλὰ χρήσις διὰ βίου. Ὡστε, ἐάν τι βαρὺ περὶ
 αὐτὰ γένηται, ἔξεστιν αὐτῷ πρὸς ἡμεῖς ἀποπέμψαι, καὶ 25
 ἐσόμεθα ἡμεῖς δι' ἑτέρας ὁδοῦ ὑπεύθυνοι τελέσασθαι καὶ
 ἀπαιτηταὶ πάλιν γινόμενοι.

5 ἔς om. V || 17 $\tilde{\zeta}$: $\tilde{\zeta}$ VL || 18 ἐκταλόμενα : -ζουσιν C || 22
 μισθός : μισθόν V || 22-23 γονέων ἡμῶν : γονέων V.

XXXVIII

ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΑΔΕΛΦΩ ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ
ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΑΣΕΩΣ

1 Ἐπειδὴ πολλοὶ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας ἐπὶ τῶν μυστικῶν
 δογμάτων μὴ διακρίνουσιν ἀπὸ τοῦ τῶν ὑποστάσεων λόγου
 ταῖς αὐταῖς συνεμπίπτουσιν ἑπινολαίς, καὶ οἶονται διαφέ
 ρειν μὴδὲν οὐσίαν ἢ ὑπόστασιν λέγειν (ὅθεν καὶ ἤρσατό τισι
 τῶν ἀνεξετάστως τὰ τοιαῦτα προσδεχομένων, ὥσπερ μίαν 5
 οὐσίαν, ὡς τὰ αὐτὰ μίαν ὑπόστασιν λέγειν, καὶ τὸ ἐμπληρὺν
 οἱ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις παραδεχόμενοι καὶ τὴν τῶν
 οὐσιῶν διαίρεσιν κατὰ τὸν ἴσον ἀριθμὸν ἀκ τῆς ἁριθμοῦ
 τῆς δογματίζουσιν οἶονται δεῖν), διὰ τοῦτο, ὥς ἂν μὴ
 καὶ σὺ τὰ ἑμοῖα πάθῃς, ἐπέμνημά σοι διὰ βραχείων τὸν 10
 περὶ τοῦτου λόγον ἀπειρησάμην. Ἔστι τοίνυν, ὥς ἂν ὀλίγῃ
 παραστήσῃ, τοιοῦτη τῶν λεγομένων ἡ ἔννοια.

2 Πάντων τῶν ὀνομάτων τὰ μὲν ἐπὶ πλείονος καὶ τῷ
 ἀριθμῷ διαφερόντων λεγόμενα πραγμάτων καθολικωτέραν
 τινὰ τὴν σημασίαν ἔχει, οἷον ἄνθρωπος. Ὁ γὰρ τοῦτο
 εἰπὼν, τὴν κοινὴν φύσιν διὰ τοῦ ὀνόματος δείξας, οὐ
 περιέγραψε τῇ φωνῇ τὸν τινα ἄνθρωπον, τὸν ἰδίως ὑπὸ 5
 τοῦ ὀνόματος γνωρίζομενον. Οὗ γὰρ μᾶλλον Πέτρος
 ἄνθρωπός ἐστιν ἢ καὶ Ἀνδρέας καὶ Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος.
 Ἡ οὖν κοινότης τοῦ σημανομένου, ὁμοίως ἐπὶ πάντας
 τοὺς ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα τεταγμένους χοροὺς, χρεῖαν ἔχει
 τῆς ὑποδιαστολῆς δι' ἧς οὐ τὸν καθόλου ἄνθρωπον, ἀλλὰ 10
 τὸν Πέτρον ἢ τὸν Ἰωάννην ἀπὸ τῶν ὀνομάτων. Τὰ δὲ τῶν

ἀνομάτων ἰδικωτέραν ἔχει τὴν ἐνδειξιν δι' ἧς οὐχ ἡ
 κοινότης τῆς φύσεως ἐνθεωρεῖται τῷ σημεινομένῳ, ἀλλὰ
 πράγματός τινος περιγραφὴ μηδεμίαν ἔχουσα πρὸς τὸ
 ὁμογενές, κατὰ τὸ ἰδιάζον, τὴν κοινωνίαν, οἷον ὁ Παῦλος 15
 ἢ ὁ Τιμόθεος. Οὐκ ἔτι γὰρ ἡ τοιαύτη φωνὴ ἐπὶ τὸ κοινὸν
 τῆς φύσεως φέρεται, ἀλλὰ χωρίσασα τῆς περιληπτικῆς
 σημασίας περιγεγραμμένων τινῶν πραγμάτων ἔμφασιν διὰ
 τῶν ἀνομάτων παρίστησιν. Ὅταν οὖν δύο ἢ καὶ πλείονων
 κατὰ τὸ αὐτὸ ὄντων, οἷον Παύλου καὶ Σιλουανοῦ καὶ Τιμο- 20
 θέου, περὶ τῆς οὐσίας τῶν ἀνθρώπων ζητεῖται λόγος, οὐκ
 ἄλλον τις ἀποδώσει τῆς οὐσίας ἐπὶ τοῦ Παύλου λόγον,
 ἕτερον δὲ ἐπὶ τοῦ Σιλουανοῦ καὶ ἄλλον ἐπὶ τοῦ Τιμοθέου,
 ἀλλὰ δι' ὅν ὃν λόγον ἡ οὐσία τοῦ Παύλου θαυμάζηται, οὕτοι καὶ
 τοῖς ἄλλοις ἀφαρμόσουσι, καὶ εἰσὶν ἀλλήλοις ὁμοούσιοι οἱ 25
 τῷ αὐτῷ λόγῳ τῆς οὐσίας υπογραφόμενοι. Ἐπειδὴν δὲ τις
 τὸ κοινὸν μαθὼν ἐπὶ τὰ ἰδιάζοντα τρέψη τὴν θεωρίαν δι'
 ὅν χωρίζεται τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον, οὐκ ἔτι ὁ ἑκάστου
 γυνωριστικὸς λόγος τῷ περὶ τοῦ ἄλλου διὰ πάντων συνε-
 νychήσεται, κἂν ἔν τισιν ἀρεβῇ τὸ κοινὸν ἔχον. 30

3 Τοῦτο τοίνυν φαμέν· τὸ ἰδίως λεγόμενον τῷ τῆς ὁμο-
 στάσεως δηλοῦσθαι ῥήματι. Ὅ γὰρ ἀνθρώπον εἰπὼν
 ἐσκεδασμένην τινὰ διένεικεν τῷ ἀορίστῳ τῆς σημασίας τῇ
 ἀποφ. ἐνεποίησεν, ὥστε τὴν μὲν φύσιν ἐκ τοῦ ὀνόματος
 δηλωθῆναι, τὸ δὲ ὁφειστὸς καὶ δηλούμενον ἰδίως ὑπὸ τοῦ 5
 ὀνόματος πρᾶγμα μὴ σημαυθῆναι. Ὅ δὲ Παῦλον εἰπὼν
 ἔδειξεν ἔν τῷ δηλούμένῳ ὑπὸ τοῦ ὀνόματος πρᾶγματι
 ὁφειστώσαν τὴν φύσιν. Τοῦτο οὖν ἔστιν ἡ ὁπότεσσιν, οὐχ
 ἡ ἀόριστος τῆς οὐσίας ἔννοια μηδεμίαν ἐκ τῆς κοινότη-
 τος τοῦ σημεινομένου στάσιν ἐδρίσκουσα, ἀλλ' ἡ τὸ κοινόν 10

2 12-15 δι' ἧς ... κοινωνίαν ο.π. L || 12 οἷγ ἡ: οὐγ? VBMC || 13
 τῆς: τίς B || 17 χωρίσασα: χωρῆσασα M || 21-23 τῶν ἀνθρώπων ...
 οὐσίας ο.π. L || 21 ζητείται: ζητῆται VC || 28 τὸ ἕτερον ο.π. V.

3 1 ἰδίως: ἰδικωτός L || 3 ὁφιστός: -τως VMC || 6 μή ο.π. LC add.
 C^o

τε καὶ ἀπερίγραπτον ἐν τῇ τινι πράγματι διὰ τῶν ἐπιφαι-
 νομένων ιδιωμάτων παριστάσθαι καὶ περιγράφουσα, ὥς καὶ
 τῇ Γραφῇ σύνηθες τὸ τοιοῦτο ποιεῖν ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς
 καὶ ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἰωὺ ἱστορίᾳ. Ἐπειδὴ γὰρ ἤμελλε τὰ
 περὶ αὐτοῦ διηγεῖσθαι, πρότερον τοῦ κοινοῦ μνημονεύσασα ¹⁵
 καὶ εἰποῦσα ἀνθρώπου, εὐθὺς ἀποτάμνει τῇ ἰδιόζωντι ἐν
 τῇ προσθήκῃ τοῦ τίς. Ἀλλὰ τῆς μὲν εὐθείας τὴν ὑπογραφὴν
 ὥς οὐδὲν φέρουσιν κέρδους πρὸς τὸν προκειμένον τοῦ
 λόγου σκοπὸν ἐσιώπησε, τὸν δὲ τινα διὰ τῶν οἰκείων γνω-
 ρισμάτων χαρακτηρίζει καὶ τόπον λέγουσα καὶ τὰ τοῦ ²⁰
 ἡθους γνωρίσματα καὶ ὅσα τῶν ἔξωθεν συμπαραληφθέντα
 χωρίζειν αὐτὸν καὶ ἀφιστᾶν ἡμελλε τῆς κοινῆς σημασίας,
 ὅστε διὰ πάντων ἀναρχῇ τοῦ ἱστορουμένου γενέσθαι τὴν
 ὑπογραφὴν ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἐκ τοῦ τόπου, ἐκ τῶν τῆς
 ψυχῆς ιδιωμάτων, ἐκ τῶν ἔξωθεν περὶ αὐτὸν θεωρουμένων. ²⁵
 Εἰ δὲ τὸν τῆς εὐθείας ἐδίδου λόγον, οὐδεμία ἂν ἐγένετο
 τῶν εἰρημένων ἐν τῇ τῆς φύσεως ἐρμηνείᾳ μύμη. Ὁ γὰρ
 αὐτὸς ἂν ἦν λόγος, ὅς καὶ ἐπὶ τοῦ Βαλδὰδ τοῦ Σαυχίτου
 καὶ Σοφᾶρ τοῦ Μινικίου καὶ ἄφ' ἑκάστου τῶν ἐκτὶ μνημο-
 νευθέντων ἀνθρώπων. Ὅν τοίνυν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ³⁰
 ἔγνωσ διφορῆς λόγον ἐπὶ τε τῆς εὐθείας καὶ τῆς ὁποσ-
 τάσεως, τοῦτον μετατιθεῖς καὶ ἐπὶ τῶν θείων δογμάτων
 οὐχ ἁμαρτήσῃ. Πῶς γὰρ εἶναι τοῦ Πατρὸς, ὃ τι ποτὲ
 ὁποτίθεται σου ἢ ἐννοεῖ (πρὸς οὐδὲν γὰρ ἔστιν ἀπο-
 τεταγμένον νόημα τὴν ψυχὴν ἐπεριδεῖν, διὰ τὸ παπείσθαι ³⁵
 αὐτὸ ὑπὲρ πάντων εἶναι νόημα), τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ
 νοήσεις, τοῦτο δυνάτως καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ
 Ἁγίου. Ὁ γὰρ τοῦ ἀκτίστου καὶ τοῦ ἀκαταλήπτου λόγος εἰς
 καὶ ὁ αὐτὸς ἐπὶ τε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ

13 τοιοῦτο: -τον LC || 14 ἡμελλε: ἡμελε C || 22 ἡμελλε: ἡμελε
 C || 24-25 καὶ τῶν τῆς ψυχῆς ιδιωμάτων οἱ. V || 26 ἰδὲ δὲ: ἰδὲ δὲ C
 || 28 σαυχίτου: σαυχίτου PBM || 33 ἁμαρτήσῃ: -σῃ VLCP^a -ταις M
 || πῶς: ὥς P || 34-35 ἀποτεταγμένον: ὑποτε- C || 38 τοῦ ἀκαταλήπ-
 του: ἀκαταλήπτου B.

Ἄγιου Πνεύματος ἔστιν. Οὐ γὰρ τὸ μὲν μᾶλλον ἀκατάλη- 40
πτόν τε καὶ ἄκτιστον, τὸ δὲ ἦττον. Ἐπεὶ δὲ χρὴ διὰ τῶν
ἰδιωζόντων σημείων εὐσχηχτοῦ ἀπὸ τῆς Τριάδος τὴν
διάκρισιν ἔχειν, τὸ μὲν κοινῶς ἐπιθεωρούμενον, οἷον τὸ
ἄκτιστον λέγω, ἢ τὸ ὑπὲρ πάσων κατὰληψιν ἢ εἴ τι τοιοῦτο,
οὐ συμπαραληφόμεθα εἰς τὴν τοῦ ἰδιωζόντος κρίσιν, ἐπι- 45
ζητήσομεν δὲ μόνον δι' ὧν ἡ περὶ ἑκάστου ἔννοια τηλευ-
γῶς καὶ ἀμείκτως τῆς συνεθεωρουμένης ἀφορισθῆσεται.

4 Καλῶς οὖν ἔχειν μοι δοκεῖ οὕτως ἐνιχνεύσαι τὸν λόγον.
Πάν ὅπερ ἐν εἰς ἡμῶς ἐκ θείας δυνάμεως ἀγαθὸν φθάσῃ
τῆς πάντα ἐν πάσιν ἐνεργούσης χάριτος ἀνεργεῖαν εἶναι
φάμεν, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι· «Ταῦτα δὲ πάντα
ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα διαιρουθὲν ἰδίᾳ ἑκάστῳ» 5
καθὼς βούλεται». Ζητοῦντες δὲ εἰ ἐκ μόνου τοῦ Ἄγιου
Πνεύματος ἢ τῶν ἀγαθῶν χορηγία τὴν ἀρχὴν λαβοῦσα
οὕτω παραγίνεται τοῖς ἀξίως, πάλιν ὑπὸ τῆς Γραφῆς
ἐδηγοῦμεθα εἰς τὸ τῆς χορηγίας τῶν ἀγαθῶν τῶν διὰ τοῦ
Πνεύματος ἡμῖν ἐνεργουμένων ἀρχηγὸν καὶ αἷτιον τὸν 10
Μονογενῆ Θεὸν εἶναι πιστεύειν. Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ
γεγενῆσθαι καὶ ἐν αὐτῷ συνεστάναι παρὰ τῆς ἀγίας
Γραφῆς ἐβιδάχθημεν. Ὅταν τοίνυν καὶ πρὸς ἐκείνην
ὀψωθῶμεν τὴν ἔννοιαν, πάλιν ὑπὸ τῆς θεοπνεύστου
χειραγωγίας ἀναγόμενοι διδασκόμεθα ὅτι δι' ἐκείνης μὲν 15
πάντα τῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρ-
εγεται, οὐ μὴν οὐδὰ ἐξ ἐκείνης ἀνάρχως, ἀλλὰ τίς ἐστι
δύναμις ἀγεννήτως καὶ ἀνάρχως ὤφασθαι, ἥτις ἐστὶν
αἷτις τῆς ἀπάντων τῶν ὄντων αἷτις. Ἐκ γὰρ τοῦ Πατρὸς
ὁ Υἱὸς δι' οὗ τὰ πάντα, ᾧ πάντοτε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον 20
ἀχωρίστως συνεπινεύεται. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐν περινοίᾳ τοῦ
Υἱοῦ γενέσθαι μὴ προκαταυγασθέντα τῷ Πνεύματι. Ἐπειδὴ

44 τοιοῦτο: -τον VLC || 45-46 ἐκζητήσομεν: -σομεν M

4 3 ἐν πάσιν om. M || 4 δι om. LC || 10 αὐτοῦ ἐνεργουμένων ἡμῖν
C || 13 αὐτ om. V || 19 γὰρ om. C || 20 ὁ om. C.

τοῖσιν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὁφ' οὗ πᾶσι ἐπὶ τὴν κτίσιν ἡ
 τῶν ἀγαθῶν χορηγία πηγάζει, τοῦ Υἱοῦ μὲν ἡρτῆται, ὃ
 ἀδιασπάτως συγκαταλαμβάνεται, τῆς δὲ τοῦ Πατρὸς 15
 αἰτίας ἀξημμένον ἔχει τὸ εἶναι, ὅθεν καὶ ἐκπορεύεται,
 τοῦτο γνωριστικὸν τῆς κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἰδιότητος
 σημείου ἔχει, τὸ μετὰ τὸν Υἱὸν καὶ σὺν αὐτῷ γνωρίζεσθαι
 καὶ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὑφαστάναι. Ὁ δὲ Υἱὸς δὲ τὸ ἐκ τοῦ
 Πατρὸς ἐκπορευόμενον Πνεῦμα δι' ἑαυτοῦ καὶ μεθ' 20
 ἑαυτοῦ γνωρίζων, μόνος μονογενὴς ἐκ τοῦ ἀγεννήτου
 φωτὸς ἐκλάμψας, οὐδεμίαν κατὰ τὸ ἰδιώζον τῶν γνωρισμά-
 των τὴν κοινωνίαν ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα ἢ πρὸς τὸ
 Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἀλλὰ τοῖς εἰρημένοις σημείοις μόνος
 γνωρίζεται. Ὁ δὲ ἐπὶ πάντων Θεὸς ἀξαιρετὸν τι γινώσκει 25
 τῆς ἑαυτοῦ ὑποστάσεως τὸ Πατὴρ εἶναι καὶ ἐκ μηδεμιᾶς
 αἰτίας ὑποσθῆναι μόνος ἔχει, καὶ διὰ τοῦτου πάλιν τοῦ
 σημείου καὶ αὐτὸς ἰδιαζόντως ἐπιγινώσκεται. Τοῦτον
 ἔνεκεν ἐν τῇ τῆς οὐσίας κοινότητι ἀσύμμετά φαμεν εἶναι
 καὶ ἀκοινῶνῃτα τὰ ἐπιθεωρούμενα τῇ Τριάδι γνωρίσματα 30
 δι' ὧν ἡ ἰδιότης παρίσταται τῶν ἐν τῇ πίστει παραδεδο-
 μένων προσώπων, ἑκάστου τοῖς ἰδίοις γνωρίσμασι διακε-
 κριμένως καταλαμβάνομένων, ὥστε διὰ τῶν εἰρημένων
 σημείων τὸ κειχωρισμένον τῶν ὑποστάσεων ἀξυρεσθῆναι·
 κατὰ δὲ τὸ ἑκπύρον καὶ ἀκατάληπτον καὶ τὸ ἀκρίτως 35
 εἶναι καὶ μηδενὶ τότῳ περιεληφθῆναι καὶ πᾶσι τοῖς τοιοῦ-
 τοις μηδεμίαν εἶναι παραλλαγὴν ἐν τῇ ζωοποιῷ φύσει
 (ἐπὶ Πατρὸς λέγω καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος Ἁγίου), ἀλλὰ
 τινα συνεχῆ καὶ ἀδιάσπαστον κοινωνίαν ἐν αὐτοῖς θεω-
 ρεῖσθαι. Καὶ δι' ὧν ἐν τις νοημάτων τὸ μεγαλεῖον ἑνός 40
 50

23 κτίσιν: πτῆσιν PML | 23-24 ordo τῶν ἀγαθῶν ἰ, M || 25 συγκα-
 ταλαμβάνεται: συγκαταλαμβάνει L | 28 τον υ ον: του υ ου L²C³ || 29-30
 ὑριστάει: ο ἰε υίος ὁ τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς οπ, P add. P¹ || 29 ὁ το: τὸ
 M || 31 μόνος: μόνος V || 32 γένε, : μνοι, V | 38 αὐτοῦ: αὐτῶν V
 || 39 ἐν: ἐπ' LC || 40 τα οπ, M || 48 ordo ἁγίου πνεύματος M || 50
 κα: δι' ὧν: δι' ὧν V.

τινος τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι πιστευομένων κατανοήσας,
 διὰ τῶν αὐτῶν προσελύσκειται ἀπαρallάκτως ἐπὶ Πατρὸς
 καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος Ἁγίου τὴν δόξαν βλάπτων, ἐν
 οὐδενὶ διαλείμματα μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύ-
 ματος τῆς διανοίας κενυμβητούσης. Διότι οὐδὲν ἔστι τὸ 55
 διὰ μέσου τούτων παρενυρόμενον οὔτε πρᾶγμα ὀφειδῶς
 ἄλλο τι παρὰ τὴν βεῖαν φύσιν, ὥς καταπερίζειν αὐτὴν
 πρὸς ἑαυτὴν διὰ τῆς τοῦ ἁλλοτρίου παρεμπτόσεως
 δύναισθαι, οὔτε διωστήματός τινος ἀνυποστάτου κενότης,
 ἥτις καχηγένοι ποιᾷ τῆς θείας οὐσίας τὴν πρὸς ἑαυτὴν 60
 ἑρμενίαν, τῇ παρενθήκῃ τοῦ κενοῦ τὸ συνεχές διωστέλ-
 λουσαι. Ἄλλ' ὁ τὸν Πατέρα νοήσας αὐτόν τε ἐφ' ἑαυτοῦ
 ἐνόησε καὶ τὸν Υἱὸν τῇ διανοίᾳ συμπαραδέξατο. Ὁ δὲ
 τοῦτον λαβὼν τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα οὐκ ἀπεμέρισεν, ἀλλ'
 ἀκολουθῶν μὲν κατὰ τὴν τάξιν, συνημμένως δὲ κατὰ τὴν 65
 φύσιν, τῶν τριῶν κατὰ ταῦτόν συγκειραμένων ἐν ἑαυτῷ
 τὴν πίστιν ἀνετυπώσατο. Καὶ ὁ τὸ Πνεῦμα μόνον εἰπὼν
 συμπερίελαθε τῇ ἐμελογίᾳ ταύτῃ καὶ τὸν οὐ ἔστι τὸ
 Πνεῦμα. Καὶ ἐπειδὴ τοῦ Χριστοῦ ἔστι τὸ Πνεῦμα καὶ ἐκ
 τοῦ Θεοῦ καθὼς φησιν ὁ Παῦλος· ὡς περ ἐξ ἀλύσεως 70
 ὁ τοῦ ἀνδρὸς ἄκρου ἀψάμενος καὶ τὸ ἕτερον ἄκρον συνεπα-
 νήσατο, οὕτως ὁ τὸ Πνεῦμα ἐλκόσας, καθὼς φησιν ὁ
 προφήτης, δι' αὐτοῦ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα συν-
 εφαικύνετο. Καὶ καὶ τὸν Υἱὸν ἀληθινῶς τις λάβει, ἔξει
 αὐτόν ἐκπύρωσθαι, πῇ μὲν τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, πῇ δὲ τὸ 75
 ἴδιον Πνεῦμα συνεπαγόμενον. Ὅτε γάρ τοῦ Πατρὸς ὁ
 αἰὶ ἐν τῷ Πατρὶ ὢν ἀποτηρηθῆναι δύνησται, οὔτε τοῦ
 Πνεύματος ποτε διαλυνθήσεται τοῦ ἰδίου ὁ πάντα ἐν
 αὐτῷ ἐναργῶν. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ τὸν Πατέρα δεξάμενος

56 ὁριστικῶς· ὁτός BM || 57 ἄλλο τι· ἄλλ' ἔτι VBL || 66 κατὰ ταύ-
 τὸν· κατ' αὐτόν B || κατὰ· ἐκείνη L || 69 καὶ ἐπειδὴ· ἐπειδὴ M || 70
 τοῦ Θεοῦ· τοῦ C || 73 τὸν πατέρα· τὸ πνεῦμα M || 74 ἀληθινῶς·
 ἀληθῶς L || 78-79 ἐν αὐτῷ exp. M || 79 ἔτι καὶ· ἔτι L || ὁ τὸν πατέρα·
 τὸν πατέρα B.

καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα συμπαραδέξατο τῇ δυνάμει. 80
 Οὐ γὰρ ἔστιν ἐπινοῆσαι τομὴν ἢ διαιρέσιν κατ' οὐδέν τι
 τρόπον, ὥς ἢ Υἱὸς χωρὶς Πατρὸς νοηθῆναι ἢ τὸ Πνεῦμα
 τοῦ Υἱοῦ διακλυθῆναι, ἀλλὰ τις ἄρρητος καὶ ἀκατανόητος
 ἐν τοῖς τοῖς καταλαμβάνεται καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ διάκρισις,
 οὔτε τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς τὸ τῆς φύσεως 85
 συνεχὲς διασπάσης οὔτε τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν κοινότητος
 τὸ ἰδιόζων τῶν γνωρισμάτων ἀναχεύσεως. Μὴ θαυμάσης
 δὲ εἰ τὸ πρὸς καὶ συνημμένον καὶ διακεκριμένον εἶναι
 φαινομεν καὶ τινα ἐπινοῶμεν, ὥσπερ ἐν αἰνίγματι, καινὴν
 καὶ παράδοξον διάκρισιν τε συνημμένην καὶ διακεκριμένην 90
 συνάφειαν. Εἰ γὰρ μὴ τις ἐριστικῶς καὶ πρὸς ἐπιήρειαν
 ἀκούει τοῦ λόγου, καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς δυνατόν ἐστι τὸ
 τοιοῦτον εἶρα.

5 Καὶ μου ἐπέπεσε τὸν λόγον ὡς ὑπόδειγμα καὶ σκιάν
 ἀληθείας, οὐχ ὡς αὐτὴν τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν. Οὐ
 γὰρ δυνατόν ἐστι διὰ πάντων ἐφαρμοσθῆναι τὸ ἐν τοῖς
 ὑποδείγμασι θεωρούμενον τοῖς πρὸς α ἢ τῶν ὑποδειγμά-
 των χρεια παραλαμβάνεται. Πόθεν οὖν φαινομεν τὸ διακεκρι- 5
 μένον ἄμα καὶ συμφυὲς ἐκ τῶν κατὰ τὴν αἰσθησιν ἡμῖν
 προφαινομένων ἀναλογίζεσθαι; "Ἦδη ποτὲ τοῦ ἐν τῇ
 πεφύλη τῶν τῶν λαμπηδόνων κατὰ τὸ ἔαρ, τεθείσθαι,
 ἀκτεῖς λέγω τὸ τέξον ὅπερ ὁ κοινὸς λόγος ἱρὸν αἰσθεν
 ἐπινομάζειν, ὃ φαῖναι οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ τότε συνίστασ- 10
 θαι, ὅταν ἀνακεκραμένη τις ἢ πρὸς τὸν ἄερα νοτίς, τῆς
 τῶν πνευμάτων βίας τὸ ἐν τοῖς ἀτμοῖς ὄγρον καὶ παχὺ
 νεφῶδες ἤδη γενόμενον εἰς δετὸν ἀποβληδούσης. Συνίστασ-
 θαι δὲ λέγουσιν οὕτως. Ἐπειδὴν ἡ τοῦ ἡλίου ἀκτεῖς κατὰ
 τὸ πλάγιον ὑποδραμεύσῃ τὸ πυκνόν τε καὶ συνηρεφές τῆς 15
 νεφώσεως, εἴτα κατὰ τὸ εὐθὺ νέφει τινὶ τὸν ἰδίον κύκλον

82 ἡ υἱόν: υἱόν P || 82 καὶ διακεκριμένον om. B || 89 φαμεν:
 ἴσμεν L.

8 ἡ τοῖς πρὸς: πρὸς C || 6 ἡμῖν: ἡμεῖς P || 12 οὐδὲ καὶ B ||
 14 δὲ om. L.

ἐναπερείσθεται, οἶόν τις καμπή καὶ ἐπάνοδος τοῦ φωτὸς
 πρὸς αὐτὸ γίνεται, τῆς αὐγῆς πρὸς τὸ ἐμπαιὶν ἀπὸ τοῦ
 ὕγρου τε καὶ στίλβοντος ἀναλυούσης. Ἐπειδὴ γὰρ φύσις
 ἐστὶ ταῖς φλογόδεσι μαρμαρυγαῖς, εἰ τινα λείψ 10
 σοιεν, πρὸς αὐτὰς πάλιν ἀπανακλίσθαι, κυκλοτερές δέ
 τοῦτο τὸ σχῆμα διὰ τῆς ἀκτίως ἐν τῷ ὄγρῳ τε καὶ λείψ
 τοῦ ἀέρος γινόμενον, ἐξ ἀνάγκης κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ
 ἡλιακοῦ κόκλου καὶ ὁ παρακαίμενος τῷ νέφει ἀὴρ διὰ τῆς
 ἀποστιλνδούσης αὐγῆς περιγράφεται. Ἀδτεγ τοίνυν ἡ αὐγὴ 25
 καὶ συνεχῆς ἐστὶ πρὸς αὐτὴν καὶ διήρηται. Παλύχρωμος
 γὰρ τις οὖσα καὶ παλυνειδής, ἀφανῶς τοῖς ποικίλοις ἀνθεσι
 τῆς βαφῆς πρὸς αὐτὴν κατακινῆται, τῶν ἐτεροχρροῦν-
 των τὴν πρὸς ἀλλήλα συμβολὴν ἐκ τῶν ὀψων ἡμῶν κατὰ τὸ
 λεληθὸς ὑποκλέπτουσα, ὥς μὴ ἂν ἀπινυωσθῆται τοῦ 30
 γλαυκοῦ πρὸς τὸ πυρραυγὲς τὸν διὰ μέσου τόπον τὸν
 μιγνύοντα δι' αὐτοῦ καὶ χωρίζοντα τὴν τῶν χροῶν ἀτερό-
 τητα, ἢ τοῦ πυρραυγοῦς πρὸς τὸ πορφύρεον ἢ ἐκείνου πρὸς
 τὸ ἡλέκτρινον. Πάντων γὰρ εἰ αὖθις κατὰ ταῦτόν δρώμε-
 ναι καὶ τηλαυγαῖς εἶσι καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας συναφείας 35
 τὰ σημεῖα κλέπτουσαι τοὺς ἐλέγχους ἐκφεύγουσιν, ὥς
 ἀμήχανον ἐξευρεῖν μέχρι τίνος ἔστηκε τὸ πυρῶδες ἢ τὸ
 σμαραγδίζον τῆς αἰγλῆς καὶ ἀπὸ τίνος ἀρχεται μηκέτι
 τοιοῦτον εἶναι οἶον ἐν τῷ τηλαυγαῖ καθορθαί. Ὡστερ
 τοίνυν ἐν τῷ ὑποδείγματι καὶ τὰς τῶν χρωμάτων διαφορὰς 40
 φανερώς διαγινώσκωμεν καὶ διάστασιν ἑτέρου πρὸς τὸ
 ἕτερον οὐκ ἐστὶ τῇ αἰσθήσει καταλαβεῖν, οὕτω μοι λόγισαι
 δυνατὸν εἶναι καὶ περὶ τῶν θεῶν δογμάτων ἀναλογισασθαι·
 τὰς μὲν τῶν ὑποστάσεων ιδιότητας, ὥστερ τι ἐνθός τῶν

18 γίνεται : γίνηται L || 20 τινα : τι L || 23-24 κατὰ ... κύκλου οσα. L || 25 αὐγῆς : αὐτῆς B || 26 καὶ συνεγες : συνεχῆς V || πολύχρωμος : -χροος LP³ || 30 ὑποκλέπτουσα : ὑπεκλ- VM || ἐν οσα. L || 32 μιγνύοντα : μιγνύοντα LC || 35 ἀλλήλα : ἐλλήλα L || 36 ἐκφεύγουσιν : φεύγουσιν LC || 38 μηκέτι : καὶ μηκέτι L || 44 τι οσα. L.

κατὰ τὴν ἴριον φαινομένων. ἀποστρέπτειν ἐκάστω τῶν ἐν 45
τῇ Ἀγίᾳ Τριάδι πιστευομένων, τῆς δὲ κατὰ τὴν φύσιν
ιδιότητος μηδαμὴν ἐτέρου πρὸς τὸ ἕτερον ἀπινωοῖσθαι
διοφεράν, ἀλλ' ἐν τῇ κοινότητι τῆς οὐσίας τὰς γνωριστικὰς
ιδιότητας ἐπιλαμβάνειν ἐκάστω. Καὶ γὰρ κακεὶ ἐν τῇ ὑπο-
δαίγματι ἡ ἀπειργάζουσα τὴν πολύχρωμον ἐκείνην πόλιν 50
μία οὐσία ἦν, ἡ διὰ τῆς ἡλιακῆς ἐκείνης ἀνακλωμένη, τὸ
δὲ ἄνθος τοῦ φαινομένου πολυκειδές. πα θεόντος ἡμῶς τοῦ
λόγου καὶ διὰ τῆς κτίσεως μὴ κενοπαθεῖν τοῖς περὶ τοῦ
δόγματος λόγοις, ἔτιαν εἰς τὸ δυσθεώρητον ἀμπρόντας
πρὸς τὴν τῶν λεγομένων συγκατάθεσιν ὡς γινώσκωμεν. 55
Ὡς περ γὰρ ἐπὶ τῶν τοῖς ὀφθαλμοῖς φαινομένων κρείττων
ἐφάνη τοῦ λόγου τῆς αἰτίας ἡ πείρα, οὕτω καὶ τῶν ὑπεραν-
θεωρητότων δογμάτων κρείττων ἐστὶ τῆς διὰ λογισμῶν κατα-
λήψεως ἡ πίστις, καὶ τὸ καχαρισμένον ἐν ὑποστάσει καὶ
τὸ συνημμένον ἐν τῇ οὐσίᾳ διδάσκουσα. Ἐπεὶ οὖν τὸ μὲν τι 60
κοινὸν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Τριάδι, τὸ δὲ ἰδιόζων ὁ λόγος ἐναθε-
ρησεν, ὁ μὲν τῆς κοινότητος λόγος εἰς τὴν οὐσίαν ἀνά-
γεται, ἡ δὲ ὑπόστασις τὸ ἰδιόζων ἐκάστου σημειῖον ἐστίν.

Ὁ Ἄλλ' ἴσως εἰπταί τις μὴ συμβαίνειν τὸν ἀποδοδέντα
περὶ τῆς ὑποστάσεως λόγον τῇ διανοίᾳ τῆς τοῦ Ἀποστόλου
γραφῆς ἐν οἷς φησὶ περὶ τοῦ Κυρίου ὅτι· «Ἀπαύγωμα τῆς
δόξης αὐτοῦ καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως». Εἰ γὰρ ὑπό-
στασιν ἀποδεδώκαμεν εἶναι τὴν συνδρομὴν τῶν περὶ ἑκάσ- 5
τον ἰδιωμάτων, ὁμολογεῖται δὲ ὅτι περ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς
εἶναι τι τὸ ἰδιαζόντως ἐπιθεωρούμενον, δι' οὗ μόνος ἐπιγι-
νώσκειται, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ τοῦ Μονογε-
νοῦς τὸ ἴσον πιστεύεται, πῶς ἐνταῦθα τὸ τῆς ὑποστά-
σεως ὄνομα τῇ Πατρὶ μόνῃ προσημαρτυρεῖ ἡ Γραφή, τὸν δὲ 10

65 ἀποστρέπτειν: ἀπαρσιν P || 49 ἰδιότητος: οὐσιότητος C || 50
πολύχρωμον: -χρουν LCP² || 51 οὐσία: οὐρα L || ἀνακλωμένη: ἀνα-
καλωμένη L || 53 καὶ οὐκ. P || κενοπαθεῖν: ξενο- M² || 55 ὡς γινώσκω-
μεν: εἰς L || 61-62 ἐναθεώρησεν: ἐθεώρησεν B.

Ὁ ὁ ὁμολογεῖται: ὁμολογῆται C.

Υἱὸν μορφήν λέγει τῆς ὑποστάσεως, οὐκ ἐν ἰσίοις, ἀλλ' ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς γνωρίσμασι χαρακτηριζόμενον; Εἰ γὰρ ἡ ὑπόστασις τὸ ἰδιόζον τῆς ἐκάστου υπάρξεως σημεῖον ἐστι, τοῦ δὲ Πατρὸς Ἵδιον τὸ ἀγεννήτως εἶναι ὁμολογεῖται, μερόφωται δὲ ὁ Υἱὸς τοῖς τοῦ Πατρὸς ἰδιώμασιν, ἄρα οὐκ ἐστὶ διαμένει τῷ Πατρὶ κατ' ἐξαιρέτην ἀπ' αὐτοῦ μόνου τὸ ἀγέννητον λέγεσθαι, εἴπερ τῷ ἰδιόζοντι τοῦ Πατρὸς καὶ ἡ τοῦ Μονογενοῦς χαρακτηρίζεται ὑπαρξίς.

7 Ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο φαμεν, δεῖ ἕτερον πληροῖ σκοπὸν ἐνταῦθα τῷ Ἀποστόλῃ ὁ λόγος, πρὸς τὸν βλέπων ταύταις ἐχρήσατο ταῖς φωναῖς, δόξης ἀπαύγασμα λέγων καὶ χαρακτηρὰ τῆς ὑποστάσεως, ὅτι περὶ ὁ ἀκριβὲς νοήσας οὐδὲν εὐρήσει τοῖς παρ' ἡμῶν εἰρημένους μαχόμενον, ἀλλ' ἐπὶ τινος ἰδιαζούσης ἐννοίας τὸν λόγον διαξαγόμενον. Ὅ γὰρ ὅπως διακριθεῖεν ἀπ' ἀλλήλων αἱ ὑποστάσεις διὰ τῶν ἐπιφαινομένων σημείων ὁ ἀποστολικὸς πραγματεύεται λόγος, ἀλλ' ὅπως τὸ γνήσιόν τε καὶ ἀδιόριστον καὶ συνημμένον τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα σχέσεως νοηθεῖ. 10 Ὡς γὰρ οὐκ εἶπεν «ὅς ὢν δόξα τοῦ Πατρὸς», καίτοιγε τὸ ἀληθὲς οὕτως ἔχει, ἀλλὰ τοῦτο παραλειπὸν ὡς ὁμολογούμενον, τὸ μὴ ἄλλο τι δόξης εἶδος ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ ἕτερον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ νοεῖν διδάσκων, αὐτῆς τῆς τοῦ Πατρὸς δόξης ἀπαύγασμα τὴν τοῦ Μονογενοῦς διορίζεται 15 δόξαν, τὸ ἀδιαστάτως συνεπινοεῖσθαι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν κατασκευάζων ἐκ τοῦ κατὰ τὸ φῶς ὑποδείγματος. Ὡς γὰρ ἐκ τῆς φλόγος μὲν ἡ ἀσθή, οὐ μὴν ὁστέρα μετὰ τὴν φλόγα ἐστὶν ἡ ἀσθή, ἀλλ' ὁμοῦ τε ἡ φλόξ ἀνέλαμψε καὶ συνεπηγάρσθη τὸ φῶς, οὕτω βούλεται καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν τὸν 20 Υἱὸν νοεῖσθαι, οὐ μὴν παρατάσει τινὶ διωστηματικῇ τῆς τοῦ Πατρὸς υπάρξεως τὸν Μονογενῆ διορίζεσθαι, ἀλλ' αἰ

14 βολογεῖται: ὁμοῦ ὀργηται C.

7 2 ὢν: ὁ M || 16 ἀδιαστάτως: ἀδιασπαστως C || 18-19 ordo isrti μετὰ τὴν φλόγα M || 20 ordo μὲν καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς LC || 21 παρατάσει etiam M³: παραστάσει M.

τῷ αἰτίῳ τὸ ἐξ αὐτοῦ συνυπολαμβάνειν. Κατὰ τὸν αὐτὸν
 οὖν τρόπον, ὥσπερ ἐφερμηγεύων τὸν προαποδοθέντα νοῦν,
 καὶ ὑποστάσεως χαρακτηρῆ φησι τοῖς σωματικοῖς ἡμῶς 15
 ὑποδείγματα πρὸς τὴν τῶν ἀσράτων χειραγωγίαν κατα-
 νόησιν. Ὡς γὰρ τὸ σῶμα πάντως ἐστὶν ἐν σχήματι, ἀλλ'
 ἕτερος μὲν ὁ τοῦ σχήματος, ἕτερος δὲ ὁ τοῦ σώματος
 λόγος, καὶ οὐκ ἔν τις ἀποδιδοὺς τὸν ἑκατέρου τούτων
 ὁρισμὸν συναναχθεῖν τῷ περὶ τοῦ ἑτέρου, πλὴν ἀλλὰ κἄν 20
 λόγῳ διακρίνης τὸ σχῆμα τοῦ σώματος, ἢ φύσις οὐ παρα-
 δέχεται τὴν διάκρισιν, ἀλλὰ συνημμένως νοεῖται μετὰ τοῦ
 ἑτέρου τὸ ἕτερον, οὕτως οἶεται εἶναι ὁ Ἀπόστολος· κἄν ὁ
 τῆς πίστεως λόγος ἀσύγχυτον καὶ διηρημένην τὴν τῶν
 ὑποστάσεων διδασκῇ διαφορὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ προσεχὲς καὶ 25
 οἶοναι συμφυὲς τοῦ Μονογενοῦς πρὸς τὸν Πατέρα διὰ τῶν
 εἰρημένων περιρτήσιν, οὐχ ὥς οὐκ ὄντος ἐν ὑποστάσει καὶ
 τοῦ Μονογενοῦς. ἀλλ' ὥς οὐ παραβεχόμενου μεσότητά τινα
 τῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἐνώσεως· ὥστε τὸν τῷ
 χαρακτηρι τοῦ Μονογενοῦς διὰ τῶν τῆς ψυχῆς ἐμμάτων 30
 ἐνατενίσαντα καὶ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως ἐν περινοίᾳ
 γενέσθαι, οὐκ ἐπῳλλασσομένης οὐδὲ συναναμιγνυμένης
 τῆς ἐπιβεωρουμένης αὐτοῖς ιδιότητος, ὥς ἡ τῷ Πατρὶ
 τὴν γέννησιν ἢ τῷ Υἱῷ τὴν ἀγεννησίαν ἐπιμορφάζειν,
 ἀλλ' ὥς οὐκ ἐνδεχόμενον τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου δια- 35
 ζυγίσματος ἐφ' αὐτοῦ μόνον καταλαβεῖν τὸ λαϊτόμενον.
 Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ δυνατόν Ὑἱὸν ὀνομάσκειν καὶ Πατρός
 ἐν περινοίᾳ γενέσθαι, σχετικῶς τῆς προσηγορίας ταύτης
 καὶ τὸν Πατέρα συνεμφαινέουσης.

ὁ Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ ἁρακὼς τὸν Ὑἱὸν ὁρᾷ τὸν Πατέρα,

23 τὸ: τῷ PLC || 25 οὐδὲ ἐνατενίσαντα χαρακτηρῆ φησι καὶ B ||
 ὑποστάσεως χαρακτηρῆ φησι om. L || 28 σχήματος: σώματος, L²
 || σώματος: σχήματος: L || 35 διδασκῇ: -κει: LC || 37 ὄντο, etiam L²:
 ὄντως L || 38-40 ἀλλ' αὖτε ... μονογενοῦς om. P add. P² || 43 ἐπιμορ-
 ρουμένης: αὐτῆς C || 45 ἐνδεχόμενος: -τω V || ordo τοῦ ἑτέρου το
 ἑτέρου L || 45-46 διαζεύγματος: -τω V -τος C || 46 μόνον: μόνου LC.

καθώς φησιν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος, διὰ τοῦτο χα-
 ρηρὰ φησιν εἶναι τὸν Μονογενῆ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστά-
 σεως καὶ ὡς ἂν μᾶλλον ἐπιγινώσκῃ τὸ νόημα, καὶ ἄλλας
 συμπαραληψόμεθα τοῦ Ἀποστόλου φωνάς ἐν αἷς εἰκόνα
 τοῦ Θεοῦ τοῦ ὁρατοῦ καὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ πάλιν
 εἰκόνα φησὶν, οὐχὶ τῷ διαφέρειν τοῦ ἀρχετύπου τὴν εἰκόνα
 κατὰ τὸν τῆς θεωρίας καὶ τῆς ἀγαθότητος λόγον, ἀλλ'
 ἵνα δειχθῇ ὅτι ταῦτόν τῷ πρωτοτύπῳ ἐστὶ, καὶ ἕτερον ἦ.
 Οὐ γάρ ἂν ὁ τῆς εἰκόνος διασθεθεῖ λόγος, εἰ μὴ διὰ πάντων
 τὸ ἑναργές ἔχει καὶ ἀπαράλλακτον. Οὕτως δὲ τὸ τῆς
 εἰκόνος κατανοήσεως κάλλος ἐν περινοίᾳ τοῦ ἀρχετύπου
 γίνεται. Καὶ ὁ τοῦ Υἱοῦ τὴν εἰκοναί μορφήν τῇ διανοίᾳ
 λαβὼν τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως τὸν χαρακτηῖρα ἀνεκτυ-
 πώσατο βλέπων διὰ τούτου ἑκείνου, οὗ τὴν ἀγεννησίαν τοῦ
 Πατρὸς ἐν τῷ ἀπεικονισματι βλέπων (ἡ γὰρ ἂν δι' ὅλον
 ταῦτόν ἦν καὶ οὐχ ἕτερον), ἀλλὰ τὸ ἀγέννητον κάλλος ἐν
 τῷ γεννητῷ κατοπεύσας. Ὡς περὶ δὲ ἐν τῷ καθαρῷ κατόπι-
 τρῷ τὴν γενομένην τῆς μορφῆς εὐφασιν κατονοήσας
 ἑναργῆ τοῦ ἀπεικονισθέντος προσώπου τὴν γνώσιν ἔσχεν,
 οὕτως ὁ τὸν Υἱὸν ἐπιγινώσκων τὸν χαρακτηῖρα τῆς πατρικῆς
 ὑποστάσεως διὰ τῆς τοῦ Υἱοῦ γνώσεως ἐν τῇ καρδίᾳ
 ἐδέξατο. Πάντα γὰρ τὰ τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ Υἱῷ καθορᾶται
 καὶ πάντα τὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς ἐστίν, ἐπειδὴ καὶ ὅλος
 ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ μένει καὶ ὅλον ἔχει πάλιν ἐν αὐτῷ
 τὸν Πατέρα. Ὡστε ἡ τοῦ Υἱοῦ ὑπόστασις οἰοναί μορφή
 καὶ πρόσωπον γίνεται τῆς τοῦ Πατρὸς ἐπιγνώσεως, καὶ ἡ
 τοῦ Πατρὸς ὑπόστασις ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ μορφῇ ἐπιγινώσκει-
 ται, μενούσης αὐτοῖς τῆς ἀπιθωρουμένης ιδιότητος εἰς
 διάκρισιν ἑναργῆ τῶν ὑποστάσεων.

30

8 11 εἰ/αι: I/αι LC || 16 ἡ: ἡ C || 18 ὥς περ: ὥσπερ γὰρ C ||
 23 ἐδέξατο: εἰσ.δέξατο LC || 29 ordo τῆς αὐτοῦ V || ordo τῆς
 ἐπιθωρουμένης αὐτοῦ B.

XXXIX

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΩ

Ἡ μὲν παροιμία φησὶν· «Ὁ πόλεμον ἀγγέλλεις», ἀγὰ
 δὲ προσβῆιν ἐκ τῆς κερφύρας· «Ὁ χρυσοῦ ἀγγελίας
 ἐπιθῶν.» Ἰθὶ οὖν, ἔργους αὐτὸ δείξον καὶ σπεῦδε παρ' ἡ-
 μῶς. Ἀφίξῃ γὰρ φίλος παρὰ φίλον Ἡ δὲ περὶ τῆς πράγ-
 ματα κοινῇ καὶ συνεχῆς ἀσχολίας δοκεῖ μὲν εἶναι πως τοῖς δ
 πάρεργον αὐτὸ ποιοῦσιν ἐπαχθῆς. εἰ δὲ τῆς ἐπιμελείας
 κοινωνοῦντές εἰσιν ἐπιεικεῖς, ὥς ἑμαυτὸν παίθω, καὶ συνα-
 τοὶ καὶ πάντως ἱκανοὶ πρὸς πάντα. Διδῶμι οὖν μοι
 βροσιάνην, ὥστε ἐξεῖναι μηδὲν ἀλιγοροῦντι καὶ ἀναπαύεσθαι.
 Σύνεσμεν γὰρ ἀλλήλοις οὐ μετὰ τῆς ἀέλικης ὅπο- 10
 κρίσεως μόνῃς ἢς εἶμαι σε μέχρι τοῦ δεῦρο πεπεισέσθαι,
 κρῶ' ἦν ἐπαινοῦντας μισοῦσι τηλικούτον μῖσος ἡλικόν οὐδὲ
 τοὺς πολεμιοτάτους, ἀλλὰ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀλλή-
 λους ἐλευθερίας ἐξελέγχοντές τε, ὅταν δέη, καὶ ἐπιτι-
 μῶντες οὐκ ἔλαττον φιλοῦμεν ἀλλήλους τῶν σφόδρα 15
 ἐταίρων. Ἐνθεν ἔξεστιν ἡμῖν (ἀπαιτῇ δὲ φόβος) ἀναιμῆ-
 ναις τε σπουδάζειν καὶ σπουδάζουσι μὴ ταλαιπωρεῖσθαι,
 καθεσθῆναι δὲ ἀδεῆς, ἐπεὶ καὶ ἐργηγορῶς οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ
 μᾶλλον ἢ καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀπάγταν, ὥς εἰκός, ἐργή-
 γορα. Ταῦτα ἴσως κατηβολέσχησά σου καὶ κατελήρησα 20
 παθὼν τι βλακώδες (ἐσηύεσκ γὰρ ἑμαυτὸν ὥσπερ Ἀστυ-
 δάμας), ἀλλ' ἵνα σε πείσω προὔργου τι μᾶλλον ἡμῖν τὴν
 σὴν παρουσίαν, ἢτε ἐνὲρὸς ἐμφανος, ποιήσῃν ἢ παρηγή-
 σεσθαι τι τοῦ καιροῦ ταῦτα ἐπείστευλα. Σπεῦδε οὖν, ὅπερ

ἔφην, δημοσίῳ χρησόμενος δρόμῳ. Συνδιατρίψας δὲ ἡμῖν 15
ἐφ' ἑαυτοῦ σὺ φίλου, οἵπερ ἂν θάλης ὅφ' ἡμῶν πεμπόμενος,
ὥς πρὸς ἡκόν ἐστι, βαδίσῃ.

XL

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

Τὸ ἐμφυτὸν μοι ἐκ παιδόςθεν ἡλιγνὸν καὶ φιλόφρονον
ἐπιδεικνόμενος μέχρι τοῦ παρόντος ὀπηκόους ἐκομισάμην
τοὺς οἰκούντας τὴν ἐφ' ἡλίου. Ἰδοὺ γάρ πᾶν γένος βαρβάρων
μέχρις ὧν Ὀκεανοῦ δῶρά μοι κομίζον ἦκον. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Σαγάρταρες οἱ περὶ τὸν Ἀσπυόδιον ἔκτρα- 5
φάντες, οἱ εὐμορφοποιλοκαθαρόμορφοι, οἷς οὐκ ἔστι θέα
ἀνθρώπων, ἀλλὰ μορφὴ ἀγρικίνουσα, καὶ αὐτοὶ προκυλιν-
δούνται τοῖς ἵχνεσι τοῖς ἡμῖς ὀπισθοσέμενοι μοι ἀκίνα
ποιεῖν ὅπερ τῇ ἐμῇ βασιλείᾳ ἀρμόζει. Αὐτὸς δὲ ἐπέκεινα
τῆς τούτων δυνάμεως πεφρόνηκας ἐπλάθειαν μὲν λέγων 10

XL. — Existat tantum in MLC. Titulus Ιουλιανός βασιλεὺς;
Ιουλιανὸς πρὸς τὸν ἄγιον βασιλεῖον M Ιουλιανός βασιλεὺς βασιλεὺς C.
1 μοι σὺν. L || 2 μέχρι: μέχρι γε LC || οὐδὲ μέχρι γε τοῦ παρόν-
τος ἐπιδεικνόμενος LC || ὀπηκούς: πάντας ὀπηκούς LC || 3 ἡλίον:
ἡλίου LC || 4 ὠκεανὸς: ὠκεανὸς ποταμὸς L || ἦκον: ἦκε κατὰ ποσὶ
τοῖς ἡμέροις LC || 5 οἱ σαγάρταρες: σαγάρταρες L || περὶ στίγμα C²: κατὰ
LC || ἀσπυόδιον: ἀσπυόδιον LC || 6 θία: θία ὁμομοσιθής LC || 7 καὶ
αὐτοὶ: οὗτοι κατὰ τὴν ἐκδοχὴν LC || 7-8 προκυλινδούνται στίγμα
C²: προκυλινδ- LC || 8 τοῖς ἵχνεσι: ἵχνεσι LC || 9-9 οὐδὲ ποιεῖν ἀκίνα
LC || 9 οὐδὲ ἀρμόζει βασιλείᾳ LC || αὐτὸς δὲ ἐπέκεινα: οὐχὶ ἐν
τούτῳ μόνῳ εἰσπομι ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλὰ τῶν τέρι κατεπλάθειν τὴν
πρὸς καὶ τροπικωσθεῖς σέκωρι ἐκείνην τὸν ἀπὸ τοῦ θοραίου γεγα-
νέας, ἀλλὰ οὐ ὑπόφορο, καὶ ὑποτελῆς μοι [μου L] γίνεται, ἐν ταύτῃ δὲ
καὶ τὴν ἰσθμὴν καὶ τῶν σαρκικῶν περιουσιᾶν ἐκπερθεῖται: ἀλλ', οἷτοι
πάντες ἐν δευτέρᾳ τάξει τῆς ἐμῆς γένονται ὑποφθορεὶ καὶ ὑποτελεῖς, ἀλλ'
αὐτὸς ἐπέκεινα LC || 10 πεφρόνηκας στίγμα C²: πεφρόνηκας C || μὲν
LC.

ἐνδεδύσθαι, ἐναΐδαιεν ἢ προσλαβόμενος πανταχοῦ διαφη-
μίζειν ἐνάξιόν με τῆς Ῥωμαίων βασιλείας γεγονέναι. Ἡ
οὐκ οἶδας; Κώνστα τοῦ κρατίστου ἀπόγονος τυγχάνω καὶ
τούτων λεχθέντων μοι σοῦ ἕνεκα οὐδὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος
ἐξίσταμαι τῆς πρὸς σέ διωθέσεως ἣς ἐγώ τε καὶ σὺ εἶτι
νέοι ὄντες ἄμα μετεσχήμεν τὰ βέλτεστα γράμματα. Καὶ
νῦν ἰδοὺ γαληνῶ τῷ φρονήματι θεοσιζῶ χιλιάρκα λιτρῶν
χρυσίου ἐξηποσταληναι μοι παρὰ σοῦ ἐπὶ τὸν Περσικὸν
μέλλοντι διοδεύειν πόλεμον, εἴ μοι κατὰ τὴν λεωφόρον
ἐπάρχοντος.

Τοῦ οὖν ἐξονομασθέντος χρυσίου ἐξαριθμοκαμπανοτρυ-
τανίως ἐκπεμψον δι' οἰκείου σου πιστοῦ δακτυλίου τῷ σὺ
ἐκσφραγισάμενος, ὅστω, κἂν ὀψέ, ποτε γαληνότερόν σοι

11 προσλαβόμενος: προϋπαλλόμενος LC || πανταχοῦ: καὶ παν-
ταχοῦ LC || 12 διαφημίζειν: -ζων LC || 13 Ῥωμαίων: τῶν
Ῥωμαίων LC || 14 οἶδας: οὐδὰ LC || κώνστα: αὐτὸς ὡς πάντα LC
|| τυγχάνω: γίγνομαι LC || 15 τούτων: τούτων οὕτω LC || λεχθέντων
μοι: γνωσθέντων ἡμῶν LC || ἐπὶ τοῦ παρόντος: τῆς παρούσης LC ||
16 ἐξίσταμαι: ἐξίσταμεν LC || τῆς πρὸς σέ οὐκ οἶδα LC || 17 διωθέσεως
ἐπὶ σέ: διωθέσεως ἐπὶ σέ: ἡσυχία LC || 18-19 ἐγώ τε καὶ σὺ
εἶτι νέοι ὄντες: εἶτι νέοι ὄντες τῇ ἡλικίᾳ ἐγώ τε καὶ σὺ LC || 20 ἄμα
οὐκ οἶδα LC || 21 βέλτεστα γράμματα: οὐκ οἶδα LC || 22-23 καὶ νῦν
ἰδοὺ LC || 24 χιλιάρκα: ἄρκα ἐκατοντάδας LC || 25-26 οὐκ οἶδα
χρυσίου LC || 27-28 ἐπὶ τὸν Περσικὸν μέλλοντι διοδεύειν πόλεμον εἶτι
μοι κατὰ τὴν λεωφόρον ἐπάρχοντος: ἐν [εἰ add. L] τῇ παρούσῃ
μοι [οὐκ οἶδα LC] τῇ κατὰ τὴν οὐρανὸν εἶτι μοι κατὰ τὴν λεωφόρον
ἐπάρχοντος οὐκ οἶδα πολλὰ τῷ τόχῃ ἀρκιουμένου μοι κατὰ τὴν παρούσαν
ἐτοιμοῦ ὄντος μοι εἰ μὴ τοῦτο ποιήσεις [-σης L] πάντε τόκον ἀναστρέψαι
τῆς καίσερος: καὶ τὰ πάντα αὐτῆς ἰγνηγμένα καλλιοεργήματα κατε-
στρέψαι κατὰ τόπον νεοῦς τε καὶ ἀγάλματα ἀναστρέψαι ὥστε με πιστοῖ
πάντας εἶχεν βασιλεῖ Ῥωμαίων καὶ μὴ ὑπερβίβωσι LC || 29 τοῦ
οὖν ἐξονομασθέντος χρυσίου: τὸ οὖν ἐξονομασθὲν χρυσίου LC || 30-31
ἐξαριθμοκαμπανοτρυνίως: ἐξαριθμοῦντοκαμπανοτρυνίως LCM ||
32 ἐκπεμψον: καὶ ἀποπεμψον LC || 33 πιστοῦ: πιστοῦ σου ὄντος
LC || 34 ἐκσφραγισάμενος: σφραγισάμενος LC || ὅστω: ὥστε με
ἐκγνωσέτω LC || ποτε: ποτε τοῦ καιροῦ τὸ ἀπαρτίττον LC ||
γαληνότερόν: γαληνόν LC.

γενέσθαι περὶ τὰ ἀπασταλμένα, ἐτοιμῶς ἔχοντός μου
 ἐξανασκαλεῖναι πῶσιν τὴν Καίσαρος πόλιν καὶ κατα- 35
 στρέψαι αὐτῆς τὰ ἐρηγεργμένα καλλιεργήματα καὶ κατὰ
 τόπον ναοὺς καὶ βωμοὺς ἐξεναστήσιν καὶ πείσαι τοὺς ἐν
 αὐτῇ οἰκοῦντας εἰκεῖν βασιλεῖ Ῥωμαίων καὶ μὴ ὑπερβί-
 ρεσθαι. Ἄ γὰρ ἀνέγων κατέγων.

ΧΛΙ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΡΟΣ ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ

1 Μικρά σου τὰ τῆς παρούσης τύχης ἀνδραγαθήματα,
 καὶ φαῦλα τὰ τῆς ἀριστείας ἧς αὐτὸς ἠρίστευσας οὐ καθ'
 ἡμῶν, ἀλλὰ καθ' ἑαυτοῦ. Ἐγὼ μὲν γὰρ τρέμω πολλῶ συν-
 ἔχομαι ὅταν λάβω κατὰ νοὸν πορφυρίδα σε περιβεβληθεῖν,
 στεφάνῳ δέ σου κοσμεῖσθαι τὴν ἔτιμον κεφαλὴν, ὑπερ 5
 δίχα εὐσεβείας οὐκ ἔντιμον, ἀλλ' ἔτιμον τὴν βασιλείαν
 καθίστησιν. Καταγελαστότερον δέ σου οὐδαὶς τιθέσθαι
 πώποτε, ὅστε σε ἐπανελθόντα καὶ ὑπερμεγέθη γεγονότα,
 ὅθεν φαῦλοι καὶ μυώκαλοι δαίμονες ἐκλυσάν σε εἰς τοῦτο
 μὴ μόνον τὸ ὑπὲρ πάσαν φύσιν φρονεῖν, ἀλλὰ καὶ εἰς 10
 Θεὸν ὑπερβίβεσθαι, καὶ τὴν πάντων μητέρα τιθῆναι

24 ἐπισταλμένα: ἐπισταλμένα LC. || 24-29 ἐτοιμῶς ἔχοντος ...
 κατέγων οσα. LC.

ΧΛΙ. — Existat tantum in MLC. Titulus βασιλεως προς Ιου-
 λιανον: βασιλεως: Ιουλιανῳ προς ταῦτα LC

1 1 σου: σοι LC || 2-3 οὐ καθ' ἡμῶν: καθ' ἡμῶν οὐχί: δὲ καθ'
 ἡμῶν LC || 3 μὲν γὰρ: δι LC || πολλῶ οσα. LC || 4 περιβεβληθεῖς:
 περιβεβλησθαι: οσα. LC || 5 κοσμεῖσθαι: κοσμο-
 μεῖσθαι LC || ordo τῆς ἐτιμον κοσμεῖσθαι LC || 6 ὑπερ: ὑπερ M ||
 6 τὴν βασιλείαν: σου τὴν βασιλείαν LC || 6-7 ordo καθίστησιν σου τὴν
 βασιλείαν LC || 7-9 καταγελαστότερον ... ὅθεν: ἀλλ' αὐτὸς ἐπανελθόν
 καὶ ὑπερμεγέθους γεγονότος ως γε LC || 10 μὴ: οὐ LC || τὰ οσα. LC ||
 φρονεῖν: ἀνθρωπινῶν LC || 11 τιθέσθαι: καὶ τιθένον LC.

Ἐκκλησίαν παρυβρίζειν ἐπιχειρεῖν, μηνύσει χρησόμενος
 πρὸς με τὸν εὐτελέστατον δέκα σοι ἑκατοντάδας λιτρῶν
 χρυσοῦ ἐξαποσταλῆναι παρ' ἡμῶν. Καὶ ἡ ὅλη τοῦ χρυ-
 σοῦ οὐκ ἐξέπληξε μου τὴν διάνοιαν, εἰ καὶ μάλα πολλή 15
 καθέστηκε, θαρῶσαι δὲ με πικρῶς παραιοῦσασεν ἐπὶ τῇ
 τοκίστῃ σου ἀπωλείῃ. Ἐντεθύμημαι γὰρ ἐγὼ πῶς ἐγὼ τε
 καὶ σὺ ἀναμεμαθήκαμεν τὰ κάλλιστα γράμματα, κοινῇ δὲ
 διεξήλθομεν τὰς θεωπνεύστους Γραφάς, καὶ τότε ἐλάνθανέ 20
 σε οὐδέν, ἐπὶ δὲ τῷ παρόντος ἀκόσμητος καθέστηκας ὑπὸ
 τοιαύτου φρονήματος στρατοπεδευθεὶς. Ἦΐδεις γὰρ ἡμᾶς
 κατὰ τὴν χθὲς ἐπ' ἀπληστίᾳ χρημάτων μὴ παπονθότας,
 καὶ νῦν ἰδοὺ κατὰ τὴν ἐνκοτῆσιν ἐπαζήτησας παρ' ἡμῶν
 χιλιάδα λιτρῶν χρυσοῦ ἐξαποσταλῆναι σοι. Φείσεσθαι 25
 ἡμῶν τοίνυν θάλησον, ἀγαθότατε, τοσοῦτα κεκτημένων
 ἴσα, ἂν θαλήσωμεν φαγεῖν, οὐκ ἐξαρκέσει ἡμῖν. Ἄργει
 γὰρ παρ' ἡμῖν τέχνη μαγείων, μάχαιρα δὲ τούτων αἵματι
 οὐ προσομιλεῖ. Τὰ βέλτιστα τῶν παρ' ἡμῖν βρωμάτων
 λαχάνων φύλλα σὲν ἀντὶ βραχυτάτῃ καὶ ἐξοστηκῶτι οἴνῳ,

12 παρυβρίζειν: ἐνυβρίζειν LC || ἐπιχειρεῖν ποσ: -ρεῖ MLC ||
 || 13-14 δέκα σοι ἑκατοντάδας λιτρῶν χρυσοῦ ἐξαποσταλῆναι: χιλιάδα
 χρυσοῦ λιτρῶν ἐξαποσταλῆναι σοι LC || 14 ἡμῶν: ἐνὸς LC || ἡ: ἡ
 μῶν LC || 14-15 οὐκ ἐπληξέ μου τὴν διάνοιαν LC || 15 ἐξέπληξε: ἐξέπληξε
 LC || 16 θαρῶσαι δέ: ἀλλὰ θαρῶσαι LC || τῇ: τῇ τοκίστῃ LC ||
 17 ἐγὼ πῶς: καθ' αὐτόν ὡς LC || τε: τε αὐτός LC || 18 σὺ: ἡ σὺ
 καλοκράτεια [κατο-Λ] LC || ἀναμεμαθήκαμεν: κοινῶς μεμαθήκαμεν LC
 || κάλλιστα: ἱερὰ καὶ βέλτιστα LC || 26 κοινῇ: καθ' ἑκάτερον L ἐκδο-
 ται C || 19 τὰς: τὰς ἀγίας καὶ LC || ἐλάνθαν: ἐλάνθανε μὲν LC ||
 19-20 οὐκ ἐλάνθανε μὲν οὐ τότε LC || 21 τοιαύτου: τοῦ τοιαύτου
 LC || γὰρ οὐκ LC || 22 κατὰ τὴν: πρὸ τῆς LC || χθὲς: χθὲς γαληνό-
 τατε LC || κεκοτῆσιν: πολιτισθέναι LC || 23 καὶ νῦν ἰδοὺ: νῦν δὲ LC
 || 2 χιλιάδα: δέκα ἑκα- τοντάδας LC || ἐξαποσταλῆναι σοι οὐκ LC ||
 23-24 οὐκ δέκα ἑκατοντάδας: χρυσοῦ λιτρῶν ἐπαζήτησας παρ' ἡμῶν LC
 || 25 ἀγαθότατε: γαληνότατε LC || κεκτημένων: ἐμῶν κεκτημένων
 LC || 26 ἂν: ἐν τιμῇ LC || 27 γὰρ: γὰρ ὅς τις LC || οὐκ
 μαγείων τέχνη LC || τούτων: αὐτῶν LC || αἵματι: αἵματι LC || 28
 βέλτιστα: μέγιστα LC || ἡμῖν: ἡμῶν M || βρωμάτων: βρωμάτων ἐν
 οἷς ἡ διαφύλαξις LC || 29 λαχάνων: χόρτων LC || βραχυτάτῃ:
 τραχυτάτῃ LC || ἐξοστηκῶτι: τῷ ἐξοστηκῶτι LC.

ὥστε μὴ ἐκθαμβούμενα ἡμῶν τὰ κλισθητήρια ὑπὸ τῆς γασ- 30
τριμαργίας ἐπ' ἀπληστία πολιτεύεσθαι.

2 Ἀπὴγγεῖλε δὲ ἡμῶν Λαοσεὶς ὁ περιβλεπτός σου
τριβοῦνος, ὁ κληρωθεὶς σοι πρὸς τὰ σπουδαζόμενα, ὥς
γυνή τις προσέλευσιν ἐποιήσεται πρὸς τὴν θυμέταν γαλη-
νότητα ἐπ' ἀπωλείᾳ παιδὸς ἐκτῆς φαρμακευθέντος, καὶ
ὥς κέκριται παρ' ὕμῶν φαρμακοὺς μὲν μηδαμῶ εἶναι καὶ 3
ὄντας ἀναιρεῖσθαι, ἐκείνους δὲ μόνον ἕξιν οἷς ἡ μάχη
πρὸς τὰ θηρία. Καὶ τοῦτο ἔρῃς κριθέν παρ' ὅμων ἕξιν
μοι πέφηνε. Γέλωτος γὰρ ἀνάμεστον τυγχάνει τὸ τοιοῦτον
πῶς τὰ μέγιστα τῶν τραυμάτων ἀλγύνει μικροῖς φαρμά-
κοις ἱατρύειν ἐπιχειρεῖς. Θεὸν γὰρ τολμήσας παρυδρίσαι 10
μάτην χηρῶν καὶ ὀρφανῶν πρόνοισιν ποιεῖ. Τὸ κεν γὰρ
μανικὸν καὶ ἐπικίνδυνον, τὸ δὲ φιλοκτιρμόνος καὶ λογιστι-
κοῦ. Ἐπαχθὲς δὲ ἡμῖν που λέγειν πρὸς Βασιλέα ἰδιώτας
ὄντας, ἐπαχθέστερον δὲ σοι τοῦτο γενήσεται τὸ λέγειν
πρὸς Θεόν. Τίς γὰρ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μεσότης εἰρεθείη; 15

30 ἐκθαμβούμενα : ἐκθαμβείσθαι LC || 31 ἀπληστία : ἀπρροσλή LC
|| πολιτεύεσθαι : μὴ πολιτεύεσθαι LC.

2 1 ἡμῖν : μοι καὶ τοῦτο LC || σου οσα. LC || 2 κληρωθεὶς : γνήσιός
LC || πρὸς : παρ' LC || σπουδαζόμενα : ἐσπανδισμένα LC || 3-4 πρὸς
τὴν θυμέταν γαληνότητα : ἐπὶ τῆς σῆς γαληνότητος LC || 5-6 καὶ
ὄντας : ὄντας δ LC || 6 ἐκείνους δ : ἡ ἐκεῖνο. LC || μόνον ἕξιν : μόνους
περιποιεῖσθαι LC || 8 γέλωτος γὰρ : παντός γὰρ γέλωτος LC || ἀνά-
μεστον : -τον M || 9 μέγιστα : μέγιστα LC || τῶν
τραυμάτων ἀλγύνει : ἀλγὴ τῶν τραυμάτων LC || 10 ἱατρύειν
ἐπιχειρεῖς : ἐπιχειρεῖς θεραπεύειν LC || τολμήσας παρυδρίσαι :
ἐνυδρίσαι LC || 11 οὐδὲ χηρῶν καὶ ὀρφανῶν μάτην LC || ποιεῖ : ποιῇ
LC || 12-13 λογιστικῶς : συμπαιδῶς LC || 13 ἐπαχθὲς δι : ἐπαχθὲς
LC || που ποῦ : τοῦ MLC || 14 τοῦτο οσα. LC || γενήσεται : φανήσεται
LC || τὸ : τοῦ M || 15 τίς : οὐδείς LC || οὐδὲ μεσότης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων
LC || εἰρεθείη : φανήσεται LC.

XLII

ΠΡΟΣ ΧΙΛΩΝΑ ΤΟΝ ΑΥΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗΝ

1 Σωτηρίου πράγματος αἵτως γενήσομαι σοι, 2 γνήσιε
 ἀδελφέ, εἰ ἡδέως συμβουλευθείης παρ' ἡμῶν τὰ πρακτέα,
 μάλιστα περὶ τῶν ἡμῶς αὐτὸς παρεκάλεσας συμβουλευθῆσαι
 σοι. Τὸ μὲν γὰρ κατάρξασθαι τοῦ μονήρους βίου πολλοῖς
 ἴσως τετέλεμται, τὸ δὲ ἀξίως ἐπιτελέσαι ἁλίτοις τάχα που 5
 πεπνύηται. Καὶ πάντως οὐκ ἐν προθέσει μόνον τὸ τέλος
 ὑπάρχει, ἀλλ' ἐν τῇ τέλει τὸ κέρδος τῶν πεπνημένων.
 Οὐκοῦν οὐδὲν ἑκατος τοῖς μὴ πρὸς τὸ τοῦ σκοποῦ τέλος
 ἐπαιγόμενοις, ἕχρι δὲ τῆς ἀρχῆς μόνως ἰσθῆσι τὸν τῶν
 μοναχῶν βίον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καταγέλαστον καταλιμ- 10
 πάνουσι τὴν αὐτῶν πρόθεσιν, ἀνανδρίας καὶ ἀβουλίας
 παρὰ τῶν ἐξωθεν ἐγκαλούμενοι. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ Κύριος
 περὶ τῶν τρωάτων. « Τίς, βουλόμενος πύργον οἰκοδομή-
 σαι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ
 πρὸς ἀπαρτισμόν; μὴ ποτε, θέντος αὐτοῦ θεμέλιον καὶ μὴ 15
 ἰσχύοντος ἀκτελέσαι, ἄρξανται ἐμπαιζεῖν αὐτῷ οἱ παρα-
 περευόμενοι λέγοντες ὅτι ὁ ἀνθρώπος οὗτος θεμέλιον
 ἔθηκε καὶ οὐκ ἰσχυσεν ἀκτελέσαι. » 21 ὁὖν ἀρχὴ ἔχεται

XLII. — Exstat tantum in Parisino gr. 967, praeter quaedam
 homiliarum manuscripta ex quibus Benedictini hanc epistolam
 ediderunt. Textus a Benedictinis editus transcriptus est a nobis
 et cum Parisino gr. 967, ex quo rarissime emendavimus, compe-
 ratus est. Titulus πρὸς χίλωνα τὸν αὐτοῦ μαθητὴν· τοῦ αὐτοῦ μεγ-
 λου βασιλείου πρὸς γέλιωνα τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν Par.

§ 1 αἵτως: εὔ Par || 2 οἱ. Par || 2 συμβουλευθείης: -θῆς Par §
 3 εὔτος οἱ. Par || 6 μόνον: μόνι Par || 10 μὴν: μην 3i Par || 12
 γὰρ καὶ: γὰρ Par || 13 πύργον Par: οἶκον Maur || 16 ἰσχύοντος:
 ἰσχύοντος αὐτοῦ Par || 18 ἔθηκε: τέθεικε Par || ἀκτελέσαι: αὐτὸ
 ἀκτελέσαι Par.

τὴν προκοπὴν προθύμως ἐπὶ τῷ κατορθώματι. Καὶ γὰρ ὁ
γενναϊότατος ἀθλητὴς Πλούτος, βουλόμενος ἡμᾶς μὴ ¹⁰
ἐπαμειβιμνεῖν τοῖς προθεβιωμένοις ἀγαθοῖς, ἀλλ' ὁσημέραι
εἰς τὸ πρῶτον προκόπεται, λέγει· « Τῶν ὑπὸθεν ἐπιλανθάνο-
νόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπικτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν
διώκω ἐπὶ τῷ βραβεῖον τῆς ἑνὸς κλήσεως. » Τοιοῦτος γὰρ
ὑπάρχει ὁλος ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, μὴ ἀρκούμενος τοῖς ¹⁵
φθάσαι, ἀλλὰ τρεφόμενος οὐ τοῖς φθάσαι μᾶλλον, ἀλλὰ
τοῖς μέλλουσι. Τί γὰρ ὄφελος ἀνθρώπων ὁ χυλὸς τῆς
γαστρὸς κόρος, σήμερον τῆς ἐμφύτου πείνης τὴν οἰκίαν
τῆς βρώσεως παραμυθίαν μὴ ἐδωκαόσης; Οὕτως οὖν
οὐδὲ ψυχῆς κέρδος τοῦ χθεσίου κατορθώματος, τῆς ²⁰
σημερινῆς ἀπολιμπανομένου δικαιοπραγίας. « Οἶον γὰρ εὖρα
σε, φησί, τοιοῦτόν σε κρινῶ. »

2 Οὐκοῦν μάταιος μὲν τοῦ δικαίου ὁ κόπος, ἀνέγκλητος
δὲ καὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ὁ τρόπος, ἐπιγενομένης ἐναλλαγῆς,
τῷ μὲν ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐπὶ τὸ χεῖρον, τῷ δὲ ἀπὸ
τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ κρείττον μεταβληθέντι. Ταῦτα καὶ
τοῦ Ἰεζεκιήλ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου δογματίζοντός ⁵
ἐστὶν ἀκοῦσαι· « Ἐάν γάρ, φησὶν, ἐκκλίνῃς ὁ δικαίος πλημ-
μελήσῃ, οὐ μὴ μνησθῶ τὸν δικαιοσυνὸν ὃν ἐποίησεν, ἀλλ'
ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθάνειται. » Τὸ δὲ αὐτὸ φησι καὶ
περὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ· « Ἐάν ἐπιστρέψῃς ποιήσῃ δικαιοσύνην,
ζῶν ζήσεται ἐν αὐτῇ. » Ποῦ γὰρ οἱ τοσοῦτοι Μωσὴ τοῦ ¹⁰
βαράποντος πόνοι, τῆς ἐν στιγμῇ ἀντιλογίας παραγραφῆ-

19 τῷ κατορθώματι· τὸ τῶν κατορθωμάτων τέλος· ἐπιγεομένη
Par || καὶ γὰρ· τοῦτο γὰρ διδάσκει ἡμᾶς τῷ οὐκ εἶναι κατορθώματι καὶ
Par || 20 βουλόμενος ἡμᾶς οὐκ Par || 21 προθεβιωμένους· βεβαιουμέ-
νους ἡμῖν Par || 22 τὸ πρῶτον· τὸ Par || λέγει· λέγειν Par || 24
διώκω· διώκων Par || 26 χθεσινῶ· χθιζοῦ Par || 32 οὐδὲ τὰ οὐτὴν
οἱ φησὶ Par

2 2 δι' οὐκ. Par || 3 ἐκ· εἰς Par || 5 τοῦ κρείττου· κυρίου Par ||
7 ἐποίησεν Par· ἐποίησεν ἔμπροσθεν Maur || 8 καὶ οὐκ. Par || 10
ζῶν· οὐ ζῶν (αἰε) Par || μωσῇ· μωσῆ Par || 11 ἐν στιγμῇ· στιγμῇ
τῆς Par.

μένης πότεθ τήν εἰς τήν γῆν τῆς ἀπαγγελίας εἰσοδόν·
 Που δὲ καὶ ἡ τοῦ Γιωζῆ συναναστροφή πρὸς τὸν Ἐλισ-
 σαίον, φιλοχρηματίας χάριν λάβραν ἐπισωπασμέναι· Τί δὲ
 καὶ τοῦ πλήθους τῆς σοφίας τῷ Σολομῶντι ὕψους καὶ ἡ 15
 προλαβούσα τοιαύτη ἔννοια εἰς Θεόν, ὕστερον ἐκ τῆς
 γυναικομανίας εἰς εἰδωλολατρείαν αὐτοῦ ἀπταγνόςτος·
 Ἄλλ' οὐδὲ τὸν μακέριον Δαβὶδ ὁ μετρωρισμὸς ἀφῆκεν
 ἀνέγκλητον διὰ τὴν εἰς τὴν τοῦ Οὐρίου πλημμύλειαν.
 Ἦρκει δὲ καὶ ἡ τοῦ Ἰούδα ἀπὸ τοῦ κρείττους εἰς τὸ 20
 χεῖρον μετάπτωσης πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ κατὰ Θεὸν πολι-
 τευομένου, ὅς, ἐν τούτοις χρόνοις μαθητευθεὶς τῷ
 Χριστῷ, ὕστερον μικρῷ λήρματι τὸν Διδάσκων ἀπεμπο-
 λήσας αὐτῷ ἀγγόνην ἐπραγματεύσατο. Τοῦτο οὖν γνω-
 στέν σοι ἔστω, ἀδελφέ, ὅτι οὐχ ὁ καλῶς ἀρχόμενος, οὗτος 25
 τέλειος, ἀλλ' ὁ καλῶς ἀποτιθέμενος οὗτος, δοκιμὸς παρὰ
 Θεοῦ. « Μὴ οὖν ὧς ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἀδελφέ, μηδὲ
 νύσταγμὸν σοῖς βλεφαροῖς », ἵνα « σωθῇς ὥσπερ δορκὰς
 ἐκ βρόχων καὶ ὥσπερ ὄρνειον ἐκ παγίδος. » Βλέπε γὰρ ὅτι
 ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις καὶ ἐπάνω τείχους ὕψηλοῦ 30
 περιπατεῖς ὅταν οὐκ ἀκινδύνον τῷ καταπεσόντι τὸ πτώμα.
 Μὴ οὖν εὐθέως εἰς ἀκρότητα ἀσκήσεως ἐκτείνῃς σεαυτὸν·
 μέλιωτα μηδὲ βαρρήσης σεαυτῷ, ἵνα μὴ ἐξ ἀπειρίας ἀφ'
 ὕψους τῆς ἀσκήσεως πέσῃς. Κρεῖσσον γάρ ἢ κατ' ὀλίγον
 προκοπῇ. Κατὰ μικρὸν οὖν κλέπτει τὰς ἡδονὰς τοῦ βίου 35
 ἐξαφανίζων σεαυτοῦ πῖθον συνήθειαν, μήποτε ἀθρόως
 πάσας ὁμοῦ ἀραβίσας τὰς ἡδονὰς ὄχλον πειρασμῶν σεαυτῷ
 ἐπαγάγῃς. Ἦνίκα δ' ἂν τοῦ ἐνὸς πάθους τῆς ἡδονῆς κατὰ
 κράτος περιγένη, πρὸς τὴν ἑτέραν ἡδονὴν παρὰτάξῃ καὶ

14-15 δι καὶ· δι Par || 16-17 ἐκ τῆς γυναικομανίας· γυναικομανίας
 Par || 17 αὐτοῦ· τοῦτου Par || 19 εἰς τὴν τοῦ· εἰς τοῦ Par || 20 καὶ
 οὐα. Par || τοῦ κρείττους· τῆς κρείττους Par || 23 χριστῷ· κυρίῳ
 Par || 25 ἴστω σμ. Par || 27 θεῷ· τῷ θεῷ Par || 27 28 τοῖς
 ὀφθαλμοῖς ἀδελφεῖ μηδὲ νύσταγμὸν σμ. Par || 23 μηδὲ· εἰ μὴ Par || 36
 σεαυτῷ· ἑαυτοῦ Par || 39 περιγινῇ· - γίνῃ Par.

οὕτω πᾶσάν τῶν ἡδονῶν εὐκαιρῶς παραγυήσῃ. Ἡδονῆς γάρ 40
 ὄνομα μὲν ἔν, πράγματα δὲ διάφορα. Τοίνυν, ἀδελφέ, ἔσο
 πρῶτον μὲν ὑπομονητικὸς πρὸς πάντα πειρασμόν. Πειρασ-
 μοῖς δὲ ποταποῖς δοκιμάζεται ὁ πιστός, ζημίαις κοσμου-
 καῖς, ἐγκλήμασι, καταφεύσμασιν, ἀπειθείαις, καταλαλιαῖς,
 διωγμοῖς; Εἰς ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα δοκιμάζεται ὁ πιστός. 45
 Ἐπειτα δὲ καὶ ἡσυχίᾳ ἔσο, μὴ προπατήs ἐν λόγῳ, μὴ
 ἐριστικός, μὴ φιλόνηκος, μὴ κενόδοξος, μὴ ἐξηγητικός,
 ἀλλὰ φιλόπιστος· μὴ ἐν λόγῳ πολὺς, ἄτοιμος δὲ ἵσθαι ἀπὶ,
 μὴ πρὸς διδασκαλίαν. Ἀλλὰ πρὸς μάθῃ σου. Μὴ περιεργά-
 ζου βίους κοσμικοῦς ὅθεν οὐδὲν σοι προσγίνεται ὄφελος. 50
 Φησὶ γάρ· «Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα
 τῶν ἀνθρώπων». Ὁ γὰρ ἡδέως λαλῶν τὰ τῶν ἀμαρτωλῶν
 ἑτοίμως καθ' ἑαυτοῦ ἐξυπνίζει τὰς ἡδονάς. Μᾶλλον δὲ
 πολυπραγμόνει τὸν τῶν δικαίων βίον· οὕτω γὰρ ἂν εὐρή-
 σεις ἑαυτῷ ὄφελος. Μὴ ἔσο φιλευδαικτηs περιέργων τὰς 55
 κόμας ἢ τὰς οἰκίας, φοβῆ δὲ ταύτας ὥς ψυχᾶν παγίδας.
 Εἰ δὲ τις διὰ πολλὴν ἀδράθειαν προτρέπεται σε εἰς τὸν
 ἑαυτοῦ οἶκον πολλῶν προφάσεων ἔνεκα, μανθανέτω ὁ
 τοιοῦτος ἀκολουθεῖν τῇ πίστει τοῦ ἀκατοντάρχου ὅς, τοῦ
 Ἰησοῦ Θεραπείας χάριν πρὸς αὐτὸν ἀπειχομένου, παρητή- 60
 σατο λέγων· «Κύρια, οὐκ εἶμι ἱκανὸς ἵνα μου ὦπὸ τὴν
 στέγην εἰσέλθῃς, ἀλλὰ μένον εἰπέ λόγον καὶ ἰωθήσεται ὁ
 παῖς μου.» Τοῦ δὲ Ἰησοῦ εἰπόντος αὐτῷ «Ὑπάγε, ὥς
 ἐπίστευσας γεννηθήτω σοι», ἰάθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς δρας
 ἐκείνης. Τοῦτο οὖν γνωστόν σοι ἔστω, ἀδελφέ ὅτι, οὐχ ἡ 65
 τοῦ Χριστοῦ παρουσία, ἀλλ' ἡ πίστις τοῦ αἰτοῦντος ἡλευθέ-
 ρωσάτων κάμνοντα. Οὕτω καὶ νῦν, σοὶ εὐχομένου ἐν φῶς ἢς
 τόπῳ καὶ τοῦ κάμνοντος πιστεύοντος ὅτι ταῖς σκεῖς ἐλχθεῖς
 βοηθηθήσεται, ἀποδύσεται αὐτῷ πάντα καταθυμῶς.

42 πρῶτον μὲν: πρῶτον Par || ὑπομονητικός: ὑπομονικῆς Par || 48
 ἵσθαι: ἔσο Par || 50 προσγίνεται Par: -γίνεται Maur || 51-55 φησὶ
 γὰρ ... ἑαυτοῦ ὄφελος om. Par || 55 φιλευδαικτηs: φιλευδαικτηs Par.

3 Πλέον δὲ τοῦ Κυρίου τοὺς οἰκείους σου μὴ ἀγαπήσεις.
 « Ὁ γὰρ ἀγαπῶν. φησί, πατέρα ἢ μητέρα ἢ ἀδελφούς ὑπὲρ
 ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος. » Τί δὲ βούλεται ἡ τοῦ Κυρίου
 ἐντολή; « Εἰ τις, φησὶν, οὐκ αἶται τὸν σκορὸν αὐτοῦ καὶ
 ἀκολουθεῖ μοι, οὐ δύναται μοι εἶναι μαθητής. » Εἰ συναπεί-
 10 θανες τῷ Χριστῷ ἀπὸ τῶν συγγενῶν σου τῶν κατὰ σάρκα
 τί πάλιν ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι θέλεις; Εἰ δὲ ἀ κατέλυ-
 σας διὰ Χριστοῦ πάλιν ταῦτα εἰσδομεῖς διὰ τοὺς συγγε-
 νεῖς σου, παραβάτην σεαυτὸν καθιστῇς. Μὴ οὖν διὰ χρόος
 τῶν συγγενῶν σου ἀναχωρήσης τοῦ τόπου σου· ἀναχωρῶν 10
 γὰρ ἐκ τοῦ τόπου σου ἵσως ἀναχωρήσεις ἐκ τοῦ τρόπου
 σου. Μὴ ἔσο ἐχλωχετής. μὴ φιλόχωρος, μὴ φιλοπολίτης,
 ἀλλὰ φιλέρημος, ἅψ' ἐαυτῷ μένων ἀεὶ ἀμεταπορίστως τὴν
 εὐχήν καὶ τὴν ψαλμῳδίαν ἔργου ἡγουμένος. Μηδὲ τῶν
 ἀναγνωσμάτων κατολιγώρησης, μάλιστα τῆς νέας Δια- 15
 1 θήκης, διὰ τὸ ἐκ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης πολλάκις βλάβην
 ἐγγίνασθαι, καὶ οὐχ ὅτι ἐγγράφῃ βλαβερὰ, ἀλλ' ὅτι ἡ τῶν
 βλεπτομένων διάνοια ἀσθενής. Πᾶς γὰρ ἄρτος τρόφιμος,
 ἀλλὰ τοῖς ἀσθενέσιν ἐπιβλαβής. Οὕτως οὖν « πᾶσα
 Γραφή θεόπνευστος καὶ ἀφέλιμος », καὶ οὐδὲν κοινὸν δι' 20
 αὐτῆς, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ κοινὸν εἶναι ἑκατέρῳ κοινόν.
 « Πάντα δὲ δοκίμαζε, τὸ καλὸν κάταχε, ἀπὸ παντὸς εἵδους
 πονηροῦ ἀπέχου » « Πάντα γὰρ ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα
 συμφέρει. » Ἔσο οὖν τοῖς συντηγχάνουσί σοι ἐν πᾶσιν
 ἀπρόσκοπος, προσχαρής, φιλάδελφος, ἡδός, ταπεινόφρων, 25
 μὴ ἐκπίπτων τοῦ σκοποῦ τῆς φιλοξενίας διὰ βρωμάτων
 πολυτελείας, ἀρκοῦμενος δὲ τοῖς παροῦσι, τῆς καθη-
 μερινῆς χρείας τοῦ ροῦθρου βίῳ μηδὲν πλέον ἀπὸ τινος

2 1 ἀγαπήσεις: -σης Par || 7 ἀναστρέφεσθαι: ὑποστ- Par || 9
 σεαυτὸν: ἑαυτὸν Par || καθιστῇς: συνι- Par |' 11 ἀναχωρήσεις: -σης
 Par || 12: καὶ Par || 13 με-τωρίστως: ἀμερίστως Par || 15 μάλιστα:
 μεθὰ τὰ Par || 19 πᾶσα: καὶ πᾶσα Par || 21 ἐκείνῳ: ἐκείνῳ Par || 22
 τό: καὶ τὸ Par || 23 πῶς πάντα: ἅπαντα Par || 25 φιλέδελφος: οὐκ.
 Par.

λάβης· και μέλιστα φύγε τὸν χρόνον ὡς φυγῆς ἐπιβουλον
και ἀμαρτίας πατέρα, ὅπουργον δὲ τοῦ διαβόλου. Μὴ 30
προφάσει τῆς εἰς τοὺς πένητας διακονίας σεαυτὸν ἀπό-
δικον φιλοχρηματίας καταστήσης. Εἰ δὲ τις πτωχῶν
ἐνεκα κομίσει σοι χρήματα, γυῖς δὲ τινες λειπομένους,
αὐτοῖς ἐκείνῳ ᾧ ὑπάρχει τὰ χρήματα ἀποκομίσει τοῖς ὁσπε-
ρουμένοις ἀδελφοῖς συμβούλευσον, μήποτε μαλὼν σου τὴν 35
συνείδησιν ἢ τῶν χρημάτων ὑποδοχῇ.

4 Τὰς ἡδονὰς φεύγε, τὴν ἐγκράτειαν δίδωκε, και τὸ μὲν
σῶμα τοῖς πόνοις ἄσκει, τὴν δὲ ψυχὴν τοῖς πειρασμοῖς
ἐθίζει. Τὴν σῶματος και ψυχῆς ἀνάλυσιν ἀπαλλαγὴν παν-
τὸς κακοῦ τοῖς μένους ἐκδέχου τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τὴν
ἀπόλαυσιν ἧς πάντες οἱ ἅγιοι μέτοχοι γαρόνται. Σὺ δὲ 5
ἀδιαλείπτως ζυγιστάς σου ἀντιπαριστάς σου τῇ διαβολῇ
ἐννοίᾳ τὸν εὐσεβῆ λογισμόν, ὥσπερ ἐπὶ τρυφῆς τῇ ῥοπῇ
τῆς πλάστιγγος τούτῳ παραχωρῶν. Καὶ μέλιστα δὲ σου ἐπι-
νεύσας ἡ πονηρὰ ἐννοία λέγῃ· «Τί σοι τὸ ὄφελος τῆς ἐν
τῷ τόπῳ τούτῳ διαγωγῆς; Τί σοι τὸ κέρδος τῆς ἀναχωρή- 10
σεως τῆς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων συνηθείας; Ἡ οὐκ ἔγνως
τοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ τεταγμένους ἐπισκόπους τῶν τοῦ
Θεοῦ Ἐκκλησιῶν τοῖς ἀνδράσι συνήθως συνδιαλόντας και
τὰς πνευματικὰς ἀδιαλείπτως ἐπιτελοῦντας πανηγύρεις
ἐν αἷς μέλιστα που τοῖς παραγενομένοις γίνεται ὄφελος; 15
Ἐκεῖ γὰρ ἀποκαλύψεις παροικιακῶν αἰνιγμάτων, λύσεις
ἀποστολικῶν διδαγμάτων, εὐαγγελικῶν νοημάτων ἐκθεσίς,
θεολογίας ἀκρόασις, ἀδελφῶν πνευματικῶν συντυχίαι
μεγάλην τοῖς ἐντυχάνουσιν ἐκ τῆς θέας τοῦ προσώπου

31 σεαυτὸν· αὐτὸν Par || 33 λειπομένους Par· εἶται λειπομένους
Maur.

4 3 ἰσχύς· κατεργεῖ Par || ἀνάλυσιν· διάλυσιν Par || 4 τιδίμενος·
πειθέμενος· Par || ἐκδέχου· ἐκδέχου δὲ μάλλον Par || 6 ἀντιπαρι-
τάς σου· -τίθει Par || 17 νοημάτων· διαταγμάτων Par || ἐκθεσίς·
ἐκθέσις Par || 18 συντυχίαι· -χίαι Par || 19 ἐντυχάνουσιν· συντε-
Par || θέας τοῦ προσώπου· προσώπου αὐτοῦ τοῦ πνεύματος χάριτος
Par.

τὴν ἀφέλειαν παρεχόντων. Σὰ δὲ τοσαύτων ἀγαθῶν ἀλλό- 20
τριον σεαυτὸν καταστήσεις ἐάησαι ἐνθάδε ἐξηγριωμένος
ἴσως τοῖς θηρίοις. Ὅρξας γὰρ ἐνταῦθα ἡμερίαν πολλήν,
ἀπανθρωπίαν οὐκ ἄλιγην, ἀπορίαν διδασκαλίας, ἀδελφῶν
ἀλλοτριώσιν καὶ τὸ πνεῦμα περὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ
ἀργίαν ἔχον πολλήν. » Ὅταν οὖν τοιαύταις καὶ τοσαύταις 25
ἐυλόγοφάνεσι προφάσεσιν ἐπαναστάσῃς ἢ πονηρὰ ἔννοια
καταρρήξαι σε θέλῃ, ἀντιπαράθεσ ἀπὸ τῆς διὰ τοῦ εὐσεβοῦς
λογισμοῦ τὴν πείραν τοῦ πράγματος λέγων. « Ἐπαιδὴ σὺ
λέγεις μοι καλὰ τὰ ἐν τῇ κόσμῳ εἶναι, διὰ τοῦτο ἐγὼ
ἐνταῦθα μετῴκησα ἀνάξιον ἐμαυτὸν κρίνας τῶν τοῦ κόσμου 30
καλῶν. Παραμέμικται γὰρ τοῖς τοῦ κόσμου καλοῖς τὰ κακά,
καὶ μᾶλλον ὑπερβαίνει τὰ κακά. Παραγενόμενος γὰρ ποτε ἐν
ταῖς πνευματικαῖς πανηγύρεσιν ἐνὶ μὲν ἀδελφῷ μόλις
ποτὲ περιμήτυχον, τὸ μὲν δοκεῖν, φοβούμενος τὸν Κύριον,
κρατούμενος δὲ ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ 35
λόγους κομψοῦς καὶ μύθους πεπλοσμένους εἰς ἀπάτην
τῶν ἐντυγχανόντων. Πολλοῖς δὲ μετ' αὐτὸν συνέτυχον
κλέπταις, ἄρπαξι, τυράννοις. Εἶδον μεθυόντων σχῆμα
ἄσχημον, τὰ αἵματα τῶν καταπενουμένων Εἶδον δὲ καὶ
κάλλος γυναικῶν βεσπνίζον μου τὴν σφροδσύνην. Καὶ τὸ 40
μὲν τῆς πορνείας ἔργον διέφυγον, τὴν δὲ ἐμαυτοῦ παρθε-
ναίαν ἐμόλυνε κατὰ διάνοιαν καρδίας. Καὶ πολλῶν μὲν
ἀκήκοα λόγων ψυχυφελῶν· πλὴν παρ' οὐδενὶ τῶν διδασκά-
λων εἶδρον ἀξίαν τῶν λόγων τὴν ἀρετὴν. Μετὰ δὲ τοῦτο
πάλιν μυρίαν ἤκουσα τραγυδημάτων μέλεσι ταθρυμμέ- 45
νοις ἐνδεομένων. Πάλιν ἀκήκοα κιθάρας ἡδὺ ἡχοῦσης,
τῶν κρότων τῶν ἀλλομένων, τῆς φωνῆς τῶν γελουκ-

20 παρεχόντων: παρτόχουσα Par || 21 καταστήσεις: κατέστησας καὶ
Par || ἐνθάδε: ἐνταῦθα Par || 22 ὅρξας: ἴσως Par || γὰρ: δι Par ||
22 καταρρήξαι: ὀλέσσειν Par || 32 καὶ μᾶλλον ὑπερβαίνει τὰ κατὰ οὐκ,
Par || 37 ἐντυγχανόντων: συντ- Par || αὐτὸν: αὐτὸν Par || 44 ἀξίαν
τῶν λόγων τὴν ἀρετὴν: ἀξίον τον λόγον Par || 46 πάλιν: ἀπάτην Par
|| 47 ἀλλομένων: ὀρχουμένων Par.

στῶν, μαρίας πολλῆς καὶ εὐτραπείας, ὄχλου ἀμυθῆ-
του βοῆς. Εἶδον τὰ ἄκρα τῶν συληθέντων, τὰς δούνας
τῶν ἀπαγομένω ὑπὸ τῆς τυραννίδος, τὴν οἰωγὴν τῶν 50
βασανιζομένων. Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν πανήγυρις
πνευματικῇ, ἀλλὰ θάλασσα ἀνεμιζομένη καὶ τερατομένη
πάντας ὁμοῦ τοῖς πύτῃς κόμασι καλύψαι σπουδάζουσα.
Λέγε μοι, ὦ κακὴ ἔννοια, καὶ ὁ τῆς προσκαίρου ἡδύπα-
θείας τε καὶ κενοδοξίας δαίμων, τί μοι τὸ ὄφελος τῆς 55
ταύτων θεωρίας τε καὶ ἀπροόσεως, μὴδενὶ τῶν ἀδικουμένων
βοηθήσαι ἰσχύοντι, μήτε δὲ τοῖς ἀδυνάτοις ἐπαμύναι, μήτε
τοὺς σφαλλομένους διορθώσασθαι συγχωρουμένῳ, τάχα δὲ
μέλλοντι καὶ ἑμαυτὸν προσεπολλύειν; Ὡς γὰρ ὀλίγου
ἕωρ καθαρὸν ὑπὸ πολλῆς ζέλης ἀέμου καὶ κονιορτοῦ 60
ἀφανίζεται, οὕτως ὁ νομιζόμεν καλὸς ἐν τῷ βίῳ ποιεῖν
ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν κακῶν καλύπτεται. Αἱ μὲν γὰρ
τραγῳδαὶ ὥςπερ σκάλοπες τοῖς κατὰ τὸν βίον δι' εὐθυμίας
καὶ χαρῆς ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐμπήσονται, ἵνα τῆς
ψαλμῳδικῆς ἐπισκοτῇ τὸ καθαρὸν. Αἱ δὲ οἰμωγαὶ καὶ ὁ 65
δύσρμος τῶν ἀδικουμένων ἀνθρώπων παρὰ τῶν ὁμοφύλων
ἐπάγονται, ἵνα δευχθῇ τῶν πενήτων ἡ ὑπομονή.

ὦ Τίς οὖν ὀφέλεια ἐμοὶ ἡ δηλονότι τῆς ψυχῆς ἡ βλάβη;
Διὰ τοῦτο οὖν ἐγὼ μετανοοῦμαι ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίων.
Ὡς στρουθίον γὰρ ἐρρώσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευ-
όντων. Καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ ἐρήμῳ διέγω, ὦ κακὴ ἔννοια,
ἐν ἣ ὁ Κύριος διέτριβεν. Ἐνταῦθα ἡ δρὸς ἡ Μαρμάρη, 5
ἐνταῦθα ἡ οὐρανοφόρος κλίμαξ, καὶ αἱ τῶν ἀγγέλων
παρεμβολαὶ αἱ τῷ Ἰακώβ ὀφθαῖνοι, ἐνταῦθα ἡ ἐρημος
ἐν ἣ ὁ λαὸς ἀγνοισθεὶς ἐνομοθετήθη καὶ οὕτως εἰς τὴν
γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσεκλιδὼν εἶδε Θεόν. Ἐνταῦθα τὸ

51 ἰδοὺ om. Par 52 κα' τερατομένη om. Par || 53 πύτῃς: ἐαυτῆς
Par || 57 τοῖς ἀδυνάτοις: ἐπαμύναι: τῶν ἀδικούντων τὴν ὁρμὴν ἀναχέειν
δυναμένῳ Par || μήτε: μήτε δὲ Par || 59 ἑμαυτὸν: ἑαυτὸν Par || 61
ποιεῖν: ποιεῖν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων Par || 63 ὥςπερ: ὡς Par ||
65 ἐπισκοτῇ: ἐπισκοτῆς Par.

ὁρος τὸ Καρμήλιον ἐν τῷ ἡλίῳ ἀλλιζόμενος τῷ Θεῷ 10
 ἐδηρέσθησεν. Ἐνταῦθα τὸ πᾶν ἐν τῷ ἀναχωρήσας
 Ἐσδρας πάσας τὰς θεοπνευστους βίβλους προτάγματι
 Θεοῦ ἐξηρεῦξάτο. Ἐνταῦθα ἡ ἔρημος ἐν ἣ ὁ μακά-
 ριος Ἰωάννης ἀκριβοφῶν μετάνοιεν τοῖς ἀνθρώποις
 ἀκήρυξεν. Ἐνταῦθα τὸ ὅρος τῶν ἐλαίων εἰς τὸ Χριστὸς 15
 ἀναρχόμενος προσήρχετο ἡμῶς διδάσκων πρὸς αὐτοὺς.
 Ἐνταῦθα ὁ Χριστὸς ὁ τῆς ἐρήμου φίλος. Φησὶ γάρ· «Ὅπου
 εἶμι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἔμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι
 ἐν μέσῳ αὐτῶν. » Ἐνταῦθα ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη δὸς
 ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν. Ἐνταῦθα διδάσκαλοι καὶ προφή- 20
 ται, οἱ ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὕεσι καὶ σπηλαίοις
 καὶ ταῖς ὁπτασίαις τῆς γῆς. Ἐνταῦθα ἀπόστολοι καὶ εὐαγγε-
 λισταὶ καὶ ὁ τῶν μοναχῶν ἐρημοπολίτης βίος. Ταῦτα
 τοῖνυν ἀκουσίως καταδέδεχαμαι, ἵνα λάβω ὅτις τοῖς μάρτυσι
 τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἁγίοις ἐπήγγελται, ἵνα 25
 ἀψευδῶς λέγω· «διὰ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ
 ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς. » Ἐγὼ γάρ τὸν μὲν θεοφίλη
 Ἀβραάμ τῇ τοῦ Θεοῦ φωνῇ παιθόμενον καὶ εἰς τὴν ἔρημον
 μετοικαῖοντα, καὶ Ἰσαὰκ καταδυναστευόμενον, καὶ Ἰακώβ
 τὸν πατριάρχην ξενιτεύοντα, Ἰωσήφ τὸν σόφρονα διαπι- 30
 πρᾶσκόμενον, τοὺς τῆς ἀγκρατείας εὐρετάς τρεῖς παῖδας
 πυρομαχοῦντας, Δανιὴλ δεύτερον εἰς λάκκον λεόντων
 παραβαλλόμενον, τὸν περρησιαστὴν Ἰερραμίαν εἰς λάκκον
 βορβόρου καταδικαζόμενον, Ἠσαΐαν τὸν τῶν ἐποκρύφων
 θεατὴν πριζόμενον, τὸν Ἰσραὴλ αἰχμαλωτιζόμενον, Ἰωάν- 35
 νην τὸν τῆς μοιχείας ἐλεγχον ἀποστεμνόμενον, ἀναιρουμέ-
 νους τοὺς Χριστοῦ μάρτυρας. Καὶ ἵνα τί μακρολογῶ, ὅπου
 καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐσταυρώθη ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα τῷ ἀνυ-

5 11 ἐμοί σμ. Par || 15 ὁ χρ-στός: χριστός Par || 17 ὁ χριστός:
 χριστός Par || 19 ἐν μέσῳ: μετ Par || 22 ἀπόστολοι κα: ἀπόστολοι
 Par || 24 τοῖνυν: οὐκ Par || 25 ἁγίοι: σμ. Par || 29 καὶ Ἰακώβ: Ἰακώβ
 Par || 33 παραβαλλόμενον: βαλλόμενον Par || 34-35 ἱσταται ... πρι-
 ζόμενον σμ. Par || 37 χριστός: τοῦ χριστοῦ Par.

τοῦ θανάτου ἡμῶς ζωοποιήσῃ καὶ πάντας ἡμῶς πρὸς τὴν
 ὑπομονὴν ἀλείψῃ καὶ ἐλεῷσῃ; Πρὸς τοῦτον ἐπείγομαι καὶ 40
 πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Γνήσιος εὐρε-
 θῆναι ἀγωνίζομαι, ἀνάξιον ἑμαυτὸν κρίνας τῶν τοῦ κόσμου
 καλῶν. Πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ἐγὼ διὰ τὸν κόσμον, ἀλλ' ὁ κόσμος
 δι' ἐμέ. » Ταῦτα οὖν ἐν ἑαυτῷ ἐπιλογιζόμενος καὶ τελῶν
 αὐτὰ σπουδαίως κατὰ τὸ εἰρημένον σοι, ἀγώνισαι ὑπὲρ τῆς 45
 ἀληθείας ἕως θανάτου. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς ὑπῆκαος γέγονε
 μέχρι θανάτου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολός φησι: « Βλέπετε
 μήποτε ἔσται ἐν τινι ὁμῶν καρδία πονηρὰ εἰς τὸ ἀποστή-
 ναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος. ἀλλὰ ἀλλήλους παρακαλεῖτε καὶ εἰς
 τὸν ἕνα οἰκοδομεῖτε ἕχρισθὶ τὸ σήμερον λέγεται » Τὸ γὰρ 50
 σήμερον σημαίνει ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν. Ὡς
 οὖν πολιτευόμενος, ἀδελφέ, καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ ἡμεῖς
 εὐφρανείμῃ καὶ τὸν Θεὸν δοξάσεις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰῶνων. Ἀμήν.

XLIII

ΝΟΥΘΕΣΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Μάθε σὺ ὁ μονάζων καὶ πιστὸς ἄνθρωπος καὶ τῆς
 εὐσεβείας ἐργάτης, καὶ διδάχθῃτι εὐαγγελικὴν πολιτείαν,
 σώματος δουλαγωγίαν, φρόνημα ταπεινόν, ἐννοίᾳ καθα-
 ρότητα, ὀργῆς ἀφανισμόν. Ἀγγρευνόμενος, προστίθει διὰ
 τὸν Κύριον ἀποσταρεούμενος, μὴ διακέχῃ· μισούμενος, 5
 ἀγάπᾳ διωκόμενος, ἀνέχου· βλασφημούμενος, παρακάλει.

42 ἀγωνίζομαι: ἀγωνιζόμενος Par || ἑμαυτὸν: ἑαυτὸν Par || 44
 ἐπιλογιζομαι: λογιζόμενος Par || 45 αὐτὰ: πάντα Par || 47 ἀλλὰ
 οὐκ, Par || 49 καὶ οὐκ, Par || 50 οἰκοδομεῖτε: ἡμῶν Par || 50-51
 λέγεται τὸ γὰρ σήμερον καὶ. Par || 51 σημαίνει: ὁ σημαίνει Par ||
 52 σεαυτὸν: ἑαυτὸν Par.

XLIII — Exstat in nullo manuscritorum quae S. Basilii
 epistolae continent. Textus ex quibusdam homiliarum manus-
 criptis a Benedictinis editus tantum transcriptus est a nobis.

Νεκρώθητι τῇ ἁμαρτίᾳ, σταυρώθητι τῷ Θεῷ· ὅλην τὴν
μέριμναν μεταβάς ἐπὶ τὸν Κύριον, ἵνα εὐρεθῇς ὅπου ἀγγέ-
λων μυριάδες, πρωτοτόκων πανηγύρεις, ἀποστόλων θρόνοι,
προφητῶν προεδρίαι, σκήπτρα πατριαρχῶν, μαρτύρων 10
στάφανοι, δικαίων ἔπαινοι· Ἐκείνοις σκευτὸν τοῖς δικαίοις
ἐπιβόησον συναριθμηθῆναι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
ἡμῶν. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

XLIV

ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΝ ΕΚΠΕΣΟΝΤΑ

1 Χαίρειν οὐ λέγομεν, ὅτι οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν.
Ἔτι γάρ ἀπιστ.α με παριέχει καὶ οὐκ ἐπέρχεται μου εἰς
τὴν καρδίαν τὸ τηλικούτον ἀτόπημα καὶ τὸ ἐπιχείρημα τὸ
μέγα ὃ ἐπραξας, εἰ γὰρ κατὰ τὸ φαινόμενον ἤδη πᾶσιν
οὕτως ἔχει. Θαυμάζω γάρ πῶς ἡ τοσαύτη σοφία κατεπόθη, 5
πῶς ἡ τοσαύτη ἀκρίβεια διελύθη, πόθεν ἡ τοσαύτη τύφλω-
σις περιεχέθη, πῶς μηδὲν τὸ σύνολον ἐννοήσας τοιαύτην
καὶ τοσαύτην ἀπώλειαν ψυχῶν αἰργάσω. Εἰ γάρ ἀληθές
τοῦτο, παραδέδωκας καὶ τὴν σουτοῦ ψυχὴν τῷ βυθῷ καὶ
πάντων τῶν ἀκουόντων τὴν ἀσέβειαν ταύτην τὸν τόνον 10
παρέλυσας τὴν πίστιν ἠθέτησας, τοῦ ἀγῶνος τοῦ καλοῦ
ἡστούχησας. Διὸ ἀλγὺ ἐπὶ σοὶ Ποῖος γάρ ἱερεὺς ἀκούων
οὐ θρηνήσει; Ποῖος ἐκκλησιαστικὸς οὐ κόπτεται; Ποῖος
λαϊκὸς οὐ σκυθρωπάζει, Ποῖος ἀσκητὴς οὐ πένθει, Τάχα

XLIV. — Existat tantum in Parmeno gr. 967 et in Parisino
Suppl gr 1021 Textus a Benedictinis editus tantum trans-
scriptus est a nobis et cum manuscriptorum praedictis comparatus.
Titulus πρὸς μοναχὸν ἐκπεσόντα: τὸ αὐτὸ πρὸς μοναχὸν ἐκπεσόντα
Par G

1 10 ordo ταύτην τὴν ἀσέβειαν Par G || 11 τὴν πίστιν ἠθέτησας
om. Par G.

καὶ ὁ ἥλιος ἐσκότασεν ἐπὶ τῇ σφιδάματι καὶ αἱ δυνάμεις
 τῶν οὐρανῶν ἐσολαύθησαν ἐπὶ τῇ σφιδάματι. Ἐδάκρυσαν
 καὶ οἱ ἀναίσθητοι λίθοι ἐπὶ τῇ σφιδάματι, ἐκλαυσαν δὲ
 καὶ οἱ ἐχθροὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀνομίας σου. Ὡς
 πολλῆς παρώσεως, ὡς δεινῆς ὀμότητος. Οὐ Θεὸν ἐφο-
 βήθης, οὐκ ἀνθρώπους ἠδέσθης. οὐ φίλους ἐνετράπης,
 ἀλλ' ὅμοιο πάντα ἐνευάγησας, ὅμοιο πάντα ἐσολαύθης. Διὸ
 πάλιν ἀλγὼν ἐπὶ σοί, ἔβλεπε Ὁ τῆς βασιλείας πᾶσι τὸν
 τόνον ἀπαγγέλλων, τῆς βασιλείας ἐξέπεισε. Ὁ τῆς διδασκα-
 λίας τὸν φόβον πᾶσιν ἐμπόισεν, οὐκ ἔσχεας φόβον
 Θεοῦ ἀπέπνευσε τὸν ὀφθαλμὸν σου. Ὁ ἀγνοοῦντων κηρύσ-
 σαν, ἀναγῆς εὐρίσκει. Ὁ ἐπὶ ἀκτημοσύνη σπινθηρόμενος,
 σπινθηροματῶν ἐφευρίσκει. Ὁ τὴν τοῦ Θεοῦ κἀλασίαν ἐπι-
 δεικνύμενος διὰ τῆς ὑφηγήσεως, αὐτὸς κἀλασίαν σκαυτῶ
 προσέβλεπας. Πῶς σε βρηνῆσαι; Πῶς ἀλγῆσαι ἐπὶ σοί;
 Πῶς ἐξέπεισε ὁ ἀσφόδρος ὁ πρῶτος ἀνατέλλων καὶ συνα-
 τρίδῃ ἐπὶ τῆς γῆς; Πᾶντὸς ἀκούοντος ἠχῆσαι τὰ ἀμφό-
 τερα ὅτα. Πῶς ὁ Ναζωραῖος, ὁ ἐκλάμπων ὑπὲρ χρυ-
 οῖον, ἐσκότασεν ὑπὲρ ἀσφάλην; Ὡς Σιών ὁ τίμιος πῶς
 ἐγένετο σκευὸς ἀχρηστον; Οὐ ἦ μνήμη τῶν θαύματων Γραφῶν
 ὑπὸ πάντων ἀλαλείτο, σήμερον ἀπόλετο τὸ μνημόσυνον
 αὐτοῦ μετ' ἡμεῶν. Ὁ δέξοντας δέξας ἀπόλετο. Ὁ πολύνους
 πολυπλοκὸν ἁμαρτίαν ἐργάσατο. Οἱ γὰρ ἀφελήμενοι ὅτι
 τῆς σφιδάματι διδασκαλίας ἐβλάστησαν ὑπὸ τῆς σφιδάματι.
 Οἱ τὰς ἀκοὰς παρατιθέμενοι ἐπὶ τῇ σφιδάματι ἐφραξαν τὰ
 ὅτα ἐπὶ τῇ σφιδάματι. Ἐγὼ δὲ βρηνῆσαι καὶ σκυθρωπάζων
 καὶ παραιμένος πάντοθεν καὶ σποῶν ὅπου ἄρτον ἐσθίων
 καὶ σάκεον ἐπὶ τῇ πληγῇ μου ἐπιφρίψας τοιαυτὰ σοὶ ἐγκώ-
 μια διεξέρχομαι, μᾶλλον δὲ ἐπιταφίους λόγους συντάσσω
 ἀπαράκλητος καὶ ἀθεράπευτος διατελῶ, ὅτι παρὰ κληρονομίαν
 κέρυνηται ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ οὐκ ἔστι μέλαγμα

26 οὐδὲ πᾶσι τὸν φόβον Παρ G ἢ 40 ἀποφραγμένον : ἀποφραγμένον
 καὶ παρυστάμενος συνθροικός Παρ G.

ἐπιβαίνει, οὐτε ἑλκων, οὐτε καταδέσμευς "Ἐστι γὰρ ἡ
πληγὴ μου ὀδυνηρά. Πόθεν ἰαθήσομαι;

2 Ἐἴ τις οὖν ἔτι ἐλπίς ὑπολείπεται σοι σωτηρίας, εἴ τις
βραχεία μνήμη περὶ τὸν Θεόν, εἴ τις πόθος τῶν μελλόντων
ἀγαθῶν, εἴ τις φόβος τῶν τεθησουργισμένων κολάσεων τοῖς
ἐμταναήτοις. ἀνάστηθι ταχέως, ἐπάρε τοὺς ὀφθαλμούς
σου εἰς τὸν οὐρανόν, ἔλθε εἰς συναισθησίν, παῖσαι ἀπὸ 5
τῆς πονηρίας σου, ἀπόσαι τὴν περιχυθείσάν σοι μέθην,
ἐπιπάσαι τῇ καταβαλόντι σε. Ἴσχυσον ἐκ γῆς ἐπαναστή-
ναι. Μνησθῇ τοῦ ἀγαθοῦ Ποιμένου ὅτι καταδιώκων
ἐξελεῖται σε. Κἂν ἢ δύο σκέλη ἢ λοθός ὀπίου, ἀπε-
πῆδησον ἀπὸ τοῦ τραυματίσσαντός σε. Μνησθῇ τῶν 10
οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ ὅτι θεραπεύει ἑλαίφ καὶ οἶνψ. Μὴ
ἀπελπίσης τὴν σωτηρίαν. Ἀνάλαβε τὴν μνήμην τῶν γε-
γραμμένων, ὅτι ὁ πίπτων ἀνίσταται καὶ ὁ ἀποστρέφων ἐπι-
στρέφει, ὁ πεπληγὸς θεραπεύεται, ὁ θηριώλωτος περι-
γίνεται, ὁ ἐξομολογούμενος οὐκ ἀποβάλλεται. Οὐ θέλει γάρ 15
ὁ Κύριος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὥς τὸ ἐπιστρέψαι
καὶ ζῆν αὐτόν. Μὴ ὥς εἰς βάθος κακῶν ἐμπροσθὸν κατα-
φρονήσης. Καίρὸς ἀνοχῆς ἐστὶ, καίρὸς μακροθυμίας,
καίρὸς λύσεως, καίρὸς διορθώσεως. Ὡλισθησας; Ἐξεγεί-
ρου. Ἥμαρτας; Ἠσόχασον. Μὴ σπῆς ἐν ὁδοῖς ἁμαρτωλῶν, 20
ἀλλὰ ἀποπήδησον. Ὅταν γὰρ ἐπιστραφεῖς στενάζῃς, τότε
σωθήσῃ. Ἐστὶ γὰρ ἐκ πόνων ὄγκει καὶ ἐξ ἰδρώτων σωτη-
ρία. Ὅρα οὐ μῆποτε συνθήκας βουλέμενός τινων φυλάτ-
τειν παραβῆς τὰς πρὸς τὸν Θεὸν συνθήκας ὡς ἁμαλόγησας
ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων. Μὴ οἷον διὰ τινες λογισμοὺς ἀνθρώ- 25
πίνους ἀκνήσης ἔλθειν πρὸς με. Ἐγὼ γὰρ ἀναλαβὼν τὸν
νεκρὸν μου θρηνήσω, ἐγὼ θεραπεύσω, ἐγὼ πικρῶς κλαύ-
σομαι ἐπὶ τὸ σύντριμμα τῆς θυγατρὸς τοῦ γένους μου.
Πάντες σε δέχονται, πάντες σοι συμπουήσουσι. Μὴ ἀνα-
πίσης, μνησθῇ ἡμερῶν ἀρχαίων. Ἐστὶ σωτηρία, ἐστὶ 30

διόρθωσις. Θάρσει, μὴ ἀπελπίσῃς. Οὐκ ἔστι νόμος καταδικάζων τὸν χωρὶς εἰκτιρμῶν θάνατον, ἀλλὰ χάρις ὑπερτιβαμένη τὴν κόλασιν, ἐκδεχομένη τὴν διόρθωσιν. Οὕτω ἐκλείσθησαν αἱ θύραι, ἀκούει δὲ νυμφίος, οὗ κυριεύει ἁμαρτία. Ἀναπέλυσον πάλιν, μὴ κατοκνήσῃς καὶ σεαυτὸν ■ εἰκταίρῃσεν καὶ πάντως ἡμεῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ διὰ τοῦς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

XLV

ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑ ΕΚΠΕΣΟΝΤΑ

1 Διττός μοι φόβος ἐνέσκηψε τοῖς τῆς διανοίας κόλποις ἐκ τῆς περὶ σέ ὑποθέσεως. Ἡ γάρ τις τρόπος ἀσυμπαθῆς προκαταρξάμενος εἰς μισανθρωπίας ἐγκλημά με ρίπτει. Ἡ αὐθις συμπαθεῖν ἐθέλονται καὶ πρὸς τὰ πάθη καταμαλακίζεσθαι κακῶς μετατίθῃσι. Διόπερ καὶ διαχαράττειν μέλ- 5 λων τουτί μου τὸ γράμμα, τὴν μὲν χεῖρα ναρκῶσιν τοῖς λογισμοῖς ἐνέφρωσα, τὸ δὲ πρόσωπον, ἡσυχασμένον ἐκ τῆς ἐπὶ σοὶ κατηφείας, ἀλλειῶσαι οὐκ ἴσχυσα, τοσαύτης μοι ἐπὶ σοὶ κεχυμένης αἰσχύνης ὥς καὶ τὴν τοῦ στόματος σύμπτυξιν παραχρήμα πίπτειν, τῶν χειλέων μου εἰς 10 κλαυθμὸν ἐκτρεπομένων. Οἶμαι, τί γράψω ἢ τί λογίσωμαι, ἐν τριόδῳ ἀπειλημένος ἐὼν. Ἐδοα εἰς μνήμην τῆς προτέρας σου ματαίως ἀναστροφῆς ὅτε σε περιέρρει πλοῦτος καὶ τὸ χαμερπές δοξάριον; Φρίττω· ἦνικα εἶπετό σοι κολάκων πλήθῃ, καὶ τρυφῆς ἀπόλαυσις πρόσκαιρος μετὰ 15 προφανοῦς κινδύνου καὶ ἀδίκων πόνων, καὶ πᾶ μὲν ἀρχου-

37 εἰς: καὶ εἰς Par G.

XLV. — 1 2 ὑποδ' ἀσυμπαθῆς τρόπος; LC || 3 μισανθρωπίας: μισανδελρίας; C. || 4-5 καταμαλκίζεσθαι: μαλακίεσθαι LC || 6 τουτί: τί L || 9 στοματός: σωματός. PC || 11 λογίσωμαι: λογίσωμαι VMC || 12-13 ἐνδομάτα α, τοῦ προτέρου LC || 13 σε: σοὶ L || πλοῦτος: ὁ πλοῦτος M || 15 κληθῇ, κληθὺς MLC.

τικοὶ φόβοι διαρρίπτειν σου τὴν τῆς σωτηρίας ὑπόνοιαν, πρὶν δὲ δημοσίων θέρουσαι διεσάλευν σου τὴν ἐστίαν, ἢ τε συνοχὴ τῶν κακῶν ἀπεσφαίριζέ σου τὸν νοῦν πρὸς τὸν δυνάμενόν σοι βοηθεῖν· ἤνικα κατὰ μικρὸν ἐμελέτας περι- 20 θλάσκειν τὸν Σωτῆρα, φέροντα μὲν πρὸς ὀφέλειαν τοὺς φόβους, βυόμενον δὲ σε καὶ σκέποντα, παίζοντα κατ' αὐτοῦ ἐν ταῖς ἀδελφαῖς· ἤνικα ἐγυμνάζου πρὸς μεταβολὴν σπυνοῦ τρόπου, σκυβαλίζων μὲν σου τὴν πολυκίνδυνον περιουσίαν, οἴκου τε θεραπεῖαν καὶ συνοίκου 25 ὁμιλίαν ἀπαρνούμενος. Ὅλος δὲ μετάρσιος, ὥσπερ ξένος καὶ ἀλήτης ἀγροῦς καὶ πόλεις ἐξωμαίδων κατέδραμες ἐπὶ τὰ ἱεροσόλυμα, ἔνθα σοὶ καὶ αὐτὸς συνδικτηθῶν ἀμακάριζον τῶν ἀθλητικῶν πόνων, ὅτε ἐδδοματικοῖς κύκλοις νῆστις διατελῶν Θεῷ προσεφίλοσάφαις, ὁμοῦ καὶ τὰς τῶν 30 ἀνθρώπων συντυχίας λόγῳ τροπῆς ὑποφεύγων, ἡσυχίαν δὲ καὶ μονοτροπίαν αὐτῷ ἐφαρμόσας τοὺς πολιτικοὺς θέρου- θους ἐξέκλινας. Σάκεψ δὲ τραχεῖ τὸ σῶμά σου διανόττων καὶ ζώνῃ σκληρῇ τὴν ὁσφὺν σου περισφίγγων καρτερικῶς τὰ ὀστέα σου διέβλιδας. Λαγόντας τε ταῖς ἐνδελφαῖς κοιλαίνων 35 μέχρι τῶν νωτιαίων μερῶν ὑπερχαύνσας, καὶ φασκίαις μὲν ἀπαλῆς τὴν χρῆσιν ἀπηρνήσω, ἐνδοθεν δὲ τὰς λαπτέρας οἰκῶς δίκεν ὀφελκύσας τοῖς νεφριτικοῖς χαροῖσι προσκολλῆσθαι ἐβιάζου, δλῆν δὲ τὴν τῆς σαρκὸς πιμελὴν ἐκκα- νώσας, τοὺς τῶν ὑπογαστρῶν ὀχετοὺς γενναίως ἐξήρπας, 40 γαστέρα τε αὐτὴν ταῖς ἀσιτίαις συμπτέξας, τὰ πλευριτικὰ μέρη, ὥσπερ τινὰ στέγης ἐξοχήν, τοῖς τοῦ ὀμφαλοῦ μέρε- σιν ἐπισκίαζας, καὶ, συνεσταλμένῳ δλῳ τῷ ὀργάνῳ, κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας ἀνθομολογούμενος τῷ Θεῷ, τοῖς τῶν

20 βοηθεῖν : βοηθεῖσαι M || 20-21 περιδλίπασθαι : περιφάσθαι πρὸς M || 21 τον : σοι τον LC 29 τῶν ἀθλητικῶν πόνων : τον ἀθλητικὸν πόνον C || 30 νῆστις : νῆστις M || 33 ἐξ κλίνας : -νας P^a || 34 ἴσφιν σου : ὁσφὺν VPBM || 38 ὑπερχαύνσας : ἄφ- L 1ε- C || 39-40 ἐκκαίνωσας : ἐκκίνωσας C || 40 ἐξήρπας : ἐξήρπας LC || 41 συμπτέξας : συνίπτειν L || πλευ- ρι-τικα : πλευριτικὰ L || 42-43 μέρεσιν : μέλεσιν C.

δακρόων ἔχετοῖς τὴν γυναιῶδα ἔμβροχον καθοράλιζες. Καὶ 45
 τί με δεῖ καταλέγειν ἕκαστα; Μυήσῃτι ὅσα ἀγίων στόματα
 φλήματι κατησπείσω, ὅσα ἱερὰ σώματα περιπιτόξω. ὅσοι
 σου τὰς χεῖρας ὡς ἀχράντους περιέβαλλον, ὅσοι δοῦλοι
 Θεοῦ, ὡς περ λάτρεις, ὑπέδραμον τοῖς γόνασι σου περι-
 πλεκόμενοι.

60

2 Καὶ τοῦτων τὸ τέλος τί; Μοιχικῆς φήμης διαβολή,
 βέλους δέξιτερον διπταμένη, τιτρώσκει ἡμῶν τὰς ἀκοάς,
 ἀκμασιτέρῳ τῷ κέντρῳ τὰ σπλάγχνα ἡμῶν διανύττουσα.
 Τίς ἢ τοῦ Γόητος τοσαύτη ἔντεχνος ποικιλία εἰς τοσοῦτόν 5
 σε περιήγαγεν ἀλέθριον στέλισμα; Ποῖα παλὸντοκα τοῦ 8
 διαβόλου δίκτυα περισφίξαντά σε τὰς τῆς ἀρετῆς
 ἐνεργείας ἀκινήτους ἀπήλαξε; Πῶθ' μοι τὰ διηγήματα
 τῶν σὸν πόνων οἴχεται; *Ἄρα γὰρ ἀπιστῆσαι ἔξιον; Καὶ
 πῶς οὐχὶ ἐκ τῶν ἐνεργῶν καὶ τὰ τέως ἀφανῆ εἰς πίστιν 10
 δεξόμεθα, εἰ τὰς τῷ Θεῷ προσφυγούσας ψυχὰς φρικτοῖς
 ὅρκοις κατέκλεισας, ὅποτε παρατηρημένως τοῦ ναὶ καὶ
 τοῦ οὐ τοῦ περὶ τὸν τῷ διαβόλῳ προσανέμῃται; Ὅμοῦ
 τοίνυν καὶ παρορκίας ἀλεθρίου γέγονας ἔγγυος καὶ φαυλι-
 σας τῆς ἀσκήσεως τὸν χαρακτήρα μέχρι τῶν Ἀποστόλων 15
 καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἀνέπεμψας τὸ κῆρυχος Κατήσυχνας
 τὸ τῆς ἀγνείας καύχημα, ἐμωμήσω τῆς σφροσύνης τὸ
 ἐπάγγελμα, ἀγενόμεθα αἰχμαλώτων τραγῳδία, Ἰουδαίοις
 καὶ Ἕλλησι δραματουρεῖται τὰ ἡμέτερα. Διέτμεας φρό-
 νημα μοναχῶν, τοὺς ἀκριβοτέρους εἰς φόβον καὶ δουλίαν 20
 ἤγαγες, θαυμάζοντας ἔτι τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν τοὺς 30
 ἀδιαφόρους εἰς ἀκολασίας λήλον μετέθηκες. Ἐλυσας ὅσον
 ἐπὶ σοὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ κούχημα· εὐχαρίστητε, λέγοντες,

49 λάτρεις· λάτρει· VL.

2 3 διανύττουσα· νύττουσα M || 4 τοῦ γόητος· οσα. LC || 5 ἀλέθριον·
 ἀλεθριον L || 10 δεξόμεθα· δεξάμεθα VLC || προσηνυγούσας· προσφει-
 γούσας LC || 11 κατέκλεισας· κατέκλυσας L || παρατηρημένως· νος
 VP || 12 περὶ τὸν· περὶ σὸν LC || προσανέμῃται· προσανέμειν P
 προσηνιμῃται C || 15 ἀνέπεμψας· ἀναπέμψας LC || 19 ἐμωμήτους·
 -τάτους M || 22 θαρρεῖτε· θαρροῖτε VMC.

ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον καὶ τὸν τούτου ἔρχοντα. » Ἐκ-
 ρασας τῇ πετρίδι κρατῆρα δυσφημίας· ὅπως εἰς ἔργον
 ἤγαγες τὰς Παροιμίας· « Ὡς διαφωτισθεὶς εἰς τὸ 25
 ἦπαρ. » Ἀλλὰ τί νῦν; Οὐδέ πέπτωκεν ὁ τῆς ἰσχύος πύργος,
 ἀδελφέ, οὐκ ἐρωμήθη τὰ τῆς ἐπιστροφῆς φάρμακα, οὐκ
 ἀπεκλείσθη τοῦ καταφευκτηρίου ἡ πόλις. Μὴ τῷ βάθει
 τῶν κακῶν ἐναπομείνης, μὴ χρήσης σπαιτῶν τῷ Ἀνθρω-
 ποκτόνῳ. Οἶδεν ἀνορθοῦν καταρραγμένους ὁ Κύριος. Φαύχα 30
 μὴ μακράν, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς ἀνάδραμε. Ἀνάλαβε πάλιν
 νεανικοὺς πόνοους, δευτέροις κατορθώμασι διαλύων τὴν
 χαμαιζήλου καὶ γλοιώδη ἡδονήν, Ἀνάενυσον εἰς τὴν τοῦ
 τέλους ἡμέραν, ὅτε προσεγγίσασαν τῇ ζωῇ ἡμῶν, καὶ
 γυνῶν πᾶς λοιπῶν Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων παῖδες συνε- 35
 λαύονται πρὸς θεοσέβειαν, καὶ μὴ ἀπαξιαπλῶς ἀπαρνήσῃ
 τὸν τοῦ κόσμου Σωτήρα· μὴ σε ἡ φρικωδεστάτη ἐκείνη
 καταλάβῃ ἀπόφασιν, ὅτι « Ὅτε οἶδα ὑμᾶς τίνες ἐστέ. »

XLVI

ΠΡΟΣ ΠΑΡΘΕΝΟΝ ΕΚΠΕΣΟΥΣΑΝ

1 Νῦν καιρὸς ἐκβοῆσαι τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο καὶ εἰπεῖν·
 « Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου
 πηγὴν δακρύων, καὶ κλαύσομαι τοὺς τετραυματισμένους
 θυγατέρας λαοῦ μου; » Εἰ γὰρ καὶ τούτους βαθεῖα περιέχει
 οἰγὴ, καὶ κεῖνται ἀπαῖς, κεκαρωμένοι τῷ δεινῷ, καὶ τῷ 5
 καίριῳ τῆς πληγῆς ἀφρημένοι καὶ αὐτὴν ἤδη τοῦ πάθους
 τὴν αἰσθησιν, ἀλλ' οὐχ ἡμᾶς γε παρίεναι ἀδακρυτὶ τοσοῦτο

30 γινῆναι: γόνι LC || 33 γλοιώδη: γλοιώδη P^a γλοιώδη BLC || 35
 οὐδὲ λοιπὸν αὐτῶν: LC || 86 ἀπαρνήσῃ: ἀρνήσῃ LC.

XLVI. — In titulo προς: εἰς LC.

1 3 τοὺς τετραυματισμένους: τὸ σύντριμμα LC || 7 οὐδὲ ἀδακρυτὶ
 παρίεναι LC || τοσοῦτο: τοιοῦτο VB τοιοῦτον M τηλωθετον LC.

πῶμα χρή. Εἰ γὰρ Ἱερουσίας τοὺς ἐν πολέμῳ τὰ σώματα
 πεπληγότας μυρίων θρήνων ἀξίους ἔκρινε, τί ἔν τις εἴποι
 πρὸς τηλικαύτην ψυχὴν συμφοράν; « Οἱ τραυματίαι σου, 10
 φησὶν, οὗ τραυματίαι βομφαίας, καὶ οἱ νεκροὶ σου οὗ
 νεκροὶ πολέμου. » Ἀλλὰ τὸ κέντρον τοῦ θυμῶς θανάτου,
 τὴν χαλεπὴν ἁμαρτίαν δέδορμαι, καὶ τὰ πεπυρωμένα τοῦ
 Πουηροῦ βέλη, ψυχὰς ὁμοῦ μετὰ σαρμάτων βαρβαρικῶς
 καταφλέξαντα. Ἡ μεγάλα ἐν στενάξειαν οἱ τοῦ Θεοῦ 15
 νόμοι, τηλικούτου ἔργου ἐπὶ γῆς ἐπιβλέποντας, οἷγε, ἀπα-
 γορεύοντες αἶψαι καὶ βοῶντες πάλαι μὲν « Οὐκ ἐπιθυ-
 μήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου », διὰ δὲ τῶν ἁγίων
 Ἐδαγγελίων « Ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυ-
 μῆσαι αὐτὴν ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ », 20
 νῦν δὲ ἐφορᾶσιν αὐτὴν ἀδελφὸς μοιχευομένην τοῦ Δεσπότητος
 τὴν νόμφην. Στενάξεια δ' ἂν καὶ αὐτὲ τῶν ἁγίων τὰ πνεύ-
 ματα· Φινεὺς μὲν ὁ ζηλωτής, ὅτι μὴ καὶ νῦν ἔξοστιν αὐτῷ
 τὸν σειρομάστην μετὰ χεῖρας λαβόντι σαρματικῶς ἐκδικησά-
 τὸ μόσος· ὁ δὲ βαπτιστής Ἰωάννης, ὅτι μὴ δύνανται κατα- 25
 λιπεῖν τὰς ἑαυτοῦ διατριβάς, καθάπερ τότε τὴν ἔρημον, ἐπὶ
 τὸν ἔλεγχον τῆς παρανομίας ὁρμαίνου, καὶ, εἰ παθεῖν τι
 δεῖ, τὴν κεφαλὴν ἀποθέσθαι μᾶλλον ἢ τὴν παρρησίαν.
 Μᾶλλον δέ, εἴπερ ἡμῖν, κατὰ τὸν μακάριον Ἀδαμ, καὶ αὐτὸς
 ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖ καὶ βοᾷ νῦν καὶ κέκραγε μάλιστά ἢ περὶ 30
 τῆς Ἡρωιδιάδος τότε « Οὐκ ἔξοστί σοι ἔχειν αὐτήν ».
 Καὶ γάρ, εἰ τὸ σῶμα Ἰωάννου, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον τῇ φύσει,

8 τὰ σώματα: τὸ σῶμα LC || 15 ἂν: γ' ἂν LC || 16 ἐπιβλέποντες:
 βλέποντες LCP^a 18 οἷγε: οἱ καὶ LC || 18 τὴν οὐκ LC || 19 βλέ-
 πων: ἐμβλέπων M ἐμβλέψας LC || γυναῖκα: -α! LC || 21 οἱ: οὖν LC ||
 22 νόμος: νόμιον ἢ: ἡ κεφαλὴ ὁ χριστός P^a || στενάξει: -κον BM LC ||
 22-23 πνεύματα etiam M^a: τάγματα M || 24 οὐκ λαβόντι: μετὰ
 χεῖρας LC || 29 μᾶλλον δέ: τάχα δὲ μᾶλλον LC | ἡμῖν: κα! ἡμῖν
 LC || κατὰ: κα! κατὰ LC || 30 οὐκ καὶ βοᾷ νῦν ποσ: βοᾷ κα! νῦν
 VPBM κα! νῦν βοᾷ LC | ἢ: Ἰωάννη, ἢ LC || 32 κα! γὰρ εἰ τὸ etiam
 M^a: τὸ μὲν γὰρ εἰ τὸ V τὸ μὲν γὰρ BM || Ἰωάννου οὐκ. P.

τὸν θεῖον ὄρον ἐδέξατο καὶ ἡ γλῶσσα σιγῇ, « Ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εὖ δέδεται ». Ὁ γάρ, ἐπειδὴ συνδούλου γάμος ἤθεταίτο, μέχρι θανάτου τὴν περρησίαν προαγαγὼν τί ἂν 35 πάθοι τηλικαύτην ἐφορᾶν ὄθρην περὶ τὸν ἅγιον τοῦ Κυρίου νυμφῶνα;

2 Ἀλλὰ σὺ, τῆς θαύρας ἐκείνης κοινωνίας τὸν ζυγὸν ἀπορρήξασα, καὶ τὸν μὲν ἔχραντον τοῦ ἁληθινοῦ Βασιλέως ἀποδρᾶσα νυμφῶνα, πρὸς δὲ τὴν ἄτιμον ταύτην καὶ ἀσεβῆ φθορὰν αἰσχυρῶς πεσοῦσα, ἐπεὶ οὐκ ἔχεις πῶς τὴν πικρὰν ταύτην κατηγορίαν ἀκούγῃς, οὐδὲ τίς ἐστὶ σοι τρόπος 5 οὐδὲ μηχανὴ τὸ δεινὸν συγκελεύσθαι, ὁμῶσε τῇ τέλμῃ χωρεῖς. Καὶ ἐπειδὴ περ ἀσεβής, ἐρπεσὼν εἰς βάθος κακῶν, λοιπὸν καταφρονεῖ, αὐτὰς ἀπαρνητὰς πρὸς τὸν Νυμφῶνα συνθήκας, οὔτε εἶναι παρθένος, οὔτε ὑποσχέσθαι ποτὲ ὁδῶσα, ἢ πολλὰ μὲν ἐδέξω, πολλὰ δὲ ἐπαδειξέω παρθενίας 10 συνθήματα. Μνησθητι τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἣν ὁμολόγησας ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Μνησθητι τῆς σκηνῆς συνοδίας καὶ ἱεροῦ παρθένων χοροῦ καὶ συναγωγῆς Κυρίου καὶ Ἐκκλησίας ὁσίων, καὶ γηραλέας ἐν Χριστῷ μάμμης νεαλοῦσης ἄρτι καὶ ἀεμαζούσης τὴν ἀρε- 15 τήν, καὶ μητρὸς ἐν Κυρίῳ πρὸς ἐκείνην ἀμύλωμένης καὶ ἔκνομος τισὶ καὶ ἀήθεσι πόνοις καταλύειν φιλονεικούσης τῆς συνηθείας τὸ κράτος, καὶ ἀδελφῆς ὁμοίως τὰ μὲν ἐκείνας μίμουμένης, τὰ δὲ καὶ ὑπερβαίνειν φιλοτιμουμένης, καὶ τοῖς παρθενικοῖς πλεονακτήμασιν ὑπερακον- 20 τιζούσης τὰ προγονικὰ κατορθώματα, καὶ σε τὴν ἀδελφὴν,

33 καὶ: καὶ VB.

2 1 σύ: καὶ L || κοινωνία: συντρέξαι; LC || 1-2 ἀπορρήξασαι ἀπορρήξασα LCP || 3 ἀποδρᾶσα: ἀπο ρασσα L, 4 ἐ-κ: ἐ-κεί, LC || 5 ἐκφυγε: ἀποφ- LC | ἐστὶ οὐκ LC || 5-6 τρόπο, οὐδὲ οὐκ, LC || 6 εἶπον. ἄντων τοῦτο LC | B acdo καταλείψει λοιπὸν LC || τὸν: τὸν ἀληθινόν, LC || 10 ἢ om. L || 12-13 μνησθητι: τῇ, τιμῇ; συνοδίας om. L || 15 ἄρτι: ἴτε: LC | καὶ: ἡ τότε καὶ VPBM || 16 τῇ: τῇ τῆς LC || τὸ κράτος om. LC || τὰ μὲν: τὰ μὲν κατὰ κράτος; LC || 19 ἐκείνης etiam M^a: -ως VPBM -την L || καὶ om. C,

ὡς ᾔετο, πρὸς τὴν τῶν Ἰσων ἀμύλλαν καὶ λόγῳ καὶ βίῳ
 φιλοπόνως ἐκκαλουμένης. Μνήσθητι τοῦτων καὶ ἀγγε-
 λικῆς περὶ τὸν Θεὸν μετ' ἐκείνων χορείας καὶ πνευ-
 ματικῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς καὶ σῶσαντος ἐπὶ γῆς πολιτεῶ- 25
 ματος. Μνήσθητι ἡμερῶν ἀβορόθων καὶ νυκτῶν πεφωτισ-
 μένων καὶ ᾄδων πνευματικῶν καὶ ψαλμοδίας ψόδῳ καὶ
 προσευχῶν ἀγίων καὶ ἀγνῆς κοίτης καὶ ἡλικιωτοῦς τρα-
 πέζης καὶ παρθενικῆς προόδου. Ποῦ μὲν σοὶ τὸ σκεπνύον
 ἐκεῖνο σχῆμα, ποῦ δὲ τὸ κόσμιον ἥθος καὶ ἐσθῆς λιτὴ καὶ 30
 παρθένῳ πρέπουσα καὶ καλὸν μὲν τὸ ἐξ αἰδοῦς ἐρέθισμα,
 εὐπρεπὲς δὲ ἡ ἐξ ἡλικιωτοῦ καὶ ἀγρυπνίας ἐκπαιδευθεῖσα
 ὡχρότης καὶ πάσης εὐχροίας χαριέστερον ἐπιλάμπουσα;
 Ποσάκις ἐν προσευχαῖς ὑπὲρ τοῦ τηρῆσαι τὴν παρθενίαν
 ἐσπύλον Ἰσως ἐξέχεας δάκρυα; Πόσα δὲ γράμματα πρὸς 35
 τοὺς ἁγίους ἐχέραξας, δι' οὗ ἡξίους ὑπερπύχεσθαι σου,
 οὐχ ἵνα γάμῃ ἀνθρωπίνῳ, μᾶλλον δὲ τῆς ἀτίμου ταύ-
 τῃς φθορᾶς ἐπιτόχῃς, ἀλλ' ἵνα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ μὴ
 ἐκπάσῃς; Πόσα δὲ δῶρα τοῦ Νυμφίου ἐδέξα; Τί δαὶ καὶ
 λέγειν τὰς δι' Ἐκείνου παρὰ τῶν Ἐκείνου τιμὰς; Τὰς 40
 μετὰ παρθένων συμβιώσεις; Τὰς σὺν ἐκείναις προόδους;
 Τὰς παρὰ παρθένων ἀξιώσεις, τὰ ἐπὶ παρθενίᾳ ἐγκώμια;
 Τὰς παρθενικὰς εὐλογίας; Τὰ ὡς πρὸς παρθένον γράμ-
 ματα; Ἀλλὰ νῦν ὀλίγην αἶσαν δεξαμένη τοῦ ἀερίου πνεύ-
 ματος, τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, 45
 πάντων ἐκείνων ἑξαρνος γέγονας, καὶ τὸ τίμιον ἐκεῖνο καὶ

23 φιλοπόνως: φιλοτίμως C || 28 ἀγνῆς: ἀγνῆς καὶ ἀμύλλου
 LC || 28-29 ordo προόδου καὶ τραπέζης ἡλικιωτοῦ L προόδου
 καὶ ἡλικιωτοῦ τραπέζης C || 29 πρὸς: καὶ καλῶς εὐχόμενης τὴν
 παρθενίαν σοὶ ἀποδοῦναι [ἀποδοῦναι L] τηρεῖν καὶ ποῦ LC || 30 δι': δι'
 σοι LC || λ' τῆς καὶ: λιτῆς LC || 31 ordo πρέπουσα παρθένῳ LC ||
 35 δάκρυα: δάκρυον L || ποσάκι: ποσάκις LC || 36 ἀφ' ἑα-
 ρας: καλλῶς: ἐλπίδας VPBM || 37 ordo ἀνθρωπίνου γάμου LC ||
 37-38 ἀ-ἵμεν ταύτης: ἀπειρία: τῆς L || 39 πόσα: ποσάκις LC || 40
 ἐκείνον: ἐκείνου L || παρὰ τῶν ἐκείνου om L || 42 παρ' om L ||
 παρθενίαν, -ίας L 45 ἀερίου: ἀέρος VBM || 44-45 πνεύματος: ἐν τῷ
 P²: τοῦ πνεύματος VPBM.

περιμέχητον κτήμα βραχείας ἡδονῆς ἀντικατηλλάξω, ἢ πρὸς καιρὸν λιπαίνω σὸν φάρυγγα. ὁσπερὸν μέντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις.

3 Ἐπὶ τούτοις τίς οὐκ ἂν πευθήσας εἴποι· « Πῶς ζέγνετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών; » Πῶς δὲ οὐκ ἂν αὐτὸς ὁ Κύριος ἀποφθέγξαιτο πρὸς τινα τῶν νῦν ἐν πνεύματι Ἱερουσαλὴμ περιπατούντων· « Εὗρες δὲ ἐποίησέ μοι ἡ παρθένος τοῦ Ἰσραὴλ; Ἐγὼ ἐμνηστευσάμην αὐτὴν ἑμαυτῷ ἐν πίστει καὶ 5 ἀφθοραῖς, ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐν κρίματι καὶ ἐν ἀληθείᾳ καὶ οἰκτιρμοῖς, καθὼς διὰ Ὡσηὲ τοῦ προφήτου αὐτῇ ἐπηγγειλάμην. Αὐτὴ δὲ ἡγαπήκει ἄλλοτρίους καὶ, ζῶντος ἐμοῦ τοῦ ἀνδρός, μοιχαλὶς χρηματίζει καὶ οὐ φοβεῖται γενομένη ἀνδρὶ ἑτέρῳ. » Τί δὲ ἔρα ὁ νυμφαγωγός, ὁ θεὸς καὶ 10 μακάριος Παῦλος, ὁ τε ἀρχιεὶς ἐκεῖνος καὶ ὁ νέος οὗτος, ὅφ' ὃ μοιτῇ καὶ διδασκάλῳ τὸν μητρὸν οἶκον καταλιπούσα τῷ Κυρίῳ συνήφθη; Ἄρα οὐκ ἂν εἴποι τῷ τοσοῦτ' ἀκατῷ περιπαθήσας ἐκότερος· « Φόβος γάρ ὅν ἐφοδοῦμεν ἡλθέ μοι καὶ ὅν ἐδεδοίκεν συνήντησέ μοι· ἐγὼ μὲν γάρ σε 15 ἡμυσάμην ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἐγυῖν παραστήσαι τῷ Χριστῷ; » Καὶ ἐφοδοῦμεν δεῖ μὴ πως, ὥς ὁ ὄφις ἐξηπάτησεν Εὐάν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτω φθαρῇ ποτε τὰ νοσήματά σου. Διὰ τοι τοῦτο μυρίαὶ μὲν ἐπ' ὁδοῖς ἐπειρώμεν δεῖ καταστέλλειν τῶν παθῶν τὸν τέραρχον, μυρίαὶ δὲ 20 φυλακαὶ συντηρεῖν τοῦ Κυρίου· ἦν νύμφην καὶ τὸν βίον δεῖ τῆς ἀγάμης διεξῆλθαι, ὅτι δὴ μόνη ἡ ἡγάμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου. Ἰν' ἢ ἅγια τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι· καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς παρθενίας ὁφθαλμοῦμεν, καὶ, ναὶ, σε Θεοῦ

48 μὲντοι: δι' LC.

3 4 ἡ om. L || τοῦ om. LC || 5 Ἰσραὴλ: Ἱερουσαλὴμ C || 6 καὶ ἐν κρίματι: ἐν κρίματι LC || 7 διὰ: κατὰ C || αὐτῇ om. L || 9 τοῦ: τοῦ ἀθανάτου. VPBM || γινώσκω: γινώσκω L || 12 μὴ: τὸν κατὰ τὸν LC || 13 ὅτι om. L || τῷ om. M || 15 σε om. VPBM || 17 οὐ om. L || 18 ποτε om. LC || 19 τοι om. LC || ἐπειρώμεν: ταῖς πνευματικαῖς ἐπιδόξαις VPBM || 21 τὸν βίον: τοῦ βίου M || 22 ἀντὶ om. LC || διεξῆλθαι: διεξῆλθαι M || ὅτι: δι' B δι' M || οὐδὲ μόνον δι' L.

προσαγορεύων, οἶοναί πτερόν ἐδίδουν τῇ προθυμίᾳ πρὸς 25
 Ἰησοῦν ἀνακουφίζων, καὶ τῇ φόβῳ τοῦ θαινοῦ πρὸς τὸ μὴ
 πεσεῖν ἐδοήθουν λέγων· « Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθαί-
 ρει, φθαρεῖ τοῦτου ὁ Θεός. » Καὶ δὴ καὶ τὴν ἐκ τῶν πόχων
 προσκτίθουν ἀσφάλειαν, κτ̄ πως ἐλόκληρόν σοι τὸ σῶμα
 καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ 30
 Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖη. Ἀλλὰ γὰρ κτεῖ ταῦτα
 πάντα κεκοπίσκα εἰς σέ, καὶ μοι πικρὸν ἐξέβη τῶν γλυ-
 κέων ἐκείνων πόνων τὸ πέρας, καὶ στέναι ἀνάγκη πάλιν
 ἐφ' ἧ ἔδει με χαίρειν. Ἰδοὺ γὰρ ἠπάτησαι μὲν ὑπὸ τοῦ
 δρασ τοῦ Εὐας πικρότερον. Ἐφθαρται δέ σοι οὐ τὰ 35
 νοήματα μόνον, ἀλλὰ γὰρ σὺν ἐκείνοις καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα·
 καὶ τὸ φρικῶδες ἐκείνο, ὃ καὶ εἰπεῖν ὀκνῶ καὶ σιωπᾶν οὐ
 δύναμαι (ἔστι γὰρ ὡς πῦρ καίόμενον ἐν ταῖς ὁστέοις μου,
καὶ παρτεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν), ἄρσα τὰ
 μέλη τοῦ Χριστοῦ πεποίηκας πόρνης μέλη. Τοῦτο μόνον 40
 ἐν πᾶσι κακὸν ἀσύγκριτον, τοῦτο καίνον ἐν βίῳ τὸ τάλμημα.
 « Ὅτι διέλθετε, φησί, νήσους Χατταίμ καὶ Ἰδαί· καὶ εἰς
 Κηδάρ ἀποστείλατε καὶ νοήσατε σφόδρα εἰ γέγονε τοιαῦτα,
 εἰ ἀλλάξονται ἔθνη θεοῦ αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσὶ θεοί. »
 Ἡ δὲ παρθένος ἠλλάξατο τὴν δόξαν ἐν τῇ εἰσχύονῃ αὐτῆς. 45
 Ἐξέστη ὁ οὐρανοῦς ἐπὶ τούτῳ καὶ ἔφριξεν ἡ γῆ ἐπὶ πλείον
 σφόδρα. Λέγει πάντως καὶ νῦν ὁ Κύριος θεὶ « Δύο καὶ
 πονηρὰ ἔποίησαν ἡ παρθένος· ἔπε ἔγκυτέλιπε τὸν ἀληθινὸν
 ἁγίων ψυχῶν ἅγιον νυμφίον, καὶ ἀπέδρα πρὸς ἀσέβη καὶ

25 οὐδὲ τῇ προθυμίᾳ ἰδίδουν LC || 27 λέγων om. VPBM || 27.
 28 φθείρει: [φθείρη L]: φθείρει λέγων VPBM || 28 φθέρει: φθίροι B
 || τὴν om. L || εὐχών: προσερχών μου LC || 29 προσκτίθουν: -θην
 LC || σοι: σου LC || 32 πικρον: πικρότερον LC || 33 στέναι: πένθειν
 LC || πάλιν om. LC || 36 γὰρ om. LC || 37 σιωπᾶν: σιγᾶν LC ||
 38 ἐν: καὶ πληγόμενον ἐν LC || 39 ἄρσα: ἄρσα γὰρ LCP^a || 40
 οὐδὲ μέλη πόρνης M || 41 κακὸν εἰσιαν M^a: κακὸν καὶ VPBM || τὸ
 om. M || 45 δόξαν: δόξαν αὐτῆς κα' ἡ δόξα LC || 46 ἡ γῆ om. L ||
 47 πάντως om. LC || ὁ om. VPB || 48 ἐγκυτέλιπε: -λειπε PB || 49
 ἁγίων: τῶν ἁγίων P^a || ἁγίων: τὸν ἁγίων LC || οὐδὲ ἁγίων ψυχῶν
 ἁγίων LC.

παρένομον ψυχῆς ἡμοῦ καὶ σώματος φθορά. Ἀπέστη 50
ἀπὸ Θεοῦ σωτήρος αὐτῆς καὶ παρέστησε τὰ μέλη αὐτῆς
δοῦλε τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ. Ἐμοῦ ἐπαλάθετο καὶ
ὀπίσω τοῦ ἔραστοῦ αὐτῆς ἐπορεύετο. »

4 Συνέφερεν αὐτῇ εἰ μὴ ὁλος δυνικὸς περιέκειτο περὶ τὸν
τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπτε εἰς τὴν θάλασσαν, ἥ ὅτι
ἐσκανδάλισε τὴν παρθένον Κυρίου. Τίς δοῦλος αὐθάδης
εἰς τοσοῦτον ἔμάνη ὡς δεσποτικῇ κοίτῃ ἐαυτὸν ἐπιρρίψαι ;
Ποῖος ληστής ἐπὶ τοσοῦτον ἀπενόιας προήχθη ὡς αὐτῶν 5
ἐφάψασθαι τῶν τοῦ Θεοῦ ἀναθημάτων, οὐ σκευδὸν ἐφύχων,
ἀλλὰ σωματῶν ζώντων καὶ ψυχῆς ἔναικον ἐχόντων κατ'
εἰκόνα Θεοῦ πεποιημένην ; Τίς ἀπ' αἰῶνος ἠκούσθη ἐν
μέσῃ πόλει καὶ σταθερῇ μεσημβρίᾳ εἰκόνη βασιλικῇ χοίρων
μορφᾷ ἀκαθάρτων ἐπιγράφαι τολμήσας ; Ἀθετήσας τις 10
γάμον ἀνθρώπου, χωρὶς οἰκτιρμῶν, ἐπὶ θυρίν ἢ τρισὶ
μάρτυσιν, ἀποθνήσκει. Πόσω, θεοκίτε, χείρονος ἀξιώθησε-
ται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας καὶ τὴν
αὐτῇ καθομολογηθεῖσαν νόμην νοθεύσας καὶ τὸ πνεῦμα
τῆς παρθενίας ἐνυδρίσας, Ἄλλ' ἐβούλετο, φησὶν, ἐκείνη, 15
καὶ οὐκ ἔκουσαν ἐδιδασκῆν. Καὶ γὰρ ἡ θέσποινα ἡ ἑσώτος
αὐτῇ τῇ καλῇ Ἰωσήφ ἐπεμένει, ἀλλ' οὐκ ἐνίκησε τὴν ἀρε-
τὴν τοῦ σώφρονος ἡ μανία τῆς ἀκολάστου, οὐδέ, χερσὶν
αὐτῆς βιαζομένης, πρὸς τὴν παρανομίαν ἐκείνος ἐδιάσθη.
Ἄλλ' ἐπέκριτο ἐκείνη τοῦτο, φησὶν, καὶ οὐκ ἐτι ἦν παρθέ- 20
νος· καὶ, εἰ ἐγὼ μὴ ἐβουλόμην, πρὸς ἄλλον ἂν ἐφθάρην. Καὶ
γὰρ καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, φησὶν, ἔδει παραδοθῆναι,

52 δοῦλε οὐκ. L || ἀνομίᾳ : ἀνομία εἰς τὴν ἀνομίαν VPBM || ἡμοῦ :
ἡμῶν δ : LC.

4 S περισσ. οὐκ. LC# 5 ποῖος : ἡ ποῖος LC || ἐπ' : εἰς LC || 7 καὶ
οὐκ. LC || 8-10 ἔρριπτε ... τολμήσας : ἔρριψε ... τολμήσαντα LC ||
9 οὐκ ὁ βεβηλὴς εἰκόνι LC || 10-11 οὐκ ὁ γάμον τις ἀνθρώπου M τε,
ἀνθρώπου γάμον LC || 15 ἐνυδρίσας : καθυ LC || 16 ἐδιδασκῆν : ἐδιδ-
ασκῆν ἀντὶν LC || 17 αὐτῇ : ἡ αἰγυπτία αὐτῇ LCP# || 20 φησιν οὐκ.
L || 21 εἰ ἐγὼ μὴ ἐβουλόμην : οὐ εἰ μὴ ἐβούλωτο L || 19 θέρη : διεθέρη
M || 21-22 καὶ γὰρ καὶ : καὶ γὰρ LC.

ἀλλ' οὐαὶ δι' οὗ παρεδόθη· καὶ τὰ σκάνδαλα ἄλβειν ἀνάγκη,
ἀλλ' οὐαὶ δι' οὗ ἔρχεται.

5 Ἐπὶ τούτοις· « Μὴ δὲ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ δὲ ἀπο-
στρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; » Διὰ τί ἀπέστρεψεν ἡ παρβένος
ἀποστρεφὴν ἀνείδη, καίτοι ἀκούσασα Χριστοῦ τοῦ νυμφίου
διὰ Ἰερεμίου λέγοντος· « Καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεύσει αὐτὴν
ταῦτα πάντα· πρὸς με ἀνάστρεψον, καὶ οὐκ ἀνέστρεψε. 5
Μὴ ῥητίνῃ οὐα ἔστιν ἐν Γαλααδ, ἢ ἱατρὸς οὐκ ἔστιν;
ἐκεῖ διὰ τί οὐκ ἀνέδη ἰατρὸς θυγατὸς λαοῦ μου; »
Ἡ πολλὰ μὲν ἐν αἵμοις ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ τοῦ κακοῦ
ἀλεξήματα, πολλὰ δὲ ἐξ ἀπωλείας εἰς σωτηρίαν
φάρμακα· τὰ περὶ θανάτου καὶ ἀναστάσεως μυστήρια, τὰ 10
περὶ κρίσεως φοβερὰς καὶ αἰωνίου κολάσεως βήματα, τὰ
περὶ μετανοίας καὶ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων δόγματα, τὰ
μυρία ἐκεῖνα τῆς ἐπιστροφῆς ὑποδείγματα· τὴν δραπετὴν,
τὸ πρόβατον, τὸν υἱὸν τὸν καταφαγόντα τὸν βίον μετὰ
τῶν πορνῶν, τὸν ἀπολωλότα καὶ εὑρεθέντα, τὸν νεκρὸν καὶ 15
ἀναζήσαντα. Τούτοις χρῆσόμεθα τοῦ κακοῦ βοηθήμασι,
διὰ τούτων τὴν ψυχὴν ἐαυτῶν ἰασόμεθα. Λαβὲ εἰς ἔννοιαν
τὴν ἐσχάτην ἡμέραν (οὗ γὰρ δὴ μόνη σὺ τὸν αἰῶνα βιώ-
σεις) καὶ συνοχὴν καὶ πνιγμὸν καὶ θάνατον ὄραν καὶ ἀπό-
φασιν Θεοῦ κατεπειγουσαν καὶ ἀγγέλους ἐπιωπισύδοντας, 10
καὶ ψυχὴν ἐν τούτοις δαινίδι θορυβουμένην καὶ ἀμαρτωλῶ
συνειδῶτι πικρῶς προμαστιγυμένην καὶ πρὸς τὰ τῆδε
ἔλασινως ἐπιστρέφουσιν καὶ ἀπαραίτητον τῆς μακρᾶς

23 παρεδόθη: ἔρχεται L || 23-24 καὶ τὰ ... ἔρχεται om. L.

5 2 διὰ τί: διότι PL || 3 ἀποστρεφόν: ἐπισ- L || καίτοι: καί το
γε LC || οὐα τοῦ Χριστοῦ νυμφίου VPBM || 4 τὸ om. B || 8 καὶ οὐα
ἀνίσταται om. L || 8 ἢ· καὶ PLC || 10 φάρμακα: φάρμακα καὶ LC ||
11 καὶ om. L || κολάσεως om. L || 12 ἀμαρτημάτων: ἀμαρτῶν LC ||
13 ἐπιστροφῆς: ἵπτα- LC || 14 το: καὶ το LC || 15 τῶν om. LC ||
νεκρὸν καὶ νεκρὸν καὶ πάλιν LC || 13 βοηθήματα: ἀλεξήματα LC ||
17 λαοὶ: λαοὶ καὶ LC || 18 τὴν om. PB add. P² || οὗ om. L || 19 καὶ
συνοχὴν: ἀλλὰ συνοχὴν LC || 22 προμαστιγυμένην: μαστιγ- LC ||
23 ἐπιστρέφουσιν: ἵπτα- M.

ἐκείνης ἀποδημίας ἀνάγκη. Διάγραφόν μοι τῇ διανοίᾳ τὴν
 τελευταίαν τοῦ κοινοῦ βίου καταστροφῇ, ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς 25
 τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ,
 « Ἥξει γάρ καὶ αὐτὸς παρασιωπῆσεται »· ὅταν ἔλθῃ κρίναι
 ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν
 αὐτοῦ· ὅταν ἡ σάλπιγξ ἐκείνη, μέγα τι καὶ φοβερὸν ἡχή- 30
 σασα, τοὺς ἅπ' αἰῶνος ἐξυπνίῃ καθυύδοντας, καὶ ἀκπο-
 ρεῶσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς,
 οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.
 Μνησθητι τῆς τοῦ Δευιὴλ θεωπτίας, ὅπως ἡμῖν ὅπ' ὤψιν
 ἔγιε τὴν Κρίσιν. « Ἐθεώρουν, φησὶν, ἕως ἔτου θρόνοι
 ἐτάθησαν καὶ Παλαῖος ἡμερῶν ἐκαθέζετο, καὶ τὸ ἔνδυμα 35
 αὐτοῦ λευκὸν ὡς χιών, καὶ ἡ θρίξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ
 ὡσαύτως ἔριον καθαρὸν, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον. Ποταμὸς
 πυρὸς ἔκλειεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Χίλιαι χιλιᾶδες ἔλει-
 τούργουν αὐτῷ καὶ μύριαι μυριάδες παρεωπτήκεισαν αὐτοῦ.
 Κριτῆριον ἐκάθισεν καὶ βιβλοὶ ἀνεφύθησαν », τὰ καλὰ, τὰ 40
 φαῦλα, τὰ φανερά, τὰ κεκρυμμένα, τὰ πράγματα, τὰ ἐνθυ-
 μήματα, τὰ πάντα ἀθρόως εἰς ἐξάκουστον τοῖς πᾶσι καὶ
 ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις σαφῶς ἀνακαλόπτουσι. Πρὸς
 ταῦτα ποταποὺς εἶναι ἀνάγκη τοὺς κακῶς βεβιωκότας ;
 Ποῦ ἔρεῃ ἡ ψυχὴ ἐκείνη καταδόσεται, ἢ ἐν ὕψεσι τοσού- 45
 των θεατῶν ἐξαίφνης ὀφθείσῃ αἰσχύνῃς ἀνάπλεως ; Ποίῳ
 δὲ σώματι τὸς ἀπεράντους ἐκαίνας καὶ ἀνυποίετους ὀπο-
 στήσεται μάλιστα, ἵπου πῦρ ἄσπεστον καὶ σκόληξ ἀθά-
 νατα καλέζων καὶ πυθμὴν ἡδου σκοτεινὸς καὶ φρικώδης

25 ordo ἀποδημίας ἐκείνης M || τῇ διανοίᾳ om. L || 30-32 ἐκπορεύ-
 ονται : ἀναστ. σονται LC || 33 ὅπως : πῶς P ὅς L ὡς C || ἡμῖν ὅπ'
 ἔγιε : ὅπ' ὀφείσῃ σου L ὅπ' ὅφιν σοι C || 34 κρίσιν : κρίσιν δτι LC ||
 ordo φησὶν ἐκείνων LC || ὅταν . ου M || 35 ἐκπύρετο , ἐκπύρετο LC ||
 36 ὡς : ὡς : LC || αὐτοῦ : αὐτὸς λευκὸν B || 37 ὡς : om. B || ὡς :
 ὡς LC || 39 αὐτὸς . . . αὐτὸς . . . οὐ B (αὐτοῦ . αὐτῷ VLC || 41
 πράγματα , πράγματα τὰ ἐνθυμήματα BLCP³ || τα ἐνθυμήματα om. P
 add. P³ || 42 τὰ πάντα : ταῦτα πάντα LC || ἀθρόως : ἐνενεῶς LC ||
 48-49 ἀθάνατα : -τες L.

καὶ οἰμῶσαι πικραὶ καὶ ὀλοθυγμοὶ ἐξαισίων καὶ κλαυθμοὶ 50
καὶ βρυγμοὶ δδόντων καὶ πέρας οὐκ ἔχει τὰ δαινά; Τούτων
οὐκ ἔστιν ἀπαλλαγὴ μετὰ θάνατον, οὐδὲ τις ἐπίνοια οὐδὲ
μηχανὴ τοῦ διεκδύναί τὰ πικρὰ κολαστήρια.

8 Ταῦτα φεύγειν ἔξεστι νῦν. Ἐως ἔξεστιν, ἑαυτοὺς ἀπὸ
τοῦ πτόματος ἀναλάβωμεν μηδὲ ἀπαλπίσωμεν ἑαυτῶν, εἰάν
ἀναλύσωμεν ἀπὸ τῶν κακῶν. Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν
κόσμον ἁμαρτωλοὺς ὁδοῦσαι. « Δεῦτε, προσκυνήσωμεν καὶ
προσπέσωμεν αὐτῷ καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον αὐτοῦ. » 5
Ἡμεῖς ἐπὶ μετάνοιαν καλῶν ὁ Λόγος βοᾷ καὶ κέκραγεν.
Ἔστιν ὁδὸς σωτηρίας, εἰάν θέλωμεν. Κατέπιεν ὁ θάνατος
ισχύσας, ἀλλ' εὖ ἴσθι ὅτι πάλιν ἀφείλεν ὁ Θεὸς πᾶν
δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου τῶν μετανοούντων. Πιστὸς
Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Οὐ ψεύδεται εἰπὼν 10
« Ἐάν θοισιν αἱ ἁμαρτίαι ὁμῶν ὥς φοινικοῦν, ὥς χιόνα
λευκανῶ· εἰάν δὲ θοισιν ὥς κόκκινον, ὥσαι ἔριον λευκανῶ. »
Ἐτοιμός ἐστιν ὁ μέγας τῶν ψυχῶν ἱατρὸς ἰάσασθαι σου τὸ
πάθος. Ἐκεῖνον ῥήματά ἐστιν, ἐκεῖνο τὸ γλυκὺ καὶ σωτή-
ριον στόμα εἶπεν· « Οὐ χρειᾶν ἔχουσιν οἱ ισχύοντες ἱατροῦ, 15
ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Οὐκ ἦλθεν καλεῖσαι δικαίους, ἀλλὰ
ἁμαρτωλοὺς, εἰς μετάνοιαν ». Βούλεται Κύριος καθαρῶσαι
σε ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς πληγῆς καὶ δεῖξαι σοὶ φῶς ἀπὸ σκό-
τους. Σὲ ζητεῖ ὁ Ποιμὴν ὁ καλός, καταλιπὼν τὰ μὴ πεπλά-
νημένα. Ἐάν ἐπιδῷς σπαντὴν, οὐκ ἀνῆσει αὐτὸν ἀπαξιώσει 20
σε ὁ φιλένθρωπος ἐπὶ τῶν ὁμῶν βαστάσαι τῶν ἰδίων, χαίρων
ὅτι εὗρεν αὐτοῦ τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλός. Ἔστηκεν ὁ
Πατὴρ καὶ ἀναμένει τὴν σὴν ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπάνοδον.
Μόνον ἀνάλυσον, καί, ἔτι σου μακρὰν οὐσῆς, προσδραμὼν
ἐπιπασεῖται ἐπὶ τὸν τράχηλόν σου, καὶ φιλικοῖς ἀσπασμοῖς 25
περικτυζέσθαι τὴν ὑπὸ τῆς μετάνοίας ἤδη κακαθαρμένην.

6 2 ἑαυτῶν: ἑαυτοῦς C || 6 οὐδὲ ἐπὶ μετάνοιαν ἄρα C || 12 ὥσαι:
ὥς BL.C || 17 μετάνοιαν: μετάνοιαν εἰς οὗν ἐστὶ σοὶ πρόρρησις ἢ τινι
ἄλλῳ ταῦτα αὐτοῦ βοῶντος Γ² || 21 βαστάσαι: βαστάξαι V || 22
οὐδὲ τὸ πρόβατον αὐτοῦ C.

Καὶ σταλὴν ἐνδόσαι, τὴν πρώτην, ψυχὴν ἀπεκδυσαμένην
 τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς αὐτοῦ πράξεσι, καὶ περι-
 θῆσαι δακτύλιον χρυσίον ἀποπλυναμέναις τοῦ θανάτου τὸ
 αἶμα, καὶ ὑποδέσθαι πόδας ἀποστρέψαντας ἀπὸ ὁδοῦ κακῆς 30
 πρὸς τὸν δρόμον τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. Καὶ εὐφρο-
 σύνης καὶ χαρῆς ἡμέραν καταγγελεῖ τοῖς ἰδίοις καὶ ἀγγέ-
 λοις καὶ ἀνθρώποις, καὶ παντὶ τρόπῳ τὴν σὴν ἐορτάσει
 σωτηρίαν. « Ἀμὴν γὰρ λέγω, φησὶν, ὅμιν ὅτι χαρὰ γίνεται
 ἐν οὐρανῷ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοῶ. 35
 οὖντι. » Καὶ ἐγκαλέσῃ τις τῶν ἐστάναι δοκούντων ὅτι
 ταχὺ προσελήφθης, αὐτὸς δὲ ἀγαθὸς Πάτερ ὑπὲρ σοῦ ἀπο-
 λογήσεται λέγων· « Εὐφρανθήναι δεῖ καὶ χαρῆναι, ὅτι
 αὕτη ἡ θυγάτηρ μου νεκρὰ ἦν καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλυτὴ
 καὶ εὐρέθη ».

40

28 οὐδὲ κρέσσιν αὐτοῦ C || 35 ἁμαρτωλῷ: ἀνθρώπῳ LC || 38
 ἐγκαλέσῃ: -σαι L

XLVII

ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΕΤΑΙΡΩ

• Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὥστε περιστρέβει ; • Ἡ πᾶς ἀνακκινισθῆ μου τὸ γῆρας, ὥστε με δυνηθῆναι διαβῆναι πρὸς τὴν ὑμετέρην ἀγάπην καὶ τότε τε πόθον ὅν ἔχω ἐφ' ὅμιν ἀναπαύσασθαι καὶ τὰ λυπηρὰ τῆς ψυχῆς διηγήσασθαι καὶ δι' ὁμῶν εὐρεῖσθαι τινὰ παραμυθίαν τῶν θλίψεων ; Ἐπὶ 5 γὰρ τῇ κοιμήσει τοῦ μακκρίου Εὐσταθίου τοῦ ἐπισκόπου φόβος ἡμῶς κατέλαθεν οὐ μικρὸς μὴ ποτε αἱ ποτε ἐφελθούντες τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς μητροπόλεως ἡμῶν καὶ βουλόμενοι αὐτὴν αἱρετικῶν ἱερέων πληρῶσαι, καιροῦ νῦν λαβόμενοι, τὴν πολλὰ καμὰν κατασπαράξωμεν ἐν ταῖς 10 ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ἐσάθειαν ταῖς παρ' αὐτῶν πονηραῖς διδασκαλίαις ἐκρίζωσας καὶ ταύτης τὴν ἐνότητά κατατέμωσιν, ὅπερ καὶ ἐπὶ πολλῶν Ἐκκλησιῶν πεποιήκα- 15 σιν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ γράμματα πρὸς ἡμᾶς ἀφίκετο τοῦ κλήρου παρακαλοῦντα μὴ παρεφθῆναι ἐν καιρῷ τοιούτῳ, 15 περιδυσφόμενος ἐν κόλῳ ἐμνήσθην τῆς ὑμετέρας ἀγάπης καὶ τῆς ἀρθῆς πίστεως καὶ τοῦ ζήλου ὅν ἔχετε διὰ ὅπερ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦτου ἀνακεν ἀπίστικα τὸν ἀγαπητὸν Εὐστάθιον τὸν συνδιάκονον παρακαλέσαι

XLVII. — Existat tantum in V.L.C. Titulus γρηγορίῳ ἐταίρῳ Μαν: τῷ αὐτῷ V γρηγορίῳ ἐταίρῳ (ἑτέρῳ L) παρ' τῆς κοιμῆσεως εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου καὶ ὅτι ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν εἰς τὴν [τὴν οὐκ. L] ἱστορικὴν ἐπιτύθειον L.C.

12 ἐκρίζωσαι: -σας L || 14 ὁμοῦ α· ὡς το πρὸς ἡμᾶς L.

ὁμῶν τὴν συμφωνίαν καὶ δυσωπῆσαι πᾶσι τοῖς ὑπὲρ 20
 τοῦ Ἑκκλησιῶν κατότοις, καὶ τὸν παρόντα ἐπιθεῖναι
 κάμῳ τε τὸ γῆρας τῇ συντυχίᾳ ἀναπαύσαι καὶ τῇ ὀρθῇ
 Ἑκκλησίᾳ τὴν περιβόητον εὐσεβείαν διορθώσασθαι δούτας
 αὐτῇ μετ' ἡμῶν (εἰ ἔσῃ καταξιοθεύμεν συναντιλαβέσθαι
 ὅμιν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου) ποιμένα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ 25
 Κυρίου, δυνάμενον διευθύνει τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ἐχομεν γὰρ
 πρὸ ὀφθαλμῶν ἄνδρα ὃν οὐδὲ αὐτοὶ ἀγνοεῖτε οὐ εἰ κατα-
 ξιοθεύμεν ἐπιτυχεῖν, οἶδα ὅτι μεγάλην παρρησίαν πρὸς
 τοῦ Θεοῦ κτησόμεθα καὶ τῷ ἐπικαλεσαμένῳ ἡμῶς λαφ
 μαγίστην εὐεργεσίαν καταθησόμεθα. Ἀλλὰ παρακαλῶ καὶ 30
 πάλιν καὶ πολλάκις πάντα θεὸν ὑπερθεμένους ἀπαντῆσαι
 καὶ προλαβεῖν τὰ ἐκ τοῦ χειμῶνος δυσχερή.

XLVIII

ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

Μόλις ἡμῖν ὑπῆρξεν ἐπιτυχεῖν διακόνου γραμμάτων
 πρὸς τὴν σὴν θεοσεβείαν, ἅπει οἷχα παρ' ἡμῖν οὕτω κατέ-
 πτηξαν τὸν χειμῶνα ὡς μηδὲ τὸ μικρότατον προκύπτειν
 τῶν δοματίων ἀνέχεσθαι. Καὶ γὰρ τοσοῦτον πληθῆαι χιόνων
 κατενίφημεν ὥς αὐτοῖς οἴκοις καταχυσθέντες δύο μῆνας 5
 ἤδη ταῖς καταδύσεσιν ἀμφωλεῖσιν. Συγγνώσει οὖν πάντως
 ἡμῖν τό τε ἀτολμον τῶν Καππαδοκῶν ἡβῶν καὶ τὸ τῶν
 σωματίων δυσλειτουργοῦ ἐπιστάμενος, εἰ μὴ θάττον ἐπιστεί-
 λαμεν, μηδ' εἰς γυνῶσιν ἀγάγομεν τῇ τιμωτέτῃ σου τὰ ἀπὸ

26 κυρίου: θεοῦ L.

XLVIII. — Titulus εὐσεβίᾳ ἐπισκόπου σαμοσάτων Μάου: τῷ
 αὐτῷ ἀπολογία διὰ τὸ βαρὺ τοῦ χειμῶνος καὶ περὶ δημοφίλου ἐπισκο-
 που μετανοεῖν φημιζομένου V τῷ αὐτῷ PBM εὐσεβίᾳ ἐπισκόπου L.
 1 ἐκέρχεν: ἐκ- B || 3 μικρότατον: σμ- C || 4 δοματίων: δοματίων
 LC || 5 καταχυσθέντες: -τας LC || 6 συγγνώσει: -ση VLC || 7 κα-
 παδοκῶν: -ποκῶν LCP || 8 ἡβῶν: ἡβος M || 8-9 ἐπιστελλόμεν: ἀπ- L.

τῆς Ἀντιοχείας, ἡ πάντως γινώσκων σοι θαλόν ἔστι καὶ 10
 ψυχρὸν πάλαι μαρτυροῦν, ὡς τὸ εἶκός· πλὴν ἄλλ' οὐδὲν
 ἡγουμένοι πρῶτον καὶ τὰ ἐγνωσμένα σημαίνειν, ὁπισθεύ-
 λαμεν τὰς διὰ τοῦ ἀναγνώστου κομισθείσας ἐπιστολάς
 Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἡ δὲ Κανσταντινούπολις
 ἔχει τὸν Δημόφιλον πολὺν ἤδη χρόνον, ὡς καὶ αὐτοὶ οὗτοι 15
 ἀπαγγελοῦσι καὶ προκεκήρυκται πάντως τῇ δουσίτητί σου
 Καὶ τι περὶ αὐτοῦ πλάσμα ὁρθότητος καὶ εὐλαβείας παρὰ
 πάντων συμφώνως τῶν ἀφικνουμένων θρυλεῖται, θεὸς καὶ τὰ
 διασώζεται τῆς πάλαιος φέρη εἰς ταῦτόν συνελθεῖν καὶ τῶν
 πλησιοχώρων τινας ἐπισκόπων τὴν ἔντασιν καταδέξασθαι. 20
 Οἱ δ' ἡμετέροι οὐδὲν ἀμείνους ἀφάνησαν τῶν ἐλπιδῶν.
 Ἐπιστάντες γὰρ εὐθὺς κατὰ πόδας τῆς ὑμετέρας ἐξόδου,
 πολλὰ μὲν εἶπαν λυπηρά, πολλὰ δὲ ἐποίησαν, καὶ τέλος
 ἀναχώρησαν βεβαιώσαντες ἡμῖν τὸ σχίσμα. Εἰ μὲν οὖν τι
 γενήσεται βέλτιον καὶ εἰ παύσονται τῆς κακίας, ἔδηλον 25
 παντὶ πλὴν ἢ τῷ Θεῷ Τὰ μὲν παρόντα τοιαῦτα. Ἡ δὲ
 λοιπὴ Ἐκκλησία εὐδοχεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, καὶ αἰχματὶ
 ὁμοῦ τῷ ἡρὶ ἰδεῖν σε πάλιν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας καὶ ἀνανα-
 θῆναι διὰ τῆς ἀγάπης σου διδασκαλίας. Κάμοι δὲ τὰ σῶμα
 οὐδὲν ἀμείνων τῆς συνηθείας ἔχει. 30

XLIX

ΑΡΚΑΔΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Ὁδοχαρίστησα τῷ ἀγίῳ Θεῷ γράμμασιν ἐντυχόν τῆς
 εὐλαβείας ὑμῶν, καὶ αἰχματὶ αὐτός τε τῆς ἐλπίδος ἦν

10 πάντως: πάντως μὲν L || 14 ἡ om. VBM || οὐδὲν ἀναστασινού-
 πολις δὲ VBM || 15 πάλιν -- χρόνον, πάλιν ... χρόνος VBML || 16
 ἀπαγγελοῦσι - ἄλλωσι C || 17 αὐτόν: αὐτῶν L || 18 θρυλεῖται: ἄλλε-
 τα: M || 23 εἶπαν: εἶπον MLC || 24 τὸ om. L || σχίσμα: σχίσμα C
 || 26 ἡ: εἰ VBMC || μὲν - μὲν οὖν BICP.

XLIX. — Existat tantum in VLG. 3 τῆς: τῆς C.

ἔχετε ἐφ' ἡμῖν θεῖος εἶναι καὶ ὁμοῦ τῶν ἐπὶ τῇ τιμῇ
 ἡμῶν, ἥν ἐπὶ τῷ δυνάμει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τιμᾶτε
 ἡμᾶς, μισθὸν τέλειον κομισομεθα. Ὑπερήσθημεν δὲ οὕτως καὶ, 5
 μέριμναν πρότερον χριστιανῶν ἀναλαβόντες, εἰς ἑξέαν
 τοῦ δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ οἴκου ἡγαγόμεθα καὶ ἡγαπήκαμε
 τῷ ὄντι, κατὰ τὸ γαγγραμμένον, εὐκρέπταμεν οἴκου Κυρίου,
 εὐτρεπίοντες αὐτοῖς τὴν οὐράνιον μυστήν, τὴν ἡτοι-
 μεσμένην ἐν τῇ ἀνομιᾷ τοῖς ἀγαπᾶσι τὸ ὄνομα τοῦ 10
 Χριστοῦ. Ἐάν δὲ θυνηθῶμεν περινοήσαι λείψανα μαρτύ-
 ρων, εὐχόμεθα καὶ αὐτοὶ συμβαλλέσθαι ὁμῶν τῇ σπουδῇ. Εἰ
 γὰρ εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δικαίως, κοινωνοὶ ἐσθί-
 μεθα ἀπλωνόντι τῆς ἀγαθῆς μνήμης τῆς δοθησομένης ὁμῶν
 παρὰ τοῦ Ἀρχαίου. 15

ΙΝΝΟΚΕΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Καὶ τίνοι ἄλλοι ἔργα καὶ θαύματα ἐποίησεν καὶ
 καθιδύοντες διηπνίλει, ἢ τῇ οἱ τοῦ ἡμετέρου Διοσκώτου
 θεοσεβείᾳ, ὅς τὴν ἐν πᾶσι σπουδῇ τελειότητα καὶ ἐν
 ταύτῃ ἐργασίας, τῇ καταδέξασθαι καὶ ἡμῖν τοῖς ταπει-
 νοῖς συγκαταβῆναι, ὡς ἀληθινὸς μαθητὴς τοῦ εἰπόντος 5
 ὅτι «Ἐεὶ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν», οὐχ ὡς ὁ ἀνακαίμενος, ἀλλ'
 «Ὡς ὁ διακονῶν». Κατηξίωσας γὰρ καὶ αὐτὸς διακονῆσαι
 ἡμῖν τὴν οἱν πνευματικὴν ἀφροσύνην καὶ τοῖς τιμίαις
 αὐτοῦ γράμμασι ἀναλαβεῖν ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ ὅπως
 παιδὸν νηπιότητι τῷ αὐτοῦ μεγέθει προσπαλισκεσθαι. 10
 Εὐχου οὖν (ἐσθίμεθα σου τῆς ἀγαθῆς ψυχῆς) ἐξέως ἡμᾶς
 εἶναι καὶ ὑποδέχεσθαι τὰς παρὰ τῶν μεγάλων ὁμῶν ἀφελείας
 καὶ λαμβάνειν σφόδρα καὶ σφίλιν εἰς τὸ τελῶν

L. — Exstat tantum in VL. Titulus Innocentij episcopi
 Mauri Innocentij episcopi fidei VL.

9 εὐχου: σου V § 13 στίχη σκ. L.

ἀντιφθέγγεσθαι ὑμῖν τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀγο-
 μένοις, εὖ φίλιν σε εἶναι καὶ δεξαστήρα ἀληθινῶν ἀκού- 15
 οντες, μεγάλῃ ἐπὶ τῇ στερρῇ σου καὶ ἐκκλινεῖ περὶ τὸν
 Θεὸν ἀγάπῃ τὴν χάριν ὁμολογεῖσθαι, ἐρχόμενοι μετὰ τῶν
 ἀληθινῶν προσκυνητῶν ἐρεβθῆναι ἡμῶν τὸ μέρος, ἐν οἷς
 πεπεισμένα εἶναι καὶ τὴν σὴν τελειότητα, καὶ τοῦ μεγά-
 λου καὶ ἀληθινοῦ Ἐπισκόπου τοῦ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην 10
 τοῦ ἰδίου πληρώσαντος θαύματος, τοῦ Κυρίου θεόμαθι.

[I]

ΘΟΣΠΟΡΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

1 Πῶς μου εἶπαι τὴν ψυχὴν ἀδόνησεν ἡ ἀκοή τῆς συκο-
 φαντίας ἐκείνης, ἢν κατέχευέ με εἰς τὴν μὴ φοβου-
 μέσαν τὸν Κριτὴν, ὅς ἀπολαί πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ
 ψεύδος; Ὡστε πᾶσαν τὴν νόστιμὴν ἐπὶ τοῖς ῥήμασι τῆς
 ἀγάπης σου ὀλίγου δεῖν εἴησιν διαμεῖναι, οὕτω μέσης 5
 ἡψατέ μου τῆς καρδίας ἡ λύπη. Ὅντως γάρ, κατὰ τὸν
 Σολομῶντα, « Συκοφαντία ἄνδρα ταπεινοί », καὶ οὐδαὶς
 οὕτως ἀνάληγτος ὥς μὴ πᾶσαι τὴν ψυχὴν καὶ κατα-
 καμφθῆναι εἰς γῆν, στέμναι εἰς ψευδολογίαν ἐκδόλοις
 παραπεισάν. Ἀλλὰ γὰρ ἀνάγκη πάντα στέγειν, πάντα ὅκα- 10
 μένειν, τὴν ὅπερ ἑαυτῶν ἐκδίκεσιν ἐπιρρίψαντας τῷ
 Κυρίῳ, ὅς οὐ περιώψεται ἡμῆς, διότι « Ὁ συκοφαντῶν
 πάντῃ παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν ». Οἱ μέντοι τὸ
 καὶνὸν τοῦτο δῶρα τῆς καθ' ἡμῶν βλασφημίας συνθέντας
 δοῖκασι πανταχῶς ἐπιστάτῃ τῷ Κυρίῳ, ὅς καὶ περὶ ἀργεῖ 15

16 ἐκκλινεῖ: -τῇ C.

LI. -- Non exstat in B. Titulus βοσπορίω ἐπισκόπῳ: βοσπορίω
 ἐπισκόπῳ κατὰ συνοφαντῶν V.

1 2 κατέχευε: -εον LC || 5 εἶπας: -ος L || 9 εἰς: πρὸς LC || 11
 λαλοῦν: ἀπὸ τῶν LC || ἐπιρρίψοντας: ἐκτερέψοντας LP² || τῷ: ἐπὶ τῷ
 M || 12-13 ὅς οὐ περιώψεται: ... τῷ κυρίῳ om. VPM add. P² || 16
 καὶνόν: ποιόν C.

ῥήματος δόσκειν ἡμῶς λόγον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως
 ἀπεφώνηκε. Ἐγὼ δέ, εἰπά μοι, τὸν μακαριώτατον Διάνειον
 ἀνεθεμάτισα; Τοῦτο γάρ ἡμῶν κατήγγειλεν. Ποῦ ἢ πότε,
 Τίνων παρόντων, Ἐπὶ ποίᾳ προφάσει, Ψιλοῖς ῥήμασιν ἢ
 ἀγγράφοις; Ἐτέροις ἀκολουθῶν ἢ αὐτὸς κατάρχων καὶ 10
 αὐθεντῶν τοῦ τολμήματος; Ὡς τῆς ἀναιδείας τῶν πάντα
 φθαργγομένων βαβίως. Ὡς τῆς καταφρονήσεως τῶν τοῦ Θεοῦ
 κριμάτων. Πλὴν εἰ μὴ ἔρα τῷ τυλάσματι αὐτῶν καὶ τοῦτο
 προστραγυδῆσαι, ὅτι ἐγενόμην καὶ ἔκφρων ποτὶ, ὥστε
 ἀγνοεῖν αὐτὸς τὰ ἐαυτοῦ ῥήματα. Ἐπὶ γάρ τῶν λογισμῶν 15
 ὁπάρχων τῶν ἐμαυτοῦ, οὐδὲν οἶδα ποιήσας τοιοῦτον, οὐδὲ
 προαλόμενος τὴν ἀρχήν. Ἀλλ' ἐκαίνο μᾶλλον ἐμαυτῷ συνα-
 πιστάμην, ὅτι ἐκ πρώτης ἡλικίας συνετρέφην τῷ περὶ
 αὐτὸν φιλτρῷ, καὶ ἀπέδλεπον πρὸς τὸν ἄνδρα, ὥς μὲν
 γεραρὸς ἦεν, ὥς δὲ μεγαλοπρεπής, ἔφρον δὲ ἔχων τὸ 20
 ἱεροπρεπὲς ἐν τῷ εἶδει. Ἐπει δέ μοι λοιπὸν καὶ ὁ λόγος
 παρήν, τότε δὴ καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν αὐτὸν
 ἐπεγίγνωσκον, καὶ ἔχαιρον αὐτοῦ τῇ συνουσίᾳ, τὸ ἀπλοῦν
 καὶ γενναῖον καὶ εὐθυμέριον τῶν τρόπων καταμανθάνων
 καὶ δοκᾶ ἄλλα ἢν τοῦ ἀνδρὸς ἦεν, ἢ τῆς ψυχῆς ἡμερότης, 25
 τὸ μαγαλοφύες τε ὁμοῦ καὶ πρῶτον, τὸ εὐπρεπές, τὸ ἀόργη-
 τον, τὸ φαιδρὸν καὶ εὐπρόσκιτον τῇ σεμνότητι κεκραμένον.
 Ὡς αὐτὸν ἀναριθμῶν εἶχον τοῖς περιφανεστάτοις κατ'
 ἀράτην.

2 Περί μέντοι τὰ τελευταῖα τοῦ βίου (οὗ γάρ ἀποκρούσομαι
 τεληθῆς) ἐλυπήθημεν ἐπ' αὐτῷ λύπην οὐκ ἀνεκτὴν. μετὰ
 πολλῶν τῶν ἐν τῇ πατρίδι φοβουμένων τὸν Κύριον, ἐπὶ τῇ
 ὁπωγραφῇ τῆς πίστεως, τῆς ὑπὸ τῶν περὶ Γαῶργιον ἀπὸ
 Κωνσταντινουπόλεως κομιθείσης. Εἶτα, οἷος ἀκρίτος 3

18 κατήγγειλεν: κατήγγειαν VM || 19 ποίᾳ προφάσει: ποίας προφά-
 σεως L || 23 αὐτῶν: αὐτῶν LC || 24 προστραγυδῆσαι: -σεσσειν
 VLC || 28 πρώτης: τῆς πρω.ῆς L || συνετρέφην: -φην M || 32 οὐδὲ
 αὐτὸν ἀγαθῶν LC || 34 εὐθυμέριον: εὐεθέριον VM || 35 ἢν οἷον. LC.

1 2 τεληθῆς: τὸ ἀληθές; LC || ἐλυπήθημεν: -θην LC.

πρόσῃτι τρόπου καὶ ἐπισκεψίῃ πάντας πληροφοροῦσαν ἐν
 σπλάγχνοις πατρικοῖς ἀνεχόμενος, ἦδη καταπεσὼν εἰς
 τὴν ἄρρωστιάν ὅφ' ἦς καὶ μετέβηεν ἀπὸ τοῦ βίου, προσκα-
 λεσάμενος ἡμᾶς ἔφη ὑπὸ μάρτυρι τῷ Κυρίῳ συντεθεῖσθαι
 μὲν τῷ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως γραμματεῖ, μηδὲν δὲ 10
 ἐπ' ἀβελήσῃ τῆς κατὰ Νικαίαν ὑπὸ τῶν ἀγίων Πατέρων
 ἐκτεθείσης πίστεως προελθεῖν μηδὲ ἄλλως εἶχειν ἐν τῇ
 καρδίᾳ ἢ ὡς παρέλθεεν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ εὐχεσθαι μὴ
 χωρισθῆναι τῆς μερίδος τῶν μακαρίων ἐκείνων ἐπισκόπων,
 τῶν τριακοσίων ὀκτώ καὶ ὀκτὼ, τῶν τὸ αὐτεὐδὲς κήρυγμα 15
 διαγγελλάντων τῇ οἰκουμένῃ· ὥστε ἡμᾶς, λήσαντας πᾶσαν
 τῶν καρδιῶν τὴν διακρίσιν, προσελθεῖν τῇ κοινῇ καὶ
 λυπούμενους παύσασθαι. Τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα πρὸς τὸν
 ἄνδρα τοιοῦτα. Εἰ δὲ τις λόγῳ τινὰ βλασφημίαν εἰς αὐτὸν
 ἡμῖν συνεγνωσέναι, μὴ κατὰ γνώμην θρυλεῖται δουλοπρ- 10
 πῆς, ἀλλ' εἰς τὸ φανερὸν ἀντικαταστάς διελεγχέτω μετὰ
 παρηγοίας.

LII

ΚΑΝΟΝΙΚΑΙΣ

1 Ὅσον ἡνίασεν ἡμῖς πρότερον φήμη λυπηρὰ τὰς ἀκοὰς
 ἡμῶν περιηχήσασα, τοσοῦτον ἡῶφρανεν ἡμῖς ὁ θεοφιλέσ-
 ταιτος ἐπίσκοπος, ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν Θεοτόριος, πᾶ χρη-
 στώτερα τῆς εὐλαθείας ἡμῶν διηγησάμενος. Ἐφη γάρ τῃ

9 κυρίῳ: κυρίῳ ἐν ἀκλότηι καρδίᾳ LCP^a 10 γραμματεῖς: -τόν
 P || δὲ: δὲ πεπραχέναι L^a || 12-13 προελθεῖν ... ἀρχῆς σπ. VPM
 add. P^a || 13 ἀλλὰ καί, ἀλλ' VM || 15 πρὶν τῶν σπ. VM || δέκα
 καὶ ὅτι: δεκάσπ. LC || 16 ἡμεῖς: ἡμεῖς ἐπὶ τῇ πληροφορίᾳ ταύτῃ
 LCP^a || 17 διακρίσιν: διακρίσιν ὡς καὶ αὐτὸς ἐπίσταται. LC || 19 εἰς
 αὐτόν· ἀτάκτως εἰς αὐτόν P^a εἰς αὐτόν ἀτάκτως LC || 20 θρυλεῖται:
 θρυλλ- M.

LII -- 1 ὡφρανεν: εῖ- MLC || 3 ὁ ἀδελφός: ἀδελφός LC || 4 τῆς:
 περὶ τῆς C.

τοῦ Θεοῦ χάριτι πάντα ἐκείνα τὰ θρυληθέντα ἀνθρώπων ὅ
 εἶναι κατασκευάσματα οὐκ ἀκριβῆς τὴν καθ' ὁμῆς ἐπι-
 σταμένων ἀλήθειαν. Προσπετίθει δὲ ὅτι καὶ διαβολὰς
 πῶς παρ' ὁμὴν καθ' ἡμῶν ἀνοσίας καὶ τοιαύτης οἷας
 εἴποιεν ἂν οἱ μὴ ἀδεχόμενοι καὶ παρὶ λόγου βήματος
 δώσωιν λόγον τῷ Κριτῇ ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως αὐτοῦ 10
 τῆς δικαίας. Ὡστε ἡδωρίστησε τῷ Κυρίῳ αὐτός τε
 ἰσθαῖς τὴν ἐφ' ὁμὴν βλάβην, ἣν, ὡς ἔοικεν, ἐκ συκοφαντίας
 ἀνθρώπων ἤμην παραδεχόμενος, ὁμῶς τε ἀκούσας ἀποτα-
 θεῖσθαι τὰς ψευδαῖς περὶ ἡμῶν ὑπολήψεις, ἐξ ὧν ἠκού-
 σατε τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν βεβαιωσάμενον· ὅς ἐν οἷς τὸ καθ' ἐ- 15
 αὐτὸν ὁμὴν παρέστησε συνεπέδειξε πάντως καὶ τὸ ἡμέ-
 τερον. Ἐν γὰρ ἐν ἀμφοτέροις ἡμῖν τὸ τῆς πίστεως
 φρόνημα, ἐπιβῆ καὶ τῶν αὐτῶν Πατέρων κληρονόμοι τῶν
 κατὰ τὴν Νικαίαν ποτὶ τὸ μέγα τῆς οὐρανοῦς ἐξαγγελ-
 λάντων κήρυγμα· οὐ τὰ μὲν ἄλλα πάντα μαθεῖν ἐστὶν 20
 ἀσυκοφάντητα, τὴν δὲ τοῦ δημοσίου φωνὴν, καθὼς παρὰ
 τινῶν ἐκληθεῖσαν, αἰσὶ τινεσὶ οἱ μὴ ποὺ παραδεχόμενοι·
 οὐδὲ καὶ μέμφετο ἂν τις δικαί· καὶ πάλιν μέντοι συγγνώ-
 μης αὐτοὺς ἀξιόσκειν. Τὸ μὲν γὰρ Πατράσι μὴ ἀκολουθεῖν
 καὶ τὴν ἐκείνων φωνὴν κυριωτέραν τίθεσθαι τῆς αὐτοῦ 25
 γνώμης ἐγκλήματος βέβαιον, ὡς οὐρανοῦς γέμον· τὸ δὲ πάλιν
 ὅφ' ἑτέρων διαβληθεῖσαν αὐτὴν ὑποπτεῖν ἔχειν, τοῦτο δὲ πῶς
 δοκεῖ τοῦ ἐγκλήματος αὐτοῦς μετρίως ἀνυπεροδῆν. Καὶ γὰρ
 τῷ ὄντι οἱ ἐπὶ Παύλῳ τῷ Σαμουεταί συνελθόντας διέβαλον
 τὴν λέξιν ὡς οὐκ εἰσημον. Ἐφασαν γὰρ ἐκεῖνοι τὴν τοῦ 30
 δημοσίου φωνὴν περιστὰν ἐνομοῖεν οὐσίας τε καὶ τῶν ἀπ' αὐ-
 τῆς. Ὡστε καταμεριωθεῖσαν τὴν οὐσίαν παρέχειν τοῦ
 δημοσίου τὴν προσηγορίαν τοῖς εἰς αὐτὴν διηρέθῃ. Τοῦτο δὲ

5 θρυληθέντα: θρυλλ- M. 7 προσπετίθει. προσετίθει MLC || 9
 ordo ἂν εἴποιεν C || 10 ἡμέρη: τῆς ἡμέρας LC || 11 τῆς δικαίας.
 τῇ δικαίᾳ LC || 15 βεβαιωσάμενον: διαβε- LC || τὸ: τὰ LC || 17 ἐν
 ἀμφοτέροις. ἀμφοτέροις B || 20 πάντα μαθεῖν: παντάπασιν LCP² ||
 26 ὡς: καὶ LC || 27 ὅτι am. LC || 33 αἰς am. L.

ἐπὶ χαλκοῦ μὲν καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ νομισμάτων ἔχει τινὰ
 λόγον τὸ διανόημα, ἐπὶ Θεοῦ δὲ Πατρὸς καὶ Θεοῦ Υἱοῦ 35
 οὐκ οὐσία πρεσβυτέρη οὐδ' ὑπερκειμένη ἀμφοῖν θεωρεῖται·
 ἀσεβείας γὰρ ἐπέκεινα τοῦτο καὶ νοῆσαι καὶ φθάξασθαι.
 Τί γάρ ἂν γένοιτο τοῦ ἀγεννήτου πρεσβύτερον; Ἀναφαιτάι
 δὲ ἐκ τῆς βλασφημίας ταύτης καὶ ἡ εἰς τὸν Πατέρα καὶ
 Υἱὸν πίστις· ἀδελφὰ γὰρ ἀλλήλοις τὰ ἐξ ἐνὸς ὁφασκόμεθα. 40

2 Καὶ ἀπειρή ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παρῆχθαι τὸν Υἱὸν
 ἔτι τότε ἦσαν οἱ λέγοντας, ἵνα καὶ ταύτην ἐκτέμωσι τὴν
 ἀσέβειαν, τὸ ἁμοούσιον προσειρήκασιν ἄχρονος γάρ
 καὶ ἀδίκιστος ἡ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα συνάφαις
 ἀηλοὶ δὲ καὶ τὰ προλαβόντα βήματα ταύτην εἶναι τῶν 5
 ἀνδρῶν τὴν διάνοιαν. Εἰπόντες γὰρ φῶς ἐκ φωτός καὶ ἐκ
 τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν γεγενῆσθαι, οὐχὶ δὲ
 παποιεῖσθαι, ἐπήγαγον ταύτοις τὸ ἁμοούσιον, παραδει-
 κνύντες ὅτι ὑπερ ἂν τις ἀποδῇ φωτός λέγον ἐπὶ Πατρός,
 οὐτως ἀρμόσει καὶ ἐπὶ Υἱοῦ. Φῶς γὰρ ἀληθινὸν πρὸς φῶς 10
 ἀληθινόν, κατ' αὐτὴν τοῦ φωτός τὴν ἔννοιαν, οὐδεμίαν
 ἔχει παραλλαγὴν. Ἐπεὶ οὖν ἔστιν ἄνωρχον φῶς ὁ Πατήρ,
 γεννητὸν δὲ φῶς ὁ Υἱός, φῶς δὲ καὶ φῶς ἀκέραιον,
 ἁμοούσιον εἶπαν δικαίως, ἵνα τὸ τῆς φύσεως ὁμότιμον
 παραστήσωσιν. Οὐ γὰρ τὰ ἀδελφὰ ἀλλήλοις ἁμοούσια 15
 λέγεται, ὑπερ τινὰς ὑπεκλήφωσιν, ἀλλ' ὅταν καὶ τὸ αἷτιον
 καὶ τὸ ἐκ τοῦ αἵτιου τὴν ὑπερξίν ἔχον τῆς αὐτῆς ὑπάρχει
 φύσεως, ἁμοούσια λέγεται.

3 Αὕτη δὲ ἡ φωνὴ καὶ τὸ τοῦ Σεβελλίου κακὸν ἐπανορθοῦ-
 νται· ἀναιρεῖ γὰρ τὴν ταυτότητα τῆς ὁμοουσιότητος καὶ
 εἰσαγεῖ τελείαν τὴν προσώπων τὴν ἔννοιαν· οὐ γὰρ αὐτὸ τί

35 οὐδὲ δὲ θεοῦ LC.

2 6 εἰπόντες -τες; B ὁ 7 τὸν τὸν οὐκ. B ὁ γεγενῆσθαι, γεγενῆσθαι
 B ὁ 9 ὅτι, ὅτι L ὁ 10 οὐκ, οὐκ καὶ C ὁ 10-11 πρὸς φῶς ἀληθινόν
 οὐκ. L ὁ 13 ἀκέραιος, -ος LC ὁ 14 εἶπαν; εἶποι ἂν L εἶποιεν ἂν C ὁ
 17 ὑπερξίν; χαί ML

3 3 αὐτὸ τί; αὐτότατι B.

ἔστιν ἑαυτῷ ὁμοούσιον, ἀλλ' ἔτιπρον ἑτέρῳ· ὅσατε καλῶς
 ἔχει καὶ εὐσεβῶς, τῶν τε ὁμοουσίων τὴν ἰδιότητα δι- 5
 ριζοῦσα καὶ τῆς φύσεως τὸ ἀπαράλλακτον παριστάσκει.
 "Ὅταν δὲ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν εἶναι διδα-
 σκόμεθα καὶ γεννηθέντα, ἀλλ' οὐχὶ ποιηθέντα, μὴ κατα-
 πίπτωμεν ἐπὶ τὰς σωματικὰς τῶν παθῶν ἐκνοίας. Οὐ γὰρ
 ἐμπίσθη ἡ οὐσία ἀπὸ Πατρὸς εἰς Υἱόν, οὐδὲ βύσιον 10
 ἐγέννησαν, οὐδὲ προβαλοῦσα, ὥς τὰ φυτὰ τοῦς καρποῦς,
 ἀλλ' ἄρρητος καὶ ἀνεπινόητος λογισμὸς ἀνθρώπων τῆς
 θαίης γεννήσεως ὁ τρόπος. Ταπεινῆς γὰρ τῇ ὄντι καὶ
 σαρκίνης ἔστι διανοίας τοῖς φθαρτοῖς καὶ προσκαίροις
 ἀφομοιοῦν τὰ αἰδία καὶ οὐρανῶν ὅτι, ὥς τὰ σωματικὰ, αὐτῶ 15
 γενεῇ καὶ ὁ Θεὸς ὁμοίως, δέον ἐκ τῶν ἐναντίων λαμβάνειν
 τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν εὐσεβείαν, ὅτι, ὅτι τὰ θνητὰ
 οὕτως, ὁ Ἀθάνατος οὕχ' οὕτως. Ὅσατε οὖν ἀρνεῖσθαι δεῖ
 τὴν βίαν γεννηοῖν, ὅσα σωματικὰς ἐκνοίας καταρ-
 ποθὲν ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν. 20

Ἡ Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον Πατρὶ μὲν καὶ Υἱῷ συναριθμεῖ-
 ται, διὸ καὶ ὑπὲρ τὴν κτίσιν ἔστι, τέτακται δὲ ὥς ἐν
 Εὐαγγελίῳ διδιδάγματα παρὰ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· « Πο-
 ρευθέντες βαπτίζεσθαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
 Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. » Ὁ δὲ προτιθεὶς Υἱὸς ἢ 5
 προσβύτερον λέγων Πατρός, οὕτως ἀνθίσταται μὲν τῇ τοῦ
 Θεοῦ διαταγῇ, ἀλλότριως δὲ τῆς ὁγιανοῦσης πίστεως, μὴ
 οὐ παρέλαβε τρόπον δεξιολογίας μελλόντων, ἀλλ' ἑαυτῷ
 καινοφρονίαν εἰς ἀρέσκειαν ἀνθρώπων ἐπινοῶν. Εἰ γὰρ
 ἀνώτερον Θεοῦ, ὅς ἐκ τοῦ Θεοῦ. Γέγραπται γάρ· « Τὸ δὲ 10
 Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ. » Εἰ δὲ ἐκ τοῦ Θεοῦ, πῶς προσβύ-

Ἡ ἑαυτῷ: ἑαυτῷ L || 8 γεννηθέντα: τὸν γεννηθέντα C 11 προβα-
 λοῦσα: προβαλοῦσα L || 16 τοῦς, καὶ M || 17 δι. οὐκ. C.

Ἡ 2 διο: διὰ: LC | ὁς, ὡς καὶ LC || 5 ὁ δὲ οὐκ. P add P^a ||
 προτιθεὶς οὐκ. P προσβύς add. P^a || 5-6 ὡς ἢ προσβύτερον οὐκ. P
 add P^a || 6 λίγων οὐκ. P οἷμαι λίγων add. P^a || πατρός οὐκ. P
 add. P^a || οὕτως: οὕτως C | 9 καινοφρονίαν: καινοφρονίαν VM^a ||
 10-11 γέγραπται: ... δι: ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ. B.

τερὸν ἐστὶ τοῦ θεοῦ ἔστι; Τίς δὲ καὶ ἡ παράνοια, ἐνὸς
 ἑνὸς τοῦ ἀγεννήτου, ἕλλο τι λέγειν τοῦ ἀγεννήτου ἀνώ-
 τερου; Ἄλλ' οὐδὲ τοῦ Μονογενοῦς πρότερον· αὐτὸν γάρ
 μέσων Υἱοῦ καὶ Πατρὸς. Εἰ δὲ μὴ ἐστὶν ἐκ Θεοῦ, διὰ 15
 Χριστοῦ δὲ ἐστὶν, οὐδέ ἐστὶ τὸ παράπαν. Ὡστε ἡ περὶ
 τὴν τάξιν καινοτομία αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως ἀθέτησιν ἔχει
 καὶ βλῆς τῆς πίστεώς ἐστὶν ἁρησις. Ὁμοίως οὖν ἐστὶν
 ἀσθεὲς καὶ ἐπὶ τὴν κτίσιν καταργεῖν καὶ ὑπερτιθέναι
 αὐτὸ Υἱοῦ ἢ Πατρὸς, ἢ κατὰ τὸν χρόνον, ἢ κατὰ τὴν 20
 τάξιν Ἄ μὲν οὖν ἤκουσα ἐπιζητεῖσθαι παρὰ τῆς εὐλα-
 βείας ὁμῶν, ταῦτά ἐστιν· ἐάν δὲ ἐφ' ὃ Κύριος καὶ εἰς
 ταῦτ' ἡμᾶς ἀλλήλοις γενέσθαι, τάχα ἦν τι καὶ περὶ
 τούτων πλεον εἴποιμεν καὶ αὐτοὶ δ' ἂν περὶ αὐτοῦ ἐπιζητη-
 μεν εὐροιμέν' τινε παρ' ὁμῶν πληροφορίαν. 25

LIII

ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ

1 Τὸ τοῦ πράγματος ἔσχατον περὶ οὗ γράφω, διότι μὲν
 ὅλος ὑπωπτεύθη καὶ ἐλαλήθη, δόξης ἀπλήρωσέ μου τὴν
 ψυχὴν, τέως δὲ ἐφάνη μοι ἔπιστον. Τὸ οὖν περὶ αὐτοῦ
 γράμμα, ὃ μὲν συναγωγῶς αὐτοῦ δεξάσθω ὡς ἱερεῖα, ὃ δὲ
 μὴ συναγωγῶς ὡς προφυλακτήριον, ὃ δὲ ἀδιάφορος, ὅτι 5
 ἀπεύχομαι ἐφ' ὅμῶν εὐραβῆναι, ὡς διαμαρτυρίαν. Τί δὲ
 ἐστὶν βλάβη; Φασὶ τινὲς τινὰς ὁμῶν παρὰ τῶν χειροτο-
 νουμένων λαμβάνειν χρήματα, ἐπισκιάζειν δὲ δυνάμει

25 θεοῦ: τοῦ θεοῦ M || 30 υἱοῦ: ἢ υἱοῦ LG || πατρός: καὶ πατρός M.

LIII. — *Titulus* χωρεπισκοποι: πρὸς τοὺς ὑπ' ἐκτὸν ἐπισκόπους
 ὡς μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασι V πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους
 PBM.

1 1 διότι Maur: διὰ τι VPBM LC || 2 ὑπωπτεύθη: ὑποπ- B ||
 3 οὖν: γὰρ C „ 5 προφυλακτήριον: φυλακτήριον C || ὅτι: ὅτι L ||
 7 τινὲς οὐκ. L.

εὐσεβείας. Τοῦτο δὲ χαίρὸν ἔστιν. Ἐάν γάρ τις τὸ κακὸν
 ἐν προσήματι τοῦ ἀγαθοῦ ποιῇ, διπλοῦντος τιμωρίας ¹⁰
 ἔστιν ἔξιος, διότι αὐτὸ τε τὸ οὐκ ἀγαθὸν ἐργάζεται καὶ
 κέχρηται εἰς τὸ τελῶσαι τὴν ἁμαρτίαν, ὥς ἂν εἴποι τις,
 τῷ καλῷ συνεργῷ. Ταῦτα εἰ οὕτως ἔχει, τοῦ λοιποῦ μὴ
 γινέσθω, ἀλλὰ διαρρωθήτω, ὅπως ἀνάγκη λέγειν πρὸς τὸν
 θαχόμενον τὸ ἀργόριον ὑπὲρ ἐρρήθη παρὰ τῶν Ἀποστόλων ¹⁵
 πρὸς τὸν θέλοντα δοῦναι, ἵνα Πνεύματος Ἁγίου μετουσίαν
 ἀνήσχηται· «Τὸ ἀργόριόν σου σὸν σοὶ εἴη εἰς ἀπόλειπν» Κου-
 φότερος γὰρ ὁ δι' ἀπειρίαν ἀνήσκησαι θέλων, ἢ ὁ πεπράσκων
 τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν. Πρῶσις γὰρ ἐγένετο, καὶ, ὃ οὐ
 δωρεάν ἔλαβες, ἐάν πωλῇς, ὥσπερ πεπραμένος τῷ Σατανᾷ ²⁰
 ἀφαιρεθήσῃ τοῦ χαρίσματος. Καπηλείαν γὰρ ἐπεισθήεις
 τοῖς πνευματικοῖς καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐνθα πεπιστευμένα
 σῆμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Ταῦτα οὕτω γίνεσθαι οὐ χρή. Ὁ
 δὲ ἔστι τὸ τέχνησμα, λέγω. Νομίζουσι μὴ ἁμαρτάνειν τῷ
 μὴ προλαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν λαμβάνειν. ²⁵
 Λαθεῖν δὲ ἔστιν ὅτε δὴ ποτε τὴ λαθεῖν

2 Παρακαλῶ οὖν, ταύτην τὴν πρόσοδον, μᾶλλον δὲ τὴν
 προσεγγίην τὴν ἐπὶ γέννησιν ἀπόδοσθαι, καὶ μὴ, τὰς χεῖρας
 μολύναντες τοιοῦτοις λήμμασι, θευτοῦς ἀναξίους ποιή-
 σῃτε τοῦ ἐπιτελεῖν ἅγια μυστήρια. Σέγγνωστε δέ μοι.
 Πρῶτον μὲν ὡς ἀπιστήσας, εἰτα ὡς πεισθεὶς ἀπειλῶ. ³
 Εἰ τις μετὰ ταύτην μου τὴν ἐπιστολὴν κρᾶξαι τι τοιοῦ-
 τον, τῶν μὲν ἐνταῦθα θύσιαστηρίων ἀναχωρήσει, ζητήσῃ
 δὲ ἐνθα τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν ἀγοράζων μεταπωλεῖν δύνα-
 ται. Ὥμως γὰρ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ τοιαύτην

18 καλῶ: ἀγαθῶ C || 17-18 κομφότερος: -ον M || 19 οὐκ οὐκ
 τοῦ τοῦ LC || 21 ἀφαιρεθῆ: -α. B¹ || 22 ἵνα, ἐάν C || 23 οὐ
 σπ. C || 24 το σπ. LC || 24-25 τῷ μὴ τῷ μὴ ἅμα VPRM || 25
 ἰλλὰ ... λαμβάνειν σπ. B || 26 τὸ σπ. MLC

2 2 ἀπόδοσθαι: ἀποδοθῆαι LP³ || 4 ἅγια: ἀγνά LC || 5 μὲν σπ. L
 || ἀπιστήσας: ἀπιστήσας L || εἰτα δέ: εἰτα LC || 6 τι σπ. LC || 7
 θύσιαστηρίων: μυστηρίων C.

συνήθειαν οὐκ ἔχομεν. Ἐν δὲ προσθείς παύσομαι. Διὰ ¹⁰
 φιλαργυρίαν γίνεται ταῦτα. Ἡ δὲ φιλαργυρία καὶ βίβλα
 πάντων τῶν κακῶν ἐστὶ καὶ ἐνομάζεται εἰδωλολατρεία. Μὴ
 οὖν τοῦ Χριστοῦ προτιμήσητε τὰ εἰδωλα διὰ μικρὸν ἀργύ-
 ριον, μηδὲ πάλιν τὸν Ἰούδαν μιμήσησθε, λήμματι προδι-
 δόντες δεύτερον τὸν ἅπαλ, ὅπῃ ἡμῶν σταυρωθέντα. Ἐπεὶ ¹³
 καὶ τὰ χαρῖα καὶ αἱ χεῖρες τῶν τοῦς καρπὸς ταύτους
 δεχομένων Ἀεὶ καὶ ἐλεῖται.

LIV

ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ

Πάνυ με λυπεῖ ὅτι ἐπιλελειπῶσι λοιπὸν οἱ τῶν Πατέρων
 κανόνες καὶ πᾶσα ἀκριβεία τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπελήλκται,
 καὶ φοβοῦμαι μὴ, κατὰ μικρὸν τῆς ἀδιαφορίας ταύτης ὁδὸν
 προιοῦσης, εἰς παντελεῖ οὐγγυσιον ὁδὸν τῆς Ἐκκλησίας
 πράγματα. Τοῦς ὁπηρετοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ πάλαι ταῖς ⁵
 τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις ἐμπολιτευομένη συνήθεια μετὰ
 πάσης ἀκριβείας δοκιμάζουσα παραδέχεται· καὶ ἐπολυπραγ-
 μονεῖτο πᾶσα αὐτῶν ἡ ἀναστροφή, εἰ μὴ λείδοροι εἰσιν, εἰ
 μὴ μέθυσοι, εἰ μὴ πρόχειροι πρὸς τὰς μάχας, εἰ παιδαγω-
 γοῦσι ἐκτῶν τῆς νεότητος, ὥστε κατορθοῦν δύνασθαι τὸν ¹⁰
 ἀγιασμόν, ὅθι χωρὶς οὐδεὶς ὄφεται τὸν Κύριον. Καὶ τοῦτο
 ἐξήταζον μὲν πρεσβύτεροι καὶ δάκονοι οἱ συνοικοῦντες
 αὐτοῖς, ἀπανέφερον δὲ τοῖς χωρεπισκόποις, οἱ, τὰς παρὰ
 τῶν ἀληθινῶς μαρτυρούντων ἐξελέμνητο ψήφους καὶ ὅπο-
 μνήσαντες τὸν ἐπίσκοπον, οὕτως ἀνηριθμῶν τὸν ὁπηρε- ¹⁵

10 συνήθειαν: βεβήθειαν C || 13 τοῦ: πρὸ τοῦ L || προτιμήσητε: τιμήσητε L || τὰ οὐκ. B || 14-15 προδιδόντας: παραδιδόντας VLG || 16 τοῦτους: τούτων VLG.

LIV. — Non exstat in B. Titulum χωρεπισκόπους: χωρεπισκόπους ὥστε μὴ γίνεσθαι χωρὶς αὐτοῦ ὑπερέτας παρὰ τοῖς κανόνας V.

3 φοβοῦμαι: εἰδοῦμαι M || 5 ἢ οὐκ. V.

την τῷ τάγματι τῶν ἱερατικῶν. Νῦν δὲ πρῶτον μὲν ἡμῶς
 παρωσάμενοι καὶ μηδὲ ἀπαναφέρειν ἡμῖν καταδεχόμενοι,
 εἰς αὐτοὺς τὴν δὴν παρεστῆσθε αὐθεντίαν. Ἐπειτα
 καταρραφθυσάμενοι τοῦ πράγματος, πρεσβυτέροις καὶ δια-
 κόνεσις ἐπιτρέψατε οὐς ἂν ἐθέλωσιν ἀπὸ ἀναξιάστου βίου, 20
 κατὰ προσπάθειαν, ἢ τὴν ἀπὸ συγγενείας, ἢ τὴν ἐξ ἄλλης
 τινὸς φιλίας, ἐπεισάγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀναξίους. Διὸ
 πολλοὶ μὲν ὀπηρέται ἀριθμοῦνται καθ' ἑκάστην κώμην,
 ἄξιός δὲ λειτουργίας θυσιαστηρίου οὐδεὶς, ὥς ὑμεῖς αὐτοὶ
 μαρτυρεῖτε, ἀποροῦντες ἀνδρῶν ἐν ταῖς ψηφοφορίαις. 25
 Ἐπὶ οὖν ὁρῶ τὸ πρῶτον λοιπὸν εἰς ἀνέκδοτον προῖόν,
 μάλιστα οὖν, τῶν πλείστων φόβῳ τῆς στρατολογίας εἰσποι-
 ούντων αὐτοὺς τῇ ὀπηρείᾳ, ἀναγκάως ἦλθον εἰς τὸ
 ἀνανεώσασθαι τοὺς τῶν Πατέρων κανόνας, καὶ ἐπιστέλλω
 ὑμῖν ἀποσταλῆναι μοι τὴν ἀναγραφὴν ἑκάστης κώμης τῶν 30
 ὀπηρετούντων καὶ ὑπὸ τίνος εἰσῆκται ἕκαστος καὶ ἂν ποίῃ
 βίῳ ᾖσιν. Ἐχετε δὲ καὶ αὐτοὶ παρ' αὐτοῖς τὴν ἀναγρα-
 φήν, ὥστε συγκρίνεσθαι τοῖς παρ' ἡμῶν ἀποκαϊμένους γράμ-
 μασι τὰ ὑμέτερα καὶ μηδενὶ ἐξελίξαι αὐτὸν ὥστε βούλεται
 παραγγράφειν. Οὕτω μάντοι μετὰ τὴν πρώτην ἐπινέμησιν 35
 εἴ τις ὑπὸ πρεσβυτέρων εἰσῆχθησιν, ἐπὶ τοῖς λαϊκοῖς
 ἀπερριψοῖν. Ἀναθεὶς δὲ γένηται αὐτῶν παρ' ὅμων ἐξέ-
 τασις, κἄν μὲν ἄξιοι ᾖσι, τῇ ὑμετέρᾳ ψήφῳ παραδεχθή-
 τωσιν. Ἐπικαθαρίσατε τὴν Ἐκκλησίαν τοὺς ἀναξίους αὐτῆς
 ἀπελαθύνοντας, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐξετάζεται μὲν τοῖς 40
 ἀξιούσι καὶ παραδέχεσθε, μὴ ἀριθμεῖτε δὲ πρὶν εἰς ἡμῶς
 ἀπανευγαλῆν, ἢ γινώσκετε ὅτι λαϊκὸς ἵσταται ὁ ἀνευ ἡμε-
 τέρας γνώμης εἰς ὀπηρεσίαν παραδεχθεὶς.

18 αὐθεντίαν: -τίαν L || 24 θυσιαστηρίου: τοῦ θυσιαστηρίου LC ||
 οὐδεὶς: οὐδὲ τις LC || οὐδὲ αὐτοὶ ὑμεῖς LC || 39 ἐπικαθαρίσατε: ἐπεὶ
 καθαρίζετε VM || 40 ἀπελαύνοντας: ἀπελάσαντες; LC || 42 ἀπανευγα-
 λῆν: ἀπανευγαλῆν ML.

LV

ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασι μετὰ πάσης μακροθυμίας, καὶ ἐθαύμασα πῶς, δυνάμενος ἡμῖν συντόμως καὶ εὐκόλως ἀπολογησασθαι διὰ τῶν πραγμάτων, τοῖς μὲν κατηγορουμένοις ἐπιμένειν καταδέχῃ, λόγοις δὲ μακροῖς θεραπεύειν ἐπιχειρεῖς τὰ ἀνίατα. Οὐτε πρῶτοι οὐτε μόνον, ὁ Γρηγόριε, ἐνομοθετήσαμεν γυναῖκας ἀνδράσι μὴ συνοικεῖν. Ἀλλ' ἀνάγνωθι τὸν κανόνα τὸν ἐξευχθέντα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας, ὅς φανερώς ἀπηγόρευσε συνεισακτοὺς μὴ εἶναι. Ἀγαμία δὲ ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνόν, ἐν τῷ κεχωρισθαι τῆς μετὰ γυναικῶν διαγωγῆς. Ὡς, ἐὰν ἐπιπαγγελλόμενός τις τῷ δυνάμει ἔργῳ τὰ τῶν ταύς γυναίξει συνοικοῦντων ποιῇ, δηλὸς ἐστὶ τὸ μὲν τῆς παρθενίας σεμνὸν ἐν τῇ προσηγορίᾳ δικάων, τοῦ δὲ καθ' ἡδονὴν ἀπραπέως μὴ ἀφιστάμενος. Τσοῦτόν οὖν μᾶλλον ἄχρην σε εὐκόλως εἴξαι ἡμῶν τῇ ἐξέλωσει δοῦπερ λέγεις ἐλεόθερος εἶναι παντὸς σωματικοῦ πάθους. Οὐτε γάρ τὸν ἐβδομηκονταετῇ γεγονότα παῖδομαι ἐμπροσθὺς συνοικεῖν γυναίκεϊ, οὔτε ὡς ἐπιγενομένην τιμὴ ἀτόπῳ πρᾶξει ὀρίσασθαι καὶ ὀρίσασθαι, ἀλλ' ἐκπαίδῃ ἐκιδέχθημεν παρὰ τοῦ Ἀποστόλου μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον. Οὐδωκεν δὲ ἔτι τὸ παρὰ τινων θρησκ. γινόμενον ἄλλοις ἀφορμὴ πρὸς ἀμαρτίαν ὑπάρχει. Τούτου ἕνεκεν προσε-

LV. — In titulo grēgoriō estiam LC²: παρηγορίῳ LC.

3 ἀπολογησασθαι: ἀπολογίσασθαι B || 5-6 ὁ γρηγόριος estiam C¹: παρηγορίῳ LC || 7 τὸν κανόνα τὸν ἐξευχθέντα: τὸν ἐξευχθέντα κανόνα LC || 9: τὸν ἐν LC || ν. καί τις: -ίς L || 10 γυναικῶν: -ας LC || 12 ταῖς σκμ. LC || δηλός: δηλός τις L || 14 τσοῦτόν: -τον V || οὖν: δι L || 18 ordo ἀ: ἐκω τιμὴ C || 19 καὶ σκμ. LC || 20 ἢ: εἰς C || ordo ἢ σκάνδαλον τῷ ἀδελφῷ L || 22 ὑπάρχει: ἐπέρχαι LC.

τάξωμεν, ἐπόμενοι τῇ διαταγῇ τῶν ἁγίων Πατέρων, χωρισθῆναι σε τοῦ γυναικός. Τί οὖν ἐγκαλεῖς τῷ χωρεπισκόπῳ καὶ παλαιῶς ἐχθρῶς μέμνησαι; Τί δὲ ἡμῶς καταμέμφῃ ὡς ἐκδόλους ἀκοῆς ἔχοντας εἰς τὸ τὰς διαβολὰς προσέειπαι, ἀλλ' οὐχὶ σεαυτὸν μὴ ἀνεχομένον ἀποστείλαι τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα συνηθείας; Ἐκβαλε τοῖσιν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ οἴκου σου καὶ κατέστησον αὐτὴν ἐν μοναστηρίῳ. Ἔστω ἐκείνη μετὰ παρθένων καὶ σὺ ὑπηρατοῦ ὑπὲρ ἀνδρῶν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς βλασφημηται. Ἔως ἂν ταῦτα ποιῇς, εἰ μυριάδες ὅσπερ συγγράμεις διὰ τῶν ἀπιστολῶν οὐδὲν ὠφελήσουσί σε. ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν καὶ θώσας τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. Ἐάν δὲ τελέμῃς, μὴ διορθωσάμενος σεαυτὸν, ἀντέχεσθαι τῆς ἱερᾶς σου ἀνάθεμα ἔσται παντὶ τῷ λαῷ καὶ οἱ δεχόμενοί σε ἐκκήρυκτοὶ κατὰ πίσυνον Ἐκκλησίαν γευήσονται.

26-27 προσέειπαι ἀλλ' οὐχί om. P add. P^a || 27 σεαυτὸν μὴ ἀνεχομένον; σεαυτὸν μὴ ἀνεχόμενον V om. P σεαυτοῦ μὴ ἀνεχομένου add. P^a || ἀποστεῖλαι τῆς om. P add. P^a || 28 ἐκβαλε; -λλε C || 31 ἡμᾶς; ἡμᾶς LC || ἀν; δ' ἂν LC || 32 ποιῇ; ποιῇς M || ὅσπερ; ὅσπερ L || 34 σεαυτοῦ; σεαυτοῦ BC || 35 σεαυτὸν; σεαυτὸν LC || 36 ἔσται; ἔστω VMLCP^a.